

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

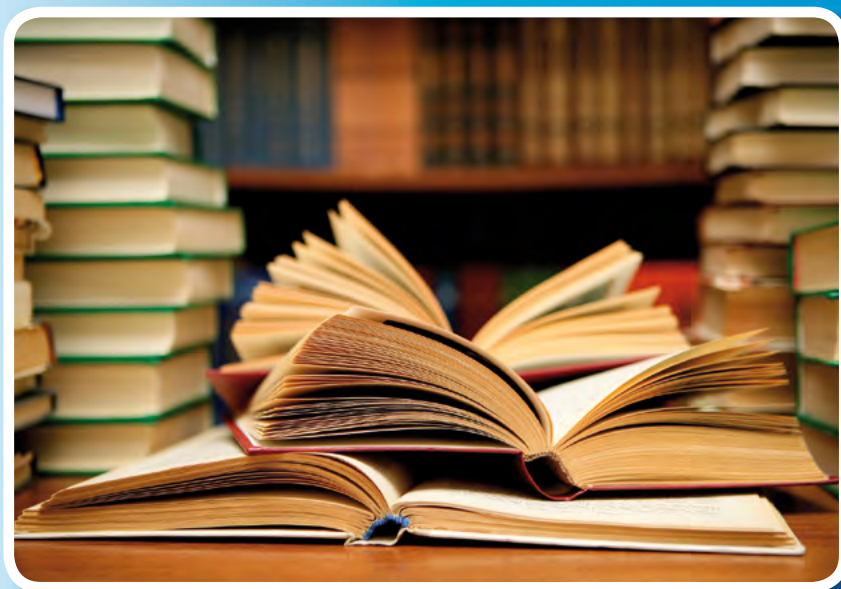
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

IN STATU NASCENDI

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

Збірник студентських статей

ВИПУСК 15

ХАРКІВ 2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

IN STATU NASCENDI

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА
І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ**

Збірник студентських статей

ВИПУСК 15

ХАРКІВ

2014

УДК 81'25

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 6 від 20 червня 2014 р.)

Редакційна колегія

Відповідальний редактор: О. В. Ребрій (докт. філол. наук, доцент)

Черноватий Л. М. (докт. пед. наук, проф.)	Осінська М. С. (канд. філол. наук, доц.)
Мартинюк А. П. (докт. філол. наук, проф.)	Оржицький І. О. (канд. філол. наук, доц.)
Фролова І. Є. (канд. філол. наук, доц.)	Ольховська А. С. (канд. пед. наук, доц.)
Лукьянова Т. Г. (канд. філол. наук, доц.)	Кальниченко О. А. (доцент)
Кукушкін В. В. (канд. філол. наук, доц.)	Царьова С. О. (доцент)
Вороніна К. В. (канд. філол. наук, доц.)	Нестеренко О. І. (ст. викл.)
Гладушина Р. М. (канд. психол. наук, доц.)	Устименко С. Є. (викладач)
Коновалова В. Б. (канд. пед. наук, доц.)	.

Адреса редакційної колегії:
61077, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
факультет іноземних мов,
кафедра теорії та практики перекладу англійської мови
тел. (057) 707-54-42

In Statu Nascendi. Теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства : Збірник студентських статей. — Вип. 15. — Х. : НТМТ, 2014. — 212 с.

До збірника увійшли студентські статті, які досліджують теоретичні та історичні проблеми перекладознавства і методики навчання перекладу. Зокрема, розглядаються такі питання, як: переклад термінів у різних галузях (юриспруденція, перекладознавство, військова справа, медицина, соціологія, електротехніка, біологія, інформатика, кулінарія, екологія); подолання різноманітних лексичних труднощів перекладу (онімів, нонсенсів, реалій, кольоронімів, неологізмів); жанрово-стилістичні аспекти перекладу (науковий, драматичний, дитячий, казковий, політичний, кіно та інші дискурси); стратегії перекладу, множинність перекладів; засоби невербальної комунікації у перекладі; автопереклад; ідіостилістична специфіка перекладу, граматичні проблеми та труднощі перекладу; переклади із близькоспоріднених мов; формування перекладацької компетентності тощо. Науковий аналіз здійснено на матеріалі перекладів з/на англійську, французьку, іспанську, українську та російську мови.

Тексти подано в авторській редакції

ЗМІСТ

Басва К. С., Черноватий Л. М.

Особливості перекладу українською мовою
англомовних термінів у галузі юриспруденції 9

Байдікова К. А., Кукушкін В. В.

Лексико-граматичні домінанти наукового тексту.
Перекладацький аспект 18

Біша І. В., Устименко С. Є.

Особливості англо-українського перекладу
власних назв у текстах відеоігор
(на прикладі MMORPG “World of Warcraft”) 24

Варнава А. В., Гладушина Р. М.

Мовна репрезентація концепту «КРАСА»
в перекладі роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» 28

Гаджисєва А. А., Кальниченко О. А.

Автопереклад як перекладознавча проблема 32

Голубєва І. В., Кальниченко О. А.

Труднощі при перекладі драматичних творів
(на прикладі українських перекладів п'єс
В. Шекспіра, Б. Шоу та О. Вайльда) 39

Дев'ятко О. В., Фролова І. Є.

Стратегія очуження у перекладі текстів
з тематики «Соціальні мережі» 46

Дикань Я. С., Черноватий Л. М.

Термінологічні труднощі перекладу
українською мовою англомовних текстів
у галузі перекладознавства 53

Добровицька М. В., Ребрій О. В.

«Дорослі» проблеми дитячої літератури
в англо-українських перекладах 60

Докукіна М. М., Фролова І. Є.

Особливості англо-українського перекладу
власних назв у газетних текстах
суспільно-політичної тематики 67

Долгова Ю. Ю., Фролова І. Є.

Особливості перекладу слів-реалій
у художніх творах жанру фентезі 73

Дубовик К. С., Черноватий Л. М. Проблеми перекладу українською мовою англомовних термінів-неологізмів у військовій галузі	79
Дьоміна І. В., Лукьянова Т. Г. Лексико-стилістичні аспекти українського перекладу субтитрів англомовних мультиплікаційних фільмів.....	90
Кайсіна Д. М., Лукьянова Т. Г. Проблема перекладу граматичних конструкцій із займенниками другої особи української та англійської мов (на прикладі перекладу радянських кінофільмів 70–80-х років)	96
Калашнік Т. О., Оржицький І. О. Особливості літературної манери Маріо Варгаса Льюїси та засоби її збереження у перекладах.....	108
Корнієвська В. О., Вороніна К. В. Труднощі перекладу англійською мовою українських казок (на матеріалі творів Ю. Ярмиша).....	114
Макаревич А. І., Коновалова В. Б. Лексико-граматичні особливості перекладу неологізмів медичної наукової літератури з англійської мови на українську.....	120
Маматченко О. Ю., Фролова І. Є. Особливості англо-українського перекладу вербалізованих етнореалій (на матеріалі газетних текстів)	125
Мастинська С. В., Ребрій О. В. Особливості перекладу українською мовою англомовних термінів у галузі соціологічних досліджень	130
Островська Н. Ю., Царьова С. О. Особливості перекладу термінів у галузі електротехніки з англійської мови українською	136
Петренчук М. І., Кальниченко О. А. Переклад із близькоспоріднених мов.....	140
Полтавець Ю. Д., Черноватий Л. М. Прагматичні аспекти перекладу українською мовою англомовних медичних термінів	145

Приходченко М. В., Фролова І. Є.

Особливості англо-українського перекладу
ключових лексичних одиниць
газетних текстів екологічної проблематики
з тематики “Забруднення океану” 151

П'ятенко І. В., Фролова І. Є.

Стратегії англо-українського
та англо-російського перекладів роману
Гарпер Лі «Убити пересмішника» 156

Рижкова Д. В., Нестеренко О. І.

Поезія французьких парнасців
у перекладах українських неокласиків
(на матеріалі перекладу сонету Ж. М. Ередіа
«Aux montagnes divines»)..... 162

Росенко К. В., Оржицький І. О.

Феміністична тема у драматургії
Гарсії Лорки та проблеми її українських перекладів 168

Свєточєва К. С., Мартинюк А. П.

Множинність перекладу каламбурів
як вияв творчого потенціалу перекладача..... 171

Скібін І. А., Черноватий Л. М.

Шляхи вирішення перекладацьких труднощів
в процесі передачі українською мовою
англомовних біологічних термінів 177

Смирнова Н. М., Гладушина Р. М.

Аналіз семантики кольору в англійській культурі
та способи його перекладу українською мовою 186

Сумнікова О. А., Черноватий Л. М.

Англомовна термінологічна лексика,
пов'язана з інформаційними технологіями,
як об'єкт перекладу українською мовою..... 189

Таранова Л. О., Мартинюк А. П.

Переклад засобів мовного втілення невербальної
комунікації крізь призму концепції множинності
перекладів (на матеріалі перекладів роману
Сомерсета Моєма «На жалі бритви») 197

Ташченко Г. В., Ребрій О. В.

Особливості відтворення онімів
(на матеріалі множинних перекладів казок Р. Кіплінга) 204

Тодчук К. В., Вороніна К. В.	
Особливості перекладу українською мовою лексичного нонсенсу (на матеріалі казки Р. Дала «BFG»).....	209
Фролов Д. О., Устименко С. Є.	
Особливості перекладу епонімічних неологізмів з англійської мови на українську.....	215
Чернышова Я. К., Кальниченко А. А.	
Влияние исторических взглядов в обществе на перевод (на примере русских переводов 1920–30-х годов)	219
Чжан Ицы, Осинская М. С.	
Лексические особенности перевода текстов в области кулинарии и общественного питания с английского языка на русский	225
Шкумат А. В., Царьова С. О.	
Особливості англо-українського перекладу текстів політичної галузі.....	230
Шпотя А. Ю., Кальниченко О. А.	
Історія перекладу в Україні у 1930–50-ті роки	237
Щур А. Ю., Ольховська А. С.	
Формування морально-етичного компоненту професійної підготовки у майбутніх перекладачів	242

Шановні читачі!

Пропонуємо до Вашої уваги п'ятнадцятий випуск збірки студентських наукових робіт з проблем теорії, історії та методики навчання перекладу *In Statu Nascendi*. П'ятнадцять років – ще не ювілей, втім п'ятнадцяти років цілком достатньо, аби свідчити про успішне втілення задуму, що виник на кафедрі теорії та практики перекладу англійської мови ще в 1999 році. З того часу у випусках серії було надруковано понад 450 наукових статей студентів з 15 вищих навчальних закладів України та зарубіжжя.

Назву збірки *In Statu Nascendi* можна перекласти з латини як «На початку шляху» або «У стані зародження», і це цілком відповідає її головному призначенню – бути стартовою площадкою для самостійної наукової роботи бакалаврів та магістрів, що обрали для себе нелегкий фах перекладача.

Цього року до складу збірки увійшли 39 робіт, написаних студентами-старшокурсниками у співавторстві з науковими керівниками їхніх кваліфікаційних робіт. Як завжди, основою збірки виступають дослідження, проведені в межах наукової школи перекладознавства та методики навчання перекладу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, зокрема на кафедрах теорії та практики перекладу англійської мови (26 статей), англійської філології (1 стаття), романської філології та перекладу (3 статті). Ми раді продовжити співпрацю з нашими давніми партнерами – кафедрою теорії та практики перекладу Харківського гуманітарного інституту «Народної української академії» (2 статті) та кафедрою ділової іноземної мови та перекладу Харківського національного технічного університету «ХПТ» (5 статей). До редакції також надійшли статті, підготовлені на кафедрі практики іноземних мов Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ).

Тематика запропонованих робіт, як завжди, є цікавою, актуальною та різноманітною. Зокрема, розглядаються такі питання, як: переклад термінів у різних галузях (юриспруденція, перекладознавство, військова справа, медицина, соціологія, електротехніка, біологія, інформатика, кулінарія, екологія); подолання різноманітних лексичних труднощів перекладу (онімів, нонсенсів, реалій, кольоронімів, неологізмів); жанрово-стилістичні аспекти перекладу (науковий, драматичний, дитячий, казковий, політичний, кіно та інші дискурси); стратегії перекладу, множинність перекладів; засоби невербальної комунікації у перекладі; автопереклад; ідіостилістична специфіка перекладу, граматичні проблеми та труднощі перекладу; переклади із близькоспоріднених мов; формування перекладацької

компетентності тощо. Науковий аналіз здійснено на матеріалі перекладів з/на англійську, французьку, іспанську, українську та російську мови.

Статті написано на високому науковому та фаховому рівні, що свідчить про відповідний рівень підготовки перекладознавців та перекладачів у вищих навчальних закладах України та про спільне розуміння принципів та завдань такої підготовки.

Бажаємо усім учасникам п'ятнадцятого випуску збірки натхнення та подальших успіхів на тернистому науковому шляху. Запрошуємо колег та студентів до подальшої співпраці.

Відповідальний редактор,
завідувач кафедри теорії та практики
перекладу англійської мови
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
докт. філол. наук, доцент О. В. Ребрій

УДК 811.111'255:001.4:575

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Баєва К. С., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Розглянуто особливості англомовної юридичної термінології; проаналізовано вплив структури термінів (прості, складні та похідні терміни; терміни-словосполучення) в тексті оригіналу на вибір способу його передачі українською мовою в тексті перекладу; встановлено основні прийоми та способи такого перекладу.

Ключові слова: *переклад англомовної юридичної термінології українською мовою; прості, складні та похідні терміни; терміни-словосполучення, способи перекладу.*

Баєва К. С., Л. Н. Черноватый. Особенности перевода англоязычной терминологии в области юриспруденции на украинский язык. *Рассмотрены особенности англоязычной юридической терминологии; проанализировано влияние структуры терминов (простые, сложные, производные термины и термины-словосочетания) в тексте оригинала на его перевод на украинский язык; определены основные приемы и способы такого перевода.*

Ключевые слова: *перевод в сфере юриспруденции, простые, сложные и производные термины; термины-словосочетания; способы перевода.*

K. S. Bayeva, L. M. Chernovaty. Problems of rendering English legal terminology into Ukrainian. *The article deals with peculiarities of English legal terminology; analyzes the dependence of its translation into Ukrainian on the structure of the term in the source text (simple, compound, derivative and word combinations); determines the main ways and techniques of the said translation.*

Key words: *translation in the sphere of law; simple, compound, derivative legal terms and terminological word combinations, translation techniques.*

Актуальність дослідження полягає, з одного боку, у соціальному замовленні суспільства на якісний юридичний переклад, коли все більше українських справ розглядається у міжнародних судах, а з іншого – у відсутності одноставного підходу до передачі англомовних термінів українською мовою, що можж створювати проблеми у вирі-

шенні згаданих справ та в інтеграції української юридичної системи до міжнародної.

Метою дослідження було встановлення гіпотетичного впливу структури терміна на вибір способу його перекладу. Для досягнення згаданої мети слід було розв'язати низку завдань: методом суцільної вибірки відібрати із спеціальної літератури більше 300 термінів; розподілити їх на групи, залежно від структури; визначити спосіб перекладу кожного терміна; встановити співвідношення різних способів перекладу в межах кожної із згаданих груп; сформулювати висновки. Далі викладений хід розв'язання згаданих завдань.

Термінознавство, яке тлумачиться як вчення про утворення, функціонування та склад термінів, є важливим напрямом у лінгвістиці, що активно розвивається в наш час. На пострадянських теренах термінознавство бере свій початок у 30-х рр. ХХ-го ст. з робіт Д. С. Лотте, але сам термін «термінознавство» був запропонований лише у 1960-х рр. У розвитку термінознавства виділяють п'ять етапів: перший (підготовчий) етап, під час якого терміни були предметом побічного розгляду лінгвістів, логіків, філософів; другий (1930–1969 рр.) – етап накопичення специфічного термінологічного матеріалу, пов'язаний з іменами засновників термінознавства Д. С. Лотте та О. Вюстера; третій етап (1970–1980 рр.) – період визнання термінознавства як самостійної дисципліни, протягом якого проводилися дослідження семантики, морфології та словотворення термінів, були розроблені основи уніфікації сукупностей термінів; четвертий етап (1981–1999 рр.) – час зрілості термінознавства, коли досліджувалися його філософські та соціолінгвістичні аспекти, розвинулася теорія термінографії та семантичне, ономазіологічне, порівняльне, галузеве та гносеологічне термінознавство; п'ятий етап (розпочався наприкінці минулого сторіччя) – період активного розвитку когнітивного термінознавства.

Попри значну кількість робіт, в сучасній лінгвістиці відсутня єдність поглядів щодо визначення терміна. Оскільки дослідники слушно вказують на те, що термін не перестає бути терміном за відсутності дефініції (значна кількість термінів застосовується без жодних дефініцій і тим не менш вони є широко відомими термінами), слід погодитися із тим, що наявність чи відсутність дефініції в словниках є не основою визначення терміна, а швидше підставою класифікації термінів, яка базується на двох сферах існування термінів – сфері фіксації та сфері функціонування. Сферу фіксації розглядають як ідеальні умови для існування терміна – спеціальні словники, збірники рекомендованих термінів тощо; а під сферою функціонування – спеціальну літературу: статті, монографії,

а також твори науково-популярного характеру. Можливе також подальше розмежування вже в межах сфер фіксації та функціонування, які відрізняються одна від одної за ступенем організованості, нормативності та уніфікованості одиниць, що входять у них (наприклад, термінологічні словники та банки даних, наукові, ділові, публіцистичні тексти тощо).

Оскільки термін функціонує не лише в мові спеціалістів, сфера фіксації не обмежується спеціальними галузевими словниками та довідниками, вона охоплює також аналогічні джерела інших фахових галузей та неспеціальні джерела (словники загальноживаної лексики), а сфера функціонування термінів включає не лише наукові, технічні, ділові та інші спеціальні тексти, але й публіцистичні і навіть художні, на основі чого сферу функціонування термінів поділяють на термінологічну (наукова, технічна та суспільно-політична література) та нетермінологічну (публіцистична та художня література). Важливим є також те, що у сфері фіксації та сфері функціонування термінів досить часто виявляються невідповідності: в останній зазвичай реєструється більше термінів.

З точки зору практики перекладу, усі елементи денотативної системи мови оригіналу поділяються на дві групи: ті, що вже мають відповідники у мові перекладу та ті, що не мають згаданих відповідників. Перші називаються одиницями, що мають еквіваленти у мові перекладу, а другі – безеквівалентними одиницями.

Дослідники підмов науки відзначають тенденцію до систематичного відбору слів із загальнонародної мови, причому термінологізуються зазвичай загальнонародні слова. Семантичний спосіб утворення термінів із загальнонародних слів заснований найчастіше на звуженні або метафоричних переносах, тобто за подібністю функції, форми, призначення, процесу, кількісної ознаки, виникнення, зовнішнього вигляду, взаємозв'язку компонентів, суміжності понять, а нерідко і в сполученні цих ознак.

Значна кількість юридичних термінів утворюється шляхом зміни значення слів загальнолітературної мови і термінів, які запозичені із інших галузей науки й техніки. Описуючи семантичну структуру терміна важливо віднайти у ній те спільне, інваріантне, на чому будуть генеровані зв'язки всередині структури.

Питання про те, які частини мови можуть виступати в ролі терміна, залишається ще досі відкритим. Більшість дослідників схиляються до думки, що термінами можуть бути лише іменники чи словосполучення, що розглядаються як одна ціла назва певного наукового поняття. В основі цієї думки лежить загальноприйняте визначення номінативності як однієї з основних функцій

терміна. Тому цілком природно, що пріоритет бути терміном належить іменнику. Крім того, іменник є універсальним засобом для передачі всіх категорій термінологічних понять. Такі погляди ґрунтуються на теоретичній передумові високого ступеня абстракції іменників, внаслідок чого іменники є єдиним лексико-граматичним засобом, що виражає науково-технічні поняття про предмети, якості, дії, а дієслова, прикметники й прислівники є тільки слововформами метамови.

Виходячи з цього, належність інших частин мови (прикметників, дієслів, прислівників) до термінів або категорично відхилялась, або піддавалась сумніву, оскільки предикативна функція ставить їх в опозиційне відношення до іменника і тим самим виключає можливість виступати в ролі термінів [3]. На думку інших авторів, у контексті роль термінів грають слова різних частин мови.

На наступному етапі дослідження методом суцільної вибірки були відібрані із спеціальної літератури більше 300 юридичних термінів групи «Крадіжка», які були розподілені на типи, залежно від структури. Слідом за іншими дослідниками [1], ми розрізняли чотири типи термінів: 1) прості, тобто такі, що складаються з одного слова (*bribe* – підкуп; хабар); 2) похідні – створені за допомогою суфіксів (*police* – охорона порядку, *підтримання порядку*), префіксів (*prolong* – подовжувати) або суфіксів і префіксів одночасно (*adventurism* – авантюризм, авантюриність); 3) складні – що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (*blacklist* – чорний список); 4) терміни-словосполучення – що включають кілька компонентів (*larceny of goods found* – привласнення знахідки).

Результати аналізу співвідношення способів перекладу, використаних при передачі простих термінів показані на рис. 1.

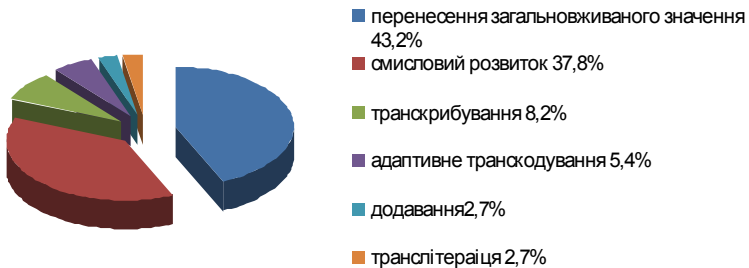

Рис. 1. Співвідношення способів перекладу простих термінів

Як випливає з рис. 1, найпоширенішим способом перекладу простих термінів виявився спосіб перенесення загальноживаного

значення – 43,2%, на другому місці знаходиться смисловий розвиток – 37,8%, на третьому – транскрибування 8,2%, далі – адаптивне транскодування – 5,4% й однаковими виявилися частки додавання – 2,7% та транслітерації – 2,7%.

Розподіл способів перекладу похідних термінів поданий далі. Ситуація з префіксальними термінами подана на рис. 2.

Як помітно на рис. 2, деякі тенденції, що спостерігалися при аналізі простих термінів, є чинними і для префіксальних термінів: найпоширенішим способом перекладу останніх виявився також перенесення загальнозживаного значення (44,4%) (*accord* – угода, домовленість, згода, погодження), далі йде смисловий розвиток (33,4%) (*pardon* – помилування, амністія; прощення; індульгенція; помилувати, амністувати; прощати, вибачати, залишати без покарання) і найменше – адаптивне транскодування (22,2%) (наприклад, *address* – адреса).

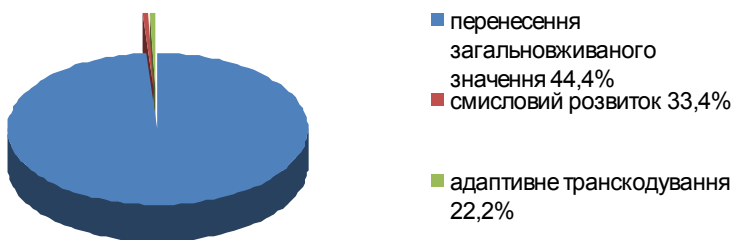

Рис. 2. Співвідношення способів перекладу префіксальних термінів

Співвідношення способів перекладу суфіксальних термінів показано на рис. 3.

Рис. 3. Співвідношення способів перекладу суфіксальних термінів

Як показано на рис. 3, найпоширенішим способом перекладу суфіксальних термінів виявився спосіб перенесення загальноновживаного значення (42,7%) (*bleeder* – вимагач, негідник), трохи менше складає смисловий розвиток (31,8%) (*father* – «батько» (найстарший член), заступник, покровитель), далі – адаптивне транскодування (9,1%) (*incriminate* – інкримінувати), описовий переклад (8,2%) (*champertor* – особа, яка незаконно фінансує чужий процес і отримує у разі його виграшу всю присуджену суму), транслітерація (5,5%) (*formalism* – формалізм), та найменше $x\text{c}nre\ v\text{f}$ транскрибування (0,9%) (*leader* – лідер) і транскрибування разом з перенесенням загальноновживаного значення (0,9%) (*police* – поліція, поліцейські).

Розподіл способів перекладу префіксально-суфіксальних термінів показано на рис. 4.

Рис. 4. Співвідношення способів перекладу префіксально-суфіксальних термінів

Як видно на рис. 4, найпоширенішим способом перекладу префіксально-суфіксальних термінів, як і інших похідних, виявився спосіб перенесення загальноновживаного значення – 47,6% (*accurate* – точний, правильний; ретельний). Значне місце також посідає й смисловий розвиток (34%) (*competent* – належний, законний, дієздатний, правоздатний). Ще 9,8% термінів перекладалися за допомогою описового перекладу (*misdemeanant* – особа, засуджена за дрібний злочин; особа, яка вчинила карану судом дію), 7,8% – за допомогою адаптивного транскодування. Останнє місце посідає транслітерація (0,8%) (*administrator* – адміністратор).

Наступний аналізований нами структурний тип юридичних термінів є складні одиниці, розподіл способів перекладу яких показано на рис. 5.

З рис. 5 випливає, що найпоширенішим способом перекладу складних термінів є калькування – 30,4% (*blacklist* – чорний список). Майже однаковою є частка описового перекладу (23,9%)

(наприклад, *bagsteal* – злодій, який спеціалізується на крадіжках із сумок або валіз; злодій, який краде сумки або валізи) та смисловий розвиток 21,7% (*backstreet* – нелегальний, залаштунковий). Перенесення загальноновживаного значення займає 6,5 % (*counterfeiting* – фальшивомонетництво). Найменше застосовувалися дослівний переклад (*cracksman* – злодій-зломлювач), калькування разом з описовим перекладом (*gunfightman* – озброєний (вогнепальною зброєю) бандит (злочинець) та транскодування (усі – по 2,2 %) (*manuscript* – манускрипт, рукопис).

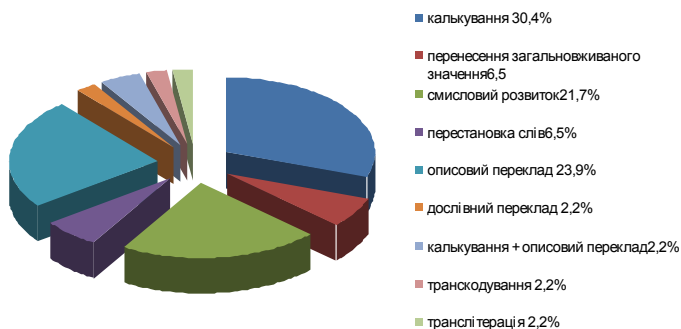

Рис. 5. Співвідношення способів перекладу складних термінів

Розподіл способів перекладу термінів-словосполучень показаний на рис.6. Багатокомпонентні терміни є складними для перекладу. По-перше, значення багатокомпонентних термінів не завжди складаються зі значень їх елементів. По-друге, не завжди термін в англійській мові точно відповідає терміну в українській мові або ж поняття, позначене в одній мові ще не має відповідника в іншій.

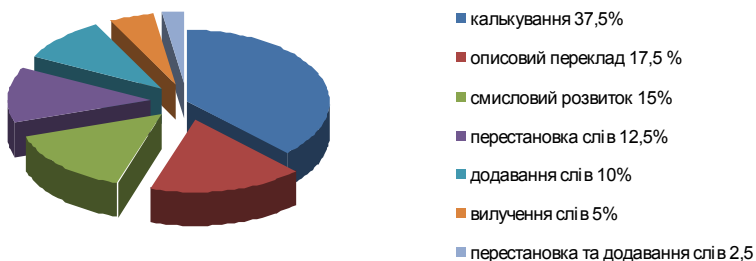

Рис. 6. Співвідношення способів перекладу термінів-словосполучень

Як впливає з рис. 6, найпоширенішим способом перекладу термінів-словосполучень виявилось калькування – 37,5% (*belated*

opposition – запізнiле заперечення, запізнiлий протест). Незначне місце посiдають перестановка разом з додаванням слiв 2,5% (*visa abolition agreement* – угода про скасування вiзового режиму) та вилучення слiв (5 %) (*larceny of goods found* – привласнення знахідки). Ще 17,5 % термiнiв-словосполучень перекладалися за допомогою описового перекладу (*drafting amendment* – редакційна поправка, поправка на стадiї законопроекту (або проекту угоди)). Ще 15% термiнiв-словосполучень перекладалися за допомогою смислового розвитку (*enforcing body* термiнiв-словосполучень поліцейський орган), iншi 12,5 % – за допомогою перестановки слiв (*driving licence* – посвідчення на право водіння автомобiля, права водiя).

Розподiл способiв перекладу абрeвiатур показано на рис. 7.

Рис. 7. Спiввiдношення способiв перекладу абрeвiатур

Як помітно на рис. 7, 92% займає переклад скорочення вiдповiдними повними формами українських слiв (D.O.B – дата народження), i набагато менше (8,3%) – повний переклад англiйського скорочення у повнiй формi з одночасним перенесенням скорочення у його новiй формi (що вiдповiдає першим лiтерам українських слiв) у текст перекладу (*CSCE* – ОБСЄ (Органiзація з безпеки i спiвробiтництва в Європі)).

Узагальненi результати аналізу спiввiдношення способiв перекладу юридичних термiнiв групи «Крадіжка» подано в таблиці 1.

Як видно в табл.1, вибiр способу перекладу певним чином залежить вiд структури термiна. Виходячи з результатiв дослідження, можна зробити висновок, що для перекладу однослiвних (простих i похiдних) термiнiв важливим способом є перенесення загальноживаного значення, питома вага якого сягає 47,6 % у випадку префіксально-суфіксальних термiнiв, а смислового розвитку – 37,8 % у простих. З iншого боку, така тенденція є чинною лише щодо цих термiнiв i помітно послаблюється у перекладі словосполучень i абрeвiатур.

Таблиця 1

Способи перекладу юридичних термінів групи «Крадіжка»

Спосіб перекладу \ Терміни		Прості	Складні	Суфіксальні	Префіксальні	Префіксально-суфіксальні	Словосполучення	Абревіатури	Середнє значення
		Перенесення загальнозживаного значення	43,2	6,5	42,7	44,4	47,6		
Смисловий розвиток		37,8	21,7	31,8	33,4	34	15		25
Транскодування	Адаптивне транскодування	5,4		9,1	22,2	7,8			6,4
	Транслітерація	2,7	2,2	5,5		0,8			1,6
	Транскрибування	8,2		0,9					1,3
Додавання		2,7					10		1,8
Описовий переклад			23,9	8,2		9,8	17,5		8,48
Калькування			30,4				37,5		9,7
Перестановка слів			6,5				12,5		2,7
Дослівний переклад			2,2						0,3
Вилучення							5		0,7
Калькування+ описовий переклад			2,2						0,3
Перестановка+ додавання слів							2,5		0,4
Транскрибування + пренесення загальнозживаного значення				0,9					0,1
Переклад скорочення відповідними повними формами українських слів								92	13,1
Переклад англійського скорочення у повній формі з одночасним пренесенням скорочення у його новій формі (що відповідає першим літерам українських слів) у текст перекладу.								8,3	1,2

При передачі складних термінів найчастіше доводиться вдаватися до калькування, описового перекладу та смислового розвитку. При

перекладі термінів-словосполучень також у більшості випадків застосовується калькування. У меншості – перестановка з додаванням слів. При перекладі термінів-абревіатур переважно (92%) вживається переклад скорочення відповідними повними формами українських слів, а в решті випадків застосовується переклад англійського скорочення у повній формі з одночасним перенесенням скорочення у його новій формі (що відповідає першим літерам українських слів) у текст перекладу.

Перспективу дослідження вбачаємо у розширенні термінологічної бази для аналізу та залученні інших категорій юридичного дискурсу.

Література

1. Білозерська Л.П. *Термінологія та переклад: Навч. посібник для студентів філол. напрямку підготовки / Л.П.Білозерська, Н.В.Возненко, С.В.Раденька.* – Вінниця: Нова книга, 2010. – 232 с.;
2. Карабан В.І. *Англійсько-український юридичний словник: понад 75тисяч слів та словосполучень юридичної підмови та близько 160 тисяч українських перекладних відповідників.* – Вінниця, Нова книга, 2004. – 1088 с.
3. Карабан В.І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми.* – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.

УДК 811.111'255

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ НАУКОВОГО ТЕКСТУ. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

Байдікова К. А., Кукушкін В. В. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра англійської філології)*

Стаття присвячена аналізу особливостей перекладу загальнонаукових текстів економічної тематики з англійської мови на українську.

Ключові слова: *лексичні та граматичні труднощі, функціональна структура, ЕОМ – ємність пам'яті, контекстуальна заміна, транс-кодування.*

К. И. Байдикова, В. В. Кукушкин. *Лексико-грамматические доминанты научного текста. Переводческий аспект. Статья посвящена анализу особенностей перевода общенаучных текстов экономической тематики с английского языка на украинский.*

Ключевые слова: *лексические и грамматические трудности, функциональная структура, ЕОМ – ёмкость памяти, контекстуальная замена, транскодирование.*

K. A. Baidikova, V. V. Kukushkin. *Lexical and grammatical dominants of the scientific text. Translation aspect. This article analyzes the features of the translation of general scientific texts on economic issues from English into Ukrainian.*

Key words: *lexical and grammatical difficulties, functional structure, storage capacity, contextual substitution, transcoding.*

Наука про переклад і теорія перекладу, або перекладознавство – одна з самих молодих наук мовознавства, тому ступінь дослідження нашої проблеми є незначним. **Новизна** полягає в тому, що теорія перекладу стає наукою лінгвістичною, яка спирається на мовні закономірності, притаманні будь-якому процесу перекладу. Вивчення питань перекладу наукової літератури є дуже **актуальним** для нашого дослідження.

Метою роботи є розгляд та аналіз лексичних та граматичних труднощів перекладу англійських науково-технічних текстів, визначення їх функціональної структури, специфіки використання і перекладу термінів на українську мову, а також визначення характерних для них стилістичних особливостей.

Матеріалом дослідження послужили науково-технічні тексти. Ці тексти відповідають усім вимогам та ілюструють лексичні та граматичні особливості даного стилю.

Об'єктом дослідження є тексти використані за темою “Історія ЕОМ”, а **предметом дослідження** є визначення мовних особливостей при перекладі, вплив яких на хід і результат процесу перекладу дуже значний.

При перекладі текстів підбраного матеріалу використовувалися наступні способи перекладу лексичних одиниць.

Транскодування – це такий спосіб перекладу, коли звукова та/чи графічна форма слова вихідної мови передається засобами алфавіту мови перекладу. При перекладі науково-технічних текстів зустрічається три види транскодування [4, с. 21]:

1) транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови):

The first sketch of a 13-digit cog-wheel adder was drawn by Leonardo da Vinci in one of his diaries in about 1492.

Перший у світі ескізний ма-люнок тринадцятирозрядного десяткового підсумовуючого при-строю на основі коліс із десятьма зубцями належить Леонардо да Вінчі. Він був зроблений в одному із його щоденників близько 1492 р.

2) транслітерування (слово вихідної мови передається по буквах):

This idea was realized by the American scientist Howard Aiken, who created the first relay-mechanical device in 1944. Its arithmetic and storage blocks were based on cogwheels!

Цю ідею здійснив Говард Айкен (Howard Aiken, 1900–1973), аме-риканський учений, що створив у 1944 р. перший в США релейно-механічний комп'ютер. Його основні блоки – арифметики і па-м'яті – були виконані на зубча-тих колесах!

3) адаптоване транскодування (коли форма слова у вихідній мові адаптується відповідно до фонетичної та/чи граматичної структури мови перекладу):

The first actually existing me-chanical calculus device was «Pas-caline», designed by the prominent French scientist Blaise Pascal.

Першим реально здійсненим механічним цифровим обчислю-вальним пристроєм стала «пас-каліна» великого французького вченого Блезя Паскаля.

Калькування (дослівний чи буквальный переклад) – це спосіб пе-рекладу нових слів (термінів), при якому відповідністю простого або складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший відповідник у словнику [4, с. 25]:

Digital Computer

Цифровий комп'ютер

Слід зауважити, що калькування як прийом перекладу частіше вживається при перекладі складних термінів, утворених за допо-могою поширених загальнонавчаних слів. Але цей перекладацький прийом можна вживати тільки тоді, коли утворений в такий спосіб відповідник не порушує норм вживання і сполучуваності слів у мові перекладу.

Контекстуальна заміна – це така лексична перекладацька транс-формація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і яке підібране з урахуванням контекстуального значення перекладного

слова, контексту його вживання, мовних норм і традицій мови перекладу [4, с. 26–27]:

Previously, the typical computer would be based on the decimal system. Колишній типовий комп'ютер було засновано на десятичній системі.

Окремим випадком контекстуальної заміни є смисловий розвиток. Смисловий розвиток – це такий перекладацький прийом, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Це відбувається в зв'язку з тим, що в мовах оригіналу його перекладу можуть існувати різні мовні норми [4, с. 28]:

The first sketch of a 13-digit cog-wheel adder was drawn by Leonardo da Vinci in one of his diaries in about 1492. Перший у світі ескізний ма-люнок тринадцятирозрядного десяткового підсумовуючого пристрою на основі коліс із десятьма зубцями належить Леонардо да Вінчі. Він був зроблений в одному із його щоденників близько 1492 р.

Крайньою формою семантичного розвитку є «антонімічний» переклад, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (негативна на позитивну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається в основному залишається подібним. Оскільки слово змінює на протилежну лише форму, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін, для позначення такого способу перекладу краще використовувати термін «формальна негативація». Зазначена трансформація представлена двома видами [4, с. 30].

1) Негативація – це такий прийом перекладу, коли слово або словосполучення без формально вираженої суфіксом або часткою заперечувальної семи замінюється при перекладі на слово з префіксом не- або словосполученням з часткою не-:

The principles of this computer are similar to all others. Принципи роботи цього комп'ютеру не відрізняються від принципів будь-якого іншого.

2) Позитивація – це такий прийом перекладу, коли слово або словосполучення з формально вираженою заперечувальною семою замінюється при перекладі на слово чи словосполучення, що не містить формально вираженого негативного компонента.

Many people do not feel qualified to decide which computer to purchase. Багато людей відчувають, що їм бракує знання для самостійного вирішення, який саме комп'ютер купувати.

При описовому перекладі слово, словосполучення, термін або фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), що адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна) [4, с. 36]:

<p><i>It was particularly their responsibility that computers found their way in economy, industry, technology, research, power engineering, medicine and warfare.</i></p>	<p><i>Саме на їхні плечі лягла робота з практичного використання обчислювальних машин в економіці і промисловості, у науці і техніці, енергетиці, медицині, військовій справі.</i></p>
--	--

В більшості випадків користуються термінами вже існуючими і, оскільки більшість термінів є узуальними, для перекладача важливо вміти зробити вірний вибір варіантного відповідника.

Висновки

При перекладі наукових текстів перекладач повинен володіти фоновими знаннями у даній галузі, а також формувати такі характеристики навичок як автоматизованість, гнучкість та стійкість.

Характерними особливостями науково-технічних текстів є логічність викладу, частотне вживання термінів, інформативність, відсутність експресивного забарвлення. До граматичних особливостей належать синтаксична точність, частотність вживання дієприкметникових та герундіальних зворотів, інфінітивних та пасивних конструкцій.

Головними лексичними труднощами перекладу наукових текстів є багатозначність термінів, вибір адекватного варіантного відповідника, вірне застосування того чи іншого прийому перекладу лексики.

В процесі перекладу перекладач стикається з певними перекладацькими труднощами, для подолання яких існує цілий набір сталих прийомів. При перекладі науково-технічних текстів застосовуються такі способи: вибір варіантного відповідника, калькування, описовий переклад, контекстуальна заміна, транскодування, негативація та позитивація.

Для оптимізації розуміння текстів на мові перекладу застосовуються такі синтаксичні способи як розбивка, дослівний переклад, зв'язування, перестановка.

Оскільки лексика тісно пов'язана з граматиною, значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються лексичні та граматичні зміни. Лише незначна частина англійських та українських виразів мають ідентичну структуру. Саме у такому випадку англійські вирази можуть перекладатися без використання граматичних трансформацій.

Перспективи:

Ми можемо розглянути теоретичні аспекти, які необхідні для успішного перекладу тексту економічного зразку. Також, при перекладі тексту можемо звернути особливу увагу на граматичні конструкції речень та перекладацькі трансформації. Ще ми можемо зробити практичний аналіз науково-технічного тексту, розглянувши граматичні та лексичні труднощі при перекладі.

Підібраний матеріал з економічної тематики за своїм функціональним призначенням являє собою власне-наукові тексти, але оскільки характер наукового викладу може варіюватися в залежності від спеціальної галузі, до якої воно відноситься, він ***в перспективі*** здобуває риси інформативно-публіцистичних і науково-популярних текстів. Це пояснюється розходженнями між самими науками по їхньому предмету, колу понять, технічними прийомами дослідження й аргументації.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод* / Л. С. Бархударов. — М. : Международные отношения, 1975. — 239 с.
2. Веньямина В. Н. *Жанры английской научной речи. Композиционноречевые формы* / В. Н. Веньямина. — К. : Наукова думка, 1988. — 112 с.
3. Казакова Т. А. *Практические основы перевода. English-Russian* / Т. А. Казакова. — СПб. : Лениздат, 2001. — 317 с.
4. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової та технічної літератури* / В. І. Карабан. — Вінниця : Нова книга, 2004. — 504 с.
5. Комиссаров В. Н. *Практикум по переводу с английского языка на русский* / В. Н. Комиссаров. — М. : Высшая школа, 1990. — 240 с.
6. Комиссаров В. Н. *Теория перевода (лингвистические аспекты)* / В. Н. Комиссаров. — М. : Высшая школа, 1990. — 252 с.
7. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу* / І. В. Корунець. — Вінниця : Нова Книга, 2000. — 448 с.

УДК 811.111'255'373.23

**ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ
ВЛАСНИХ НАЗВ У ТЕКСТАХ ВІДЕОІГОР
(на прикладі MMORPG “World of Warcraft”)**

Біша І. В., Устименко С. Є.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

У статті досліджуються різні аспекти перекладу власних назв у текстах відеоігор та аналізуються труднощі, що можуть виникнути при їх перекладі.

Ключові слова: антропонім, власна назва, запозичення, комп'ютерна відеогра, ономастична лексика, переклад, топонім.

И. В. Биша, С. Е. Устименко. Особенности англо-украинского перевода имен собственных в текстах компьютерных игр (на примере MMORPG «World of Warcraft»). *В статье исследуются различные аспекты перевода имен собственных в текстах компьютерных игр и анализируются трудности, которые могут возникнуть при их переводе.*

Ключевые слова: антропоним, заимствование, имя собственное, компьютерная видеоигра, ономастическая лексика, перевод, топоним.

I. V. Bisha, S. Ye. Ustimenko. The peculiarities of English-Ukrainian translation of proper names in video game texts (on the material of MMORPG «World of Warcraft»). *The paper deals with different aspects of proper names translation in video games texts and problems which may occur during their translation.*

Key words: *anthroponym, computer video game, loan-translation, onomastic vocabulary, proper name, translation, toponym.*

За останнє десятиліття, відеоігри стали найпоширенішим і найпопулярнішим видом відпочинку людей. Сучасна графіка і тривимірний звуковий сигнал майже повністю забезпечують реальність подій, імітують життєві ситуації зі стовідсотковою автентичністю. Текст відеоігри також грає не останню роль у створенні ігрової атмосфери, адже розроблювачі витрачають чималі засоби для залучення досвідчених сценаристів до своїх проєктів. Більшість відеоігор мають закордонне походження, тому їх тексти потребують перекладу.

Актуальність даного дослідження визначається новизною вивчення ономастичного шару у відеоігри «World of Warcraft» і потребою

в більш детальному аналізі способів та правил передачі англomовних власних назв засобами української мови. В аспектах прагматичної інформації ономастика ще недостатньо досліджена, не приділяється належної уваги вивченню онімів як джерела культурно-історичної інформації.

Об'єктом дослідження є власні назви у текстах відеоігор. **Предметом** дослідження стали особливості перекладу ономастичної лексики на українську мову на прикладі тексту відеогри «World of Warcraft».

Одне з найбільш лаконічних визначень власної назви належить Фоняковій О. І.: «Власна назва – це універсальна, функціонально-семантична категорія іменників, особливий тип словесних знаків, призначений для виділення та ідентифікації одиничних об'єктів (живих і неживих), які виражають одиничні поняття і загальне уявлення про ці об'єкти у мові, мовленні та культурі народу» [4, с. 21]. Після вивчення різних підходів до способів передачі власних назв Влахова С. та Флорина С., Виноградова В. С., Корунця І. В. можемо зробити висновок, що власні назви українською мовою передаються за допомогою транслітерації, транскрибування, транскодування, або калькування. З огляду на те, що значна частина онімів має повну смислову структуру, механічна передача їх фонографічної оболонки не може вважатися достатньою умовою адекватності перекладу текстів, що містять такі власні назви [1, с. 79].

«World of Warcraft» (WoW; укр. Світ Військового Ремесла) – багатокористувацька рольова онлайн-гра жанру фентезі (MMORPG), розроблена компанією Blizzard Entertainment. «World of Warcraft» є однією з найпопулярніших онлайн ігор у світі. Для дослідження було обрано саме цю гру, тому що її величезний світ створює передумови для виникнення сотень авторських неологізмів у тексті відеогри, і, зокрема, власних назв, які є об'єктом нашого дослідження. Саме авторські неологізми найчастіше викликають труднощі при перекладі.

У досліджуваній відеограмі ми виявили такі види власних назв: антропоніми – імена людей («*Cookie*» *McWeaksaue* – «Кухарчук» *Macsoy*, *Alexi Barov* – *Алексій Баров*, *Apothecary Witherbloom* – *Аптекарь Сухоцсим*, *Airae Starseeker* – *Айре Шукач Зірок*); топоніми – географічні назви (*Darkshore* – *Темні береги*, *Elwyn nForest* – *Елвінський ліс*, *BloodmystIsle* – *Острів кривавої димки*, *Westfall* – *Західний край*); теоніми – назви божеств (*Sargerac* – *Саргерас*, *Elune* – *Елуна*, *Kil'jaeden* – *Кіл'джеден*, *Archimonde* – *Архімонд*, *A'dal* – *А'дал*); зооніми – оклички тварин (*Spike* – *Снайк*, *Robo-Chick* – *Робоциун*, *Underfoot* – *Шмуз*); идеоніми – назви об'єктів духовної культури («*A Zombie's Guide to*

Proper Nutrition” – “Дієта зомбі: секрети правильного харчування”, “*The World Tree and the Emerald Dream*” – “Дерево життя і смарагдовий сон”, “*Saga of the Sin’dorei*” – “Сага про Син’дорай”, “*Account of the Raising of a Frost Wurm*” – “Повість про створення Крижаного Змія”); прагматоніми – назви об’єктів практичної діяльності людини (*Green Garden Tea* – чай “Зелений сад”, *Tigule and Foror’s Strawberry Ice-Cream* – полуничне морозиво Тигуля і Форора, *Crashin’ Thrashin’ Racer* – Болід для перегонів “Бий, молоту”); фітоніми – назви рослин (*Peacebloom* – Мироцвіт, *Twilight Jasmine* – Сутінковий жасмин, *Gromsblood* – Кров Грому, *Wild Steelbloom* – Дикий сталецвіт); ергоніми – назви об’єднань людей (*Apothecary Society* – Фармацевтична спілка, *The Ashen Verdict* – Попелястий союз, *Syndicate* – Сіндикат, *Ravenholdt* – Чорний Ворон); гідроніми – назви водоймищ (*Southfury River* – ріка Норовиста, *the Cliffspring River* – ріка Скеляста, *Wintergrasp* – Озеро Крижаних Кайданів, *Pool of Tears* – Озеро Сліз); етроніми – назви народів, етнічних груп (*The Mag’har* – Маг’хари, *Knights of the EbonBlade* – Лицарі Чорного Леза, *The Wurmrest Accord* – Союз Драконів, *Keepers of Time* – Оберігачі Часу) [2, с. 187].

У тексті відеогри, як художньому творі, власні назви, зазвичай імена осіб, поряд з функцією, яка моделює позатекстові відносини, «викликають різноманітні асоціації і за рахунок семантики та етимології, а також завдяки своїм формальним властивостям (звучання, артикуляція, морфологія, іноді і написання), і уявленням про найвідомішого носія цього імені чи його інших носіях, а також за рахунок формантів, які виражають відношення до носія імені, та існуючої ціннісно-стилістичної шкали імен» [3, с. 130].

Прикладом таких імен у відеогрі *World of Warcraft* є імена персонажів *Haris Pilton* і *Action Jaxon*, які одразу ж викликають у гравця асоціацію з відомою американською спадкоємицею готельної імперії *Paris Hilton* (*Paris Hilton*) і головним героєм фільму *Action Jackson* (в українському прокаті – «*Бойовик Джейксона*»). Цікаво, що при перекладі цих імен перекладач використав прийом заміни власних назв на більш відомі для українського гравця – *Псенія Кобчак* і *Джейм Бондс* (оригінали – *Ксенія Собчак* і *Джеймс Бонд*). Він обрав інші імена, але при цьому йому вдалося зберегти оригінальний авторський задум.

Імена осіб кожної раси у відеогрі *World of Warcraft* мають свої особливості. Таурени (*Tauren*), наприклад, культура яких схожа на культуру індіанців Північної Америки, мають короткі імена (2–3 склади) і довгі прізвища, що складаються з кількох слів. Імена зазвичай перекладаються методом транскрипції чи транслітерації, а прізвища – методом калькування (*Ahmo Thunderhorn* – *Ахмо*

Громовий Піг; Vaine Bloodhoof – Бейн Криваве Копито), а дренеї (Draenei) – раса вигнанців з космосу, імена яких не обтяжені смисловим навантаженням і характеризуються великою кількістю голосних літер і подвоєнь, перекладаються методами транскрипції і транслітерації (*Avelii – Авелія; Joraal – Джораал*).

Головним завданням перекладача при перекладі топонімів у «World of Warcraft» є передання особливого авторського стилю, який зберігся б у мові перекладу. Наприклад, є кілька варіантів перекладу назви материка *Northrend*, яка утворилася з двох слів «north» – північ і «gend» – розділяти, розколювати, відщепляти. Перший – буквальный переклад, при цьому українською мовою цей топонім буде звучати як «*Північний відламок*», що, звісно, не є підходящою назвою для материка. Другий – транслітерація, при цьому методи перекладу, топонім буде досить милозвучним для україномовного гравця – «*Нортренд*», але не викликати у нього жодних асоціацій, як у мові оригіналу. На наш погляд, найбільш вдалим варіантом є «*Нордскол*». Ця назва є повноцінною заміною англomовного топоніма, тому що вона зберігає всі особливості авторського задуму.

Щодо фітонімів, то усі вони у «World of Warcraft» є вигаданими і досить експресивними. Через це, при їх перекладі недоречно використовувати метод транслітерації і транскрипції. Наприклад назва *Fel Lotus*, якщо її перекласти як *Фел Лотус*, не матиме ніякого сенсу для україномовного гравця, на відміну від *Лотосу Скверни*, що має яскраво виражене негативне забарвлення. Назву *Heart Blossom* локалізатори гри переклали як *Квітуче серце*, але цей фітонім також можна перекласти як *Серцецвіт* чи *Серце-квітка*, в залежності від вибору перекладача. Треба зазначити, що більшість фітонімів у відеоіграх перекладаються методом калькування (*Fadeleaf – Блідоліст; Icethorn – Льодошип; Grave Moss – Могильний мох*).

У світі «World of Warcraft» назви книжок майже ніколи не перекладаються методом транскрипції чи транслітерації. Їх слід передавати таким чином, щоб при перекладі вони зберегли всю свою експресивність у мові джерела (*Account of the Raising of a FrostWyrn – Повість про створення Крижаного Змія; Trans-dimensional Ship Repair for Simpletons – Ремонт міжпросторового корабля для початківців*).

Так як більшість онімів у відеоіграх жанру фентезі є авторськими неологізмами, не існує жорстких правил і щодо перекладу назв страв. Головне, щоб назва була лаконічною і передавала авторський задум (*Tigule and Foror's Strawberry IceCream – полуничне морозиво Тугуля і Форора; Stormchops – Штормошинка*). Винятком є, напевно, тільки страва для тварин «*Kibler'sBits*», яка є посиланням на відому у США компанію *Kibbles'n Bits*, яка виробляє корм для собак, але

так як назва цієї компанії не відома українським гравцям, її переклали як «*Kit ta kit*», що є посиланням на радянський мультфільм 1969 року [5].

У ході перекладацького аналізу, ми дійшли висновку, що найскладнішими для перекладу є власні назви, вигадані автором – авторські неологізми, а найбільш часто вживаним методом перекладу таких власних назв у текстах комп'ютерних ігор є калькування. **Перспективою** даної роботи є дослідження лінгвокультурологічних і прагматичних аспектів ономастичної лексики.

Література

1. *Виноградов В. С. Введение в переводоведение / В. С. Виноградов. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.*
2. *Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : [підручник] / М. П. Кочерган. – [2-е вид.]. – К. : Академія, 2005. – 368 с.*
3. *Фарино Е. Введение в литературоведение / Е. Фарино. – СПб. : РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. – 639 с.*
4. *Фонякова О. И. Имя собственное в художественном тексте / О. И. Фонякова. – Л. : ЛГУ, 1990. – 103 с.*
5. *Kinopoisk.ru [Electronic resource]. – Access : <http://kinopoisk.ru/level/1/film/417637/>.*

УДК 81'347.78.034

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «КРАСА» В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Варнава А. В., Гладушина Р. М. (канд. психол. наук)

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
(кафедра практики іноземних мов)*

Стаття присвячена аналізу концепту «краса» та особливостям його перекладу, представленим в романі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея»; виявленню його місця в художній системі письменника, а також визначенню його ролі у відображенні світовідчуження автора.

Ключові слова: естетика, картина світу, концепт «краса», переклад.

А. В. Варнава, Р. М. Гладушина. Языковая репрезентация концепта «красота» в переводе романа Оскара Уайльда «Портрет Дориана Грея». *Статья посвящена анализу концепта «красота» и особенностям его перевода, представленным в романе Оскара Уайльда «Портрет Дориана Грея»; определению его места в художественной системе писателя, а также определению его роли в отображении мировоззрения автора.*

Ключевые слова: картина мира, концепт «красота», перевод, эстетика.

A.V. Varnava, R. M. Gladushyna. Language representation of concept “beauty” in the translation of the novel ‘The Picture of Dorian Grey’ by Oscar Wilde. *The article is dedicated to the analysis of concept “beauty” and its translation peculiarities represented in the novel “The Picture of Dorian Grey” by Oscar Wilde. The determination of its place in the author’s artistic system is outlined. The definition of its role in the author’s world perception is given.*

Key words: aesthetics, concept “beauty”, picture of the world, translation.

Одним із найпоширеніших та найважчих видів перекладу є саме переклад художньої літератури. Цей переклад є інструментом культурного освоєння світу, розширення колективної пам’яті людства, чинником самої *культури*. Теоретичною базою такого перекладу є літературознавча теорія перекладу, спрямована на вирішення історико-літературних завдань. У художньому перекладі важливе збереження форми, змісту, структури і естетичного впливу оригіналу тексту.

У вивченні стилю письменника зацікавлені як літературознавство, так і перекладознавство, оскільки творчість письменника, його авторська особистість, створені ним герої, теми, ідеї й образи втілені в мові оригіналу безпосередньо впливають на мову перекладу.

Дослідження концепту «краси» — актуальний напрямок сучасної лінгвістики, оскільки він дозволяє розглядати слово в конкретному тексті культури, пізнання, комунікації.

Актуальність та новизна дослідження зумовлені активним використанням даної лексики в англійській мові, що знаходить висвітлення в наукових працях лінгвістів, літературознавців, психологів.

Об’єктом дослідження є мова оригіналу роману О. Уайльда «Портрет Доріана Грея» та його переклади.

Предметом дослідження є мовна репрезентація концепту «краса», у романі Оскаром Уайльдом «Портрет Доріана Грея».

Метою роботи є аналіз концепту «краса» та особливості його перекладу, представлені в романі Оскара Уайльда «Портрет Доріа-

на Грея»; виявлення його місця в художній системі письменника, а також визначення його ролі у відображенні світовідчужання автора.

У творчості О. Уайльда роман «Портрет Доріана Грея» займає головне місце, бо в ньому відображені естетичні позиції автора. Цей роман став своєрідним поєднанням усіх наслідків творчого пошуку письменника.

Оскар Уайльд – художник перехідної епохи, яка відбилася у всіх сферах його життя та творчості. Він став особистістю часу перелому стійких переконань й цінностей і знаходження нових, що безпосередньо торкнулося різних видів мистецтв.

На написання естетичного роману «Портрет Доріана Грея» вплинула експериментальна атмосфера тогочасної Англії. У цьому роману авторський задум не обмежується рамками достовірної реальності, що в решті решт виражається в своєрідному переплетінні реальних та фантастичних подій.

Концепт «краса» є одним із найбільш цікавих і важливих складників картини світу для будь-якого етносу. Він належить до лінгвокультурних феноменів і української ментальності.

Одним із найважливіших аспектів світоглядної системи українського народу визначається осмислення категорії краси, прекрасного як основи життєдіяльності соціуму, що має свою цілісну систему понятійних концептів українського буття.

В українській свідомості уявлення про красу та прекрасне набувають досить вагомого значення. Уявлення про прекрасне, красиве у світоглядній системі українського народу базується на морально-етичних принципах пізнання світу, деформуються естетичні соціальні цінності щодо поглядів на реальний світ.

Естетизм, як течія мистецтва, оснований на тому, що творчість є відображенням внутрішнього світу митця: «Мистецтво – це дзеркало, яке відображає того, хто в нього дивиться» [1, с. 19]. Виходячи з цього твердження, можна говорити про прекрасний внутрішній світ художника Холлуорда. Коли ж в портрет вдивляється Доріан Грей, витвір стає відроздливим, що свідчить про аналогічний зображенню стан душі героя. Думка автора полягає в тому, що явище мистецтва відтворює душу не тільки митця, а й глядача.

Вже з першого знайомства з головним героєм автор підкреслює його неземну красу:

... a wonderfully handsome, with his finely-curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair

Оскар Уайльд порівнює Доріана з міфологічними красунчиками: *This young Adonis; he is a Narcissus*

Таким чином, автор немов натякає на спільну неземну красу міфологічних персонажів, які загинули через закоханість у себе та Доріна.

Розглянувши загальні характеристики концепту «краса» в англійській і українській лінгвокультурах, можна зробити висновок, що вони зводяться до відповідності з ідеалом, визнанням можливих моральних недоліків при зовнішній красі, до страху перед негарним виглядом і зневазі стосовно пересічної зовнішності.

Головним способом мовного втілення концепту «краса» є лексична семантика. Даний концепт представлений у значеннях слів у двох базових різновидах, відповідних категорій естетики — прекрасне і потворне.

Перспективи подальшого дослідження у цьому напрямку пов'язані з виявленням механізмів впливу на читача.

Література

1. Бондар І. Концепт краса в англомовній картині світу / І. Бондар // Студентські наукові записки. Серія: Філологічна. — 2010. — Вип. 3. — С. 19–20.
2. Іващенко В. Слово «концепт» у германських, романських та слов'янських мовах (з історії лексикографічної фіксації) / В. Іващенко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. — К. : КНУ, 2002. — № 7. — С. 189–198.
3. Кривина Т. Что знал о красоте Оскар Уайльд / Т. Кривина // Литература: приложение к газете «Первое сентября». — 1998. — № 28. — С. 9–11.
4. Мещеракова Ю. В. Концепт «красота» в английской и русской лингвокультурах : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук. / Ю. В. Мещеракова. — Волгоград : Перемена, 2004. — 24 с.
5. Чалова Л. В. Создание художественного образа через текстовой портрет / Л.В. Чалова // Фундаментальное и прикладные исследования : материалы второй международной научно-практической конференции. — Тамбов : ТГУ им. Г.Р. Державина, 2004. — С. 233–236.
6. Wilde O. *The Picture of Dorian Gray* / O. Wilde. — М. : Менеджер, 2000. — 304 с.

УДК 81'255.4

АВТОПЕРЕКЛАД ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Гаджиева А. А., Кальниченко О.А. (доцент)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

У статті досліджено поширеність явища автоперекладу та простежено його історію, проаналізовано ідеї О.М. Фінкеля стосовно автоперекладу та розглянуто сучасний стан вивченості цього явища, встановлено особливості автоперекладу у порівнянні з простим перекладом.

Ключові слова: автопереклад, адаптація; норми перекладу, перекладознавство.

А. А. Гаджиева, А. А. Кальниченко. Автоперевод как переводоведческая проблема. *В статье исследована распространенность явления автоперевода и прослежена его история, проанализированы идеи А.М. Финкеля относительно автоперевода и рассмотрено современное состояние изученности этого явления, установлены особенности автоперевода по сравнению с простым переводом.*

Ключевые слова: автоперевод, адаптация; нормы перевода, переводоведение.

A. A. Gadzhlyeva, O. A. Kalnychenko. Self-translation as a problem of Translation studies. *This paper investigates the prevalence of the phenomenon of auto-translation and traces its history, analyzes the ideas of O.M Finkel regarding auto-translation and discusses the level of studying this phenomenon, examines the peculiarities of t auto-translation as compared to regular translation.*

Key words: self-translation, adaptation; norms of translation, Translation studies.

Останнім часом увагу дослідників перекладу стали привертати явища, які, донедавна були вилучені з їхнього предмету дослідження: з-поміж них – авто-переклад [9], тобто процес перекладання автором власного твору, або результат такої дії. Майже у всіх працях про авто-переклад з боку автора-перекладача відзначаються більш сміливі зміни, ніж ті, що їх дозволяють собі звичайні перекладачі. Коли ці зміни носять систематичний характер, то вони служать могутніми показниками дії перекладацьких норм, дослідження

яких стало однією з основних тем перекладознавства початку ХХІ ст. Саме тому проблему авто-перекладу слід розглядати не як периферійну для перекладознавства, а як центральну, тим більше, що усвідомлення погляду на культуру як механізм, що саморегулюється, призводить нас до висновку про не випадковість появи текстів, які обумовлені взаємодією двох культур у одній творчій свідомості, в літературах різних народів у ті чи інші періоди їхнього розвитку. Саме цим і обумовлюється **актуальність** цього дослідження.

Метою нашої розвідки є дослідження поширеності явища перекладу, вивчення творчого спадку піонера досліджень у галузі авто-перекладу О. М. Фінкеля та визначення особливостей авто-перекладу. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні **завдання**: дослідити історію вивчення авто-перекладу; дослідити теоретичні засади поняття авто-перекладу; дослідити поширеність явища авто-перекладу; розглянути відмінності авто-перекладу від просто перекладу; дослідити зміни у тексті авто-перекладу роману В. Набокова «Лоліта» та прийоми, до яких найчастіше звертався автор-перекладач; поставити проблему перекладу таких творів на третю мову.

Об'єктом нашого дослідження є авто-переклад як унікальне явище у галузі перекладу. Безпосередньо ж **предметом** вивчення є відмінності між авто-перекладом і власне перекладом.

Матеріалом дослідження стали теоретичні праці з проблем авто-перекладу, у першу чергу О. М. Фінкеля. А для практичного аналізу було обрано роман Владіміра Набокова «Лоліта», його авто-переклад російською мовою та переклад українською Петра Тарашука.

Напрямок дослідження, використаного у дипломній роботі, зумовлює застосування дескриптивного та зіставного методів.

Ще зовсім нещодавно існувала однастайність щодо незначного поширення такого явища як авто-переклад. Так, у 1984 році в [10] французький перекладознавець Антуан Берман наполягав, що само-переклади – винятки. А раз рахувалося, що це явище малопоширене, то й уваги йому дослідники приділяли мало, вважаючи авто-переклад маргінальним феноменом, свого роду культурною чи літературною екзотикою. Тому нічого дивного не було в тому, що Брайан Фітч у своєму дослідженні про С. Бекета [11, с. 21] писав: «Пряме обговорення чи навіть згадка про авто-переклад практично відсутні в працях з теорії перекладу».

Незважаючи на сьогодні майже однастайну думку, що в історії лише декілька авторів ризикнули перекладати свої власні твори, все ж протягом останнього тисячоліття існує тривала традиція само-перекладів. Досить згадати Томаса Мора, Дю Беллі, Кальвіна,

Джона Донна, Гольдоні, Містраль, Тагора, Беккета, Айтматова, Василя Бикова або Джуліан Грін. На ділі ж, само-переклад є набагато поширенішим явищем, ніж можна подумати [20, с. 64], та й не існує тісніших і проблемніших відносин між перекладачем і автором, ніж ті, що мають місце у само-перекладі [19, с. 213].

Де факто, фігура автора-перекладача свого власного твору зустрічається в історії літератури, принаймні, з часів історика Йосипа Флавія, який написав на своїй рідній арамейській мові близько 75 р. н.е. «Юдейську війну», яку сам же відредагував і переклав на греку, вносячи при цьому в текст виправлення фактичних помилок. У передмові до грецької версії безперечно говориться про само-переклад: «я, Йосип, син Маттії, єврей з Єрусалиму зі священницького роду, який сам воював спочатку проти римлян і був мимовільним свідком усіх пізніших подій, прийняв рішення дати народам римської держави такий же опис війни на грецькій мові, який я раніше склав для варварів внутрішньої Азії на нашій рідній мові» [3, с. 13]. У Середні віки авто-перекладом займався Педро Альфонсо (1062–1110) або Петрус Альфонсі, автор одного з найпопулярніших творів середньовіччя *Disciplina Clericalis* («Учительної книги клірика»), першої дидактичної збірки повчальних історій, в авторському пролозі до якої сказано: «Хай Господь, який сподобив мене написати цю книжечку і перекласти латиною, допоможе мені у цьому починанні» [1, с. 177]. Авто-переклад власного твору другою мовою, схоже, процвітав в Європі протягом всього Середньовіччя (Авраам бар-Хія, Роберт Гроссетест, Рамон Льюль, Енріке де Віллена, Алонсо де Картахена, Микола Орезмський, Карл Орлеанський, Леонардо Бруні Аретіно, Марко Маруліч та інші). У Європі XVI ст. поети нерідко перекладали свої власні латинські твори для вправ. Отримавши освіту латиною, вони досягли в ній такого рівня компетенції, який переважав їхній рівень володіння живою рідною мовою, тому вони потребували спершу написання твору латиною, а вже потім створювали поетичний твір сучасною мовою. Зміну напрямків між джерельною та цільовою мовами можна пов'язати із значними суспільно-політичними змінами. Жан Кальвін, П'єтро Бембо, Педро Нуньєс, Томас Мор Адріан Дамман, Ян ван дер Ноот, Константайн Гюйгенс, Барух Спіноза, Хуан де Маріана, Хуана Інєс де ла Крус та багато інших перекладають рідними мовами власні твори, написані спершу латиною [17]. Не можна залишити без уваги низку чудових імен доби Відродження і Нового часу – Ремі Белло (латина та французька), Джон Донн (латина і англійська), Хуана Інєс де ла Крус (латина та іспанська), Карло Гольдоні (французька та італійська). У XX столітті авто-перекладами займалися Стефан Ґеорге (німецька,

англійська та французька), Жюльєн Грін (англійська та французька), Максим Богдановіч (білоруська, російська), Володимир Набоков (англійська й російська), Семюель Беккет (англійська та французька), Йосип Бродський (англійська й російська), Вітольд Гомбрович (польська та іспанська), Чеслав Мілош (польська, англійська), Мілан Кундера (чеська та французька). Аби уникнути закидів у європоцентризмі, пошлемося на Рабіндраната Тагора (бенгальська та англійська) і Куратов-уль-Айн Хайдер (урду та англійська). А ще самі себе перекладали Станіслав Баранчак у Польщі, Талат Саїт Халман у Туреччині, Раймонд Федерман в США, Д'Аннунціо, Унгаретті в Італії, Мануель Пуїг в Аргентині, наш сучасник Аріель Дорфман в Чилі, Хосе Марія Аргедас в Перу, кубинський письменник Гільєрмо Кабрера Інфанті, Карен Бліксен (Ісаак Дінес) в Данії, Андре Брінк і Ельза Жубер в Південній Африці, Нгугі ва Тхіонго в Кенії або Росаріо Ферре в Пуерто-Ріко, Майтрейя Деві, Раджа Рао, Віджаян в Індії, киргиз Чингіз Айтматов та білорус Василь Биков та багато інших. Авто-перекладачами в Україні були Г. Квітка-Основ'яненко (українська, російська), Іван Франко (українська, німецька, польська, Леся Українка (російська, українська) і багато інших письменників.

Вперше в світі проблему авто-перекладу став вивчати проф. Харківського університету О. М. Фінкель. У 1928 році у статті «Г. Ф. Квітка – перекладач власних творів» [5] він стверджує, що ігнорування цієї проблеми не є правомірним і що думка, що «жодної різниці поміж автором-перекладачем та перекладачем звичайним взагалі нема» є спрощенням питання. До проблеми само-перекладу О. М. Фінкель звертався час від часу протягом всього життя. Так, у кандидатській дисертації «Г. Ф. Квітка-Основ'яненко – перекладач власних творів» (1939 року) [6] О. М. Фінкель досліджує особливості перекладацького методу Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, сприйняття ним свого завдання, а також важливість само-перекладу для теорії перекладу. У статті від 1962 року, присвяченій авто-перекладу [8], Фінкель пише що, хоча перед перекладачем взагалі і перед перекладачем-автором, стоять, здавалось би, одні й ті самі завдання й труднощі, в авто-перекладі вирішення їх набуває дещо іншого характеру, іншого змісту, аніж у звичайному перекладі. Аналізуючи авто-переклади Г. Квітки-Основ'яненка, О. М. Фінкель встановив, що перекладач-автор переосмислює свій власний твір, адресуючи його іншому читацькому середовищу, і що внаслідок цього його перекладацька «технологія» має у порівнянні із звичайним перекладом інший характер; а також той факт, що автор, який пише сам мовою перекладу (ситуація, на думку деяких теоретиків, найідеальніша), зовсім не забезпечує оптимальних результатів; та що в авторському

переклади межі між перекладом і переробкою розмиваються – автор-перекладач дозволяє собі більше вольностей, ніж звичайний перекладач. Крім того до авто-перекладу Олександр Моїсейович звертається у двох інших працях, у яких авто-переклад уже не є центральним об'єктом дослідження, а лише служить прикладом для підтвердження інших тез: у першій монографії на теми перекладу «Теорія і практика перекладу» від 1929 року та у статті [7], опублікованій у першому числі «Научных записок Харьковского государственного пединститута иностранных языков». О. М. Фінкель вказує і на причини, що викликали авто-переклади Квітки-Основ'яненка. Г. Квітка, як вважає О. М. Фінкель, переслідував подвійну мету: по-перше, довести повноправність і незамінність української мови, цілком придатної для художньої літератури; а по-друге, дати кращі переклади своїх творів як для того, щоб показати, що навіть найкращий російський переклад не може замінити первотвір, так і для того, щоб подати свої твори в найвигіднішому для них, а значить і для української літератури, світлі. Це було гостре і злободенне питання про те, чи можливо і чи варто створювати літературу українською мовою, про потенції української мови, про право «провінційної» літератури на існування.

Знайомий з працями Фінкеля про авто-переклад, визначний словацький перекладач Антон Попович включив у свій «Dictionary for the Analysis of Literary Translation» («Словник для аналізу художнього перекладу») статтю про авто-переклад, навівши наступне його визначення «переклад тексту, що має бути перекладеним, іншою мовою самим автором. Завдяки своєму взаємозв'язку відтворення з текстом для перекладу авто-переклад не може вважатися варіантом тексту для перекладу, а повинен вважатися його справжнім перекладом. Це витікає із певної зміни аксіологічної, а також стилістичної та мовної царини, в яку потрапляє текст для перекладу (Фінкель)» [16, с. 19].

Якщо ще нещодавно авто-переклад вважався маргінальним явищем (як про це написано ще в огляді Сантойо [17]), то останнім часом йому приділяється значна увага в дослідженнях перекладу, що більше орієнтовані на культуру. Авто-перекладу було присвячено кілька спеціальних випусків перекладознавчих журналів, з'явилися перші монографії. Хоча досі у більшості сучасних досліджень авто-перекладу розглядають наступне: одного або кількох авторів-самоперекладачів, таких як В. Набоков, С. Бекет, Дж. Грін, А. Дорфман, Ч. Айтматов, Ч. Мілош тощо; само-переклад в постколоніальній ситуації; деяких авторів-самоперекладачів з мовних меншин, таких як каталанська, їдиш, чикано, гаельська; авто-

переклади вигнанців або іммігрантів, таких як Ханна Арендт, Клаус Манн: особистий досвід само-перекладача (Федерман, Дорфман); авто-переклад з діалектів (як, скажімо, це поширено в Італії) [14, с. 307]. Деякі фахівці пропонують дослідження авто-перекладу як допомогу в перекладі на третю мову, як джерело інформації для того, аби зрозуміти процес художнього перекладу [18], чи засіб «розуміння природи авто-перекладу та розгляду його як способу наблизитися до питання перекладу та проблеми еквівалентності у новому ракурсі» [13, с. 30]. Сьогодні стає очевидним, що практика авто-перекладу ставить перед перекладознавцями низку фундаментальних питань. «Чи кожна частина двомовного тексту є окремим оригінальним твором, і чи кожна без іншої є неповно? Чи авто-переклад є унікальним жанром? Як можуть дві мовні версії тексту відповідати стандартним зразкам іномовних і вітчизняних текстів та культур? [12, с. III].

Особливістю авторського перекладу є те, що він без адаптації немислимий. Виконуючи переклад, автор перестворює світ книги, вносить до нього обертони, змінює акценти і нюанси, тональність діалогів, співвідношення образів. Однак цей другий, одягнений в шати нової мови текст автор пристосовує не до системи координат аудиторії, а виключно до суб'єктивного, свавільного світу власного художнього твору іншої мовної дійсності. Тому можна стверджувати, що особливою ознакою авто-перекладу є поетична адаптація [2].

У «Лоліті» [15] В. Набоков широко користується особливим стилістичним прийомом – алюзіями, якими уцяткований роман і які вносять додатковий сенс у твір. Наведемо приклад такої адаптації.

Наприклад, *No matter how many times we reopen “King Lear,” never shall we find the good king banging his tankard in high revelry, all woes forgotten, at a jolly reunion with all three daughters and their lapdogs. Never will Emma rally, revived by the sympathetic salts in Flaubert’s father’s timely tear.*

Сколько бы раз мы ни открыли «Короля Лира», никогда мы не застанем доброго старца забывшим все горести и подымавшим за здравную чашу на большом семейном пиру со всеми тремя дочерьми и их комнатными собачками. Никогда не уедет с Онегиным в Италию княгиня Х. Никогда не поправится Эмма Бовари, спасенная симпатическими солями в своевременной слезе отца автора [4, ч. 2, 27]. Т акі речі можливі лише в автоперекладі і є його ознакою.

У випадку перекладу на третю мову тексту, який має авторський переклад, виникає проблема: а з якого власне варіанту перекладати. Однак, незалежно від вибору варіанту, порівняння обох варіантів (тексту й авто-перекладу) дозволяє встановити правильне

тлумачення певних висловів і здатне істотно допомогти при перекладі на третю мову. І взагалі рекомендуємо публікувати поруч,.. як одне ціле, обидва паралельні тексти.

Перспективно подальших досліджень є вивчення соціологічних питань автоперекладу.

Література

1. Альфонси П. *Учительная книга клирика / Петрус Альфонси // Памятники средневековой латинской литературы X–XII веков.* – М.: Наука, 1972. – С. 177–181.
2. Дадян М. *Поэтическая адаптация, или Три сердца авторского перевода/ Марк Дадян// Иностранная литература.* – 2010, №12. – 184 – 195.
3. Иосиф Флавий. *Иудейская война/ Пер. Я. Л. Чертка.* СПб., 1900. – 560 с.
4. Набоков В. *Лолита/ В. Набоков [пер. с англ. автора].* – М.: Известия, 1989.
5. Фінкель О. М. Г. Ф. *Квітка-Основ'яненко–перекладач власних творів / О. М. Фінкель // Квітка-Основ'яненко: Зб. на 150-річчя народження.* – Харків, 1929. – С. 107–132.
6. Фінкель О. М. Г. Ф. *Квітка-Основ'яненко як перекладач власних творів: Дис. на надб. вчен. ступ. кандид. філол. наук / О. М. Фінкель – Х., 1939.* – 109 с.
7. Фінкель А. М. *О некоторых вопросах теории перевода / А. М. Фінкель // Науч. зап. Харьк. гос. нед. ин-та иностр. яз.* – 1939. – Т.1. – С. 59–82.
8. Фінкель А. М. *Об автопереводе / А. М. Фінкель // Теория и критика перевода.* – Л., 1962. – С. 104–125.
9. Aaltonen S. *Time is, time was, time's past. Time in Translation Studies/ Sirkku Aaltonen // Erikoiskielet ja käännösteoria,* 2003, No 30. – P. 3–19.
10. Berman A. *L'Épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique / A. Berman.* – Paris: Gallimard, 1984. – 282.
11. Fitch B. *Beckett and Babel: An Investigation into the State of the Work / Brian Fitch.* – Toronto: University of Toronto Press, 1988. – 242 p.
12. Hokenson J. W. *The Bilingual Text: History and Theory of Literary Self–Translation/ Jan Walsh Hokenson, Marcella Munson.* – Manchester, St Jerome Publishing, 2007. – 282 p.
13. Jung V. *Writing Germany in Exile – the Bilingual author as Cultural Mediator: Klaus Mann, Stefan Heym, Rudolf Arnheim and Hannah Arendt/ Verena Jung // Journal of Multilingual and Multicultural Development,* 2004, Vol. 25, N 5–6. –

P. 529–46. **14.** Montini C. *Self-translation/ Chiara Montini // Handbook of Translation Studies/ Yves Gambier & Luc van Doorslaer. – Amsterdam, John Benjamins Publishers, 2012. – P. 306–308.* **15.** Nabokov V. *The Annotated Lolita / V. Nabokov [edited, with preface, introduction and notes by A. Appel]. – N.-Y.: Vintage Books, 1991.* **16.** Popovic A. *Dictionary for the Analysis of Literary Translation / Anton Popovic. – Edmonton: University of Alberta, 1976. – P. 19.* **17.** Santoyo J.C. *Autotraducciones: Una perspectiva histórica/ Julio-César Santoyo// Meta, 2005, 50/3. – P. 858–867.* **18.** Tanqueiro H. *Self-Translation as an Extreme Case of the Author-Translator Dialectic / Helena Tanqueiro // Investigating Translation/ Allison Beeby & al. (eds.). – Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins, 2000. – P. 55–64.* **19.** Wechsler R. *Performing Without a Stage: The Art of Literary Translation / R. Wechsler. – North Haven, Connecticut, Catbird Press, 1998. – 232 p.* **20.** Whyte Ch. *Against Self-Translation / Christopher Whyte// Translation & Literature, vol. 11, Part 1 (Spring 2002). – P. 47 – 74.*

УДК 811.111'255.4

**ТРУДНОЩІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ
(на прикладі українських перекладів п'єс В. Шекспіра, Б. Шоу
та О. Вайльда)**

Голубева І. В., Кальниченко О. А. (доцент)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

У статті розглянуто особливості англо-українського та англо-російського перекладу діалекту та гри слів у драматичних творах. Виявлено застосування різних способів перекладу діалектів та гри слів залежно від змісту та структури лексичних одиниць.

Ключові слова: *стратегія очуження, стратегія одомашнення, діалект, гра слів.*

И. В. Голубева, А. А. Кальниченко Трудности при переводе драматических произведений (на примере украинских переводов пьес В. Шекспира, Б. Шоу та О. Вайльда). В статье рассмотрены особенности англо-украинского и англо-росийского перевода диалекта и игры слов

в драматических произведениях. Выявлено применение разных способов перевода диалектов и игры слов в зависимости от содержания и структуры лексических единиц.

Ключевые слова: стратегия очуждения, стратегия одомашнивания, диалект, игра слов.

I. V. Golubeva, O. A. Kalnychenko. Drama translation difficulties (on the material of Ukrainian play translation by W. Shakespeare, B. Shaw and O. Wilde). *The article focuses on the peculiarities of English-Ukrainian and English-Russian translation of dialect and word-play in drama. We detected different ways of dialect and word-play translation depending on content and structure of the lexical units.*

Key words: foreignizing strategy, domesticating strategy, dialect, word-play.

Переклад художніх творів є складним процесом, який потребує не тільки знання джерельної та цільової мов та культур, але також і проникнення у сутність твору, заглиблення в його ідею, проблематику та характери персонажів, розуміння авторської ідеї, того що автор прагнув донести до читачів. А надто це стосується перекладу драматичних творів, які створюються не тільки для читання, але й для постановки на сцені.

Актуальність роботи пояснюється тим, що на даний момент ця сфера не достатньо досліджена і має відмінний від інших видів художнього перекладу характер.

Предметом аналізу виступають способи англо-українського перекладу цих особливостей.

Об'єктом нашого дослідження є передача діалектної мови та інших мовленнєвих особливостей перекладу драматичних творів.

Метою дослідження є встановлення особливостей перекладу драматичних творів та способів передачі мовленнєвих характеристик персонажів та п'єси.

Матеріалом дослідження виступила п'єса відомого англійського письменника Дж. Б. Шоу «Pygmalion» («Пігмаліон») та чотири версії її перекладу, дві з яких виконані українськими перекладачами М. Павловим та О. Мокровольським, а інші дві – російськими перекладачами П. Мелковою та Е. Калашниковою, п'єса Шекспіра «Hamlet» («Гамлет») та її перекладів, які виконані Ю. Андруховичем, Г. Кочуром, Л. Гребінкою та п'єса О. Вайльда «The importance of being earnest» («Як важливо бути серйозним») та її переклад Т. Некряч.

Драма – це вид мистецтва, що належить одночасно до двох напрямків – до літератури і до театру. Її специфіку складає сюжетність,

конфліктність дії і поділ її на сценічні епізоди, цілісний ланцюг висловлювань персонажів, відсутність розповідного початку. Драматичні конфлікти і протиріччя втілюються у поведінці і діях героїв, перед усім у монологіях та діалогах [2].

Авторська позиція у драмі виявляється не стільки через авторське мовлення, скільки через висловлювання персонажів, саме тому особливого значення у драматичному творі набуває мовна індивідуалізація. Репліки віддзеркалюють спілкування героїв між собою та з цільовою аудиторією [3].

При перекладі сценічних творів центральну роль має відігравати саме той вплив, що здійснюється не лише на лінгвістичному рівні, а й на вербальному. Роль сприйняття театральної постановки публікою є важливою для здійснення перекладу.

Що стосується складових драматичної комунікації, то виділяють внутрішню і зовнішню комунікаційні системи. До внутрішньої комунікаційної системи належить комунікація між фігурами п'єси, а до зовнішньої зв'язок на рівні автора – публіка. Для глядачів в театрі діалог є експресивним, а не апелятивним. Тобто, безпосередньої комунікації між глядачем та героями на сцені не відбувається. Труднощі для перекладача драматичного твору полягає ще й в тому, що необхідно визначити співвідношення між текстовою виразністю та поза текстовими аспектами драматичної дії, які стосуються конкретної ситуації. Не можна компенсувати недостатній емоційний потенціал лише вербальними засобами. Слід підбирати такі формулювання, щоб співвідносилися з експресивністю поза текстових засобів їх [6].

Розбіжності в системах різних мов (фонетиці, граматичній формі, семантичних параметрах, словниковому складі, стилістичному потенціалі) неодмінно призводять у перекладі до так званої асиметрії – розбіжності мовних знаків і необхідності пошуку такого відповідника, який найповніше розкриває авторський задум.

Отже, при перекладі потрібно враховувати, що сценічні репліки призначені для вимови і сприйняття на слух. Звідси випливає, що при перекладі на звуковому рівні потрібно уникати накопичення приголосних, які важче вимовляти і при сприйнятті які легко недочути. Крім того перекладачу потрібно володіти основами психолінгвістики, яка вивчає семантичну дохідливість або трудність для сприйняття зв'язного тексту.

Вивчаючи зміст тексту оригіналу ми вивчили особливості передачі діалекту у Б. Шоу, гри слів у В. Шекспіра та О. Вайльда. Через різні структури англійської та української мови перекладачі вдавалися до різних методів відтворення фонетичних деформацій. Як прави-

ло, основним прийомом була компенсація. Британська дослідниця М. Пертегела виділяє кілька способів передачі діалектів цільовою мовою: за допомогою компіляції діалектів, псевдо-діалекту, паралельного діалекту, локалізації та стандартизації. А. Галас перевіряє їхнє застосування в українських перекладах і додає ще один спосіб: компенсація просторіччям.

Однак при цьому українські перекладачі не можуть уникнути суржику, і тому створюють штучні мовні конструкції, які “притягують до себе непотрібну увагу саме своєю неприродністю”.

Кожен із запропонованих способів перекладу так чи інакше тяжіє до одомашнення, бо неминуче переносить персонажів у цільову культуру. Навіть метод стандартизації, за визначенням Венуті, буде одомашнювати переклад, бо стирає характерні для оригіналу мовні відхилення.

Оскільки, лондонський кокні не має аналогу в українській мові М. Павлов, як і О. Мокровольський, використовує прийом компенсації, відтворивши ознаки ідіолекту Елізи Дулітл у перекладі не тільки на лексичному рівні, а й адекватно на фонетичному. Вони досягають потрібного ефекту за допомогою компенсації (за рахунок просторічних слів та виразів). Павлов та Мокровольський відтворюють «*There's manners f' yer*» дослівно:

- 1) «Оце тобі й манери» Павлов;
- 2) «От маніри!» Мокровольський;
- 3) Російські перекладачі відтворили «manners» як
- 4) «А еще образованный!» Калашникова;
- 5) «А еще называется образованный!» Мелкова.

Переклад Мелковой дійсно створює враження просторіччя: невірна вимова деяких слів «фіялочки» цілком відповідає мові неосвіченого носія російської мови.

Павлов та Мокровольський відтворюють «*banches o voylets*» як хвіалки, для посилення ефекту звучання мови. Тим самим мовлення виступає певною характеристикою героїні, що робить переклад достатньо влучним.

Загалом, твір вимагає від перекладачів гнучко реагувати на всі мовні й стилістичні зміни, що досить часто відбуваються в оригіналі: контрасти між ідіолектами персонажів, причому як головних (Пекерінг – Гіггінс – Еліза), так і в другорядних; стежити за стильовими змінами в межах ідіолекту однієї дійової особи, як бачимо це в оригіналі під час третього акту, коли мова Елізи варіює від пишномовного вітання до вульгарного просторіччя наприкінці прийому, від стрункості й плинності фраз світської мови до змішування стилів задля досягнення комічності [4].

Оскільки українська мова дозволяє рівноцінне відтворення кокні як акустично (звук), так і графічно (літери), то перекладачі намагалися врахувати всі згадані принципи перекладу драматичного твору та відтворити їх у своїх перекладах, де основний акцент має робитися на природності й плинності сценічного звучання п'єси, сприйняття сценічного діалогу на слух, легковимовлюваності і на металінгвістичних трансформаціях задля збереження значення фонетичного чинника сюжету як стрижневого.

Переклад гри слів – одна з найцікавіших і водночас найскладніших проблем, оскільки перекладачеві доводиться відтворювати не лише кілька семантичних пластів, часто закодованих в одній лексемі, але й форму висловлювання. Гра слів тісно пов'язана з текстом та зумовлює його двозначне прочитання. Двозначність може відкриватися відразу ж навіть при побіжному прочитанні, вимагати більше часу та когнітивних зусиль або залишитися непоміченою [1].

Розпізнати гру слів у творах В. Шекспіра перекладачам частково допомагає список слів, які найчастіше стають його основою, наприклад: *dear, grace, will, light, lie, crown, hart-heart, son-sun, colour, use, shape, bear, blood, die, state, bond, kind, prick, suite, arms, bound, great, high, measure, natural, note, habit, jack, mean, mortal, stomach, virtue, ship-sheep*. Очолює список лексема *dear*, яку використовують для створення двозначності у багатьох творах драматурга, наприклад: *HAMLET: I thank you: and sure, dear friends, my thanks are too dear a halfpenn*; 3 усіх значень лексеми *dear* В. Шекспір найчастіше обіграє пряме значення «costly, expensive» та конотативне значення «cherished». Така гра слів може виражати приховування Порцією своєї любові до Бассаніо «*Since you are dear bought, I will love you dear*», цинізм Сера Тобіо «*I have been dear to him, lad, some two thousand strong, or so*, гірку іронію Ганта, який нарікає на те, що країна здана в оренду «*this dear, dear land [...] / Is now leas'd out*». Деякі лексеми з цього списку стали чудовою основою для комічної гри слів: Адам був джентльменом, тому що «*was the first that ever bore arms*» (*arms*: weapons; limbs, ensigns armorial of a family, Бенедикт є «*a very valiant Trencher-man, he hath an excellent stomacke*» (*stomach*: appetite, inclination, anger, pride, resentment). Окремі слова, наприклад *hart-heart, son-sun*, були вже готовими шаблонами для поетів часів королеви Єлизавети. Інші використовував В. Шекспір завдяки їхній полісемії, приміром, принаймні десять значень лексеми *light* актуалізовано у комедії «*Love's Labour's Lost*», амплітуда значень, від легкості та світла, з одного боку, до розуму та розсудливості – з другого, допомагає передати драматичний конфлікт. Цю функцію виконує низка інших слів

у цьому списку, наприклад, *use* як іменник може означати погіршення або, навпаки, прибуток та перевагу.

Допомагає ідентифікувати гру слів знання особливостей театру часів В. Шекспіра, а саме: клоуни, блазні та інші герої низького походження часто наділені мовним гумором, хоча вельможі також використовують гру слів навіть у серйозні драматичні моменти, а словесні поєдинки майже всі будуються на цьому стилістичному засобі. Гра слів зустрічається як і у поетичних, так і у прозових місцях твору [5].

Показовою та важливою в експозиції твору є гра слів вже на початку трагедії, під час коронаційної сцени. Її значення безумовно перевищує функцію стилістичного засобу. Ці дві репліки характеризують ставлення та емоційний настрій двох головних контраверсійних персонажів Гамлета та Клавдія.

King: And now my cousin Hamlet, and my son – / Ham.: A l A little more than kin, and less than kind./ King: Ho Why is it that the clouds still hang on you?/ Ham.: No It is so, my lord, I am too much in the sun.

Король: А ти, мій Гамлете, небоже й сину.../ Гамлет: не дуже син і небіж, не дай Боже!./ Король: Чому ти все це ходиш в чорній хмарі?/ Гамлет: Бо в очі ріже сонце... від престолу.

Таке глибоке проникнення й відчуття слова особливо важливі при перекладі тексту «Гамлета». Бо це – текст, де гра слів, каламбури та підсвідомі алюзії надзвичайно вагомі, і перекладач, який передає лише дослівне і поверхневе значення, досягне, в найкращому випадку, лише поверхневої, не глибинної точності. Для В. Шекспіра характерна така форма каламбуру, при якому слово повторюється із щоразу подібним, та дещо видозміненим значенням.

У комедії «Як важливо бути поважним» з дуже красномовним підзаголовком «Легковажна комедія для поважних людей» двоє молодих світських людей ведуть подвійне життя, намагаючись позбавити його від повсякденних турбот. Вайльд показує лицемірство і розважливність, що панують серед представників англійської еліти, де для того, щоб одружитися з коханою дівчиною, необхідно перебувати в списку наречених, складеному її матір'ю, жити на «модному боці вулиці», мати гідних батьків, певний річний дохід і політичні погляди. Оскільки Оскар Вайльд – майстер парадоксу, то герої його комедій (як правило, це один найбільш типовий персонаж, наприклад, лорд Горінг з «Ідеального чоловіка», лорд Дарлінгтон з «Віяла леді Уїндермір» та ін.) «люблять дивитися на геніїв і слухати красенів», «вولیють відвідувати політичні салони тільки тому що це єдине місце, де не говорять про політику», бояться слухати, тому що «їх можуть

переконати. Адже людина, яка дозволяє переконати себе доводами розуму, дуже нерозумна істота».

Тому Т. Некряч та Р. Доценко дуже часто використовують ситуативну асиметрію при перекладі твору Вайльда «Як важливо бути серйозним». Ситуативна асиметрія допускає широкий спектр замінів, здатних викликати в аудиторії, що приймає, реакцію, аналогічну сприйняттю того або іншого елемента цільовою аудиторією. Ситуативна асиметрія – розбіжність між оригіналом і перекладом, обумовлюється конкретно текстувальною ситуацією. Ситуативну асиметрію Р. Доценко використовує для збереження гри слів.

З проведеного дослідження робимо висновки, що перекладач при роботі з драматичним текстом стає не лише драматургом, а і творить з перспективи режисера, постановника, актора і глядача. Щоб дія на сцені була природною, перекладачеві самому треба увійти у роль кожного з героїв, дії яких він відтворює, при чому як у культурі мови оригіналу, так і в цільовій культурі.

Якщо взяти до уваги те, що сценічні монологи і діалоги у поєднанні з невербальними засобами розглядаються як цілісна дія, слід наголосити, що у сфері театрального перекладу перекладач має справу не з текстом, на відміну від інших видів перекладу, а саме з діями, а також із цілим рядом невербальних засобів вираження.

Драматичне мистецтво, з одного боку, належить до словесного мистецтва, оскільки це текст літературний, а з другого – підходить під визначення мистецтва в цілому, тому що це текст сценічний. Специфіка та особливості драми як роду літератури визначає складності відтворення їх у перекладі.

Аналіз, проведений в рамках даної дипломної роботи і одержані результати припускають можливість подальшого дослідження даної теми.

Зокрема тема гри слів також її вплив на формування підтексту в драматичному тексті заслуговують на окреме дослідження.

Література

1. Білоус О. М. *Гра слів як перекладацька проблема / О. М. Білоус // Вісник Сумського державного університету. – Видавництво СумДУ, 2005. – № 5(77). – С. 35–41.*
2. *Брехт. Копійчаний роман / Бертольт Брехт. – Київ: Дніпро, 1987. – 512с.*
3. *Новикова М. А. Проблемы индивидуального стиля в теории художественного перевода. (Стилистика переводчика) : автореф. дис. на соиск. учен. степени д-ра филол. наук „Теория языкознания” – Л., 1980. – 27 с.*
4. *Шоу Б. Пигмалион / Б. Шоу // Всесвіт. – 1999. – № 11–12.*

– С. 6–69. 5. Heibert F. *Das Wortspiel als Stilmittel und seine Übersetzung* / F. Heibert. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1993. – 319 S. 6. Shaw G. B. *Pygmalion* / G. B. Shaw // *NuVision Publication*. – 2009. – 108 p.

УДК 811.111'225

СТРАТЕГІЯ ОЧУЖЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ З ТЕМАТИКИ «СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ»

Дев'ятко О. В., Фролова І. Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Дослідження присвячене одній з основних перекладацьких стратегій – стратегії очуження. Виявлені структурні та змістові характеристики мовних одиниць, що реалізують цю стратегічну мету, встановлений перелік способів перекладу – тактик стратегії очуження (нульовий переклад, калькування, транскодування, пошук словникового/варіантного відповідника). Перекладацька стратегія очуження вивчена у текстах з тематики «Соціальні мережі».

Ключові слова: мовні одиниці, способи перекладу, стратегія очуження, тактики, тексти з тематики «Соціальні мережі».

Е. В. Девятко. И. Е. Фролова. Стратегия очуждения в переводе текстов по тематике «Социальные сети». *Исследование посвящено одной из основных переводческих стратегий – стратегии очуждения. Определены структурные и содержательные характеристики языковых единиц, которые реализуют эту стратегическую цель, установлен перечень способов перевода – тактик стратегии отчуждения (нулевой перевод, калькирование, транскодирование, поиск словарного/вариантного соответствия). Переводческая стратегия отчуждения изучена в текстах по тематике «Социальные сети».*

Ключевые слова: способы перевода, стратегия очуждения, тактики, тексты по тематике «Социальные сети», языковые единицы.

O. V. Deviatko, I. Ye. Frolova. Foreignization strategy in the translation of texts on “Social Networks”. *The research focuses on one of the main translation strategies – foreignization strategy. The language units which realize this strategic aim are defined as for their structure and content; the list of the tactics of foreignization strategy is completed (zero translation, calqueing,*

transcoding, the choice of vocabulary/variant equivalent). Translation foreignization strategy is analyzed in the texts on "Social Networks".

Key words: *foreignization strategy, language units, methods of translation, tactics, texts on "Social Networks".*

У наш час все більше уваги у перекладознавстві приділяється перекладу нехудожніх текстів, тобто текстів фахового характеру, офіційних документів тощо. У зв'язку із цим актуальна для перекладознавства проблема стратегічного аспекту перекладацької діяльності набуває нового сенсу. Йдеться про те, що вибір стратегії перекладу обумовлюється не лише наміром перекладача, а й характером тексту. Ця стаття присвячена одній з базових перекладацьких стратегій – стратегії очуження в англо-українському перекладі текстів з тематики «Соціальні мережі».

Актуальність дослідження зумовлюється її належністю до ключових проблем сучасного перекладознавства, зокрема зверненням до вивчення однієї з базових перекладацьких стратегій – стратегії очуження в англо-українському перекладі текстів з тематики «Соціальні мережі». Значущість тематики досліджених текстів у сучасному суспільстві є важливою складовою актуальності роботи.

Об'єктом дослідження є мовні одиниці джерельного тексту та їх українські відповідники, які виступають засобами стратегії очуження у текстах зазначеної проблематики.

Предметом аналізу виступали тактики стратегії очуження та способи перекладу, що з ними кореспондують.

Метою роботи було виявлення потенціалу тактик стратегій очуження, засобів їх реалізації та їх кількісних параметрів в англо-українському перекладі текстів з тематики «Соціальні мережі».

Матеріалом дослідження слугували 284 слів та словосполучень джерельного тексту та їх відповідників у цільовому тексті. Цей матеріал було отримано з автентичних англomовних текстів: «Історія і розвиток соціальних засобів масової інформації» (*"The History and Evolution of Social Media"*), «Соціальні мережі» (*"Social network"*), «Facebook» (*"Facebook"*) загальним обсягом 110 тис. знаків, розміщених у мережі Інтернет та їх україномовного перекладу.

Сучасне перекладознавство сформувалось як самостійна наукова дисципліна в основному в другій половині двадцятого сторіччя і трактує процес перекладу не як механічну заміну мовних одиниць джерельної мови одиницями цільової мови, а як розумово-комунікативний процес, що представляє інтерактивну діяльність перекладача та адресата цільового тексту. У зв'язку з цим сформувалось усвідомлення суттєвої ролі суб'єктивного погляду перекладача

й стратегій, які він обирає під час перекладу. Пильна увага до перекладацьких стратегій є прикметою сьогодення, проте, навіть основні перекладацькі стратегії ще не є детально вивченими, що й стимулювало наш науковий пошук.

Головною метою будь-якого перекладу є досягнення адекватності. Адекватність перекладу кореспондує з балансом між культурами, мовами яких створюється джерельний та цільові тексти. Прагнення передати складники чужої культури виявляється через стратегію очуження [3, с. 18].

Стратегія перекладу відіграє у перекладацькій діяльності велику роль. Під стратегією розуміють загальний недеталізований план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення цілі [1]. Перекладацьку стратегію визначають як потенційну свідому процедуру вирішення проблеми, що виникає при перекладі тексту або його частини [4, с. 34]. Окрім цього, термін «стратегія» вживається в перекладознавстві на позначення досить широкого спектру дій перекладача – від вибору тексту до визначення способів відтворення конкретних мовних одиниць [5, с. 240].

Основними серед перекладацьких стратегій вважаються стратегії очуження і одомашнення. Стратегія очуження – це перекладацька стратегія, що наближає читача до автора; пручається пануючому канону й націлена на його перегляд, спонуканий потягом до збереження мовних та культурних відмінностей шляхом відхилення від превалюючих вітчизняних цінностей [2, с. 510]; це спроба визнати культурні відмінності та дати їм можливість сформувати культурні дискурси у цільовій мові [3, с. 26]. Таке сформоване у перекладознавстві розуміння більшою мірою стосується художнього перекладу, де особистісний чинник відіграє більшу роль. У той же час, вибір перекладацької стратегії під час перекладу галузевих текстів більшою мірою зумовлений традицією, що склалася стосовно вживання певних термінологічних/термінологізованих одиниць. Зростання ролі стратегії очуження в сучасну добу зумовлене глобалізацією світового інформаційного простору, в результаті якої «чуже» стає ближчим, тобто чинники іншої культури або набувають наднаціонального характеру, або, принаймні, стають більш відомими представникам інших культур.

До галузевих текстів актуальної тематики належить сфера інформаційних технологій, у тому числі й тексти про соціальні мережі. Оскільки всі події, які пов'язані з інформаційно-технологічною революцією, появою мережі Інтернет, а згодом і такого явища, як соціальні мережі, розгортаються на теренах Сполучених Штатів Америки, утворилося багато нової специфічної лексики і всі оригінали текстів, які стосуються цієї тематики, написані англійською мовою.

Оскільки всі країни беруть цю інформацію саме з англomовних джерел, виникає необхідність перекладу текстів у цій тематиці, що поставило нелегку задачу перед перекладачами.

Аналіз фактичного матеріалу нашого дослідження засвідчив, що за структурним критерієм більшість одиниць, за допомогою яких реалізується стратегія очування, подана однокомпонентними (46,13%: *Facebook; blogger*) і двокомпонентними (44,01%: *Six Degrees, web browser*) одиницями. Меншість – 8,8% (*PatientsLikeMe, Fox Interactive Media*) та 1,06% (*family-friendly social network, organize images into photo sets*) – репрезентовані трикомпонентними і полікомпонентними одиницями відповідно. Викладене ілюструє рис. 1:

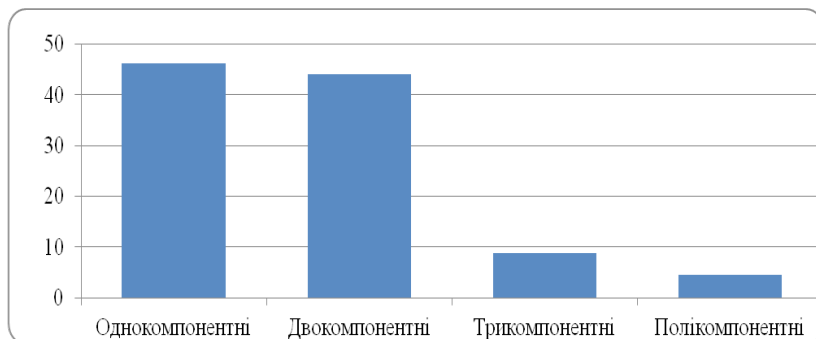

Рис. 1. Кількісні показники структурних характеристик мовних одиниць перекладених зі стратегічною метою очування

За критерієм змісту, мовні одиниці, що перекладені з застосуванням стратегії очування у досліджених текстах, належать до таких тематичних груп: «назви соціальних мереж і сайтів» (38,03%: *MySpace, Photobucket*), «інформаційний продукт» (13,03%: *messenger, website*), «способи спілкування» (11,62 %: *create profiles, bookmark content*), «соціальні аспекти» (9,86 %: *deactivate account, license photos*), «назви організацій, закладів, підприємств, компаній» (6,69%: *Microsoft, Google*), «користувачі» (5,28 %: *feedreader, stalker*), «типи/характеристики сайтів, соціальних мереж» (4,23 %: *photo sharing site, general social network*), «засновники» (3,52%: *Mark Zuckerberg, Eduardo Saverin*), «програмне забезпечення» (2,11%: *HBase, AJAX*), «назви оперативних систем» (1,41 %: *webOS, Android*), «назви технічних пристроїв» (1,41 %: *iPhone, smartphone*), «назви адміністративно-територіальних одиниць» (0,7 %: *Menlo Park, Palo Alto*), «типи користувачів» (0,7 %: *fake, unauthorized*), «назви серверів» (0,35 %: *MapReduce*). Ці кількісні показники ілюструє рис. 2:

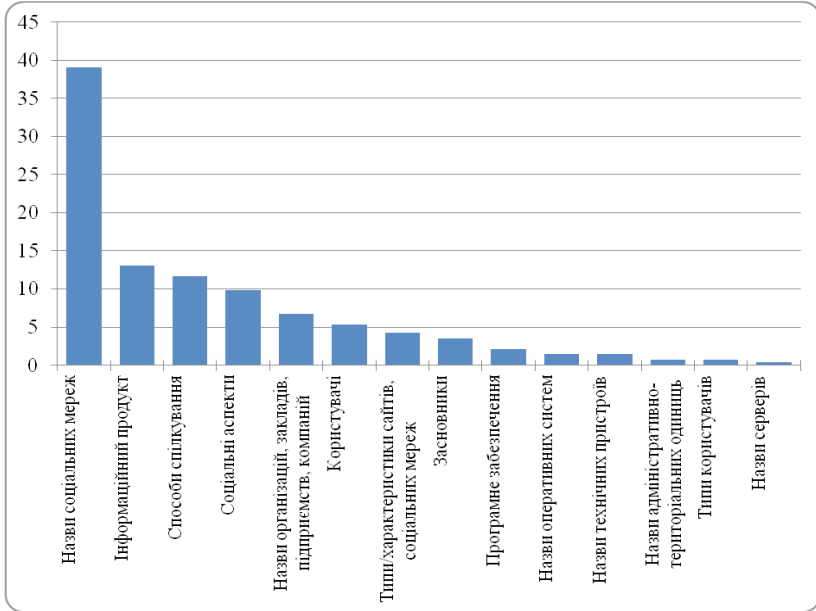

Рис. 2. Кількісні показники змістових характеристик мовних одиниць перекладених зі стратегічною метою очування

Питома вага власних назв (66,67%: *Twitter, Fox Interactive Media*), виокремлених в межах номінативних лексичних одиниць, значно переважає кількість загальних назв (33,33%: *chat, spam*). Кількісні показники власних та загальних назв проілюстровано на рис. 3:

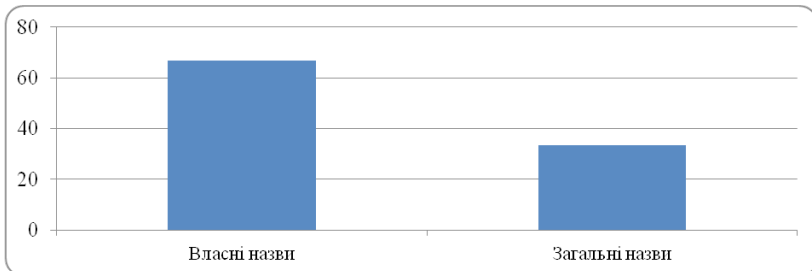

Рис. 3. Кількісні показники власних і загальних назв

Під час перекладу найбільш продуктивною виявилася така тактика стратегії очування, як нульовий переклад (48,95%), менш репрезентативними було калькування (25%) та транскодування (11,27%).

Найменшу питому вагу мали тактики пошуку словникового (7,39%) і варіантного (7,39%) відповідників.

Найчастотнішими групами одиниць, перекладеними за допомогою нульового перекладу, виявилися однокомпонентні (58,02%: *Friendster – Friendster*) і двокомпонентні (45,6%: *Yahoo Personals – Yahoo Personals*), Також нульовий переклад був застосований до трикомпонентних (24%: *Fox Interactive Media – Fox Interactive Media*).

Тактика калькування повністю представила групу полікомпонентних одиниць (100%: *organize images into photo sets – організовувати фото в фото сеті*). Високу питому вагу ця тактика стратегії очуження мала в межах групи трикомпонентних одиниць (72%: *video hosting site – сайт для зберігання відео*), менш репрезентативною вона виявилось у групі двокомпонентних одиниць (38,4%: *multimedia content – мультимедійний контент*). Тактика калькування була застосована до однокомпонентних одиниць оказіонально (1,53%).

Застосування тактики транскодування найчастотнішим виявилось в межах групи двокомпонентних одиниць (14,4%: *Kevin Rose – Kevin Poуз*), трішки менша репрезентативність була в групі однокомпонентних одиниць (9,92%: *stream – стрімітти*) і лише один раз ця тактика була представлена в групі трикомпонентних одиниць (4%: *New York University – Нью-Йоркський університет*).

При перекладі за допомогою пошуку словникового відповідника найпоширенішими виявилися однокомпонентні одиниці (14,5%: *provider – провайдер*), найменшу репрезентативність мали двокомпонентні одиниці (1,6%: *web browser – веб браузер*).

Тактика пошуку варіантного відповідника була застосована лише до однокомпонентних одиниць (16,03%: *traffic – трафік*). Наведені кількісні дані узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1

Кореляції структурних параметрів одиниць джерельного тексту та способів їх перекладу

Структурні параметри	Способи перекладу				
	Нульовий переклад, %	Транскодування, %	Калькування	Пошук словникового відповідника, %	Пошук варіантного відповідника, %
Однокомпонентні	58,02	9,92	1,53	14,5	16,03
Двокомпонентні	45,6	14,4	38,4	1,6	–
Трикомпонентні	24	4	72%	–	–
Полікомпонентні	–	–	100	–	–

Тактика нульового перекладу була застосована лише до власних назв (86,88%: *LiveJournal – LiveJournal*). Тактика калькування на-впаки була представлена лише в межах групи загальних назв (42,5%: *media sharing site – сайт для обміну media*). Під час перекладу за допомогою транскодування найбільшу репрезентативність мали власні назви (12,5%: *Menlo Park – Менло Парк*), менш поширеними виявилися загальні назви (8,75%: *like – лайк*). Пошук варіантного відповідника (26,25 %: *user – юзер*) та пошук словникового відповідника (22,5 %: *hacker – хакер*) представлений лише в межах групи загальних назв. Отримані результати ілюструє таблиця 2.

Таблиця 2

**Кореляції змістових параметрів одиниць джерельного тексту
та способів їх перекладу**

Змістові параметри	Способи перекладу				
	Нульовий переклад	Транскодування	Калькування	Пошук словникового відповідника	Пошук варіантного відповідника
Власні назви	66,67%	33,33%	—	—	—
Загальні назви	—	8,75%	42,5%	22,25%	26,25%

Таким чином, у текстах з дослідженої тематики виявлено різноманітні тактики стратегії очуження та зафіксовано корелятивні зв'язки між структурними/змістовими характеристиками одиниць оригіналу та способами їх перекладу, що є найбільш значимими для власних і загальних назв.

Перспективою роботи є аналогічний аналіз текстів з суміжної тематики, а саме: електронні засоби комунікації, розвиток інформаційних технологій тощо.

Література

1. *Вікіпедія, вільна енциклопедія : Стратегія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Стратегія>.*
2. *Кальниченко О. А. Трактат Фрідріха Шлейєрмахера «Про різні методи перекладу та його значення для сучасного перекладознавства» / О. А. Кальниченко, В. О. Подміногін // Вчені записки ХГІ «НУА». – 2002. – Т. VIII. – С. 503–533.*
3. *Якимчук А. П. Стратегія відчуження в перекладі та питання етнокультурної приналежності : дис. ...канд. філол. наук : 10.02.16 / Якимчук Аліна Петрівна. – Х., 2010. – 223 с.*
4. *Loescher W. Translation Performance, Translation Process and Translation*

Strategies / W. Loescher. – Tübingen : Gunter Narr, 1991. – 156 p. 5. Venuti L. Strategies of translation / L. Venuti // Encyclopedia of translation studies. – London, New York : Routledge, 1998. – P. 240–244.

УДК 811.111'255:070

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ У ГАЛУЗІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Дикань Я. С., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Розглянуто особливості перекладу українською мовою англomовних термінів у галузі перекладознавства. Констатовано суттєву перевагу термінів-словосполучень у цій галузі. Виявлено певну залежність вибору способів перекладу українською мовою від структури англomовних термінів.

Ключові слова: *перекладознавство, англomовні терміни, переклад українською мовою, способи перекладу, структура терміну.*

Я. С. Дикань, Л. Н. Черноватий. *Терминологические трудности перевода на украинский язык англоязычных терминов в области переводоведения. Рассмотрены особенности перевода на украинский язык англоязычных терминов в области переводоведения. Констатируется существенный перевес терминов-словосочетаний в этой области. Обнаружена определенная зависимость выбора способа перевода на украинский язык от структуры англоязычных терминов.*

Ключевые слова: *переводоведение, англоязычные термины, перевод на украинский язык, способы перевода, структура термина.*

Y. S. Dykan, L. M. Chernovaty. *Rendering Translation Studies texts from English into Ukrainian: Terminological difficulties. The article focuses on the peculiarities of translating into Ukrainian English terms related to Translation Studies. A considerable advantage of terminological word-combinations over terms with a different structure is suggested. The authors assume a certain dependence of the choice of translation methods upon the structure of the English language terms.*

Key words: *Translation Studies, English language terms, translation into Ukrainian, translation methods, term structure.*

Проблеми перекладу термінології знаходяться сьогодні серед найактуальніших питань перекладознавства та лінгвістики. Адже, як зауважують дослідники [2–7; 10–14], термінологічні одиниці належать до того шару лексики, який, з одного боку, посідає значне місце в загальнонаціональному словнику будь-якої мови, розвивається стрімкими темпами, користується підвищеним попитом серед фахівців будь-якої галузі суспільного життя й через це зосереджує на собі увагу багатьох філологів та перекладознавства, а з іншого – здатен створювати певні труднощі для перекладачів не тільки науково-технічної, а й науково-популярної, науково-фантастичної, публіцистичної та навіть белетристичної літератури. Викладене вище і пояснює актуальність нашого дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є англomовні терміни та їх переклад українською мовою, а предметом аналізу виступають способи англо-українського перекладу цих термінів та чинники, від яких вони залежать.

Метою дослідження є аналіз залежності способів перекладу українською мовою англomовних термінів у галузі перекладознавства від структурних характеристик згаданих термінів.

Для досягнення згаданої мети слід було розв'язати низку завдань: визначити зміст поняття «термін» та їх види у галузі перекладознавства; відібрати з оригінальної літератури корпус термінів для аналізу; розподілити згадані терміни за структурними категоріями; проаналізувати гіпотетичну залежність вибору способу перекладу від структури терміна; сформулювати висновки.

У ході дослідження застосовувалися різноманітні методи, зокрема, інформаційний пошук; електронна обробка баз даних; суцільна вибірка, застосована у процесі вибору з тексту у галузі перекладознавства англomовних термінів; структурний аналіз, який виявився необхідним під час систематизації англomовних термінів; порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу, необхідне для з'ясування способів англо-українського перекладу термінів; кількісний аналіз, що був потрібний для виявлення кількісних параметрів структурних показників англomовних термінів, способів їх перекладу українською мовою, а також з'ясування кореляцій між структурними показниками англomовних термінів та способами їх перекладу українською мовою.

Подальший зміст дослідження полягав у намаганні виконати поставлені завдання. Зокрема, за результатами наявних досліджень [2–7; 10–14], було встановлено, що термін – це мовний знак, який репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Ознаками терміна є його тяжіння до однозначності, відносна

незалежність від контексту, стилістична нейтральність, системність, наявність чіткої дефініції, бажана відсутність синонімів чи омонімів, стислість у плані вираження (паралельно, однак, варто зазначити, що процес диференціації понять науки та техніки є об'єктивною передумовою використання багатослівних термінів, що прагнуть якнайточнішого позначення певного поняття).

Аналіз відповідної літератури [1; 5; 8; 9; 15] допоміг дійти висновку, що формування термінів у перекладознавстві може здійснюватися різними способами, наприклад, утворюванням похідних слів (додавання префіксів та суфіксів до існуючих слів), складанням слів у термінологічні словосполучення, об'єднуванням слів у композиції – складені слова, використанням скорочених слів або скорочень, перенесенням значення загальноживаного слова, запозиченням слів з інших мов. Словотворення у галузі перекладознавства має тенденцію до утворення термінів за допомогою двох і більше слів.

На наступному етапі ми відібрали матеріалом дослідження, яким слугували 332 англомовних терміна та їх україномовні відповідники з оригінальної наукової монографії [16], присвяченої проблемам навчання майбутніх перекладачів. Згадані терміни були потім розподілені на типи, залежно від структури.

Загалом розрізнялися чотири типи термінів: 1) прості, тобто такі, що складаються з одного слова (*theme* – тема, *clause* – підрядне речення); 2) похідні, тобто такі, що мають у своєму складі суфікс, префікс, або й те й інше (*idiomaticity* – ідиоматичність, *implication* – імплікація, *isomorphic* – ізоморфний, *listening* – аудіювання); 3) складні – що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс (*context-free* – що не залежить від контексту, *decision-making* – процес прийняття рішень); 4) терміни-словосполучення, тобто такі, що включають кілька компонентів, які пишуться окремо (*working language* – робоча мова, *world knowledge* – енциклопедичні знання, *writing skills* – навички письма, *wrong information* – невірна інформація).

З 332 відібраних термінів, найбільшу питому вагу мають терміни-словосполучення (81%). Друге місце за частотністю посіли похідні терміни (15%), в той час як частка складних є незначною (3,4%), а прості терміни практично відсутні (0,6%).

Далі ми провели аналіз співвідношення способів перекладу англомовних термінів українською мовою в межах кожної із трьох категорій (прості терміни не аналізувалися з причин незначної їх кількості), спираючись на класифікацію способів перекладу, запропоновану В. І. Карабаном [5].

Співвідношення способів перекладу похідних термінів показано на рис. 1.

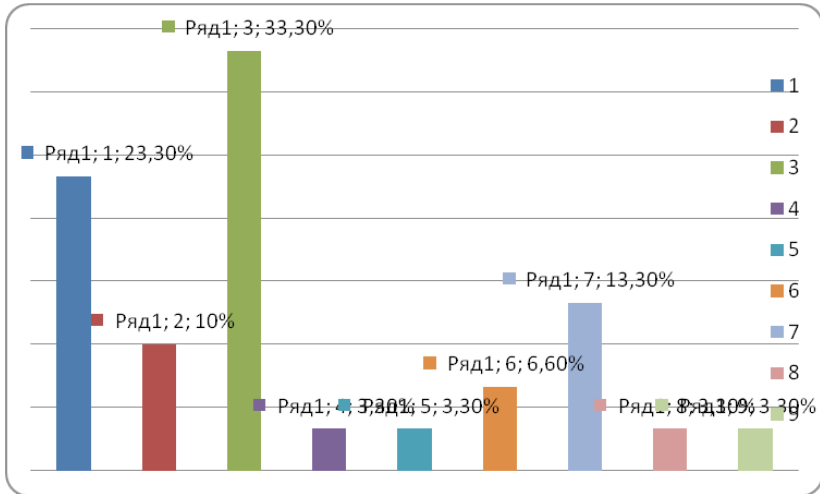

Рис. 1. Розподіл способів перекладу похідних термінів.
 Умовні позначення: 1 – вибір варіантного відповідника,
 2 – контекстуальна заміна, 3 – адаптивне транскодування,
 4 – перестановка слів, 5 – калькування, 6 – смисловий розвиток,
 7 – додавання слів, 8 – вибір словникового відповідника,
 9 – транскрибування

Як випливає з рис. 1, для перекладу похідних термінів застосовувалися два види транскодування, зокрема, адаптивне – 33,3% (наприклад, *anticipation* – антиципація, *connotation* – конотація) та транскрибування – 3,3% (*discourse* – дискурс), Сумарна питома вага транскодування, таким чином, склала 36,6%. На додачу вживався вибір варіантного відповідника – 23,3% (*declension* – відмінок, *existence* – існування) та словникового відповідника – 3,3% (*listening* – аудіювання), а також контекстуальна заміна – 10% (*sender* – автор, *collocations* – сполучуваність), смисловий розвиток – 6,6% (*mis-translation* – невірний переклад, *translation* – письмовий переклад), перестановка слів – 3,3% (*actualizing* – осучаснення), додавання слів – 13,3% (*performance* – якість перекладу) та калькування – 3,3% (*reformulation* – переформулювання). Суттєву перевагу транскодування можна пояснити помітною часткою термінів латинського та грецького походження у вибірці, з чого можна зробити висновок, що перекладознавство, як і чимало інших наук, інтенсивно застосовує згадані мови у процесі термінотворення. Третина термінів уже зафіксована у словниках, а тому проблема полягає у правильному виборі відповідника. Проте майже кожне четверте слово потребує певних дій з боку перекладача (контекстуальної заміни або

додавання слів) для забезпечення однозначної передачі змісту англомовного терміна.

Складні терміни та способи їх перекладу. Співвідношення способів перекладу складних термінів показано на рис. 2.

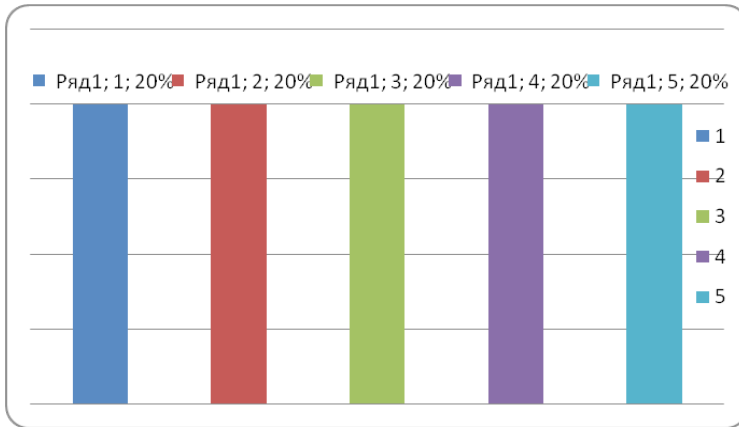

Рис. 2. Розподіл способів перекладу складних термінів
Умовні позначення: 1 – вибір словникового відповідника, 2 – транскрибування, 3 – калькування, 4 додавання слів, 5 – описовий переклад.

Як очевидно з рис. 2, для перекладу складних термінів застосовувалися транскрибування (наприклад, *paraphrase* – парафраз), калькування (*self-correction* – самовиправлення), словниковий відповідник (*monolingual* – одномовний), додавання слів (*decision-making* – процес прийняття рішень) та описовий переклад (*context-free* – такий, що не залежить від контексту). При цьому усі згадані способи перекладу випадково розподілились порівно (по 20% кожен). Причини застосування транскодування та словникового відповідника, вірогідно, ті ж самі, що й у випадку з похідними термінами. Появу калькування легко пояснити тим, що складні терміни мають у своєму складі два корені, що створює передумови копіювання структури англомовного терміна (*self-correction* – самовиправлення), які відсутні при перекладі однокореневих термінів і значно обмежені при передачі похідних. Причини застосування додавання слів та описового перекладу – ті ж самі, що й контекстуальної заміни та додавання слів при передачі похідних – забезпечення однозначної передачі змісту англомовного терміна.

Терміни-словосполучення та способи їх перекладу. Співвідношення способів перекладу термінів-словосполучень показано на рис.3.

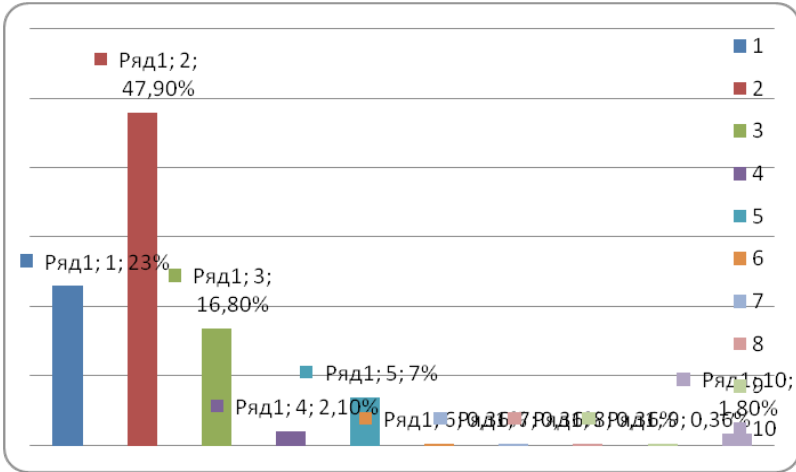

Рис. 3. Розподіл способів перекладу термінів-словосполучень.
 Умовні позначення: 1 – адаптивне транскодування, 2 – калькування, 3 – перестановка слів, 4 – додавання слів, 5 – контекстуальна заміна, 6 – описовий переклад, 7 – генералізація, 8 – вилучення слів, 9 – антонімічний переклад, 10 – транслітерування.

Як видно з рис. 3, для перекладу термінів-словосполучень найчастіше вживалися калькування – 47,9% (*inconsistencies in the translation* – невідповідності у перекладі, *internal organization of the source* – внутрішня організація джерела, *intra-linguistic communication* – внутрішньомовна комунікація), транскодування (24,8%, з яких адаптивне транскодування – 23% (наприклад, *increase students' awareness* – підвищувати обізнаність студентів, *informationally dense* – інформаційно насичений) та транслітерування – 1,8% (*socialcontext* – соціальний контекст), перестановка слів (пермутація) – 16,8% (*language correctness* – правильність мови, *knowledge base* – база знань, *lexical usage* – вживання мови), контекстуальна заміна – 7% (*processing operation* – обробка, *recognition of the speech* – розуміння мовлення, *flow of translation* – алгоритм перекладу), додавання слів – 2,1% (*linguistically reliable* – надійний з лінгвістичної точки зору, *pedagogically important component* – важлива з педагогічної точки зору складова, *processing capacity* – здатність до обробки інформації), описовий переклад – 0,36% (*incoming source-language content* – наступні частини промови мовою оригіналу), генералізація – 0,36% (*word processor* – текстовий редактор), вилучення слів – 0,36% (*interpreting assignment* – переклад), та антонімічний переклад – 0,36% (*'author-is-no-fool' principle* – аксіома, що «автор є розумною людиною»), *component of interaction* – компонент взаємодії).

Різке збільшення частки калькування (47,9%) неважко пояснити тим, що словосполучення включають, як мінімум, два слова, що суттєво збільшує можливості копіювання структури англомовного словосполучення. Високою залишається й частка транскодування (24,8%), в межах якого значно переважає адаптивний його вид (23%), що найпростіше пояснити розбіжностями граматичних структур англійської та української мов. Причини високої питомої ваги транскодування вже обговорювалися під час аналізу похідних та складних термінів. Внаслідок збереження дії факторів, пов'язаних із розбіжностями двох мов та труднощами контекстного тлумачення змісту термінів, для забезпечення однозначної передачі змісту кожного четвертого англомовного терміна доводиться застосовувати компенсаторні засоби, частка яких є досить суттєвою – майже 26% (перестановка слів – 16,8%, контекстуальна заміна – 7%, додавання слів – 2,1%). Питома вага інших способів перекладу (описовий переклад, генералізація, вилучення слів та антонімічний переклад) є незначною (по 0,36% кожен).

Дані, отримані в ході нашого дослідження є попередніми. Як відносно нова галузь, перекладознавство активно розвивається, збільшується доробок вчених, вивчення якого українськими спеціалістами необхідне для подальшого розширення системи термінів українською мовою і плідної роботи в галузі. Таким чином, перспектива вивчення структури термінів і способів їх перекладу полягає в глибшому розгляді вказаної залежності для формування повноцінної україномовної термінології і вивчення тенденцій її розвитку.

Література

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студентов филол. и лингв. фак-тов. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – СПб.: Филол. ф-т СПбГУ; М.: Академия, 2004. – 352 с.;
2. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця : Нова Книга, 2010. – 232 с.;
3. Борисова Л.И. Основные проблемы научно-технического перевода / Л.И. Борисова. – М.: МГУ, 2003. – 208 с.;
4. Городецька К. Г. Словотвірна структура слова / К. Г. Городецька, М. В. Кравченко. – Київ : Наукова думка, 1981. – 199 с.;
5. Карaban В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : [у 2-х ч.] / В. І. Карaban – Вінниця: Нова книга, 2001. – 303 с.;
6. Карпова В. Л. Термін і художнє

- слово / В. Л. Карпова. – К. : Вища школа, 1967. – 160 с.;
7. Кияк Т. Р. *Лингвистические аспекты терминоведения* / Т. Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 174 с.;
8. Комиссаров В. Н. *Современное переводоведение* / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.;
9. Корунець І. В. *Вступ до перекладознавства* / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008 – 512 с.;
10. Кочан І. *Іншомовні слова : кальки чи національні відповідники?* / І. Кочан // *Українська наукова термінологія. Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу»*. – К. : Наукова думка, 2009. – №2. – С. 9–26.;
11. Симоненко Л. *О Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства* / Л. О. Симоненко. – Київ : КНЕУ, 2009. – 180 с.;
12. Симоненко Л. О. *Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку* / Л. О. Симоненко // *Українська термінологія і сучасність*. – 2001. – Вип. IV. – С. 3–8.;
13. Суперанская А. В. *Общая терминология: Вопросы теории* / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1989. – 243 с.;
14. Януш Я. *Роль термінології у професійній освіті* / Я. Януш. – К. : НАН України, 1998. – 160 с.;
15. Baker M. *Encyclopedia of Translation Studies* / M. Baker. – London: Routledge, 2001. – 654 p.;
16. Gile D. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* / Daniel Gile. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins publishing Company, 2009. – 287 p.

УДК 821.111-94:811.111'255.4

«ДОРΟΣЛІ» ПРОБЛЕМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ В АНГЛО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Добровицька М. В., Ребрій О. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Стаття присвячена дослідженню лексичних перекладацьких труднощів в англійській дитячій літературі та опису способів їх подолання в перекладі українською мовою твору Сью Таунсенд “The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13^{3/4}”.

Ключові слова: дитяча література, перекладацькі труднощі, реалії, оніми, каламбури, сленг, лайка, засоби на позначення статевих відносин.

М. В. Добровицкая, А. В. Ребрий. «Взрослые» проблемы детской литературы в англо-украинских переводах. *Статья посвящена исследованию лексических переводческих трудностей в английской детской литературе и описанию способов их преодоления в переводе на украинский язык произведения Сью Таунсенд “The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾”.*

Ключевые слова: детская литература, переводческие трудности, реалии, онимы, каламбуры, сленг, нецензурная лексика, лексика, обозначающая половые отношения.

М. V. Dobrovytska, O. V. Rebrii. “Adult” problems of children’s literature in English-Ukrainian translations. *The article deals with the problem of lexical translation difficulties in English children’s literature and the means of their solving in the translation of “The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾” by Sue Townsend into Ukrainian.*

Key words: children’s literature, translation difficulties, realia, proper nouns, pun, slang, swearwords and means of expressing sex relations.

Величезна зацікавленість лексичними перекладацькими труднощами зумовлена, перш за все, тим, що кожна з них є яскравою ілюстрацією творчого компоненту в перекладі. Разом з тим, подолання лексичних труднощів потребує від перекладача не лише знання мов оригіналу та перекладу, а й об’ємних фонових знань. Дуже цікавою для перекладознавців є проблема подолання перекладацьких труднощів в дитячій літературі, а **актуальність** цієї роботи зумовлена тим, що в ній досліджено труднощі перекладу нетипової для дитячої літератури, «дорослої» лексики.

Об’єктом дослідження виступають лексичні перекладацькі труднощі в романі Сью Таунсенд «*The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾*», а **предметом** дослідження є особливості їх відтворення в українському перекладі у виконанні А. Сагана.

Метою дослідження є визначення особливостей перекладу твору Сью Таунсенд «*The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾*», окреслення лексичних перекладацьких труднощів в романі та описання способів подолання цих труднощів.

Матеріалом дослідження виступили 190 лексичних перекладацьких труднощів з твору Сью Таунсенд «*The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾*», обраних методом суцільної вибірки, з яких ми виокре-

мили 60 реалій (32%), 42 оніми (22%), 42 сленгові одиниці (22%), 15 каламбурів (7%), 19 слів лайки (10%) та 12 лексичних одиниць на позначення статевих відносин (7%).

Методи дослідження зумовлені його метою та завданням. До них, зокрема, належать: метод порівняльного аналізу текстів оригіналу та перекладу, структурно-семантичний та жанрово-стилістичний аналіз.

Значення дитячої літератури для суспільства важко переоцінити. Вона виховує в дитині потяг до пізнання іншої культури, творче мислення та критичне світосприйняття. Дитячі книги – це скарби духовного багатства людей, найцінніше, що створила людина на шляху до прогресу.

Наразі відбувається збільшення замовлень перекладів з англійської мови для дітей, що потребує нового погляду на жанрові, лінгвостилістичні, структурні та функціональні аспекти дитячої літератури.

Головне для перекладача дитячої літератури – зберегти зміст і при цьому донести до читача перекладу ті ж почуття, які викликає оригінальний текст у свого читача. Це викликає потребу в подоланні великої кількості труднощів, які виникають під час перекладу.

Вивченню проблем перекладу приділяється велика увага, адже неможливо виділити стандартні методи їх вирішення для будь-яких ситуацій. У зв'язку з цим варто розглянути деякі типи перекладацьких труднощів та шляхи їх подолання. Найчастіше вони поділяються на: 1) фонетичні / фонографічні та параграфічні; 2) морфологічні; 3) лексичні (пов'язані з приналежністю одиниці до певного класу / типу / категорії тощо лексичних одиниць); 4) лексико-семантичні (пов'язані з особливостями вживання лексичних одиниць у переносному сенсі / вторинною номінацією); 5) синтаксичні; 6) текстові. У нашій роботі ми досліджуємо лексичні труднощі. Вони є дуже поширеними і пов'язані з передачею безеквівалентної лексики. Також до лексичних труднощів відносяться такі одиниці, що вже мають повні відповідники, тобто «перекладацькі еквіваленти» у цільовій мові. Це стосується власних імен, географічних назв, суспільнополітичної лексики. Однак, оскільки ми говоримо про переклад дитячої літератури, перекладач може вдаватися до додаткового пояснення такої лексики, якщо вважає, що потенційна дитина-реципієнт зітхнеться з проблемою непорозуміння.

Особливо цікавим матеріалом для дослідження є наш твір, який є дійсно унікальним, адже він є нестандартним і нетиповим для дитячої літератури. Авторка торкається певних питань, які, зазвичай, не обговорюються в дитячих книжках і які автори, навпаки, завжди намагалися приховати від дітей.

Твір Сью Таунсенд насичений реаліями, онімами, каламбурами, сленгом, а головне, лайкою та засобами на позначення статевих відносин, що є, свого роду, табу для дитячої книжки.

Розглянемо найбільш цікаві приклади перекладацьких труднощів та способи їх подолання. По-перше, розглянемо **реалії**. Реалії – це слова, які позначають предмети, поняття і ситуації, які не існують в практичному досвіді людей, які говорять іншою мовою, а саме: страви національної кухні, народний одяг та взуття, народні танці, політичні заклади і суспільні явища тощо [1].

Звернемося до такого прикладу використання реалій в творі:

*My father rang up from Matlock to say he has lost his **Barclaycard** and can't get home tonight, so Mr Lucas and my mother were up all night trying to mend the boiler.* (Townsend, «*The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾*», 259 p.)

*Дзвонив батько з Метлока, сказав, що загубив свою **кредитку** і щоб ми його сьогодні не чекали.* (Таунсенд, «*Таємний щоденник Адріана Моула*», переклад А. Сагана, с. 231)

При перекладі перекладач вдається до узагальнення, адже напевно, що українській дитині не відомо про існування англійського банку «*Barclays*» у той час, як «кредитка» є добре відомим та загальноживаним словом для всіх.

Розглянемо наступний яскравий приклад:

*/ told her that the dog was pining to death for her but she rang my father up and like a fool he told her that the dog had just eaten a whole **tin of Pedigree Chum and a bowl of Winalot**.* (Townsend, «*The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾*», 259 p.)

*Сказав їй, що собака не витримає розлуки з нею і здох. Вона подзвонила до батька, а той напаякав їй здуру, що собака тільки-но зжер цілу **банку консервів і миску галет**.* (Таунсенд, «*Таємний щоденник Адріана Моула*», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному випадку перекладач стикається з чужоземними назвами їжі для тварин. Напевно, що вони будуть відомі далеко не кожному читачеві, тому знову перекладач вдається до узагальнення та перетворює назви марк харчів для тварин на звичайні, зрозумілі українському читачеві «консерви» та «крекери».

Перейдемо до труднощів, пов'язаних з використанням **онімів**. Оніми – це слова, що називають дійсний чи вигаданий об'єкт, особу чи місцевість єдину в своєму роді [3]. В досліджуваному нами творі наявні: 1) антропоніми (імена людей); 2) зооніми (клички тварин), 3) ергоніми (назви об'єднань людей: товариства, організації тощо).

Розглянемо такий приклад зооніму:

*He drinks and smokes and has an alsatian dog called **Sabre**.* (Townsend, «*The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾*», 259 p.)

П'є, кадить як паровоз і тримає німецького вівчура на прізвисько Штик. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному випадку ми маємо справу із зоонімом, тобто кличкою тварини. Зазвичай зооніми транскрибуються, але у даному випадку на вибір еквівалента вплинув тендерний чинник. Прямим еквівалентом для «*sabre*» в українській мові є «шабля». Однак, перекладач вдається до зміни та називає собаку «Штик», адже він є чоловічого роду.

Розглянемо приклад використання антропоніму:

I stood at the top of the stairs and croaked as loud as I could but my father had his Alma Cogan records on so I was forced to go downstairs and tell him I was ill. (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 », 259 p.)

Вийшов на сходи і захрипів на всеньку силу. Татусь навіть вухом не повів. Він увімкнув програвач і слухав свою Альму Коган. Тож мені довелося спуститись вниз і розтлумачити йому, що я хворий. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У цьому випадку ми маємо справу з ім'ям співачки, що, напевно, була відомою у Великобританії. Проте, перекладач не дає жодних пояснень щодо того, хто вона, коли вона жила, тим самим не даючи змогу українському читачеві зрозуміти можливий зв'язок між настроєм батька і музикою, яку він слухає. Тобто, на наш погляд, у даному випадку відбувається певна втрата змісту і ми вважаємо, що перекладачеві варто було б вдатися до перекладацького коментаря.

Перейдемо до **каламбурів**. Сутність каламбуру полягає в сутичці або, навпаки, у несподіваному об'єднанні двох несумісних значень в одній фонетичній (або графічній) формі.

Розглянемо такий приклад каламбуру в творі Сью Таунсенд:

ADRIAN STOP COMING HOME STOP

What does she mean 'Stop coming home'? How can I 'stop coming home'? I live here. (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¼ », 259 p.)
«АДРІАНЕ ЧЕКАЙ ІДУ»

Іду? Яку ще їду я маю чекати? Відколи це мама переймається моїм харчуванням? Ще якийсь клопіт на мою голову. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

Те, що робить перекладач у даному випадку є надзвичайно цікавим. По-перше, він виконує повну заміну каламбуру, кардинально змінюючи текст маминою листа. Перекладач вдається до гри з русизмом слова «їжа» — «їда» та на його основі, позбавившись будь-яких пунктуаційних знаків, створює власний каламбур, який до того ж підкреслює недбале ставлення матусі до дитини. На наш погляд,

це є рідким випадком, коли каламбур, що з'являється у перекладі є більш смішним та дотепним, ніж каламбур оригіналу.

Розглянемо наступний приклад:

All the pensioners kept falling out (with each other not out of the coach). (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13^{3/4}», 259 p.)

Пенсіонери весь час сварилися, і просто диво, як до бійки не дійшло. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному випадку ми спостерігаємо повну втрату кумедного. Завдяки англійському фразеологічному звороту *to «fall out»* – 1) «сваритися», 2) «випадати», автор створює кумедну ситуацію. Нажаль, така можливість відсутня в українській мові, одже відбувається втрата каламбуру.

Перейдемо до перекладацьких труднощів, пов'язаних з використанням **сленгу**. Сленг – це той шар лексики та фразеології, який проявляється у сфері живої розмовної мови в якості розмовних неологізмів, які легко переходять у шар загальноприйнятої розмовної літературної лексики [2].

Розглянемо такий приклад:

I guess I was kinda traumatized when we rapped but Dr Eigelburger (my shrink) is doing great things with my libido. (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13^{3A}», 259 p.)

Думаю, що після нашого базару в мене тупо травма, але док Ігльбергер (мій псих) робить всякі приколи з моїм лібідо. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному реченні перекладач, по-перше, стикається зі сленговим глаголом *«to rap»* ~ «розмовляти»/ «балакати», до якого він підбирає український оказіональний відповідник з молодіжного сленгу, що якнайкраще зберігає стилістичне забарвлення повідомлення. Далі перекладачу трапляється американське сленгове *«shrink»*, що відповідає «психіатру», і перекладач вдається до його скорочення до «псих», що, як наслідок, отримує більш розмовне, кумедне та молодіжне звучання.

Проаналізуємо наступний приклад:

The vet showed me a plastic bag with lots of yukky things in it. (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13^{3A}», 259 p.)

Ветеринар показав мені пакет, повний всякого мотлоху. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

Хлопець вживає прикметник «уукку» («огидний»), вживається переважно дітьми та підлітками), що утворився від вигука «uesh» або «ууск» (обмежено у вживанні американським сленгом) – вигук, що

виражає сильну відразу. В даному випадку перекладач скористувався оказіональним відповідником.

Перейдемо до розгляду перекладацьких труднощів, пов'язаних з використанням лайки в творі. Ненормативна лексика (лайка) – лексика, яку мовці сприймають як відразливу, непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка [4]. Розглянемо такий приклад нецензурної лексики в творі:

Son-of-a-bitch leaves everywhere! (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾», 259 p.)

Куди не плюнь, всюди довбане листя. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному випадку перекладач стикається з дуже розповсюдженою в англійській мові лексичною одиницею «son-of-a-bitch», що може, загалом, позначати будь-які негативні емоції і, в разі потреби, додавати негативної конотації майже до будь-якого слова, словосполучення тощо. Перекладач підшукує досить нейтральний як для цієї лексичної одиниці оказіональний відповідник, що зберігає негативне значення, але не є надто нецензурним для підліткової книжки.

Останнім видом перекладацьких труднощів, що ми досліджували, є засоби на позначення статевої відносин. Дещо уніфікувавши різні визначення, можна описати таку лексику як слова та вислови, які використовуються на позначення статевих органів та актів, інтимних частин тіла і невербальних жестів, а також слів, що так чи інакше стосуються сфери сексу, та їхні евфемізми.

Розглянемо такий приклад:

I had my first wet dream! (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 », 259 p.)

Нічна полюція! Перша в житті! (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному випадку перекладач вживає прямий еквівалент і, в той же час, науковий термін, що не повинно викликати незручностей у читача того віку, для якого передбачена дана книжка.

Ще одним прикладом є:

They filled a French letter with water and threw it at a bunch of girls and made them scream. (Townsend, «The Secret Diary of Adrian Mole Aged 13 ¾», 259 p.)

Вони взяли презик, налили в нього води і пожбурили в купу дівчат. Оце було вереску!.. (Таунсенд, «Таємний щоденник Адріана Моула», переклад А. Сагана, с. 231)

У даному прикладі перекладач стикається з англійським сленговым «French letter» – «презерватив», але для перекладу обирає сленгове слівце «презик», яке буде більше відповідати молодіжному мовленню.

Проведене дослідження дозволяє зробити *висновок*, що при передачі «незручної» та **безеквівалентної** лексики, перекладач найчастіше за все користувався узагальненням змісту та оказіональними відповідниками, а також в багатьох випадках намагався адаптувати «незручну» лексику до юного читача.

Перспективою подальшого дослідження є аналіз перекладів інших дитячих творів з «дорослою» і нетиповою для дитячої літератури лексикою.

Література

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак – Львів : Львів. Ун-т, 1989. – 216 с.
2. Калита И. В. Стилистические трансформации русских субстандартов, или книга о сленге / И. В. Калита – М. : Дикси Пресс, 2013. – 240 с.
3. Ковалев Г. Ф. Аспекты изучения имен собственных в художественных произведениях (Русская литература) / Г. Ф. Ковалев // Библиография ономастики русской литературы. – Воронеж: ВГУ, 2006. – С. 3–21.
4. Мокиенко В. М. Русская бранная лексика: нецензурное / В. М. Мокиенко // Русистика. – Берлин: Геликон, 1994. – С. 50–73.

УДК 811.111'255'373.23

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ У ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ТЕМАТИКИ

Докукіна М. М., Фролова І. Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Дослідження присвячено питанням перекладу власних назв у газетних текстах суспільно-політичної тематики з англійської на українську мову. У статті розглядаються теоретичні аспекти перекладу власних назв, висвітлюються проблеми сучасного перекладознавства, поняття та типологія власних назв, досліджуються способи перекладу власних назв та виявляються кореляції між типом власної назви та частотністю використаних способів перекладу з метою з'ясування впливу тієї чи іншої характеристики власної назви на спосіб її перекладу.

Ключові слова: англійська мова, власна назва, газетний текст суспільно-політичної тематики, спосіб перекладу, тип власної назви.

М. Н. Докукина, И. Е. Фролова. Особенности англо-украинского перевода собственных имен в газетных текстах общественно-политической тематики. *Исследование посвящено вопросам перевода собственных имен в газетных текстах общественно-политической тематики. В статье рассматриваются теоретические аспекты перевода собственных имен, освещаются проблемы современного переводоведения, понятие и типология имени собственного, исследуются способы перевода собственных имен и выясняются корреляции между типом имени собственного и частотностью использованных способов перевода с целью выявления влияния той или иной характеристики имени собственного на способ ее перевода.*

Ключевые слова: *английский язык, газетный текст общественно-политической тематики, имя собственное, способ перевода, тип имени собственного.*

M. M. Dokukina, I. Ye. Frolova. Peculiarities of translating proper names in newspaper articles of social-political character from English into Ukrainian. *Our research is dedicated to the issues of translating proper names in newspaper articles of social-political character from English into Ukrainian. The article deals with the theoretical aspects of translation of proper names, reveals the problems of modern theory of translation, notion and typology of proper names, studies the methods of translating proper names and find out the correlations between the type of a proper name and the frequency of used methods of translation in order to establish the influence of a proper name characteristics on its method of its translation.*

Key words: *English, method of translation, newspaper articles of social-political character, proper name, proper name type.*

Попри чисельні спроби вивчення власних назв у термінах лінгвістики та перекладознавства, ця проблематика ще далеко не вичерпана. На особливу увагу, на наш погляд, заслуговує з'ясування взаємозв'язків між лінгвальними характеристиками власних назв та способами їх перекладу, що й визначило тему нашого дослідження.

Актуальність роботи забезпечено нагальною потребою розробки теоретичних і прикладних положень стосовно перекладу власних назв для оптимізації практичної перекладацької діяльності.

Об'єктом дослідження є власні назви, що містяться в газетних статтях суспільно – політичного характеру та їх українські відповідники.

Предметом аналізу виступали способи англо-українського перекладу власних назв у співвіднесенні з їхніми характерними рисами.

Метою роботи було виявити кореляції між типом власної назви та частотністю використаних способів перекладу з метою вияв-

лення впливу тієї чи іншої характеристики власної назви на спосіб її перекладу.

Матеріалом дослідження послужили 307 англomовних власних назв та їх 307 україномовних відповідників, отриманих з 16 статей, 2 газетних видань (The Day [9], Kiev Post [10]), що виходять як англійською, так і українською мовами. Загальний обсяг опрацьованих газетних текстів склав 75 000 знаків. Ці тексти є електронними версіями відповідних друкованих видань та розміщені на їх сайтах. Кожне газетне видання має рубрики, а саме: політика, економіка, суспільство, культура, медіа, пошта, бізнес, світ, спорт, Україна за кордоном і т.д. Для аналізу перекладу власних назв з кожної рубрики було обрано по одній статті.

У нашій статті ми спираємося на дослідження та публікації робіт Т. П. Андрієнко [1], В. І. Карабана [7], М. В. Бережної [2], А. В. Суперанської [8], В. А. Кухаренко [5] тощо.

Під час проведення дослідження ми виходили із таких теоретичних положень:

- труднощі у перекладі обумовлені не стільки й не тільки різницею між двома мовами, їх коріння – у відмінностях між картинами світу різних народів, втілених у мовних знаках, що має бути враховане як власне у перекладацькій діяльності, так і в теоретичних перекладознавчих студіях [3];
- власні назви визначають як слово чи словосполучення, призначене для називання конкретного, цілком певного предмета чи явища, що виокремлює цей предмет чи явище з ряду однотипних предметів чи явищ [4]. Власні назви класифікують за структурою на: однокомпонентні, двокомпонентні, трикомпонентні та полікомпонентні [7]; за змістом на: імена людей, географічні назви, назви божеств, найменування міфічних істот, прізвиська тварин, назви космічного простору та сузір'їв, назви відрізків часу, подій, назви об'єктів матеріальної культури, назви водоймищ, назви народів, етнічних груп [6]; за критерієм наявності в їх складі лише власних або власних та загальних назв: первинні, комбіновані та вторинні [7];
- проблема перекладу власних імен та назв – актуальна і важлива як для вирішення конкретних завдань, так і для розробки загальної теорії перекладу. Перекладознавці, розглядаючи власні назви як окрему конкретну проблему, пропонують систему способів їх перекладу, а саме: пошук словникового відповідника/переклад згідно традиції, транскодування, калькування та змішаний спосіб [7];

- газетні тексти як середовище функціонування власних назв вирізняються різноманітністю тематики, а відповідно, й широким спектром вживаних власних назв [5]. Широке використання в газетно-інформаційному дискурсі імен та назв робить повідомлення конкретним і співвідносить дані відомості з певними особами, закладами чи районами. У ЗМІ власні назви виступають як ідентифікатори дійсності, мають експресивне навантаження та цілком не залежать від авторської фантазії [8].

Практичний аналіз сформованої вибірки засвідчив, що серед змістових груп власних назв, наявних в опрацьованих газетних текстах, найбільш репрезентативними є **особові імена людей** – 36% (*Bill Graham, Barack Obama*), **географічні назви** – 30% (*the Netherlands, Switzerland*) та **назви організацій, компаній, об'єднань** – 20% (*European Union, Milan court*); менш репрезентивною є група – **назви газет, телепередач, фільмів** – 10% (*American Press, CBC's Metro Morning*); а групи **назв подій, відрізків часу** – 2% (*Christmas, Thanksgiving*), **об'єктів матеріальної культури** – 1% (*Brandenburg Gate, St. Michael Cathedral*), **назви водоймищ** – 1% (*the Channel, Don River*) представлені незначною кількістю одиниць. За структурою дібрані одиниці є переважно **двокомпонентними** – 56% (*United States, World Bank*), значну частину також складають **однокомпонентні** власні назви – 32% (*Boston, Warsaw*), значно меншу частину складають **трикомпонентні** – 9% (*Natural Resource Ministry, British Retail Consortium*) та **полікомпонентні** – 3% власні назви (*National Academy of State Governance, Youth Kyiv Security Forum*). Серед одиниць корпусу вибірки **первинні** власні назви мають найбільшу питому вагу – 64% (*Switzerland, Alyssa Milano*), суттєвою є вага також **вторинних** власних назв – 27% (*Mail, Reach Out Worldwide*) та незначною вагою є **комбіновані** власні назви – 9% (*Toronto Center, Mediaset television*).

Кореляції змістових характеристик проаналізованих власних назв та способів їх перекладу засвідчили, що

- **особові імена людей** перекладалися переважно за допомогою транскодування – 97% (*Richard Lim – Річард Лім*); незначна кількість одиниць була перекладена за допомогою пошуку словникового відповідника – 1% (*Barosso – Бароззу*), калькування – 1% (*She's All – Це все вона*), змішаного способу – 1% (*Turhoon Haiyan – тайфун Хайянь*);
- **географічні власні назви** перекладалися переважно за допомогою пошуку словникового відповідника – 72% (*Lithuania – Литва*), значно менша частина власних назв була перекладена за допомогою транскодування – 16% (*Royston – Ройстон*); змі-

- шаного способу – 8% (*Republic of Poland – республіка Польща*) та калькування – 4% (*Independence Square – площа Незалежності*);
- під час перекладу власних **назв організацій, об'єднань, компаній** питому вагу має транскодування – 44% (*Universal Pictures – Юніверсал Пікчез*), меншу питому вагу має калькування – 23% (*British Retail Consortium – Британський консорціум роздрібно́ї торгівлі*), змішаний спосіб – 22% (*Toronto Centre – центр Торонто*) та пошук словникового відповідника – 7% (*European Union – Європейський Союз*);
 - **назви відрізків часу** були перекладені за допомогою калькування – 50% (*Black Friday – Чорна п'ятниця*), способу пошуку словникового відповідника – 33% (*Thanksgiving – День подяки*) та змішаного способу – 1% (*Taliban regime – режиму талібів*), у той час як спосіб транскодування не був застосований під час перекладу цієї змістової групи;
 - **назви об'єктів матеріальної культури** були перекладені у рівній кількості за допомогою способу пошуку словникового відповідника – 50% (*White House – Білий Дім*) та змішаного способу – 50% (*St Michael's Cathedral – Михайлівський собор*);
 - **назви газет, фільмів телепередач** були перекладені за допомогою таких способів: транскодування – 48% (*Facebook – Фейсбук*), калькування – 35% (*Sunday Mirror – Сандей Мірроу*), пошук словникового відповідника – 10% (*Day – День*) та змішаний спосіб – 2% (*Mediaset television – телебачення Медіасет*);
 - під час перекладу **назв водоймищ** був використаний тільки спосіб пошуку словникового відповідника – 100% (*the Channel – Ла-Манш*).
 - Кореляції структурних характеристик проаналізованих власних назв та способів їх перекладу засвідчили, що
 - **однокомпонентні** власні назви були перекладені переважно за допомогою пошуку словникового відповідника – 58% (*Austria – Австрія*), значна частина – за допомогою транскодування – 38% (*Provencher – Провенчер*) та незначна кількість за допомогою калькування – 4% (*Observer – Оглядач*), а змішаний спосіб не застосовувався під час перекладу власних назв цієї групи;
 - **двокомпонентні** власні назви були перекладені переважно за допомогою транскодування – 70% (*Santa Clarita – Санта Кларіта*), менша кількість власних назв цієї групи (30%) була перекладена у рівній кількості за допомогою пошуку словникового відповідника – 10% (*Great Britain – Великобританія*), калькування – 10% (*Black Friday – Чорна п'ятниця*) та змішаного способу – 10% (*Moore Avenue – Авеню Мур*);

- **трикомпонентні** власні назви були перекладені за допомогою транскодування – 42% (*Globe and Mail – Глоб енд Мейл*), змішаного способу – 35% (*Republic of Poland – Республіка Польща*), калькування – 21% (*European Central Bank – Європейський центральний банк*) та пошуку словникового відповідника – 1% (*Fast and Furious – Форсаж*);
- **полікомпонентні** власні назви були перекладені за допомогою калькування – 50% (*Flags of Our Fathers – Прапори наших батьків*), змішаного способу – 30% (*Youth Kyiv Security Forum – Форум Безпеки Юс Київ*) та транскодування – 20% (*Abu Hijab al-Britani – Абу Нуйама ал-Британі*), пошук словникового відповідника не застосовувався під час перекладу полікомпонентних власних назв.

Дослідження дозволило дійти висновку, що спосіб перекладу власних назв більшою мірою залежить від змістового критерію, але структурний критерій є також важливим під час перекладу англійських власних назв.

У результаті нашого дослідження виявилось, що під час перекладу власних назв найбільш застосованим способом перекладу виявився спосіб **транскодування** – за допомогою цього способу було перекладено 52% власних назв (*Carl Bildt – Карл Більдт, Manitoba – Манітоба, Santa Clarita – Санта Кларіта*); 28% власних назв було перекладено за допомогою способу **пошуку словникового відповідника** (*Warsaw – Варшава, Vienna – Відень, Valencia – Валенсія, Toronto – Торонто, Thanksgiving – День подяки*); 10% власних назв було перекладено за допомогою **калькування** (*Observer – Огляда, EU – ЄС, Black Friday – Чорна п'ятниця, European Central Bank – Європейський центральний банк, European Commission – Європейська комісія*); 10% власних назв було перекладено за допомогою **змішаного способу** (*Republic of Poland – Республіка Польща, San Fernando Valley – Алея Сан Фернандо, South Cambridgeshire – Південний Кембріджшир, Turphoon Haiyan – тайфун Хайян, University of Reading – Університет Рідінг*).

Перспективу роботи ми вбачаємо у дослідженні перекладу власних назв з урахуванням належності останніх до певної лінгвокультури, а також виявлення специфіки перекладу власних назв у текстах різних типів.

Література

1. Андрієнко Т. П. Стратегії перекладу власних назв у художньому тексті (на матеріалі оригіналу та перекладів роману В. Набокова «Лоліта») / Т. П. Андрієнко // Наукові записки. Сер. : Філологічні науки (мовознав-

ство): У 2 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2011. – Вип. 95 (1). – 371 с. 2. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних імен та назв / М. В. Бережна // Вісник СумДУ. Серія Філологія”, 2007. – 2, № 1. – С. 62–67. 3. Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа / Й. Л. Вайсгербер ; [перевод с нем.] – М. : Московский ун-т, 1993. – 196 с. 4. Література для освоєння професії перекладача [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kodeks.uni-bamberg.de/AKSL/Schrift/Transliteration.html>. 5. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1988. – 190 с. 6. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : [підруч.] / М. П. Кочерган. – [2-е вид.]. – К. : Академія, 2005. – 368 с. 7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с. 8. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская, А. Х. Султанов. – М. : ЛКИ, 2007. – 256 с. 9. The Day [Electronic resource]. – Access : <http://www.day.kiev.ua/en>. 10. Kyiv Post [Electronic resource]. – Access : <http://www.kyivpost.com/>

УДК 811.111'255.4:821.111–312.9

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СЛІВ-РЕАЛІЙ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Долгова Ю. Ю., Фролова І. Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Робота присвячена аналізу особливостей перекладу слів-реалій у художніх творах жанру фентезі. На матеріалі роману К. С. Льюїса «Хроніки Нарнії: Лев, Біла Відьма та Шафа» та трьох його перекладів українською та російською мовами досліджено способи перекладу слів-реалій; зафіксовано частотність використання цих способів. Також здійснено порівняльний аналіз перекладу слів-реалій у текстах україн-

номовного та російськомовних перекладів з метою виявлення найбільш/найменш вдалих способів.

Ключові слова: порівняльний аналіз, слова-реалії, способи перекладу, твір жанру фентезі, частотність.

Ю. Ю. Долгова, И. Е. Фролова. Особенности перевода слов-реалий в художественных произведениях жанра фэнтези. *Работа посвящена анализу особенностей перевода слов-реалий в художественных произведениях жанра фэнтези. На материале романа К. С. Льюиса «Хроники Нарнии: Лев, колдунья и платяной шкаф» и трёх его переводов на украинский и русский языки изучены способы перевода слов-реалий; зафиксирована частотность использования этих способов. Также проведен сравнительный анализ перевода слов-реалий в текстах украиноязычного и русскоязычных переводов с целью выяснения наиболее/наименее удачных способов.*

Ключевые слова: произведение жанра фэнтези, слова-реалии, способы перевода, сравнительный анализ, частотность.

Iu. Iu. Dolgova, I. Ye. Frolova. The peculiarities of rendering words-realia in fantasy fiction works. *The paper deals with the peculiarities of rendering words-realia in fantasy fiction works. Basing on the material of the novel “The Chronicles of Narnia: The Lion, the Witch and the Wardrobe” by C. S. Lewis the ways of rendering realia and the frequency of their use were subject to the analysis. The comparative analysis of rendering words-realia in Ukrainian and Russian translations was held as well in order to find out the most/the least successful ways of translation.*

Key words: comparative analysis, fantasy fiction work, frequency, words-realia, ways of translation.

Проблема вербалізації реалій привертає значну увагу мовознавців, лінгвокультурологів та перекладознавців, при цьому з погляду теорії перекладу цілком очевидно, що природа реалій, вербалізованих у різних текстах, є різною, зокрема у публіцистичних текстах з усією очевидністю функціонують вербалізовані етнореалії, що відбиває загальну тенденцію до глобалізації у сучасному світі. У той же час у художніх текстах слова-реалії, як правило, пов'язані з лінгвокультурою автора, а також тим історичним періодом, якому присвячений певний твір. Різні жанри художньої літератури також мають суттєвий вплив на вживання слів-реалій, зокрема у жанрі фентезі наявні такі реалії, що не властиві лінгвокультурі, а використані автором на позначення речей, створених його уявою і властивих фентезійному світові.

Незважаючи на усі відмінності між словами-реаліями, проблема їх перекладу полягає у тому, що у реципієнта цільового тексту відсутні знання про певне поняття (реалію) та відповідно немає й лексичної одиниці на позначення цього поняття.

Актуальність дослідження визначена важливістю перекладу слів-реалій у перекладі фентезійної літератури. Актуальність роботи підсилюється з одного боку відсутністю досліджень специфіки перекладу слів-реалій у текстах певних типів та в художніх текстах різних жанрів, а з іншого боку, популярністю фентезійного жанру в сучасну добу. **Об'єктом** дослідження є слова-реалії, наявні в художньому творі фентезійного жанру «Хроніки Нарнії: Лев, Біла Відьма та Шафа» К. С. Льюїса [7]. **Предметом** дослідження виступають способи англо-українського та англо-російських перекладів цих слів-реалій.

Метою роботи є виявлення специфіки перекладу слів-реалій у художніх творах фентезійного жанру.

Матеріалом дослідження слугували 138 англомовних слів-реалій та їх українські та російські відповідники (138 та 258 одиниць відповідно), отримані з тексту оригіналу твору «Хроніки Нарнії: Лев, Біла Відьма та Шафа», його українського перекладу, здійсненого В.Наріжною у 2008 р. [5], та двох російських перекладів, здійснених Г. А. Островською [3] та Л. М. Ляховою [4] у 1991 та 1992 рр. відповідно.

Методами дослідження були метод суцільної вибірки, використаний для добору слів-реалій з тексту оригіналу; метод семантичного аналізу, що був необхідний для систематизації слів-реалій за змістовим параметром; метод порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу, застосований для з'ясування способу перекладу слів-реалій українською та російською мовами та метод кількісного аналізу, необхідний для встановлення кількісних показників способів перекладу, використаних різними перекладачами.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її результати доповнюють теорію перекладознавства, а саме надають нові дані щодо специфіки перекладу слів-реалій у художніх творах фентезійного жанру.

Практичне значення дослідження обумовлюється тим, що його висновки та результати можуть бути використані у курсі лекцій з теорії перекладу, спецкурсі з художнього перекладу, у подальших перекладознавчих студіях.

На чільне місце в теорії перекладу виступає проблема лакуарності та переклад безеквівалентної лексики. Реалії входять саме до складу безеквівалентної лексики, але належать до найменш вивче-

них лінгвістичних одиниць. У перекладознавчих працях слово «реалія» як термін з'явилося у 40-х роках. Уперше його вжив відомий фахівець А. Федоров у праці «О художественном переводе» (1941). Автор зазначає, що перекладацька діяльність «вимагає певних знань, не тільки практично мовних, а й літературознавчих і історико-лінгвістичних, не кажучи вже про необхідність широкого культурного світогляду, що дозволяє... усвідомити всі особливості соціальних умов... історичні і географічні реалії та ін.» (цит. за [6, с. 14].)

Спираючись на твердження про те, що труднощі перекладу реалій пов'язані більшою мірою з передачею фактів джерельної лінгвокультури, ніж з відмінностями між джерельною та цільовою мовами, а також враховуючи те, що нерідко завдання перекладача полягає в передаванні не лише денотативного змісту реалій, а також їх культурних конотацій (національно-історичного забарвлення), дослідники-перекладознавці пропонують системи способів перекладу слів-реалій. У нашому дослідженні використано систему, що охоплює такі способи передачі реалій як: транскрипція / транслітерація, калькування, приблизний переклад (відповідність за родом та видом, функціональний аналог, опис/пояснення/тлумачення), контекстуальний переклад [1] або пошук словникового/варіантного відповідника [2].

Обравши для аналізу твір К. С. Льюїса «Хроніки Нарнії: Лев, Біла Відьма та Шафа» ми розробили дослідницьку модель, що складається з таких етапів:

- вибірка слів-реалій джерельного тексту та добір їх відповідників з українського та двох російських перекладів, які виступають матеріалом нашого дослідження;
- систематизація слів-реалій за критерієм їх належності до етно-реалій та реалій фентезійного світу, а також їх змістову систематизацію;
- аналіз способів перекладу слів-реалій, застосованих перекладачами усіх проаналізованих перекладів;
- виявлення кореляцій між типом реалій та способом її перекладу;
- порівняння способів, застосованих для передавання слів-реалій у різних перекладах.

Практичний аналіз засвідчив, що найчастіше вживаним виявився такий спосіб перекладу як **калькування** (40%), наприклад, *the White Witch* – Біла Відьма; *the Stone Table* – Кам'яний стіл, *Daughter of Eve* – Дочь Евы, *Mr Beaver* – Мистер Бобр, *Captain of the Secret Police* – Начальник Таємної Поліції тощо. Другим за частотністю є **вибір варіантного відповідника** (34%), наприклад: *Nymph* – нім-

фа, *Mermaid* – русалка, *Dryad* – дриада. Третім за частотністю став такий спосіб перекладу як **транскрипція/транслітерація** (10%), наприклад: *Aslan* – Аслан, *Cair Paravel* – Кер-Паравел, *Jadis* – Джедіс, *Rumblebuffin* – Рамблбаффін.

Менш поширеним, проте найбільш цікавим виявився спосіб **використання функціонального аналогу** (5 %), наприклад: <...> *Cruels and Hags and Incubuses, Wraiths, Horrors, Efreet, Sprites, Orknies, Wooses, and Ettins*. – <...> джинни, кикимори, домовые, лешие и прочая нечисть. Слово *Hag* має такі значення як *ведьма; колдунья; злая уродливая старуха; карга; баба-яга; болото*. У перекладі ми зустрічаємо варіант *кикимора*, що пояснюється бажанням перекладача Г. А. Островської поєднати два різних значення одного слова (*карга і болото*) та одомашнити текст перекладу, увівши до нього персонаж слов'янської міфології. Що стосується слова *Wraith*, то воно означає духа, який з'являється перед смертю або відразу після неї. У той же час слово *sprite* має значення *ельф, домовой, леший*, два останніх з яких були використані в даному перекладі. На нашу думку, оскільки дія в «Хроніках Нарнії» відбувається в лісі, то доречніше було б залишити тільки другий варіант перекладу – *леший*, адже домовик – це *хатнє божество*. Хоча серед варіантних відповідників слова *Efreet* можна знайти тільки *ифритов, афритов* и *духов людей, умерших насильственной смертью*, в арабській міфології і в мусульманській культурі іфрит є різновидом *джина*, тому такий варіант перекладу також видається адекватним. Що стосується таких авторських неологізмів, як *Cruels, Horrors, Orknies, Wooses, Ettins*, перекладач вирішила їх зовсім не перекладати, використавши прийом генералізації і замінивши назви цих істот на словосполучення *и прочая нечисть*.

Також у текстах перекладу були зафіксовані випадки використання **змішаного перекладу** (3%), наприклад поєднання калькування та створення неологізму – *Sir Peter Wolf's-Bane* – *сэр Пумер Волкобоец*; поєднання кальки та транскрипції – *Giant Rumblebuffin* – *Велетень Рамблбаффін*; **опису, пояснення, тлумачення** (2%), наприклад: *at about teatime* – *как раз к тому времени, когда пора было пить чай*; та **вилучення реалії** (4%), наприклад: *ten miles from the nearest railway station* – *в самую настоящую сельскую местность*. Найменш уживаними (по 1%) виявилися такі способи як **відповідність за родом та видом** (наприклад: *Turkish Delight* – *Турецкие сладости*, *larch-girls* – *духи модрин*) та **контекстуальний переклад** (наприклад: *English farm horses* – *тяглові коні*). Отримані кількісні дані ілюструє рис. 1:

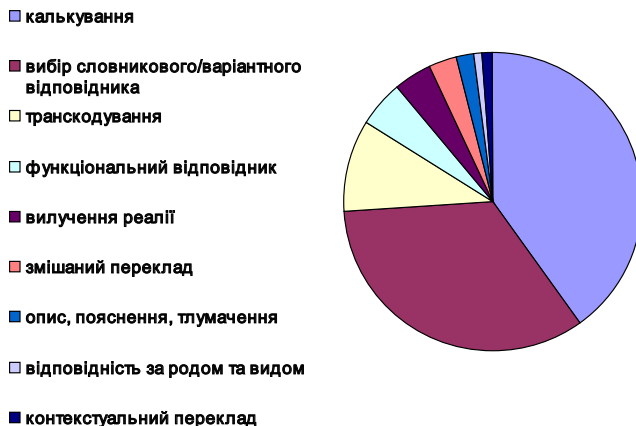

Рис. 1. Кількісні показники способів перекладу слів-реалій

Основою з'ясування ступеню вдалості певного перекладу в аспекті передавання слів-реалій слугували частотність використання різних способів перекладу, а також випущення слів-реалій у текстах перекладу. Найбільш вдалим, на нашу думку, виявився переклад В. Наріжної, зроблений українською мовою у 2006 р., оскільки у ньому не випущено жодного слова-реалії і частіше використано кальки та транскодування. З російськомовних перекладів зроблений Г. А. Островською є менш вдалим, ніж україномовний, проте кращим за переклад Л. М. Ляхової, де зафіксовано додавання та суттєве збільшення об'єму перекладу. Натомість у перекладі Г. А. Островської досить часто вилучалися слова-реалії та використовувався такий спосіб як функціональний відповідник, що максимально одомашнило переклад. Це дещо викривляє картину фентезійного світу джерельного тексту, проте така стратегія сприяє кращому розумінню цього твору дітьми.

Перспективою роботи є аналіз способів перекладу слів-реалій в інших перекладах роману «Лев, Біла Відьма та Шафа», а також у перекладах інших романів з циклу «Хроніки Нарнії».

Література

1. Влахов С. И. *Непереводимое в переводе (реалии) / С. И. Влахов, С. П. Флорин // Мастерство перевода. – М., 1970, – С. 15–24.*
2. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури: граматичні труднощі, лекс., термінолог. та жанрово-стиліст. проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга,*

2002. — с 303. 3. Льюис К. С. Лев, Колдунья и платяной шкаф [Электронный ресурс] / К. С. Льюис ; [пер. с англ. Г. Островской]. — Режим доступа: <http://coollib.net/b/185203/read>. 4. Льюис К. С. Племянник чародея; Лев, Колдунья и платяной шкаф; Конь и его мальчик / К. С. Льюис ; [пер. с англ. Л. Ляховой]. — Ижевск : РИО «Квест», 1992. — 416 с. 5. Льюис К. С. Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та Шафа / К. С. Льюїс ; [пер. з англ. В. Наріжної]. — Дніпропетровськ : Проспект, 2006. — 224 с. 6. Федоров А. В. Введение в теорию перевода / Андрей Венедиктович Федоров. — М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. — 182 с. 7. Lewis C. S. *The Chronicles of Narnia* / C. S. Lewis. — London : HarperCollins Publishers, 2008. — 767 p.

УДК 811.111'255:001.4:575

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ-НЕОЛОГІЗМІВ У ВІЙСЬКОВІЙ ГАЛУЗІ

Дубовик К. С., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Описано дослідження термінологічного компонента фахової компетентності перекладачів військової спрямованості. Представлено узагальнений аналіз застосування найхарактерніших перекладацьких трансформацій та засобів адекватного відтворення англомовних термінів-неологізмів військової галузі українською мовою за диференційними ознаками їх походження. Досліджено характерні риси та особливості перекладу інноваційних термінів наукових та офіційно-ділових текстів військової галузі.

Ключові слова: *військова галузь, інновації, лексичні трансформації, переклад, способи перекладу, термін-неологізм, термінотворення, функціональність стилів.*

К. С. Дубовик, Л. Н. Черноватий *Особенности перевода на украинский язык англоязычных терминов-неологизмов в военной области. Описано исследование, терминологического компонента профессиональной компетентности переводчиков военной направленности. Пред-*

ставлен обобщенный анализ применения наиболее характерных переводческих трансформаций и средств адекватного перевода англоязычных терминов-неологизмов военной отрасли на украинский язык с учетом дифференциальных признаков их происхождения. Исследованы характерные черты и особенности перевода инновационных терминов научных и официально-деловых текстов военного дела.

Ключевые слова: военная отрасль, инновации, лексические трансформации, перевод, способы перевода, термин-неологизм, терминообразование, функциональность стилей.

K. S. Dubovyk, L. M. Chernovaty. Peculiarities of rendering English military neologisms in the Ukrainian language. *The article describes research into the terminological component of the military translator's competence and presents a generalized analysis of the most frequent translation transformations and techniques to render English military neologisms in the Ukrainian language taking into account the differential features of their origin. Characteristic features and peculiarities of English military neologisms translation within scientific and official military texts have been analyzed.*

Key words: military field, innovation, lexical transformations, translation, translation techniques, neologisms, terminology building, functional style.

Актуальність дослідження обумовлена двома взаємопов'язаними факторами: з одного боку, недостатньо високий рівень спеціальної підготовки перекладача (викладача) до перекладу (викладу) матеріалів військової тематики, а з іншого — інтенсивне насичення військової англійської термінології інноваційними термінами, що створюють суттєві труднощі при перекладі.

Тенденції розвитку України та прагнення до євроінтеграції відобразилось у перших спробах подолати застаріле відношення до перекладацької діяльності. Зважаючи на це виріс попит на послуги кваліфікованих науково-технічних перекладачів та, відповідно, вимоги до рівня їх підготовки. Сучасна система вищої освіти перейшла до компетентнісного підходу в навчанні, орієнтованого на здатність майбутнього професіонала діяти в конкретних життєвих ситуаціях. Замовник при формуванні вимог до професійної компетентності перекладача ще до початку навчання повинен визначитися, яким набором компетентностей і компетенцій повинен володіти перекладач наприкінці навчання. Це ж саме стосується вимог щодо іншомовної підготовки військових фахівців.

Питання змісту навчання професіоналів-перекладачів за останні роки знаходиться у зоні особливої уваги дослідників (М. Брандес, Л. Лагішев, Г. Мірам, В. Провоторов, Л. Черноватий, А. Чужакін, та ін.).

Як зазначається в спеціальних працях [4, с. 4], підготовка перекладачів на сучасному етапі вимагає, по-перше, розширення (в розумних межах) галузевих блоків, з якими знайомляться студенти під час навчання, а по-друге, оптимізації системи вправ для підвищення ефективності навчання за рахунок його інтенсифікації. Зазначається [5], що згадана підготовка перекладачів вимагає їх максимальної універсалізації. Це пов'язано з тим, що більшості з них доведеться часто змінювати галузь перекладу, а також його види. Кожна з галузей має систему базових понять, відношення між якими і складає її суть.

Разом з тим, не менш важливе значення у формуванні кваліфікованого перекладача відіграє обсяг знань галузевої (у нашому випадку, військової) термінології, тобто термінологічна складова перекладацької компетенції, і творчі здатності розуміння інноваційного терміну у мові оригіналу та його передачі у мові перекладу.

Отже, якість перекладу, у найбільш загальному значенні, залежить від рівня володіння перекладачем двома мовами, перекладацьких навичок та умінь, а також від наявності у свідомості перекладача відповідних фонових знань та пов'язаної з ними термінології [5]. На передній план виходять питання якісного та адекватного перекладу. Досягнення адекватності перекладу є головним завданням перекладача. Адекватний переклад можна визначити як такий, що передає зміст оригіналу з дотриманням існуючих норм мови перекладу і досягається за допомогою вдалого застосування різних способів перекладу та перекладацьких трансформацій, щоб якнайточніше передати значення кожного терміна.

Хоча на даний момент існує значна кількість досліджень текстів різного стилю, проте особливості текстів військової спрямованості та їх переклад аналізувалися недостатньою мірою. Розглядаючи притаманні для військової галузі функціональні стилі, слід зазначити, що більшість характеризується великою кількістю термінів та понять, які можуть бути віднесені до інноваційних.

Об'єктом дослідження в даній роботі обрано англійську інноваційну термінологію текстів, що пов'язані з військовою галуззю, а предметом аналізу – способи та особливості перекладу англійських термінів-неологізмів українською мовою.

На підставі викладеного вище сформульовано мету дослідження – виявлення найбільш продуктивних і активних способів перекладу англійської термінів-неологізмів військового дискурсу та аналіз особливостей їх застосування.

Для досягнення згаданої мети було відібрано 521 інноваційний термін з англійських текстів наукового та офіційно-ділового стилів

різних жанрів військової справи, які слугували матеріалом дослідження. Для відбору термінів-неологізмів використано оригінальні тексти військової галузі США, з якими доводиться працювати військовому перекладачеві-референту або військовому фахівцю. Зазвичай це – наукові, військово-наукові та військово-технічні матеріали, акти військового управління (різні військові документи), пов'язані з життям і діяльністю військ та військових установ Збройних сил.

На жаль, через відсутність єдиної точки зору на сутність поняття «термін» не існує й однозначної дефініції цього поняття, яка б визнавалася більшістю термінологів. Відомі й широко цитовані визначення терміна акцентують увагу на одній з його ознак, яку їх автори вважають основною. Спираючись на трактування поняття «термін», яке є сумою ряду конструктивних ідей вітчизняних і зарубіжних науковців, розглядаємо термін як створене, запозичене або взяте із загальнонародної мови слово чи словосполучення, яке виражає поняття науки, спеціальних галузей знань і діяльності людини, покликане номінувати об'єкти і процеси й одночасно служити засобом пізнання навколишнього світу, має чіткі семантичні межі і входить у термінологічну систему [2, с. 172].

Сучасне поняття «нового слова» містить в собі широке розуміння неологізмів, як нових слів. Більшість вчених (див., наприклад, [1, с. 16]) тлумачать «нові слова» як слова, значення та поєднання, що є новоутвореннями даного періоду, як зовнішні і внутрішні запозичення в ньому, а також слова і словосполучення, що стали актуальними в зазначений період.

Разом з тим, багатьох вчених перестає задовольняти позначення всіх типів нової лексики терміном «неологізм», як корінне, і все частіше звертаються до поняття «інновація», що розглядається як новоутворення чи будь-яке лексико-семантичне нововведення.

У нашій роботі терміни «лексична інновація», «неологізм» та «новоутворення» розглядаються як синоніми.

На наступному етапі дослідження методом суцільної вибірки були відібрані 521 термін, що були віднесені до неологізмів, які потім було згруповано за категоріями, залежно від походження. В результаті утворилося 7 груп: 1) афіксальні – суфіксальні (*barrage* – шквал, *fighter* – літак – винишувач), префіксальні (*propellant* – ракетне паливо, *propulsion* – силова установка), суфіксально-префіксальні (*demining* – розмінування); 2) терміни-композити (*backseater* – офіцер що займається радіолокаційним перехопленням); 3) скорочення: аббревіатури (*Explosively formed penetrator (EFP)* – ударне ядро), акроніми (*EAGLE* – Ігл), усічення (*COMARTY* – командуючий артилерією), терміни-злитки (*rescort (rescueescort)* –

рятувальний ескорт), комбіновані (*CINC (Commander-in-chief)* – Головнокомандуючий); 4) терміни конверсійного походження (*crucible* – надзвичайно суворе випробування); 5) терміни-словосполучення – двокомпонентні (*ballistic submarine* – атомний підводний човен з балістичною боеголовкою), багатокомпонентні (*rescue aircraft combat air patrol* – літак з бойовою системою повітряного патрулю); 6) запозичення – повні (*boxsee* – лікар) і часткові (*herringbone* – тканина «ялинка»); 7) терміни лексико-семантичного походження: семантичного поширення («*Black Hawk*» – багатоцільовий вертоліт), фонологічні (*embed* – журналіст, що висвітлює події у військовому підрозділі).

Результати розподілу термінів за категоріями походження відображено на діаграмі на рис. 1.

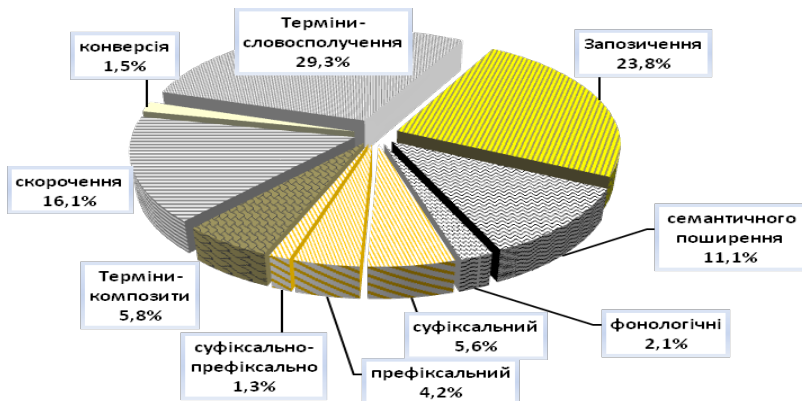

Рис. 1 Кількісне співвідношення відібраних термінів військової галузі за категоріями

Як очевидно з рис. 1, за питомою вагою терміни розподілилися в групи наступним чином: словосполучення – 29,3%, запозичення – 22,8%, скорочення – 16,1, лексико-семантичного походження – 13,2%, афіксального походження – 11,1%, терміни-композиції – 5,8%, терміни конверсійного походження – 1,5%.

Результати співвідношення застосованих способів перекладу термінів афіксального походження показано на рис. 2.

Як випливає з рис. 2, найпродуктивнішим способом перекладу термінів афіксального походження є смисловий розвиток (41,4%). З контекстуальних способів перекладу активними залишилися лише конкретизація (6,9%) та генералізація (1,7%). Також широко використовуються такі прийоми перекладу, як транскодування (29,2%), експлікація і калька застосовувалися в рівній мірі – (10,3%).

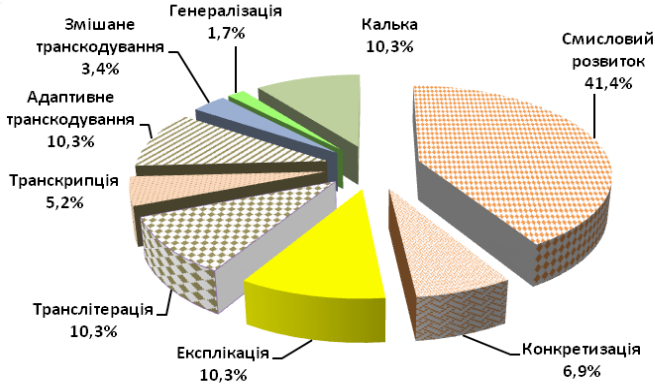

Рис 2 Співвідношення способів перекладу термінів - неологізмів афіксального походження

Способи перекладу термінів-комполітів, питома вага яких одна з найменших (5,8%) розподілилися наступним чином (див. рис. 3).

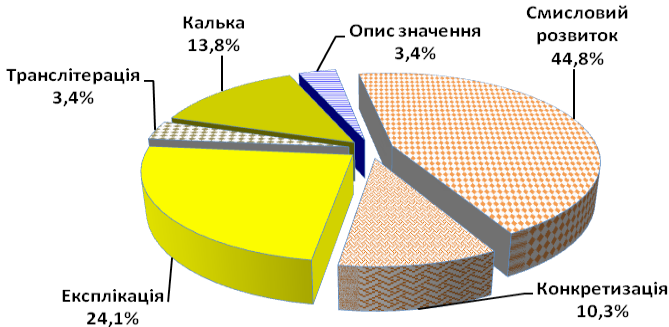

Рис 3 Співвідношення способів перекладу термінів-комполітів

Як зрозуміло з рис. 3, найпродуктивнішим способом перекладу термінів-комполітів також є семантичний розвиток (44,8%). З контекстуальних способів перекладу активним залишається лише конкретизація (10,3%), застосування якої обумовлено доцільністю уточнення значення новоутвореного військового терміну-комполіту, що є схожими на загальноживаний (*paratrooper* – парашутист-десантник). На відміну від афіксальних термінів, для термінів-комполітів

способи транскодування майже не використовуються, а на передній план виходять експлікація (24,1%) та калька (13,8%). Використання експлікації зумовлено доцільністю пояснення терміну. Наприклад: *drive-by* – тактика «бий та тікай». Продуктивність опису значення та транслітерації становить 3,4%.

Результати розподілу способів перекладу термінів-скорочень подано на рис.4.

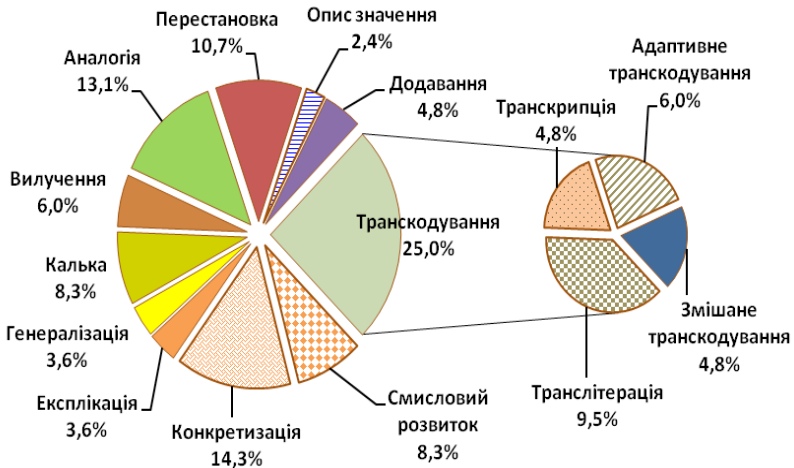

Рис 4 Співвідношення способів перекладу термінів-скорочень

Як видно на рис.4, для скорочень найактуальнішими є контекстуальні способи перекладу, продуктивність яких сягає майже 60%. Необхідно відзначити найбільш різноманітне використання таких способів серед усіх категорій. Найефективнішими з них є конкретизація (14,3%), аналогія (13,1%) та перестановка (10,7%). Питома вага транскодування скорочень сягає 25%. Якоїсь певної закономірності, щодо використання способів транскодування не помічено, хоча доцільно зазначити, що воно типово застосовується переважно щодо однослівних військових термінів-скорочень.

На рис. 5 відображено розподіл способів перекладу найменшої групи за питоною вагою (1,5%) – термінів конверсійного походження.

Як впливає з рис. 5, для перекладу термінів конверсійного походження найчастіше (75%) застосовувався смисловий розвиток. У цьому випадку використання такого способу перекладу можна пояснити специфікою утворення терміну і відсутністю в українській мові аналогічного дієслова чи прикметника, або ж за своїм змістом

значення терміну не відповідає екстралінгвістичним обставинам. Наприклад, термін *briefing* не є характерним для постановки завдання військовим підлеглим в українських збройних силах. Продуктивність опису значення та експлікації становлять 12,5%, але мова йде лише про один термін у кожному випадку випадку.

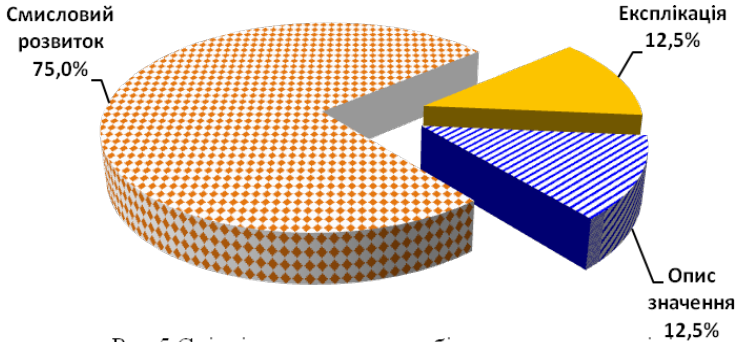

Рис 5 Співвідношення способів перекладу термінів конверсійного походження

Розподіл застосованих способів перекладу найчисельнішої категорії термінів-словосполучень (148 ТО) відображено на рис.6.

Як очевидно з рис.6, найпоширенішими способами перекладу термінів-словосполучень є калькування (26,4%). Застосування такого способу найбільш характерно для двокомпонентних термінів, у більшості з яких один з компонентів передається за допомогою словникового відповідника, а інший – транскодується. Наприклад: *combat mission* – бойове завдання, *defence infrastructure* – оборонна інфраструктура. Активним способом є й експлікація (14,2%), яка застосовується переважно у випадках, коли словосполученням позначають щось єдине, або специфічне військове значення, чи близьке до фразеологізму. наприклад: *blue helmets* – голубі шоломи, *surface-to-air missile* – ракета класу «земля – повітря».

Контекстуальні заміни є найпоширенішими для передачі багатокомпонентних інноваційних термінів (47,3%). З них, найбільш продуктивним є смисловий розвиток (14,9%) і конкретизація (12,2%). Особливістю застосування смислового розвитку є адаптування одного (або декількох) складових словосполучення до військового жанру тексту. Застосування конкретизації зумовлено необхідністю уточнення значень одного або декількох елементів словосполучення, що не пояснюють значення словосполучення загалом (*ballistic submarine* – підводний човен з балістичною боеголовкою) або не ха-

рактизують багатокомпонентний термін як військовий. Транскодування словосполучень майже не використовується (5%). Разом з тим, використання транскодування має місце у разі неповного розуміння перекладачем значення одного або декількох компонентів словосполучення (*lateral attack* –латеральна атака).

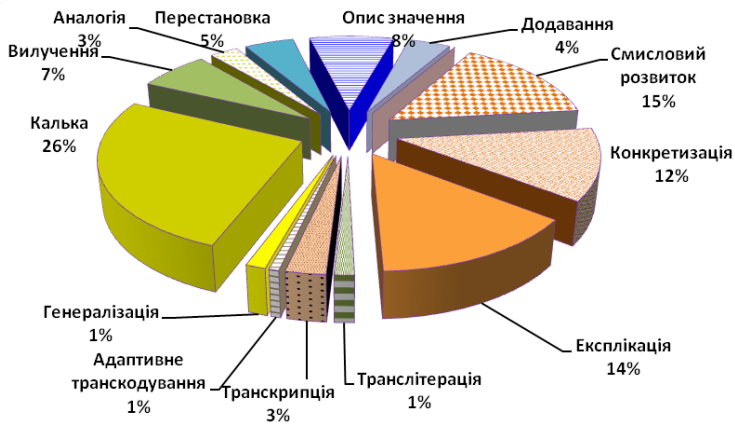

Рис. 6 Співвідношення способів перекладу термінів-словосполучень

Для однієї з найбільших груп в дослідженні, термінів-запозичень (124 ТО), розподіл застосованих способів перекладу подано на рис. 7.

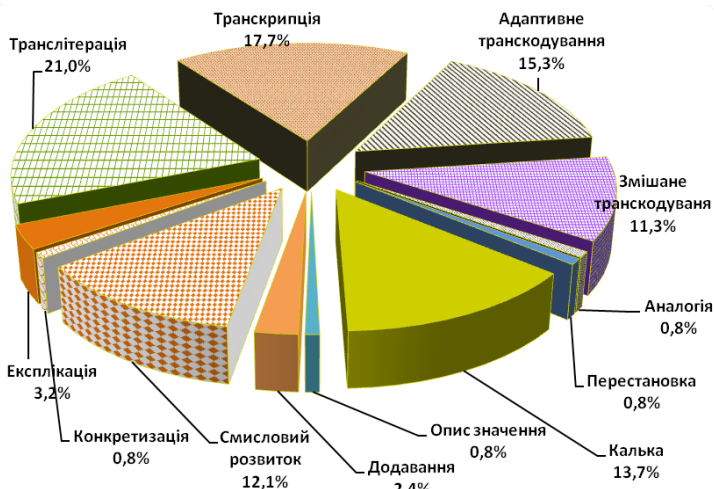
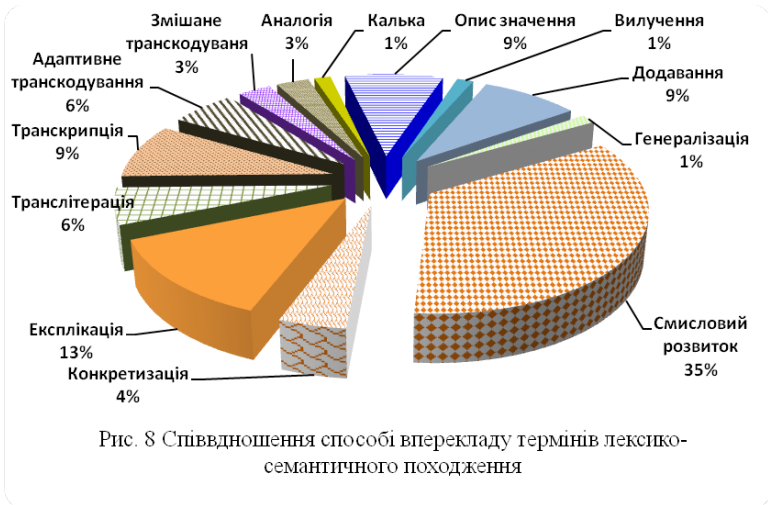

Рис. 7 Співвідношення способів перекладу запозичень

Як зрозуміло з рис. 7, найпоширенішим способом перекладу запозичених термінів є транскодування, частка якого складає 65,3%. Це можливо пояснити відсутністю у мові перекладу відповідних військових термінів та специфікою військової сфери діяльності й комунікації, де основними вимогами є точність та стислість (*bazooka* – базука (реактивний протитанковий гранатомет), *counter-terrorism* – контртероризм). Найактивніше використовуються способи транскодування при перекладі повних запозичень (майже 90%).

Доволі поширеним способом перекладу термінів-запозичення є калькування (13,7%) (*airmobile troops* – аеромобільні війська). Найбільш продуктивним калькування є при перекладі часткових запозичень. Використання кальки заохочується самою структурою часткового запозичення. Частка контекстуальних способів перекладу є незначною, однак варто звернути увагу на питому вагу смислового розвитку (12,1%), наприклад: *chieu-hoi* – «чі-хой» (безумовна капітуляція), *feint* – «фейнт» (хибна атака).

Розподіл способів перекладу термінів лексико-семантичного походження показано на рис. 8.

Як випливає з рис.8, найпоширенішим способом перекладу термінів лексико-семантичного походження є смисловий розвиток (34,8%), що пояснюється вторинною семантичною номінацією терміна, тобто відбувається переосмислення дефініції з відомого терміну за певними ознаками, наприклад: *launcher* – пускова установка, в тексті перекладається, як «стартова позиція», або за функ-

ціональною подібністю: *battle-taxi (unarmoured personnel carrier)* – бронетранспортер. Значну продуктивність виявляють різні способи транскодування, частка яких становить 23,2%. Така питома вага цих способів в англійській військовій лексиці, суттєво обумовлена великою кількістю перенесення власних імен на назви предметів озброєння і бойової техніки. Наприклад, назва «*Black Hawk*» для певного кола реципієнтів миттєво асоціюється з багатоцільовим гелікоптером. Поширеним способом перекладу є експлікація (13,0%), висока продуктивність якої обумовлена появою нових термінів, що виникають внаслідок інтенсивного розвитку науки і техніки. Наприклад, з появою нових моделей літаків четвертого-п'ятого покоління з високими технічними можливостями виникають нові маневри, які отримують певну назву: «Бочка», «Сальто гепарда», «Кобра» тощо. Описом значення (9%), перекладені переважно терміни, що віднесені до фонологічних, зокрема, це лексичні одиниці, що несуть в собі дуже складний денотат, який потребує опису, чи пояснення для експліцитності інформації (наприклад, *embed* – журналіст, що висвітлює події у військовому підрозділі).

Таким чином, проведене дослідження на матеріалі термінів–неологізмів військової галузі дозволяє зробити висновки, що збагачення військової термінології на сучасному етапі здійснюється переважно шляхом утворення термінів-словосполучень. Основним способом перекладу таких термінів є калькування, яке обумовлено прагненням до точності передачі інформації і «принципом найменшого зусилля», що характерно саме для військової галузі. Автори нових термінів для формування складного словосполучення часто використовують відомі терміни з інших галузей, що спричиняє застосування калькування разом із транскодуванням.

Найбільш поширеними прийомами перекладу термінів-неологізмів військової галузі є контекстуальні лексико-семантичні заміни. Вирішення логічної задачі, при неможливості калькування, через розбіжності лексико-синтаксичної сполучуваності англійської та української мов, досягається модуляцією. Використання такого способу перекладу є найбільш характерним при перекладі термінів, що віднесені до категорій: афіксального походження, термінів-комполітивів, а також термінів конверсійного та лексико-семантичного походження. При цьому адекватний переклад англійських інноваційних термінів військового дискурсу українською мовою вимагає знання тієї сфери військової справи, якої стосується переклад, розуміння змісту англомовних термінів і знання термінології рідною мовою.

Перспективу дослідження вбачаємо у розширенні термінологічної бази дослідження та залучення нових сфер військової галузі.

Література

1. Алаторцева С. И. Проблемы неологии и русская неология : автореф. дис. ... доктора филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / С. И. Алаторцева. – СПб., 1999. – 40 с. 2. Овчаренко Н. Теоретичні передумови дослідження терміносистем (на матеріалі сучасної української термінології) / Н. Овчаренко // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ. – 2010. – С.174–180. 3. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с. 4. Черноватий Л. М. Переклад англомовної юридичної літератури. Навчальний посібник – 3-є видання, виправлене і доповнене / Л. М. Черноватий, В. І. Карaban, Ю. П. Іванко, І. П. Ліпко. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 656 с. 5. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник [для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”] / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.

УДК 811.111'255

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ СУБТИТРІВ АНГЛОМОВНИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Дьоміна І. В., Лукьянова Т. Г. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Дослідження присвячено питанням адекватного українського перекладу субтитрів англомовних мультиплікаційних фільмів. У статті розглядаються теоретичні аспекти перекладу мультиплікаційних фільмів, висвітлюються поняття мультиплікації та субтитрування, з'ясовуються основні та специфічні елементи перекладу субтитрів, пояснюються задачі перекладача, аналізуються лінгвістичні особливості перекладу дитячого мовлення, досліджується переклад одиниць стилістичної лексикології та семасіології в англомовних мультфільмах та проводиться їх аналіз.

Ключові слова: *дитяче мовлення, мультиплікація, переклад одиниць стилістичної лексикології та семасіології, переклад мультфільмів, субтитрування.*

И. В. Дёмина, Т. Г. Лукьянова. Лексико-стилистические аспекты украинского перевода субтитров англоязычных мультипликационных фильмов. *Исследование посвящено вопросам адекватного украинского перевода субтитров англоязычных мультипликационных фильмов. В статье рассматриваются теоретические аспекты перевода мультипликационных фильмов, освещаются понятия мультипликации и субтитрования, выясняются основные и специфические элементы перевода субтитров, поясняются задачи переводчика, анализируются лингвистические особенности перевода детской речи, исследуется перевод единиц стилистической лексикологии и семасиологии в англоязычных мультфильмах и проводится их анализ.*

Ключевые слова: *детская речь, мультипликация, перевод единиц стилистической лексикологии и семасиологии, перевод мультфильмов, субтитрование.*

I. V. Diomina, T. H. Lukyanova. Lexical and stylistic aspects of Ukrainian translation of subtitles in English cartoons. *Our research is dedicated to issues of faithful Ukrainian translation of subtitles in English cartoons. The article deals with the theoretical aspects of cartoon translation, defines such terms as animation and subtitling, reveals main and specific elements of subtitle translation, interprets tasks of a translator, analyses linguistic peculiarities of children's discourse translation, studies translation of stylistic lexicology and semasiology units in English cartoons and analyses them.*

Key words: *children's discourse, animation, translation of stylistic lexicology and semasiology units, cartoon translation, subtitling.*

Актуальність дослідження зумовлена тим, що воно вносить вклад у розвиток теорії перекладу субтитрів мультиплікаційних фільмів, розширює загальні відомості про викладання перекладу мультиплікаційних фільмів у вищих навчальних закладах.

Метою роботи є вивчення лексико-стилістичних особливостей українського перекладу субтитрів англomовних мультиплікаційних фільмів і формулювання загальних підходів щодо їх перекладу українською мовою.

Об'єктом дослідження є лексико-стилістичні особливості перекладу одиниць стилістичної лексикології та семасіології в мультиплікаційних фільмах, **предметом** – адекватність та точність їх перекладу з англійської мови на українську.

Матеріалом обрано субтитри англomовних мультиплікаційних фільмів та їх переклади українською мовою: 'Anastasia' («Анастасія»), 'Rio' («Ріо»), 'Snow White and Seven Dwarfs' («Білосніжка та семеро гномів»), 'Cinderella' («Попелюшка»), 'A Christmas Carol' («Різд-

вяна історія»), *'Beauty and the Beast'* («Красуня та чудовисько»), *'The King Lion'* («Король Лев»).

У нашій роботі ми спираємося на дослідження та публікації О. Негребецького, Л. М. Толстого, Т. М. Ушакової, Г. Є. Потапової, П. Є. Рябової тощо.

Мультиплікація – це вид кіномистецтва, твори якого створюються методом покадрової зйомки послідовних фаз руху мальованих або об'ємних об'єктів. Мистецтвом мультиплікації займаються мультиплікатори. Переклад мультфільмів є окремою спеціальністю, як для перекладача, так і я для звукорежисера. Ця робота вимагає такого ж віртуозного виконання, як переклад складних технічних текстів або художніх романів [3, с. 85–87].

Олекса Негребецький – перекладач, автор синхронного тексту та режисер дубляжу. Серед його напрацювань: телефільм «Альф», мультфільми «Тачки», «Шрек», «Пірати Карибського моря» й багато інших. О. Негребецький в одному із інтерв'ю наголошує на тому, що текст в мультфільмі не можна перекладати таким, яким він є. Потрібно враховувати інтонації, довжину речень і слів, губні й голосні. «Пекельна праця. На одну хвилину екранного часу витрачаю годину свого життя. А то й більше. Особливо якщо доводиться «укладати» пісні. Треба зберегти віршовий розмір, наголоси, та ще й той клятий ліпсінг (попадання в губи)», – каже перекладач [5].

Кваліфікований перекладач має перекласти текст мультфільму якнайближче до оригіналу і разом з тим зробити його максимально зрозумілим для цільової аудиторії. Мова персонажів – це авторська стилізація звичайної розмовної мови. Переклад дитячого мовлення й його адекватність залежить від загальних знань перекладача у галузі психології, особливостей, а також культурних відмінностей мовлення дітей у різноманітних країнах [7, с. 115].

Дитяче мовлення – це особливий етап онтогенетичного розвитку мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Дитяче мовлення має свої певні особливості, тому успішний переклад будь-якого мультиплікаційного фільму залежить також і від уміння перекладача природно передати мову дитини в оригіналі мовою дитини у тексті перекладу. При перекладі дитячого мовлення перекладачу необхідно звертати особливу увагу на вікові особливості, учасників процесу комунікації та на саму ситуацію. Також важкими для перекладу є вигуки, розмовні слова, вульгаризми та скорочення. Ушакова Тетяна Миколаївна у своїх роботах приходиться до висновку, що перші дитячі слова з'являються у дитини в нормі у віці близько року як слабо оформлені звукокомплекси на тлі триваючого лепету та дитячого «розмови-співу» [1, с. 48–50].

Так Л. Толстой звертав значну увагу на мову дитячої літератури, яка має бути не тільки яскравою та зрозумілою дитині. Вона виражає її світосприйняття, її власний дитячий погляд на світ. Письменник має вловити особливості мови тої вікової групи, для якої він працює. Дитячий письменник виступає посередником між читачем та суспільством, читачем і тим морально-етичним середовищем, в якому він живе. Все це є актуальним і для перекладача мультиплікаційного фільму [4, с. 83–88].

Субтитри, що можуть використовуватися для перекладу іноземних мультфільмів для дітей молодшого, середнього та старшого шкільного віку, є письмовим відтворенням діалогу; текстова версія, що супроводжує аудіовізуальну продукцію і має вигляд написів у нижній частині телеекрану. Субтитри з додатковою інформацією дають доступ особам із вадами слуху до аудіовізуальної продукції; субтитри мовою оригіналу надають можливість тим, хто вивчає мову вдосконалювати знання обраної іноземної мови.

Завданням нашого дослідження було встановлення лексико-стилістичних труднощів перекладу одиниць стилістичної лексикології (сленгу, ідіом та фразеологізмів), фігур заміни стилістичної семасіології (гіперболи, іронії, метонімії та метафори), фігур сумісності стилістичної семасіології (порівняння, оксиморону, антитези, клімаксу, каламбуру та зевгми).

Провівши аналіз застосованих перекладацьких трансформацій в перекладі субтитрів англословних мультфільмів, ми дійшли висновку, що найбільш частотною виявилась трансформація *смысловий розвиток* (26,3%). Це такий прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. Іноді відхилення в перекладі від «букви» оригіналу необхідно для досягнення адекватності перекладу, оскільки в мовах оригіналу та перекладу можуть діяти різні мовленнєві норми та існувати різні традиції мовлення (1):

(1) *You're Mufasa's little stooge!* – Ти Муфасин *лизоблюд!*

Користуючись словником знаходимо переклад слова ‘*stooge*’ – «*залежна особа, маріонетка, посміховище тощо*». Шляхом співставлення перекладу слова з контекстом та враховуючи екстралінгвальні фактори, особливо важливі для розуміння повідомлення оригіналу, перекладач знаходить досить переконливий відповідник у цільовій мові як «*лизоблюд*».

Другим за частотністю є *дослівний переклад* (22,1%).

(2) *Don't let the wish grow cold.* – Щоб бажання не *охололо*.

Ця лексична одиниця є ідіомою. І в даному контексті перекладач використовує дослівний переклад, адже в цільовій мові немає адекватного еквіваленту.

Словниковий відповідник займає третю позицію, за нашими підрахунками – 13,7%, наприклад:

(3) *Why, it's like a dream, a wonderful dream come true.* – Це ніби сон, те, про що я так довго мріяла.

Словниковими відповідниками іменника 'dream' в українській мові є слова: *сон, мрія, бачити сон, мріяти тощо*. Перекладач обрав слово «сон», що є словниковим відповідником іменника 'dream'.

Далі розглянемо приклади перекладацьких прийомів цілісного перетворення, компенсації, вилучення, антонімічного перекладу, контекстуальної заміни та заміни слова однієї частини мови на іншу. Перекладачі використовували цілісне перетворення – 9,9%, компенсація – 7,2%, вилучення – 4,6%, антонімічний переклад, контекстуальну заміну, заміну слова однієї частини мови на іншу, перmutацію, конкретизацію, додавання, генералізацію, калькування, адаптивне транскодування та транслітерування.

За допомогою прийому цілісного перетворення перекладач передає поняття, змінюючи внутрішню форму мовного ланцюга (4):

(4) *I'm gonna make you look irresistible.* – *Вона перед тобою не встоїть.*

В даному прикладі можна спостерігати повне опрацювання фрази. Змінена і синтаксична структура, і лексична складова.

В прикладі (5) ми спостерігаємо таку лексико-граматичну трансформацію як компенсація:

(5) *You've been a thorn in my side since you were brought here.* – Ти мені *поперек горла стала*, як тут з'явилася.

Необхідність у компенсації виникла у зв'язку з тим, що було неможливо знайти повний відповідник (смысловий і експресивно-стилістичний) у мові перекладу. Тож, перекладач використав український фразеологізм для передачі англійської ідіоми.

Прикладом застосування прийому вилучення при перекладі є наступне речення:

(6) *I see an engaging and fiery young woman.* – А я бачу *чарівну* дівчину.

Для перекладу наступного речення перекладач вдався до застосування перекладацької трансформації антонімічний переклад аби адекватно передати зміст речення (7):

(7) *There's not a girl in a town, who wouldn't love to be in your shoes.* – Кожна дівчина в місті *за щасття стала б тобою*.

В прикладі (8) перекладач вживає прийом контекстуальної заміни для перекладу гіперболи *all Paris*. Необхідність у контекстуальній заміні виникла у зв'язку з тим, що було неможливо знайти повний відповідник (смысловий і експресивно-стилістичний) у мові перекладу.

(8) *And soon all Paris will be singing to you.* – І разом з усіма ти весело заспіваєш.

При перекладі метафори (9) перекладач вдається до застосування заміни слова однієї частини мови на іншу для передачі ефекту тексту-оригіналу шляхом створення тотожного ефекту у тексті перекладу засобами, характерними для мови перекладу та тексту-перекладу:

(9) *When she comes in, give her a **dashing, debonair smile.*** – Коли заїде, *всміхніться чарівливо і люб'язно.*

Отже, найпоширенішим способом при перекладі субтитрів є слововий розвиток (26,3%). Другим способом є дослівний переклад (22,1%). На третьому місці – словникові відповідники (13,7%).

Таким чином, підвівши підсумки нашого дослідження потрібно зазначити, що мультфільм, як об'єкт лінгвістичного дослідження, завжди викликає певні труднощі, оскільки постає складною системою уявлень та знань, в якій, окрім тексту, містяться ще й екстралінгвальні фактори, особливо важливі для розуміння повідомлення оригіналу. Перекладаючи субтитри в мультфільмах, важливо зберегти оригінальний задум автора, розкрити образи мультиплікаційних персонажів. Перекладач повинен максимально точно та адекватно передати глядачеві (а найчастіше це – дитина) інформаційно-емоційне повідомлення, відтворене у вербальному мовленні персонажів, закадровому тексті, піснях, титрах і надписах. Саме тому, буквальний переклад не може передати весь зміст мультиплікаційного фільму. При перекладі дитячого мовлення перекладачу необхідно звертати особливу увагу на вікові особливості, учасників процесу комунікації та на саму ситуацію. Також, перекладач має враховувати той факт, що мультфільми несуть не лише розважальний, а й виховний характер. Психіка та свідомість наших дітей знаходиться під постійним впливом мультиплікаційної продукції, що приходить до нас із заходу. Тож, відповідальність перекладача зростає вдвічі, адже він має не лише застосувати правильні трансформації і адаптації, а й врахувати всі екстралінгвальні чинники, що впливають на розвиток дитини.

Перспективи дослідження. Наше дослідження не є остаточним розв'язанням проблеми особливостей перекладу субтитрів англomовних мультфільмів. Одержані результати доводять необхідність подальшого дослідження, напрями якого можуть стосуватися вивчення операційних навиків дубльованого перекладу мультфільмів.

Література

1. Антонюк С. М. Дитяче мовлення в літературному дискурсі / С. М. Антонюк // *Актуальні проблеми філо-*

логії та перекладознавства : зб. наук. пр. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – С. 48–50. 2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури II ч. / В. І. Карабан. – В. : Нова книга, 2001. – 303 с. 3. Кулікова А. Особливості, переваги та недоліки закадрового перекладу аудіовізуальної продукції / А. Кулікова // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур : матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених, 26 – 27 січня 2011 р. – Донецьк, 2011. – С. 85–87. 4. Николенкова Н. В. Лингвистическая составляющая современной детской литературы: о «вкусном» языке / Н. В. Николенкова // Сборник материалов конгресса «Русская литература в формировании современной языковой личности». – СПбГУ, 2007. – С. 83–88. 5. Олекса Негребецький : вільна енциклопедія Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Олекса_Негребецький. 6. Потапова А. Є. Дитяча література: підходи та критерії перекладу / А. Є. Потапова // Вісник Житомирського державного університету. – 2009. – №49. – С. 193–197. 7. Цейтлин С. Н. Язык и ребенок: Лингвистика детской речи / С. Н. Цейтлин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 240 с.

УДК 811.161.2'255.4:791

**ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ГРАМАТИЧНИХ
КОНСТРУКЦІЙ ІЗ ЗАЙМЕННИКАМИ ДРУГОЇ ОСОБИ
УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ
(на прикладі перекладу радянських кінофільмів 70–80-х років)**

Кайсіна Д. М., Лукьянова Т. Г. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Дослідження проводилось шляхом порівняння офіційного перекладу кінострічок з власним перекладом тих конструкцій, які містять невластиві англійській мові конструкції із займенниками другої особи та які важливо зберегти та передати.

Ключові слова: *граматична конструкція, займенник, кінопереклад, кінофільм.*

Д. М. Кайсина, Т. Г. Лукьянова. Проблема перевода грамматических конструкций с местоимениями второго лица украинского и английского языков (на примере перевода советских кинофильмов 70–80 годов). Исследование проводилось путем сравнения официального перевода кинолент с собственным переводом тех конструкций, которые содержат несвойственные английскому языку конструкции с местоимениями второго лица и которые важно сохранить и передать.

Ключевые слова: грамматическая конструкция, киноперевод, кинофильм, местоимение.

D. M. Kaysina, T. H. Lukyanova. Difficulty of translating grammatical constructions with pronouns of second person in Ukrainian and English languages (case study translation of soviet movies of 70s–80s). The research was conducted by comparing official translation of movies with our own translation of the constructions that are nonrelevant in English language and that must be kept and reflected.

Key words: grammatical construction, movie, pronoun, translation of movies.

З розвитком та популяризацією кінематографа можна зі впевненістю сказати, що даний вид мистецтва проходить етап глобалізації. Кіновиробники зацікавлені у захопленні максимальної глядацької аудиторії. Важливим фактором для успіху кінострічки є її участь у різноманітних кінофестивалях. Стрічки з пострадянського простору не є виключенням. З кожним роком все більше кінострічок українського, російського, білоруського, прибалтійського виробництва стають учасниками таких відомих кінофестивалів, як Берлінале, Венеціанський та Канський кінофестивалі, кінофестиваль в Локарно або в Торонто і т.д. Як для участі у кінофестивалях, так і для світового кінопрокату стрічки мають бути перекладені.

У даній роботі ми звертаємось до тих труднощів, які виникають при перекладі кінофільму, але при цьому особливий акцент ми робимо на проблематичності підбору еквівалентів через різні граматичні структури, а саме – через різниці між системами займенників. **Об'єктом** нашого дослідження є переклад граматичних структур з займенниками 2-ої особи з української мови на англійську. **Метою** дослідження є встановлення частотності використання певних перекладацьких прийомів та трансформацій у офіційному та власному перекладах.

В якості **матеріалу** для цього дослідження ми використали класику вітчизняного кінематографа – радянські кінофільми 70–80х років.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що проблема перекладу конструкцій із займенниками 2-ої особи української мови на англійську не досліджувалась з точки зору перекладу кіносценарію, де, на відміну від побутового спілкування або художньої літератури, ці конструкції не можна випустити або нейтралізувати, якщо вони несуть певне смислове навантаження, яке волів передати автор кінострічки.

В англійській мові існує тільки один займенник 2-ої особи *you*, який використовується в усіх випадках при звертанні. Також форма дієслова не змінна в незалежності від кількості адресатів, їх статусу та інших факторів. Форми звернення до високоповажної особи та до дитини будуть однакові.

У той же час в системі займенників української мови існують два займенника – *ти*, *ви*. Кожний з них вживається в залежності від адресату, а саме кількості адресатів (звертаються до одного чи до групи), їх статусу, їх відношення з тим, хто звертається і т.д. Також існує ввічлива форма звернення *Ви*, яка використовується у випадках, коли цього вимагає етикет. Зазвичай це звернення до незнайомої людини або людини старше за віком, або вищою за статусом та інші випадки. Ввічлива форма звернення вживається також для висловлення шани та поваги до адресату. В свою чергу не вживання ввічливої форми або перехід з ввічливого *Ви* на звичайне *ти* є також показником відносин або зміни у стосунках, або ж навмисна демонстрація неповаги та невихованості. Правила переходу з ввічливого *Ви* на *ти* регламентується нормами етикету. Відповідно до вживання певного займенника вживається й форма дієслова з певним особистим закінченням. Через різноманітність систем займенників обраних мов є не можливим переклад з використанням словникових або граматичних відповідників.

Враховуючи таку особливість мови, багато сценаристів та режисерів навмисно використовують не ту форму звернення, яка потрібна. Це робиться з декількох цілей:

- створення комічного ефекту;
- демонстрація ставлення героїв один до одного;
- демонстрація розвитку відношень героїв;
- демонстрація певних рис характеру, поведінки героя та рівень його вихованості

У нашій роботі ми розглядаємо тільки ті приклади, де важливо передати особливості використаної форми звертання для збереження бажаного ефекту та для збереження лінії розвитку сюжету.

Нами були відібрані 11 епізодів з 8 кінострічок різних режисерів, різних жанрів та різних років. Ми пропонуємо варіанти власного пе-

рекладу з коментарем до кожного з них, а також наводимо приклад перекладу, який був зроблений виробником усіх цих фільмів кіно-студією «Мосфільм» та розміщений на офіційному сайті кіностудії, та порівнюємо наш переклад та офіційний переклад.

Найчастішим прикладом досліджуваного феномену є фраза про перехід на *ти* та дієслово «*тикати*». У кінофільмі «Іронія долі, або З легкою парою!» (реж. Е. Рязанов, 1975) ми одразу знаходимо приклад фрази про перехід на *ти*.

- Гарні в тебе подруги.
- Хіба ми перейшли на ти?
- Давно. Ти не помітила?

Longman Exams Dictionary в словниковій статті «to be on familiar terms with smb» пропонує наступне тлумачення: «to know somebody well and be able to talk to them in informal way». Цей вираз є схожим за значенням із українським «бути на *ти*». Тому ми можемо запропонувати цей вираз як один із можливих для перекладу даної фрази. У такому випадку ми вдаємося до лексико-семантичної заміни, а саме — до модуляції, або смислового розвитку.

- *Are we already on familiar terms?*
- *For a long time. Haven't you noticed?*

Якщо при перекладі фільми до цього моменту вживалось по-важне звернення *Madame, Sir*, то його відсутність вкаже на зміну у стосунках між героями на більш неформальний стиль спілкування. Тоді для перекладу має бути використана компенсація. Ми можемо надати два приклади подібного перекладу.

- 1) — *Have you skipped "Madame" accidentally?*
— *No, quite deliberately. And not for the first time.*
- 2) — *It seems you have not said "Madame".*
— *Yes. You have noticed it, haven't you?*

У першому варіанті перекладу важливу роль відіграють обставини образу дії (adverbial modifiers of manner) *accidentally* «ненароком, випадково» та *deliberately* «навмисно», які саме й передають факт свідомого переходу на інший спосіб звернення. Окремо варто зазначити, що для підтримання рівномірності та гармонійності перекладу ми використали контекстуальну заміну для перекладу «*давно*» як «*not for the first time*». Коли в другому варіанті ми використали граматичну трансформацію вилучення для цього самого висловлення.

Ще один спосіб, яким можна перекласти цей діалог, — метод генералізації, але при його використанні дещо втрачається емоційна окраска розмови:

- *Have we changed the mode of address?*
- *We did it long time ago. Didn't you notice?*

Кіностудія «Мосфільм» пропонує наступний варіант перекладу:

- *Are we on such familiar terms already?*
- *Yes, we've been for a while. Haven't you noticed?*

Можна побачити, що офіційний переклад майже дослівно співпадає з нашим перекладом, у якому ми використали смисловий розвиток.

Подібний випадок зустрічається в оскароносному фільмі «Москва сльозам не вірить» (реж. В. Меншов, 1979).

- *Наступний раз беру тебе з собою.*
- *Дуже дякую, проте на «ти» ми, ще не переходили, як мені здалося.*
- *Так давай перейдемо!*

При перекладі цього фрагменту ми не знайшли кращий спосіб за цілісне перетворення. Ми маємо наступні 2 варіанти:

- 1) – *Next time I'm going to take you with us.*
– *Don't you think it might be inappropriate?*
– *I don't, but if you do, we have to do something with it.*
- 2) – *Wanna come with us next time?*
– *Do we know each other so well? I'm not sure.*
– *Don't worry! I don't bite.*

При таких варіантах перекладу відіграється не спосіб звернення, а пропозиція продовження знайомства, яка й висловлює розвиток стосунків героїв так само, як і їх перехід на *ти*.

Переклад «Мосфільму» є схожим. У ньому також використовується цілісне перетворення.

- *You're invited then.*
- *I don't go any place with men I don't know.*
- *Never made an exception?*

Приклад вживання фрази «називати на *ти*» зустрічається у вже згаданій кінострічці «Іронія долі, або З легкою парою!» (реж. Е.Рязанов, 1975).

- *Цікаво, а чому це ти називаєш мене на «ти»?*
- *Бо ти переможений!*

Нами не були знайдено іншого способу, як переклад із цілісним перетворенням. Через те, що один герой наказує іншому вибачитися, ми замінили звернення на *ти* наказовим способом звернення. Ми маємо 2 відповідних варіантів перекладу.

- 1) – *What made you a commandant?*
– *My victory over you.*
- 2) – *How dare you order me anything?*
– *Because I'm over you.*

Останній з двох перекладів ми вважаємо найвдалішим, бо тут присутня гра слів «*over you*», що позначає як перемогу над ким-то, так і положення героїв під час бійки.

Переклад «Мосфільму» є більш близьким до оригіналу.

— *Why are you so disrespectful?*

— *Because you're the defeated one.*

Перша фраза перекладена за допомогою смислового розвитку, бо подібний не обопільний та раптовий перехід на *ти* є виразом неповаги. Другу ж фразу переклали за допомогою словникових відповідей.

Випадок використання дієслова «тикати» зустрічається у кінофільмі «Вокзал для двох» (реж. Е.Рязанов, 1982).

— *Замовкни! Навіщо ти так?*

— *Це Ви вже почали мені тикати!*

— *Вибачте, Віро, я не хотів Вас образити. Я просто не уявляю, що було б зі мною, якби я Вас не зустрів.*

При перекладі цього діалогу ми використали прийом компенсації. Варіанти перекладу можуть трохи відрізнитися формою модального дієслова або додатками, але головна частина, на яку робиться наголос, залишається однаковою:

— *Shut up! How could you think so about yourself?*

— *And how could you know me so well to judge me?*

— *I'm sorry, Vera, I didn't mean to hurt you. I just don't know what I would have done if I hadn't met you.*

На нашу думку, «Мосфільм» знайшов більш близький до оригіналу та більш гармонійний переклад цього фрагменту, хоча й використовував той ж самий прийом компенсації.

— *Shut up! Why do you say that?*

— *See? Even you're shutting me up.*

— *I'm sorry, I didn't mean to hurt you. I can't imagine what would've happened to me if I hadn't met you.*

Другим прикладом використання різних форм звернення, який є популярним серед кіномитців, є звернення з використанням невідповідної форми дієслова. З відібраних нами фрагментів два містять подібні конструкції: уривок із фільмів «Любов та голуби» (реж. В. Меншов, 1984) та «Службовий роман» (реж. Е. Рязанов, 1977). В обох випадках мізансцена однакова: чоловік та жінка вступають у відносини, проте жінка має більш високу посаду, ніж чоловік, тому в нього виникають труднощі з підбором відповідної форми звернення, бо він звик звертатись до неї на *Ви* як до вищестоящої людини, проте він може називати її на *ти*, бо вони у стосунках.

Перший приклад з кінострічки «Службовий роман» (реж. Е. Рязанов, 1977) «*Сідай...те!*» ми переклали декількома способами:

1) *Sit down... be my guest!*

2) *Sit down, dear...Madame!*

В обох випадках ми використали додавання. Другий варіант перекладу ми вважаємо більш вдалим, бо він чіткіше передає задум автора, проте й перший варіант також може бути використаний у якості перекладу цієї фрази.

У свою чергу «Мосфільм» взагалі нейтралізував цей комічний момент, переклавши просто звернення за прізвиськом після попереднього запрошення сісти.

Kindly sit down, too, Ms Kalugina.

Подібна нейтралізація не передає замішання героя під час вибору форми звернення.

Інший випадок подібного замішання ширше та яскравіше відображається у діалозі з фільму «Любов та голуби» (реж. В. Меншов, 1984).

Здравствуй...me! Обідати будеш...me?

Для перекладу цих рядків ми використали еліптичні конструкції, тобто конструкції, у яких навмисно випускається один з головних членів речення, у нашому випадку – підмет. Еліптичні конструкції є елементом нижнього стилістичного регістру, тому комічний ефект створюється при протиставленні розмовної мови з формами офіційного та ввічливого звернення. Ми маємо 2 перекладу у якості прикладів.

1) *Hi!.. Hello! Lunch?.. Would you like to have a lunch?*

2) *Hi!.. Hello! Wanna eat ... Madame?*

Ще один можливий варіант вимагає застосування компенсації. По своїй суті він є схожим із другим прикладом «*Ciday...me*», який був зазначений вище.

Hi!.. Hello! Do you want to eat, honey... Madame?

Важливо відмітити, що переклад першої частини «*Здравствуй...me*» кожний раз був той самий «*Hi!.. Hello!*», бо на нашу думку саме протиставлення цих форм привітання є найбільш контрастним та тому показним. Вживання «*Good afternoon!*» замість «*Hello!*» не дало б такої ефект, а навпаки додало недоцільного повтору.

Пропонуємо вам переклад «Мосфільму»:

Hello...to you! Are you going to have lunch?

Першу фразу «Мосфільм» переклав з нейтралізацією, у той час, коли з другої фрази безеквівалентна лексика була повністю вилучена. На замість неї з'явилась фраза у нейтральному регістрі, яка зовсім не відображає особливості відносин між двома героями.

Зміна форми звернення та перехід на *ти* відбувається не тільки при розгортанні подій та розвитку відносин героїв у бік зближення один до одного. Ми знайшли приклади вживання феномену переходу на *ти* як демонстрації презирства, неповаги до людини.

Один із подібних прикладів зустрічається у стрічці «Жорсткий роман» (реж. Е. Рязанов, 1984).

Ти-то, ти-то, звідки знаєш, що не стане?

У суспільстві, де усі звертаються один до одного на *Ви* зокрема звернень до прислуги, звернення до когось на *ти* може розцінюватися як прояв вишого ступеню неповаги та бажання принизити людину. Тому за неможливості відтворити певні граматичні особливості мови, ми використали виключно лексичні засоби для демонстрації презирства до людини. Це ми вважаємо прийомом компенсації.

1) *And what you, little thing, can know about her singing or not?*

2) *What you, pathetic man, can know about her singing or not?*

3) *Who are you to know whether she is going to sing or not?*

Інші два варіанти перекладу, які наведені нижче, являють собою приклади цілісного перетворення. Проте ці переклади є грубіші, за попередні.

1) *Did anyone ask your opinion?*

2) *I wasn't talking to you!*

У свою чергу «Мосфільм» запропонував дещо нейтральний варіант перекладу:

How do you know she won't sing?

Цей варіант перекладу підходить, але він є не зовсім емоційним. Через замале емоційне забарвлення втрачається той акцент, який режисер зробив, зображуючи ставлення одного героя до іншого. Ми вважаємо цей акцент важливим елементом оригінального задуму автора, тому вважаємо за необхідне передати емоційне забарвлення репліки.

Зазначивши перехід з ввічливого *Ви* на звичайне *ти* варто зазначити перехід у зворотній бік. Подібний спосіб використовується для демонстрації розвитку стосунків між героями, проте розвитку у бік погіршення. Прикладом цього є діалог із кінострічки «Службовий роман» (реж. Е. Рязанов, 1977).

— *Чому ти не вітаєшся, Толя?*

— *Якщо бажаєте, вітаю, Юрію Анатолійовичу!*

— *Слухай, мушу тобі сказати, хоч мені це і нелегко. Ти молодець! Я став тебе поважати! Ти мене стукнув за діло.*

— *Далеко підете...*

Один із можливих способів передачі подібного переходу є протиставлення двох форм звернення. Тоді один герой як і раніше звертається до свого друга за ім'ям, коли він звертається до нього, використовуючи прізвище та форму *Mister*. Інший варіант — транскрибування, а саме транскрибування ім'я та по батькові. Проте у такому випадку треба звернути увагу на цільову аудиторію, для якої

перекладається фільм, бо не в усіх культурах існує форма імені по батькові, тому реципієнти не зрозуміють доцільності використання даної форми. Зокрема форми звернення у мові першого героя можна додати слова, які б позначали, що він звертається до свого приятеля.

— *How are you, Tolya?*

— *If you wish to know, good, Mr Samokhvalov!*

— *Listen, man, it's difficult but I have to admit, you were right when you hit me. I deserved it.*

— *You are more complicated than one might think, Mr Samokhvalov.*

При комплексному перекладі цього діалогу були використані компенсація, смисловий розвиток, додавання, описовий переклад та цілісне перетворення. Остання фраза була перекладена за допомогою цілісного перетворення та додавання. Але саме переклад цієї репліки є не зовсім вдалим через те, що він на багато довший, ніж оригінал. Тому є сенс у тому, що скоротити його принаймні до «*You are so complicated, Mr Samokhvalov*». Що стосується додавання, то навіть у скороченій формі ми вважаємо за краще залишити це додавання, бо воно робить навмисний акцент на забарвленні розмови та зверненні героїв один до одного. Інший варіант, який ми запропонували, за своїми засобами перекладу не відрізняється від попереднього, проте має трохи іншу форму.

— *Hi, Tolya!*

— *Good morning, Mr Samokhvalov!*

— *Listen, man, it's difficult but I have to admit, you were right when you hit me. I deserved it.*

— *No doubt, Mr Samokhvalov!*

Переклад, який був запропонований «Мосфільмом», має багато спільного з запропонованим нами перекладом, хоча й має суттєві відмінності.

— *Why don't you say hello?*

— *Good afternoon, Yury Grigorievich.*

— *I want to say, though it is difficult to admit, you did great. My respect. I deserved it.*

— *You'll go far.*

Цей переклад є ближчим до тексту оригіналу. Тут були використані описовий переклад, вилучення та смисловий розвиток. Проте ми вважаємо за необхідне збереження протиставлення двох форм звернення. Подібне протиставлення є в оригіналі — «*Толя — Юрію Григоровичу*». Саме завдяки йому та відповідних форм дієслова відображається різне ставлення героїв один до одного. Через те, що при перекладі не можна відтворити різницю у дієслівних формах, так потрібно зберегти дві форми звернення.

Перехід з *ти* на *Ви* також може зазначити ескалацію конфлікту або сварки між близькими людьми. Подібне явище можна спостерігати у фільмі «12 стільців» (реж. Л. Гайдай, 1971). В одній зі сцен фільму подружня пара свариться.

- Чому ти в решті-решт причепилась до мене зі своїм Толстим?
- Я? До Вас? Причепилась із Толстим...
- Куди ти збираєшся? Я тебе питаю, куди ти йдеш?
- Залиште мене у спокої! Прощавай, нещасний!

Під час сварки обурена жінка починає звертатися до чоловіка на *Ви*. Це ще більше нагнічує обстановку. Найдоцільніше при перекладі цього діалогу було використовування компенсації та заміни частин мови. Замість займенника *Ви/Вам* ми використали іменники для позначення чужої, сторонньої людини, а також звичайне звернення до особи чоловічої статі *Mister*, що у цьому випадку було доданням. Таким чином ми отримали наступний переклад:

- *Why are you teasing me with your Tolstoy?*
- *Me? Teasing you, Mister?*
- *Where are you going? I've asked you where you think you are going?*
- *Live me alone, poor stranger.*

У своєму перекладі «Мосфільм» зберіг лише один випадок використання незвичної форми звернення. У першому випадку було вилучення цієї форми, а у другому при виборі слова для звертання був використаний смисловий розвиток.

- *Anyway, why do you keep nagging me about your Tolstoy?*
- *Me nagging you? Nagging you about Tolstoy...*
- *Where are you going?*
- *Leave me alone. Farewell, you loser.*

Нам вдалось знайти лише один приклад того, як неввічлива форма звернення використана для зображення самого героя, його манери поведінки та рівень вихованості. Цей приклад зустрічається у фільму «Вокзал для двох» (реж. Е. Рязанов, 1982).

- *А паспорт у Вас є?*
- *Є!*
- *З собою?*
- *Так!*
- *Дозвольте, будь ласка!*
- *Будь ласка!*
- *Слухай, наглянь за валізами! Тут дині чарджуйські, знаєш, на скільки? Очманіти! Мій друже, якщо добре наглянеш, я тобі диньку дам. Ось таку! Гарзд? Пішли!*
- *Ей, як Вас... Паспорт віддайте! Ви ж права не маєте!*

— Мужик, ти наглянь, через 10 хвилин отримаєш свій паспорт. Ну, що, ти не розумієш?

На тлі вихованого та поважного інтелігента-музиканта герой М. Міхалкова виглядає зовсім некультурним телепнем та хамом. Оскільки вибір використаних ним форми звернення є проявом його характеру, на нашу думку важливо зберегти ці форми та їх протиставлення формам, використаним ним спочатку як офіційною особою, та зверненнями іншого героя. Для цього ми використовували додавання у вигляді різноманітних розмовних форм звертання.

— *Do you have a passport, sir?*

— *Yes.*

— *With you?*

— *Yes.*

— *May I see it?*

— *Please.*

— *Man, see to these suitcases. There are melons from Charjuj for big money. You can't imagine! If you, champ, keep your eyes on the suitcases, I'd give you a melon, a big one. Let's go!*

— *Hey Mister! Give me my passport back! You have no right!*

— *Common, man! Keep your eyes on them and you'll get your pass in 10 minutes. Got me?*

«Мосфільм» переклав цю сцену наступним чином:

— *You get a passport?*

— *Yes.*

— *You have it with you?*

— *Yes.*

— *Can I see it please?*

— *Sure.*

— *Look, watch over the suitcases. There're Tchaidzhui melons in there. You know how much they cost? You'll be amazed! If you watch them well, I'll give you one.*

— *Hey, what's your name... Give back my passport! You have no right!*

— *Watch them, man. You'll get back your passport in ten minutes. You got it?*

У цьому перекладі манера розмови героя на початку та наприкінці розмови залишається тією ж, але у той ж самий час мова була не зовсім грамотною, насичена еліптичними конструкціями, де відсутні допоміжні дієслова при побудові питальних речень. У цілому переклад дуже близький до оригіналу.

Може бути таке, що форма звернення може змінюватися в залежності від оточення (чи люди розмовляють тет-а-тет, чи при свідках). У таких випадках може виникнути потреба приховати те, що люди вже звертаються один до одного на *ти*, через певні соціальні

та суспільні фактори. Подібна ситуація описана у фільмі «Гараж» (реж. Е. Рязанов, 1979).

- *Добрый вечер, Павле Костянтиновичу! Сколько можна засідати?*
- *Ви навіть прийшли?*
- *Є невідкладна справа. Зайдемо за білого ведмедя!*
- *Ти ставиш мене у незручне становище.*
- *Про твою хвору печінку знає весь інститут, від вахтера до директора. Їж!*

Ми пропонуємо наступний варіант перекладу:

- *Good evening, Mr Smirnovskiy! How long can your meeting last?*
- *Why are you here?*
- *It's case of emergency. Let's go and talk over there, behind the polar bear.*
- *You are embarrassing me!*
- *Pasha, everyone in the institute, from a janitor to the dean, know about your sick liver, so just eat!*

Хоч прізвище та ім'я чоловіка й не було зазначено безпосередньо у цьому діалозі, воно стане відомо з контексту, тому подібне додавання ми вважаємо правомірним. Це було зроблено для можливості протиставити звернення дівчини до чоловіка, з яким вона зустрічається, проте який знаходиться значно вище її за службовою ієрархією. Тому вони мають приховувати свої стосунки, і тому при людях вони звертаються один до одного на *Ви*, а тет-а-тет — на *ти*. Також на початку їх розмови був використаний смисловий розвиток.

На жаль «Мосфільм» не має офіційного перекладу цього фільму.

Висновками слугують графіки, які демонструють частотність використання тих або інших прийомів у власному та офіційному перекладі.

Загальні **перспективи** продовження даного дослідження полягають у збільшенні одиниць матеріалу, розширенні вибірки за роком виробництва кінострічки та т.д.

Література

1. Алексеева И. С. *Профессиональный тренинг переводчика : учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. — СПб.: Издательство «Союз», 2004. — 288 с.*
2. Борисова Л. И. *Хрестоматия по переводу (английский язык) / Л. И. Борисова. — М. : «НВИ-Тезаурус», 2004. — 134 с.*
3. Рецкер Я. И. *Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер // Дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича. — [2-е изд., стереотип.]. — М. : «Р. Валент», 2006. — 240 с.*

УДК 811.134.2'255.4

ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРНОЇ МАНЕРИ МАРІО ВАРГАСА ЛЬЙОСИ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ У ПЕРЕКЛАДАХ

Калашнік Т. О. Оржицький І. О. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)

У статті здійснено аналіз особливостей світобачення Варгаса М. Льюїси на матеріалі його оригінальних творів та їх російських і українських перекладах. Розглянуто перекладацькі трансформації, що використовуються з метою відтворення національно-культурного колориту та літературної манери Варгаса М. Льюїси при перекладі.

Ключові слова: світобачення, реалія, перекладацькі трансформації.

Т. А. Калашник. И. О. Оржицкий. Особенности литературной манеры Марио Варгаса Льюсы и способы ее сохранения в переводе. В статье осуществлен анализ особенностей мировоззрения Варгаса М. Льюсы на материале его оригинальных произведений и их российских и украинских переводов. Рассмотрены переводческие трансформации, которые используются в целях воспроизводства национально-культурного колорита и литературной манеры Варгаса М. Льюсы при переводе.

Ключевые слова: мировоззрение, реалія, переводческие трансформации.

T. O. Kalashnik. I. O. Orzhytskiy. Specifics of Mario Vargas Lyosa's literary style and and methods of its rendering in translation. This article analyzes the features of V. Lyosa's worldview on the material of his original works and their Russian and Ukrainian translations. Translation transformations employed to reproduce national and cultural colouring as well as the author's literary style were studied.

Key words: worldview, realia, translation transformation.

Метою дослідження є проаналізувати на прикладі окремих літературних творів та їх перекладів значення стилістичних засобів, використаних автором, з'ясувати роль, яку вони відіграють у авторському задумі, а також способи відтворення цих засобів у тексті перекладу.

Об'єктом дослідження виступають твори перуано-іспанського прозаїка, драматурга, есеїста, філософа, публіциста, політичного і громадського діяча, лауреата Нобелівської премії за «картографію

владних структур і гостре зображення людського опору, бунту й поразки» Маріо Варгаса Льйоси – роман «Місто і пси», повість «Ще-нята» та їх російські та українські переклади.

Роман «Місто і пси» («La ciudad y los perros», 1962), у якому М. Варгас Льйоса звернувся до змалювання світу жорстоких звичаїв та порядків, що панують у військовому училищі «Леонсіо Прадо» (де свого часу навчався сам письменник), зображує два основні антагоністичні типи: Альберто на прізвище «Письменник», виходець з багатой родини, та колишній ватажок курсу на прізвище «Ягуар», майже люмпен за походженням. На прикладі цих двох персонажів зображені побутові картини, які віддзеркалювали в цілому нездорову суспільно-політичну атмосферу в Перу у 50–60 х рр. ХХ сторіччя.

Автор втягує в свій художній світ читача, пропонуючи орієнтуватися в ньому самостійно, майже навмання, і від читача вимагається максимальна активність. Ледве встигаєш звикнути до манери, заявленої у початковому епізоді, як виникають чийсь дитячі спогади. Оповідання рухається стрибками: розповідь про події, що відбуваються в теперішньому часі, перебивається то екскурсами в минуле трьох кадетів: Рікардо Арани, Альберто Фернандеса і ще одного, який залишається невпізнаним майже до кінця книги, то внутрішніми монологами кадета на прізвище Пітон. Різномірні за своїм характером і стилем фрагменти передають поперемінно різні точки зору. Поєднуючись в читацькому сприйнятті, ці фрагменти не складаються в якусь цілісну картину, на зразок мозаїки, а навпаки – накладаються один на один. Читачеві потрібно докласти певних зусиль, аби відновити хронологічну послідовність окремих подій, зрозуміти їх причинно-наслідковий зв'язок. І в ході цього когнітивного процесу поступово прояснюється те, що для автора є важливішим, ніж самі по собі люди і факти, що є головним предметом його художнього дослідження – система відносин між людьми [6, с. 298].

Підлітки в романі «Місто і пси» ані безгрішні, ані гріховні від народження: людська природа спочатку схильна як до добра, так і до зла, тож коли суспільство робить людину, яка вступає в життя, насильником, злодієм, боягузом, зрадником, воно робить це, не стільки пригнічуючи «природну свідомість», скільки апелюючи до найгіршого в людині.

У цьому романі визначилася головна лінія творчості Варгаса Льйоси – нещадна критика суспільних обставин, що калічать людину. Саме тому роман спричинив значний суспільний резонанс і був засуджений офіційною владою (у Перу роман був заборонений і привселюдно спалений у стінах училища).

Тепер проаналізуємо переклад роману «La ciudad y los perros» («Місто і пси») у виконанні російської перекладачки Н.Л. Трауберг:

1. – *Para empezar, cante cien veces «soy un perro», con ritmo de corrido mexicano.*

– Для начала спой сто раз «Ах, я собака» на мотив «Кукарачи».

У цьому ж прикладі перекладач випускає важливий нюанс ситуації: в описаному епізоді офіцер постійно звертається на «Usted», а в російському перекладі ми бачимо «спой» замість «спойте». Очевидно, перекладач не відчуває знущальницької атмосфери, коли звертаються на «ви» і водночас принижують.

У наведеному прикладі автор згадує назву реалії, притаманної іспанській культурі “*cofrido mexicano*”. Реалії – це слова та словосполучення, що називають поняття, предмети, ситуації, події та явища, які не існують у національному, культурному та історичному досвіді, тобто менталітети людей, що розмовляють іншою мовою, та, відповідно, не мають прямих еквівалентів у цій мові [5, с. 83].

У цьому випадку перекладач використав такий прийом лексико-семантичної трансформації, як диференціація та конкретизація. Замість слова «коррідо», що означає цілий музично-поетичний жанр, поширений в латиноамериканській культурі, перекладач указав конкретну пісню цього жанру, що називається «Кукарача» і є добре відомою російському читачеві та не викликає питань, на відміну від іншомовної реалії «коррідо».

2. *Esta vez obedeció y su garganta entonó roncamente la frase ordenada con la música de «Allá en el rancho grande; era difícil: despojada de su letra original, la melodía se transformaba por momentos en chillidos.*

На этот раз он запел, фраза хрипло вырывалась из горла. Петь было трудно – в голову лезли настоящие слова, он путался, сбивался на визг.

У цьому прикладі перекладач звертається до такої синтаксичної трансформації, як заміна членів речення. В тексті оригіналу підметом є *garganta*, тобто “горло”, а в тексті перекладу підмет – *фраза*.

Так само далі в іспанському тексті підметом є *melodía*, яка перетворювалась іноді на виск, а в російському – *он* сам срывался на визг.

Також про перекладі речення було застосовано модуляцію або смисловий розвиток: *obedeció*, що означає послухався, підкорився, перекладено як *запел*. Логічний зв’язок такий: послухався та заспівав.

Перекладач використовує такі прийоми трансформації, як додавання та конкретизація: *era difícil* – слова із дуже широким значенням “бути важким”, було перекладено більш конкретно: “*співати було важко*”.

Іншим прикладом додавання та заміни служить спосіб перекладу слова *despojar*: буквально, цю фразу можна б було перекласти: “ме-

лодія була позбавлена справжніх слів” (дослівно – “мелодія, в якій відібрали її справжні слова”), що стилістично некоректно, тому перекладач передав це як “в голову лезли *настоящие слова*”, здійснивши прийом цілісного перетворення, що є певним різновидом смислового розвитку.

Також перекладач вдається до прийому опущення, не переклавши слів мексиканської пісні «Там на великому ранчо». І це не є вірним шляхом, тому що таким чином втрачається змістовий елемент популярності в Перу мексиканської культури, яка для всіх латиноамериканців завжди є певним орієнтиром. Крім того, ця пісня з однойменного мексиканського фільму про події мексиканської революції, дуже популярного в Латинській Америці, в якому багато махістського та військового елементу, що важливо для суті роману. Вважаємо, що перекладачці слід було використати поширений прийом і зробити примітку “від перекладача”, де надати необхідні пояснення.

Інший твір Маріо Варгаса Льюїса – повість «Щенята», написана в 1967 році, коли Варгас Льюїса був уже знаменитим представником “нового латиноамериканського роману”. Навидатніша письменницька знахідка у повісті – це винахід нової авторської позиції (її називають “плаваючий” оповідач). У повісті «Щенята» письменник, користуючись своєю майстерністю оповідача, залучає читача в чергову історію про сучасну Перу, щоб поговорити про хвилюючі проблеми країни.

По суті, «Щенята» – це знову розповідь про поразку самотньої людини в боротьбі зі світом насильства і загальноприйнятих цінностей, хоча спочатку читач бачить перед собою зворушливу історію про дружбу бешкетних хлопчаків. Друзі не одразу усвідомлюють, що вкучений собакою Куельяр перестав бути таким, як усі – це усвідомлення болісне і для нього, і для його оточення. Справа в тому, що в суспільстві, де махізм зведений в культ, наявність дівчини виконує, крім усього іншого, і важливу соціальну роль. “Щенята”, тобто хлопці з Мірафлореса, шукають подруг не тільки за покликом плоті, але й просто для того, щоб вони були, щоб мати можливість похвалитися перед знайомими.

У повісті «Щенята» з юнацького кодексу честі обов’язкового і, безумовно, необхідного, щоб регламентувати життя підлітків, об’єднати їх у колектив, разом пережити складні моменти дорослішання, – виростає модель поведінки дорослих обивателів, що заради самозбереження не приймають чужака, який може порушувати цю модель. Проте чим дорослішими стають герої, тим легше вони вливаються у суспільство і починають жити звичайним “міщанським” життям.

Нижче розглянемо аналіз перекладу на предмет застосування перекладацьких трансформацій.

Проаналізуємо український переклад повісті «Los cachorros», або «Щенята» у виконанні Лева Олевського та Сергія Ковалюка.

...у *eran traviosos, lampiños, curiosos, muy ágiles, voraces*. – ...і були допитливими, моторними, непосидючими, ще зовсім безвусими хлопцями.

Як бачимо з прикладу, перекладачі заради ритміки української фрази змінили порядок низки прикметників.

Для вираження ціннісного ставлення автор використовує ступені порівняння прикметників. Наприклад: *A medida que pasaban los días, Cuéllar se volvía más huraño con las muchachas, más lacónico y esquivo...* – *Що не день, то похмурішим і мовчазнішим ставав Куельяр у товаристві дівчат.*

При перекладі заради природного плину фрази по-українськи перекладачі обставину місця перенесли у кінець речення, а також об'єднали в один прикметник “мовчазнішим” два іспанських “*más lacónico y esquivo*”.

У творі «Щенята» Маріо Варгас Льюїса використовує зменшувально-пестливі суфікси, щоб показати лагідне ставлення одного героя, до іншого та вираження позитивної оцінки та захоплення, адже на відміну від роману «Місто і пси» змальовано хай і пустотливий та бешкетний, але досить товариський гурт підлітків.

Наприклад: ... у *Teresita disforzada québien, ¿qué carrera iba a seguir? y le metía por los ojos sus manitas blancas, seguiría abogacía, sus dedos gordos y sus uñas largas, ¿abogacía? ¡uy, que feo!, pintadas colornatural, entristeciéndose y él pero no para ser picapleitossino para entrar a Torre Tagle y ser diplomático, alegrándose, manitas, ojos, pestañas, y él sí, el Ministro era amigo de su viejo, ya le había hablado, ¿diplomático?, boquita, ¡uy, qué lindo!* – і Тересіта манірно всміхалася: ой, як чудово! Ким же він хоче бути? – білі рученята в нього перед очима, – адвокатом? – пальчики пухленькі, а нігті довгі, лаковані, – пхе, як нецікаво! – і на обличчі гримаска. Куельяр – ні, він не буде крутієм чи базикалом, він стане дипломатом і попаде у вежу Тагле. Тересіта у захваті, рученята, очі, вії...

А зараз проаналізуємо російський переклад повісті “Los cachorros”, або «Щенки» у виконанні Е. В. Брагінської.

1. Apareció una mañana, a la hora de la formación, de la mano de su papá, y el Hermano Lucio lo puso a la cabeza de la fila porque era más chiquito todavía que Rojas.

Куельяра привел его отец, за руку, и прямо на утреннюю линейку, а брат Леонсио поставил его первым, потому что он был еще меньше, чем наш Рохас.

Для досягнення адекватності перекладу, перекладач вдався до перестановки членів речення. В оригіналі підмету нема, але мається на увазі, що це хлопець, в перекладеному реченні підмет — *отец*.

Застосовано лексико-семантичну трансформацію — додавання *наш* — для крашої зрозумілості.

Словосполучення *cabeza de la fila* перекладено як *первым* у наслідок смислового розвитку. Логічно, що людина, яка стоїть першою в ряду, стоїть у його “голові”.

2. *¿desmayado?, sí, ¿calato, Lalo?, sí y sangrando, hermano, palabra, qu horrible: el baño entero era purita sangre.*

Без сознания? Ну да! Гольй? Ну да! И кровь, как из крана, честно, крови на полу — жуткое дело!

Застосовано прийом модуляції. В оригіналі нічого не сказано про кран, але слово *sangrando* дає зрозуміти, що кров текла, і те, що вся ванна була в крові, передає інтенсивність кровотечі.

Трансформація — опущення: опущено звертання *Lalo* тому, що із контексту зрозуміле ім’я співрозмовника, а також звертання до нього, як брат *hermano*. Також в даному випадку перекладач зробив перестановку членів речення.

Висновки. Отже, творчість перуано-іспанського прозаїка, драматурга, есеїста, філософа, публіциста, політичного і громадського діяча Маріо Варгаса Льойси віддзеркалює його неприйняття владних структур і гостре зображення людського опору, бунту й поразки. Особлива увага приділяється молодіжній проблематиці: змалювання світу жорстоких звичаїв та порядків у військовому училищі (крізь призму власного досвіду), а також ролі суспільства, що спотворює молоду людину, апелюючи до гіршого в ній. Особливий інтерес становить літературна манера автора: оповідання не лінійне, а перестрибує, передаючи поперемінно різні точки зору, що накладаються одна на одну. Читачеві потрібно докласти певних зусиль, аби відновити хронологічну послідовність окремих подій, зрозуміти їх причинно-наслідковий зв’язок, усвідомити, що головним предметом художнього дослідження Маріо Варгаса Льойси є система відносин між людьми.

У проаналізованих нами творах відтворення світобачення та життєвого досвіду автора в російських та українських перекладах реалізується за допомогою перекладацьких трансформацій, зокрема досить часто застосовується прийом контекстуальної заміни, хоча, загалом, перекладачі робили точний переклад, але іноді вдавалися до трансформації-опущення, прийому модуляції, або заради досягнення адекватного перекладу робили перестановку членів речення. Проте у деяких випадках перекладач не брав до уваги емоційну скла-

дову комунікації, опускаючи додаткові відомості про культуру народу, описаного в романі. Так російська перекладачка Н.Л. Трауберг у романі «La ciudad y los perros» («Місто і пси») не відчуває знушальницької атмосфери, приниження за допомогою звертання на «ви», випускаючи цей елемент при перекладі.

Література

1. *Los cachorros*. – Режим доступу: <http://ru.scribd.com/doc/16185040/Vargas-Llosa-Mario-Los-Cachorros>.
2. *La ciudad y los perros* – Режим доступу: <http://aplicacionesbiblioteca.udea.edu.co/multi/material/pdf/VargasLlosa04.pdf>.
3. Варгас Льюса М. Щенята / М. Варгас Льюса // Латиноамериканська повість. – К. : Дніпро, 1978. – С. 279–311.
4. Варгас Льюса М. Город и пси / М. Варгас Льюса Режим доступу: http://lib.aldebaran.ru/author/losa_mario/losa_mario_gorod_i_psy/losa_mario_gorod_i_psy_0.html
5. Калинина В. Д. Теория и практика перевода : курс лекций / В. Д. Калинина. – М. : Изд-во РУДН, 2008. – 179 с.
6. Кутейщикова В. Новый латиноамериканский роман / В. Кутейщикова, Л. Осоват. – М. : Советский писатель, 1976. – 424 с.

УДК 811.161.2'225.4

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК (на матеріалі творів Ю. Ярмиша)

Корнієвська В. О., Вороніна К. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

У статті досліджено труднощі перекладу українських казок англійською мовою. Запропоновано класифікацію безеквівалентної лексики та проаналізовано способи її перекладу. У результаті дослідження зроблено висновки, що якість перекладу залежить саме від того, якими мовними засобами жанру володіє перекладач і як він розуміє еквівалентність.

Ключові слова: безеквівалентна лексика, види перекладу, літературна казка, перекладацький відповідник, перекладацькі труднощі.

В. А. Корниевская, К. В. Воронина. Трудности перевода на английский язык украинских сказок (на материале сказок Ю. Ярмаша). В статье исследованы трудности перевода украинских сказок на английский язык. Предложена классификация безэквивалентной лексики и поданы способы ее перевода. В результате исследования сделаны выводы, что качество перевода зависит именно от того, какими языковыми средствами жанра владеет переводчик и как он понимает эквивалентность.

Ключевые слова: безэквивалентная лексика, виды перевода, литературная сказка, переводческое соответствие, переводческие трудности.

V.O. Kornievska, C. V. Voronina. Difficulties of translating Ukrainian fairy tales into English (on the material of fairy tales by Yu. Yarmysh). The article investigates the problems of translating Ukrainian fairy tales into English. The classification of non-equivalent vocabulary was proposed together with the analysis of methods used for its translation. A conclusion was made that the quality of translation depends on linguistic means a translator possesses and how he or she understands the equivalence.

Key words: difficulties of translation, literary fairy tale, non-equivalent vocabulary, translation equivalents, types of translation.

Протягом багатьох віків казка посідає почесне місце в житті людини. Хоча з часом цей жанр зазнав деяких змін, все ж таки він привертає до себе увагу. Останнім часом інтерес до цього жанру не тільки не згас, а навіть поживався, що обумовлює **актуальність** даного дослідження. Головною причиною такого ефекту є матеріальна спрямованість людини, впровадження насильства та злоби через засоби масової інформації, книжки, газети та журнали. Саме тому людина звертається до казки, яка завжди була джерелом загальнолюдських цінностей.

Об'єктом дослідження виступають лексичні особливості українських казок. **Предметом** дослідження є подолання труднощів, які виникають під час перекладу українських казок англійською мовою. **Метою** дослідження є проаналізувати способи відтворення лексичних особливостей українських казок засобами цільової мови. Дослідження здійснено на **матеріалі** українських літературних казок Юрія Ярмаша та їх перекладу англійською мовою, виконаного перекладачами Коваленко О. І. та Барішевою В. А.

Спроби класифікації літературних казок робляться у плані їх зіставлення з народними. Ю. Ярмаш пропонує виділяти такі групи літературних казок: художній переказ народного сюжету, казка за

фольклорними мотивами і власне авторська казка, яка використовує основні закони жанру, але до фольклорних сюжетів, образів може й не вдаватися [5]. Матеріал нашого дослідження, а саме казки Ю. Ярмиша відносимо до класу авторської казки.

Під час перекладу казок виникають проблеми, які насамперед пов'язані з особливостями їх художньої форми, стилістичними засобами та значною кількістю безеквівалентної лексики. У сучасній мовознавчій науці термін «безеквівалентна лексика» порівняно новий і потребує детальнішого дослідження. Мовознавці намагаються дати визначення цьому терміну, порівнюючи його з іншими поняттями. Безеквівалентна лексика є відображенням національно-культурної своєрідності мови на лексичному рівні; вона визначає поняття та явища, що не мають еквівалента в інших культурах. Саме безеквівалентна лексика створює емоційно-експресивний підтекст, пов'язаний з ідеоетнічним компонентом значення, висувається у смислової ієрархії твору, виступає своєрідною функціонально-сисловою домінантою тексту. Завдяки безеквівалентній лексиці можна спостерігати відмінності в називанні фрагментів дійсності, особливості культури взагалі, умови життя носіїв тієї чи іншої мови.

Р. П. Зорівчак визначає безеквівалентну лексику шляхом її зіставлення з реаліями, що є, на її думку, «моно- і полісемантичними одиницями, основне лексичне значення яких уміщує традиційно закріплений комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [3, с. 58]. Вона вважає, що поняття «безеквівалентна лексика» значно ширше, ніж семантичне поле поняття «реалія», що відповідає лише випадкам лексико-предметної безеквівалентності. Очевидно, всі реалії входять у обсяг безеквівалентної лексики певної мови. Але до цієї лексики належить також частина прислів'їв і приказок, окремі лексеми надзвичайно місткого семантичного наповнення, що пов'язані з відмінностями в сегментації довколишнього світу окремими мовними колективами, та інші випадки лексико-семантичної безеквівалентності [3, с. 65].

С. Влахов і С. Флорін визначають безеквівалентну лексику як «лексичні (та фразеологічні) одиниці, які не мають еквівалентів у мові перекладу» [2, с. 43].

Більш яскраво зв'язок між мовою і культурою виявляється у реаліях. Безеквівалентна лексика може також включати слова-реалії, які позначають, головним чином, у текстах предмети матеріальної культури, що виступають основними для номінативного значення слова. У межах безеквівалентної лексики реалії виділяються в окрему перекладознавчу категорію і належать до найменш вивчених лінгвістичних одиниць. Аналіз існуючих визначень реалії дозволяє

виділити дві основні точки зору на розуміння цього явища – екстралінгвістичну та лінгвістичну. Прихильники екстралінгвістичного підходу розглядають реалію як «суто позамовне явище, визначаючи її як факти, пов'язані з подіями суспільного та культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу» [2, с. 68]. У працях представників лінгвістичної течії релевантним критерієм виділення реалії вважається її «яскраво виражений національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображеною в свідомості конкретної лінгвокультурної спільності і, як наслідок цього, відсутність відповідностей в інших мовах» [2, с. 69].

У своєму дослідженні ми дотримуємося більш широкого розуміння безеквівалентної лексики, яка включає в себе слова, що називають специфічні поняття та національні реалії, оказіоналізми, власні назви, фразеологічні засоби, вигуки, тропи.

Проаналізувавши переклад казок, яким присвячено наше дослідження, виявляємо численні приклади подолання труднощів перекладу безеквівалентної лексики, яку поділяємо на такі типи: 1) **власні назви**, наприклад: *Змій, Марічка, Пустунка-білочка, Дрізд-бувалець, Іванко, Лар і Крос, Холод, Юнак, Чародій і Злий Чоловік, Про Доброго Чарівника, Гаряче Серце, Зоря і Чародійка Пітьма, Марічка та Іванко, Два Івани*; 2) **оказіоналізм**: *Кросград*; 3) **фразеологізми**, наприклад: *зустрічати хлібом-сіллю, про людське око*; 4) **вигуки**: *У-у-у!*, «*От я й переміг тебе! Адзуськи!...*»; 5) **тропи (повтори)**, наприклад: *мріяв-мріяв, сумно-пресумно, радий-радісінський*; 6) **реалії**: *сіни, колодязний журавель, веснянки, богатир, юнка, Злюко-закарлюка*.

Наведемо та проаналізуємо найбільш поширені способи перекладу безеквівалентної лексики на матеріалі наших казок:

1. Транскодування. У процесі транслітерації графічну форму слова вихідної мови передають засобами мови перекладу, тоді як при транскрипції – його звукову форму [1, с. 96–106]. Наприклад, імена героїв казок: *Іванко – Ivanko, Марічка – Marichka, Лар і Крос – Larr and Kross*. Однією з основних переваг транскрипції або транслітерації як прийому є максимальна стислість. Варто зазначити, що цей спосіб необхідно використовувати обережно, оскільки в деяких випадках передача колориту, який не є основною метою, може відтіснити на другий план передачу смислового змісту реалії, не виконавши цим комунікативне завдання перекладу.

2. Калькування. Цей прийом полягає в передачі безеквівалентної лексики вихідної мови за допомогою заміни її складових частин – морфем чи слів (у випадку зі стійкими словосполученнями) їх прямими лексичними відповідниками в мові перекладу. Наприклад:

Кросград – *Krosstown*, де перекладач використав транскодування основи *Кросс*- *Kross* для збереження незвичайності та неповторності власної назви, та калькував основу *град*-*town*. Або інший приклад: *Зоря і Чародійка Пітьма* *The bright Dawn and the Dreary Darkness*, де *Зоря* – *Dawn*, *Пітьма* – *Darkness* і використано додавання слова. Перекладач ввів лексичні елементи, які відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу речення оригіналу та підсилення прагматичного ефекту.

3. Дескриптивна перифраза, яку можна коротко охарактеризувати як описовий зворот, за допомогою якого явище, предмет, особа називаються не прямо, а описово, через характерні їх риси. Наприклад, назви казок: *Марічка та Іванко* – *The Tale of Love*, де перекладач передав саме значення цих власних назв, які в українській культурі завжди асоціюються з історією про кохання. Або інший приклад: *Чародій і Злий Чоловік* – *Merry-mind and Wicked-wink*, де структура оказіоналізмів складається з двох основ *merry* – веселий, *mind* – розум та *wicked* – злий, *wink* – миготіння, таким чином можемо припустити, що перекладач намагався надати характеристики персонажів української культури; реалія *веснянки* – *joyful songs*, де перекладач саме описав, яке функціональне навантаження несе це поняття для українського народу.

4. Гіперонімічне перейменування – досить поширений вид перекладу, пов'язаний із засадними поняттями лексичних трансформацій, категоризацією денотата, визнанням ізоморфізму частини й цілого, генералізацією. Гіперонімічний переклад передає семантику з втратою семи «локальність» і окремих семантико-диференційних ознак. Наприклад: *зустрічати хлібом-сіллю* – *hospitality*, тут перекладач пояснює значення фразеологізму за допомогою більш ширшого поняття.

5. Компенсація, яку ми розуміємо як спосіб перекладу, за якого елементи смислу, прагматичні значення, а також стилістичні нюанси, тотожна передача яких є неможливою, а отже, такі, що втрачаються при перекладі, передаються у тексті перекладу елементами іншого порядку, причому необов'язково у тому самому місці тексту, що й в оригіналі [4, с. 145]. У випадку фразеологізмів та тропів (повторів) – зберігається емоційне навантаження, наприклад, *про людське око* – *to pretend, радий-радісінкий* – *cheeky*, де типовий для української мови лексичний засіб передано іншим засобом. Або інший приклад: *мріяв-мріяв* – *thought and thought*, тут перекладач тяжіє до збереження повтору, а також використовує компенсацію. Також цей вид перекладу було використано для перекладу вигуків *у-у-у!* – *ugh!* та *«От я й переміг тебе! Адзуськи!...»* – *«At last I've got the better of you!*

Have you ?», де перекладач використав питання із допоміжним дієсловом саме для збереження ефекту, створеного мовою оригіналу.

Отже, проаналізувавши та виявивши прийоми, які використав перекладач для перекладу лексики українських казок, що не має еквіваленту в англійській мові, можна зробити **висновок**, що якість перекладу залежить саме від того, як перекладач розуміє еквівалентність. Перекладач намагається надати текстові казки національного колориту, що може бути небезпечним, адже він намагається перенести поетичну систему однієї мови на іншу. Перекладач повинен володіти мовними засобами жанру (традиційними казковими формулами, постійними епітетами, словосполученнями, ініціальними, медіальними, фінальними формулами та ін.) та намагатися зберегти головну рису жанру – казковість, щоб досягти успіху в своїй роботі.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)* / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Влахов С. *Непереводимое в переводе* / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.
3. Зорівчак Р. П. Термін “структурно-конотативна реалія” у контрактивній лінгвістиці та перекладознавстві / Р. П. Зорівчак // *Проблеми зіставної семантики. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з проблем зіставної семантики 28–30 березня 1995р.* / Кочерган М.П. (відпов. редактор) та ін. – К., 1995. – С.224 – 227.
4. Ребрій О. В. *Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія]* / О.В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
5. Ярмиш Ю. *У світі казки* / Ю.О. Ярмиш. – К. : Либідь, 1975. – 124 с.

УДК 378:37.032+316.46

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ
НЕОЛОГІЗМІВ МЕДИЧНОЇ НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ
З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ**

Макаревич А. І., Коновалова В. Б. (канд. пед. наук)

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

У статті розглядаються особливості перекладу медичної термінології, особливо неологізмів, скорочень та аббревіатур, що є об'єктивною перекладацькою проблемою, яка може викликати труднощі. В основі найбільш ефективного рішення даної проблеми лежить адекватна характеристика даного сегменту дійсності, відповідної інтерпретації денотату неологізму, скорочення чи аббревіатури.

Ключові слова: *аббревіатура, адекватність перекладу, еквівалентність, когнітивний аналіз, неологізм, прагматика, скорочення.*

А. И. Макаревич, В. Б. Коновалова. Лексико-грамматические особенности перевода неологизмов медицинской литературы с английского языка на украинский. *В статье рассматриваются особенности перевода медицинской терминологии, особенно неологизмов, сокращений и аббревиатур, что является объективной переводческой проблемой, которая может вызвать трудности. В основе наиболее эффективного решения данной проблемы лежит характеристика сегмента действительности, соответствующей интерпретации денотата неологизма, сокращения или аббревиатуры.*

Ключевые слова: *адекватность перевода, аббревиатура, эквивалентность, когнитивный анализ, неологизм, прагматика, сокращение.*

A. I. Makarevych, V. B. Konovalova. Lexico-grammatical features of medical neologisms translation from English into Ukrainian. *The peculiarities of medical terminology translation, including neologisms and abbreviations have been considered in the article. The objective problems that may cause difficulties in translation have been analyzed. The effective solution of problems of adequate neologisms interpretations as well as abbreviation description has been worked out.*

Key words: *abbreviation, adequacy of translation, equivalence, cognitive analysis, neologism, pragmatics.*

В наш час динамічного розвитку, що постійно відбувається і впливає на всі сфери людської діяльності, коли обмін інформацією став, можливо, як ніколи грандіозним, прямо пропорційно ростуть і вимоги до перекладу. Важливе місце серед усього цього займає переклад науково-технічної літератури, а саме інтерпретація неологізмів, загалом, абревіатур і скорочень, які останнім часом широко використовуються в ній. Актуальність дослідження спричинена необхідністю глибшого теоретичного розгляду феномену новоутворень – неологізмів, скорочень та абревіації як самостійних способів поповнення словникового складу, а також їх адекватний переклад у світлі проблем, які вони викликають, входячи до загальної номенклатурної системи науково-технічної літератури. Об'єктом дослідження є медичні наукові видання, словники неологізмів та медичні словники англійської мови. Предметом дослідження є неологізми наукової медичної літератури. Метою роботи є вивчення проблеми перекладу неологізмів медичної літератури та шляхи їх вирішення.

Кожне питання, розглянуте нами, в тій чи іншій мірі досліджувалося. Так, І. Кочан досліджувала тему будови та класифікації греко-латинських термінів у цілому. Науковці Т. Базарова та П. Тереляников займались вивченням клінічної термінології. Л. Бахрушина досліджувала питання антонімії клінічних термінів, а Л. Дубровіна та Б. Загідуллін розглядали питання упорядкування термінологічної синонімії. Тему термінологічних особливостей перекладу досліджував П. Тереляников, В. Вербицький та Т. Шхвацабая.

З розвитком науки й техніки, всеохоплюючої інтеграції культурної спадщини світового суспільства поява нових слів стає невід'ємним процесом еволюції мовленнєвого аспекту життєдіяльності людства. Великий потік таких номінацій та необхідність їх опису зумовило створення окремого розділу лексикології – неології – науки, що займається вивченням нових слів або ж неологізмів.

Сучасні лінгвісти, реєструючи в мовленні їх появу, зазвичай виділяють серед них два типи: загальномовленнєві неологізми чи просто неологізми, й індивідуальні чи, як їх часто називають, okazіональні слова, okazіоналізми. Пам'ятаючи про дихотомію мови й мовлення, слід зауважити, що в кінцевому рахунку, неологізми відносяться до фактів мови, так як їх поява викликана не стільки експресивно-емоційними потребами індивідуума, скільки комунікативними потребами суспільства, словесно детермінуючого нові предмети, явища, факти, поняття і т. д. Таким чином, неологізми, які з'являються на периферії мовної системи, поступово переміщуються до її центру, знаходячи собі місце в основі словникового фонду [7] по порядку. Отже, неологізмом слово залишається до тих пір, доки новизна його

ясно відчувається носіями. Так, неологізми 90-х років ХХІ століття (*clon, nanotechnology* та ін.) зараз вживаються повсякденно і відносяться до активної лексики.

В результаті акту комунікації виникає нова одиниця, що відноситься до одного з типів одиниць номінації (похідне чи складне слово, словосполучення). В часи науково-технічної революції й пришвидшеного духовного прогресу таких одиниць з'являється безліч і створюються вони за допомогою різноманітних продуктивних моделей мови, наприклад:

1. Шляхом словотворчої деривації [5]:

- утворення нових слів із вже існуючих у мові морфем за допомогою відомих (звичай, продуктивних) моделей словотворення. Найпоширенішими способами творення неологізмів є такі, як:

- суфіксація – похідне слово утворюється за допомогою форманта, основним компонентом якого є суфікс [8]. Таким чином утворюються нові слова і терміни, що в реченні виконують роль іменника, прислівника чи дієслова. В творенні нових одиниць активну участь приймають напівсуфікси (*combining forms = c.f.*): *-athon, -gate, -gram, -intensive, -friendly, -manship, -oriented, -a/oholic, -pedia/paedia, -speak, -watcher, -wide*, а також суфікси: *-er, -able, -er, -ness, -less, -ie, -ish, -like, -y, -ist, -ese*: *phenomics* – наука, що вивчає фенотипічні прояви мутацій; *proteomics* – розділ біохімії, пов'язаний з аналізом кількісної наявності протеїну в організмі;

- префіксація – префіксальні одиниці демонструють зростаючу роль напівпрефіксів. Як відомо, напівпрефікси, в більшій мірі, ніж префікси, семантично навантажені, а тому мають більший вплив на семантику похідної одиниці. Слід також зазначити, що одиниць, утворених префіксальним способом набагато більше в кількісному значенні ніж суфіксальних. При цьому найбільш продуктивними словотворчими префіксами є *a-, un-, re-, ex-, post-, non-, ultra-, multi-, anti-, de-*: *decompress* – зменшувати тиск;

- префіксально-суфіксальний спосіб – даний спосіб повністю відповідає англійським словотворчим традиціям, його морфологічна структура й характер мотивації вкладаються в уявлення носіїв англійської мови про звичайне, стандартне слово [3].

Вживання даної моделі, як правило, обмежена ситуацією неформального спілкування. Як відомо, наявність у складних словах прикметникових і герундіальних форм є відлунням староанглійського періоду. При всій активності даної моделі вона не є новою [2].

2. Шляхом запозичення:

1) перехід елементів однієї мови в систему іншої мови як наслідок більш або менш довготривалого зіткнення цих мов [1];

2) слово чи зворот, яке ввійшло в мову в результаті такого переходу. Запозичуватись можуть навіть окремо фонема і морфема; згідно іншомовних моделей можуть створюватися синтаксичні конструкції [10].

Особливість англійського словникового запасу проявляється в тому, що в ньому міститься майже до 70 % слів, запозичених з інших мов. Головним чином, сучасна англійська мова сформувалася в результаті двох національних катастроф – римського набігу та норманського завоювання, та представляє собою мовну суміш завойовників, між тим, її вокабуляр і до сьогодні продовжує поповнюватися словами латинського та грецького походження й ряд неологізмів створюються саме на основі запозичень з цих двох мов: *parakrousis* (ancient Greek) – порушення самовідчуття; *aphronia* (ancient Greek *phronein* – не розуміти) – порушення здатності приймати прості рішення та ін. [4].

3. Шляхом семантичної деривації, тобто, розвиток в уже існуючому слові нового, вторинного значення на основі схожості заново позначуваного явища з явищем уже відомим. Виявлено, що медичні терміни, основи котрих є похідними в структурно-семантичному плані, не тільки задовольняють потребу мовної актуалізації нових чи не нових, але потребуючих нового найменування, явищ екстралінгвістичної дійсності, але й утворюються з метою більш точного і раціонального вираження певної термінологічної інформації в найбільш оптимальній для наукової комунікації формі: *closure* – емоційне пояснення стресової ситуації; *verdant* – незрілий; *fatigue* – стадія літаргічного сну; *band* – штучне призупинення поділу хромосом в лабораторних умовах [6].

4. Шляхом конверсії, тобто, функціональне зрушення слова з однієї частиномовної категорії в іншу, утворення однієї частини мови від основи іншої без зміни форми.

Як і на попередніх етапах розвитку мови, утворення іменників від дієслів є менш продуктивним способом словотворення [9]. Загалом, це пов'язано з тим, що в англійській мові іменники легко утворюються від дієслів шляхом аффіксації, тому найчастіше використовується в такому випадку саме цей спосіб творення нових слів. Все ж, прослідковується деяка тенденція до утворення неологізмів-іменників від дієслів шляхом додавання після складів: *workaround* – працювати в поліклініці. Так само як для аффіксальних і складних неологізмів, для нових конвертованих утворень характерна тенденція до багатокомпонентних структур. Так, іменники можуть утворюватися від дієслівних фраз, наприклад: *work-to-rule* – вимога до медичних працівників дотримуватися усіх пунктів трудової етики [11].

5. Шляхом скорочення та абрєвіації – найбільш продуктивний спосіб утворення морфологічних неологізмів серед нерегулярних шляхів новоутворень, який відображує тенденцію до раціоналізації мови, до економії мовленнєвих зусиль. Їх особливістю є знижене стилістичне забарвлення, й, відповідно, їх вживання обмежено рамками розмовного стилю: *anti-virotic* (*antibiotic* + *virus*) – протівірусний; *A-potential* (*action potential*) – потенційна дія; *B-life* (*biological life*) – біологічна тривалість життя.

Як **висновок** слід зазначити, що переклад науково-технічної літератури, зокрема, медичної, містить в собі безліч особливостей і труднощів, пов'язаних із жанрово-стилістичними, граматичними, лексичними аспектами: структура речення, синтаксичні конструкції, граматичні форми, спеціальна термінологія. Серед них особливо виділяється проблема перекладу неологізмів, абрєвіатур і скорочень, в зв'язку зі збільшенням їх вжитку. **Перспективою** роботи є систематизація граматичних та лексичних особливостей перекладу медичної літератури.

Література

1. Балишин С. И. *О сокращениях в подбъязыке медицины (на материале английского языка)* / С. И. Балишин // *Разновидности и жанры научной прозы.* – М., 2005. – С. 33
2. Гончаров Б. А. *К вопросу о типологии и переводе сокращений в англоязычной научно-технической литературе* / Б. А. Гончаров // *Теория и практика.* – Киев, 2003. – С. 143–151
3. Елисеєва В. В. *Лексикология английского языка* / В. В. Елисеєва. – М.: Просвещение, 1973. – 345 с.
4. Ермакова О. В. *Неологизмы в современном английском языке и их перевод на русский язык* / О. В. Ермакова // *Лучшие выпускные квалификационные работы 2004 года.* – Тюмень: Тюмен. гос. ун-та, 2005. – В 4 ч. Ч. 3. *Гуманитарное направление.* – С. 100–106
5. Заболотный К. Ф. *Неологизмы в словообразовательной системе английского языка* / К. Ф. Заболотный. – Черновцы: Черновиц. гос. мед. ин-т., 1987. – 290 с.
6. Карабан В. І. *Абрєвіатури і скорочення: Посібник-довідник з перекладу англійської науково-технічної літератури на українську мову. Частина II* / В. І. Карабан. – Київ: TEMPUS, 1997. – С. 200–205.
7. Паршин А. *Теория и практика перевода* / А. Паршин. – М., 2000. – 278 с.
8. Рецкер И. Я. *Учебное пособие по переводу с англий-*

ского языка на русский / И. Я. Рецкер. — М. : Высшая школа, 1987. — 277 с. 9. Ступин Л. П. Аббревиатуры и проблема их включения в толковые словари : Вopr. теории и истории языка / Л. П. Ступин — Л., 1963. — С. 291—296. 10. Янко Н. А. Перевод английских сложных слов-неологизмов / Н. А. Янко // Теория и практика перевода. — Киев, 1987. — С. 120—125. 11. Hughes H. K. Dictionary of Abbreviations in Medicine and the Health Sciences / H. K. Hughes. — Toronto : Lexington (Mass.), 1977. — 123 p.

УДК 811.111'255:070

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ВЕРБАЛІЗОВАНИХ ЕТНОРЕАЛІЙ

(на матеріалі газетних текстів)

Маматченко О. Ю., Фролова І. Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

У статті розглянуто особливості англо-українського та україно/російсько-англійського перекладу вербалізованих етнореалій у газетних текстах різної тематики. Виявлено застосування різних способів перекладу вербалізованих етнореалій, встановлено залежність цих способів від змісту та структури лексичних одиниць.

Ключові слова: вербалізовані етнореалії, газетні тексти, реалії, спосіб перекладу.

О. Ю. Маматченко, І. Є. Фролова. Особенности англо-украинского перевода вербализованных этнореалий (на материале газетных текстов). В статье рассмотрены особенности англо-украинского и украино/русско-английского перевода вербализованных этнореалий в газетных текстах разной тематики. Обнаружено использование разных способов перевода вербализованных этнореалий, установлена зависимость этих способов от содержания и структуры лексических единиц.

Ключевые слова: вербализованные этнореалии, газетные тексты, реалии, способ перевода.

O. Yu. Mamatchenko, I. Ye. Frolova. English-Ukrainian verbalized ethnorealia translation (on the material of newspaper texts). The article focuses

on the peculiarities of English – Ukrainian and Ukrainian/Russian – English verbalized ethnorealia translation in newspaper texts concerning different spheres. We detected different ways of verbalized ethnorealia translation, and established the correlations between these ways and content and structure of the lexical units.

Key words: *newspaper texts, realia, verbalized ethnorealia, ways of translation.*

Загальна тенденція глобалізації, що сьогодні охоплює весь світ, особливо помітна у діяльності ЗМІ. Різноманітні види ЗМІ, зокрема газети, приділяють значну увагу подіям, що відбуваються не лише у їхніх країнах, а й у усьому світі.

Як результат, у текстах ЗМІ згадуються поняття, властиві різним лінгвокультурам, у тому числі і такі, що відсутні в лінгвокультурі автора та читача газетного тексту. Ці поняття відомі під назвою «реалії», а засоби їх вербального втілення позначені терміном «вербалізовані етнореалії» [3].

На особливу увагу вербалізовані етнореалії заслуговують у перекладознавстві, оскільки відсутність понять в цільовій лінгвокультурі кореспондує з відсутністю засобів їх вербального втілення [2].

Об'єктом нашого дослідження є англومовні вербалізовані етнореалії, тобто мовні одиниці, що об'єктивують реалії не властиві англومовній лінгвокультурі.

Предметом аналізу виступають способи англо-українського перекладу цих вербалізованих етнореалій.

Метою дослідження є аналіз способів перекладу англومовних вербалізованих етнореалій під кутом зору відповідності цих способів стратегіям одомашнення та очуження.

Матеріалом дослідження слугували 150 англومовних вербалізованих етнореалій та 150 їх українських відповідників.

У цьому дослідженні використано класифікацію способів перекладу, запропоновану В. І. Карабаном [1].

У ході дослідження було розроблено модель аналізу, етапами якої стали: формування корпусу вибірки, систематизація корпусу вибірки, систематизація способів перекладу одиниць корпусу вибірки, встановлення кількісних параметрів.

Практичний аналіз, здійснений на основі розробленої моделі, дозволив отримати дані про наявні способи англо-українського та україно-/російсько-англійського перекладу газетних текстів.

У ході формування корпусу вибірки ми з'ясували, що частина знайдених у газетних текстах вербалізованих етнореалій має східнослов'янське походження, тобто об'єктивує поняття україн-

ської/російської культури. Наприклад: *okroskka, EuroMaidan, gopak, samovar, rushnik*. В зв'язку із цим ми розподілили усі одиниці корпусу вибірки на несхіднослов'янські та східнослов'янські. Цей розподіл визначив доцільність аналізу одиниць першої групи в аспекті англо-українського перекладу, а другої – в аспекті україно-/російсько-англійського перекладу.

Усі обрані одиниці за структурним критерієм демонструють перевагу однокомпонентних (*praline, manga, dirk, clan*) та двокомпонентних (*Boomerang operation, Japanese yen, maslenitsa festival, rickshaw man*), менш питому вагу мають трикомпонентні (*The Little Humpbacked Horse, Batkivshchyna Party Politician*).

За змістовим критерієм серед вербалізованих етнореалій переважають слова, що належать до таких тематичних груп, як: «страви та напої»: (*baklava, beaufort, praline, pretzel*); «свята»: (*Advent, Halloween, Octoberfest*); «грошові одиниці»: (*bitcoin, cent, euro, Italian lira*); «літературні герої»: (*Baba Yuga, Don Quixote, Faust*); «політика»: (*Auto Maidan, bolsheviks, Boomerang operation*); «одяг»: (*balmoral, budyonovka, dastar*); «зброя»: (*army, arquebus, dirk*); «музика»: (*bayan, chashtushka, khorovod*).

Аналіз засвідчив, що в англо-українському перекладі вербалізованих етнореалій найбільшу питому вагу мають такі способи як пошук словникового відповідника (33%), транскрибування (28%), транслітерування (24%), меншу – адаптивне транскодування (7,5%), додавання слова (7%). Результати аналізу наведено на рис. 1:

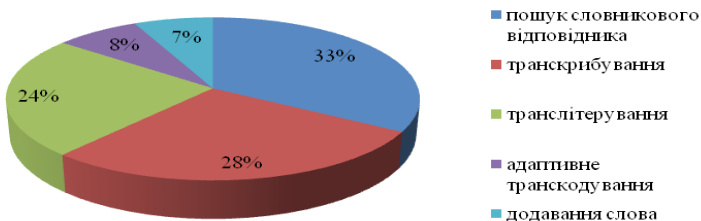

Рис. 1. Кількісні показники способів перекладу, застосованих під час англо-українського перекладу вербалізованих етнореалій

В українському/російському перекладі найчастіше використовувалися такі способи перекладу як пошук словникового відповідника (26%), адаптивне транскодування (21%), транслітерування (16%), рідше – транскрибування (12%), конкретизація значення (3%), калькування (1%), додавання слова (1%). Результати аналізу наведено на рис. 2:

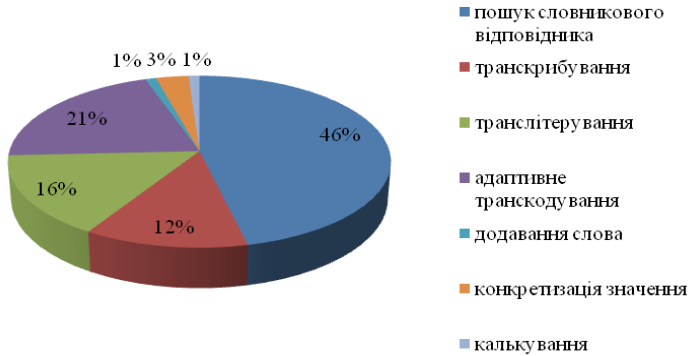

Рис. 2. Кількісні показники способів перекладу, застосованих під час україно/російсько-англійського перекладу вербалізованих етнореалій

Вивчивши кореляції між структурними й змістовими характеристиками вербалізованих етнореалій та способами їх перекладу, ми з'ясували, що структура і зміст мають певний вплив на способи англо-українського та україно-/російсько-англійського перекладу.

Під час перекладу однокомпонентних несхіднослов'янських вербалізованих етнореалій найчастотнішим способом перекладу виявився спосіб транскрибування (59,6%) (*fondue* – *фондю*, *raclette* – *раклет*). Найменш поширеними способами перекладу виявилися спосіб пошуку словникового відповідника (3,5%) (*rickshaw* – *рікша*) та спосіб додавання слова (1,75%). Також були застосовані такі способи перекладу як, транслітерація (28,15%) (*Oktoberfest* – *Окtoberфест*) та адаптивне транскодування (7%) (*pretzel* – *брецель*).

Двокомпонентні вербалізовані етнореалії несхіднослов'янського походження виявилися не дуже розповсюдженими у корпусі нашої вибірки. Переклад було здійснено за допомогою пошуку словникового відповідника (66,7%) (*Thanksgiving Day* – *День Подяки*) та із використанням транскрибування (33,3%) (*Don Quixote* – *Дон Кіхот*).

Несхіднослов'янські загальні та власні назви були перекладені переважно пошуком словникового відповідника (60%) (*Halloween* – *Хеловін*, *lat* – *лат*). Для перекладу групи загальних назв ми також застосували такі способи перекладу, як транслітерування (20%) (*kilt* – *кілт*), транскрибування (15%) (*sgian dubh* – *скін ду*), адаптивне транскодування (10%) (*seppel* – *зенель*). Під час перекладу власних назв було також застосовано адаптивне транскодування (20%) (*Japanese Yen* – *японська сена*) та транскрибування (15%) (*samurai* – *самурай*).

Під час перекладу несхіднослов'янських вербалізованих етнореалій в різних змістових групах ми застосовували переважно спосіб транскрибування (58%), наприклад: *borsch, couscous, cent*, транслітерування (33%), наприклад: *anime, manga, Brahman*, такі способи перекладу, як калькування (5%) та пошук словникового відповідника (4%) виявилися нечисельними при перекладі цієї групи несхіднослов'янських вербалізованих етнореалій.

Під час перекладу однокомпонентних східнослов'янських вербалізованих етнореалій нами було використано наступні способи перекладу: транскрибування (27,9%) (*khan – хан*), транслітерування (25,6%) (*kvas – квас*), адаптивне транскодування (23,25%) (*Kremlin – Кремль*) та пошук словникового відповідника (23,25%).

Двокомпонентні східнослов'янські вербалізовані етнореалії були не поширеними в корпусі нашої вибірки, їх ми переклали переважно із використанням пошуку словникового відповідника (46,2%) (*Soviet Times – радянські часи*), калькування (23,1%) (*Party of Regions – Партія Регіонів*) та транскрибування (23,1%) (*Maidan Nezalezhnosti – Майдан Незалежності*).

Трикомпонентні вербалізовані етнореалії східнослов'янського походження виявилися найменш поширеною групою слів, яка була перекладена із використанням пошуку словникового відповідника (75%) (*The Little Humpbacked Horse – Коньок-Горбунок*) та конкретизації значення (25%) (*Batkyivshchyna Party politician – Лідер партії «Батьківщина»*).

Загальні та власні назви східнослов'янського походження були переважно перекладені із використанням словникового відповідника (70%) (*collective farm – колгосп*). Транскрибування (8%) (*kasan – казан*) та адаптивне транскодування (22%) (*hutsul – гуцул*) мають найменшу питому вагу для перекладу цієї групи слів.

Під час перекладу східнослов'янських вербалізованих етнореалій в різних змістових групах ми застосовували переважно спосіб транскрибування (41,3%) (*Baba Yaga – Баба Яга*), пошук словникового відповідника (27,5%) (*Cabinet of Ministers – Кабінет Міністрів*), транслітерування (8,6%) (*ataman – атаман*), калькування (11,25%) (*“Orange Revolution” – «Помаранчева революція»*), адаптивне транскодування (6,8%) (*arquebus – аркебуза*), такі способи перекладу, як конкретизація значення слова (3,41%) (*woodenware – корито*) та трансформація додавання слова (1,14%) (*“Oplot” – організація «Оплот»*) виявилися найменш поширеними.

Перспективою роботи є подальший аналіз перекладу газетних текстів.

Література

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та науково-технічної літератури / В'ячеслав Іванович Карабан. — Вінниця : Нова Книга, 2001. — Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — 304 с.
2. Федоров А. В. Введение в теорию перевода / Андрей Венедиктович Федоров. — М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. — 182 с.
3. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : [учеб. пособие для институтов и факультетов иностранных языков] / Андрей Венедиктович Федоров. — [5-е изд.]. — М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. — 416 с.
4. Чумак Н.А. Вербалізація етнореалій-галіцизмів в англомовній картині світу (на матеріалі публіцистичного дискурсу кінця ХХ — початку ХІХ століть) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Н.А. Чумак . — Одеса, 2013. — 23 с.

УДК 811.111'255:001.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Мастинська С. В., Ребрій О. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Статтю присвячено аналізу англо-українського перекладу соціологічних термінів. Відібрані лексичні одиниці класифіковано за структурою та значенням; вивчено способи та труднощі їх англо-українського перекладу. Запропоновано переклад соціологічних термінів, що не мають українського еквіваленту, зафіксованого у словниках.

Ключові слова: *безеквівалентна лексика, соціологічний термін, способи перекладу, структурні характеристики, труднощі перекладу.*

С. В. Мастинская, А. В. Ребрый. Особенности перевода на украинский язык англоязычных терминов в области социологических исследований. *Статья посвящена анализу англо-украинского перевода социологических терминов. Отобранные лексические единицы*

классифицированы по структуре и значению; изучены способы и трудности их англо-украинского перевода. Предложен перевод социологических терминов, которые не имеют украинского эквивалента, зафиксированного в словарях.

Ключевые слова: безэквивалентная лексика, социологический термин, способы перевода, структурные характеристика, трудности перевода.

S. V. Mastynska, O. V. Rebrii. The Specifics of English-Ukrainian Translation of The Terms in the Field of Sociology. *The article presents a study into the analysis of English-Ukrainian translation of sociological terms. The selected units are classified as to their structure and semantics; the ways and difficulties of their English-Ukrainian translation are studied. The translation of sociological terms, which don't have Ukrainian equivalents, is suggested.*

Key words: *difficulties of translation, non-equivalent lexis, sociological term, structural characteristics, ways of translation.*

Рівень фахової підготовки майбутніх перекладачів визначається низкою чинників, важливе місце серед яких посідає володіння термінологією тих наукових та суспільних галузей, що грають провідну роль у функціонуванні сучасного суспільства. Однією з таких галузей є соціологія. Соціологія – це відносно молода наука, що активно розвивається, а отже стан її термінології на даному етапі теж знаходиться на стадії формування.

Актуальність дослідження визначена тим, що будь-яка термінологія є динамічною системою, яка постійно оновлюється, а отже, терміни, що входять до її складу, потребують ретельного вивчення в англо-українському бінарному співвідношенні.

Об'єктом дослідження виступають терміни у галузі соціології, а **предметом** безпосереднього аналізу є особливості їхнього англо-українського перекладу.

Метою роботи є виявлення взаємозв'язків між структурно-семантичною організацією термінів та способами їхнього перекладу.

Матеріалом дослідження виступили 300 термінів, відібрані з лексикографічних (275 одиниць) та текстових (25 одиниць) джерел.

Методи дослідження визначаються його метою та завданнями. До головних методів, використаних при написанні дипломної роботи, можна віднести такі: класифікаційний аналіз, кількісний аналіз, структурний аналіз, семантичний аналіз та порівняльний аналіз.

Антропологічна спрямованість сучасної науки зумовлює бурхливий розвиток тих галузей знання, в центрі уваги яких перебуває лю-

дина. У цьому контексті особливої актуальності набувають соціологічні дослідження, в тому числі, пов'язані з лінгвоперекладацьким опрацюванням соціологічної термінології.

На сьогодні не існує чіткої типології соціологічних термінів, що може бути пов'язано з відсутністю чіткої уяви про структуру цієї предметної галузі. Тому ми пропонуємо власний поділ термінів відповідно до виокремлених галузей соціології, звертаючи особливу увагу на такі галузі як гендерна соціологія і соціологія сім'ї.

Наступним етапом дослідження стало формування корпусу вибірки на основі англомовних соціологічних тлумачних словників [6; 7; 8] та англомовної статті “Why Women Still Can't Have It All” («Чому в жінок все ще нічого не виходить») [9]. Її автор – Анна-Марія Слотер – професор Принстонського університету та відомий політолог. У статті вона знайомить нас із положенням жінки в суспільстві, з проблемами, з якими стикаються сучасні жінки, такими як проблема вибору між сім'єю та кар'єрою, виховання дітей, взаємодія із колегами на роботі, сприйняття працюючої жінки суспільством тощо.

Сформований корпус одиниць було систематизовано за структурним та семантичним параметром. Зокрема, було враховано кількість компонентів, з яких складається лексична одиниця. Як наслідок, ми розподілили терміни на одно-, двох-, трьох- та багатокомпонентні. У вибірці виявилось 146 однокомпонентних термінів (49%), 134 двохкомпонентних термінів (45%), 16 трьохкомпонентних термінів (5%) і лише 4 багатокомпонентних (1%).

Дослідження способів перекладу термінів у галузі соціології було здійснено у два кроки, а саме:

- аналіз усіх наявних способів та трансформацій з урахуванням їх кількісних показників;
- встановлення співвідношення між структурними параметрами та способами перекладу одиниць.

За даними вибірки, основним способом перекладу однокомпонентних термінів був пошук автохтонного словникового відповідника, наприклад: *adolescence* – *юнацтво*, *familism* – *сімейність*, *masculinity* – *мужність*. У пошуку відповідника пріоритет віддавався спеціалізованим соціологічним словникам. Якщо переклад там не знаходився, ми шукали в загальнонаукових словниках, і в цьому випадку ми орієнтувались на спеціальні лексикографічні маркери, такі як *соц.*, *терм.*, *наук.* Таким способом було перекладено 59 термінів (35%).

Треба звернути увагу на те, що для значної частини однокомпонентних термінів, наряду з автохтонним словниковим відповідни-

ком, можна знайти транскодований, наприклад: *familism* – *фамілізм*. Але наша принципова позиція полягає в тому, що будь-яка термінологія повинна розвиватись на своїх автохтонних засадах.

На другому місці при перекладі однокомпонентних термінів виявився описовий переклад, (50 термінів або 33%), наприклад, *sexism* – *зневага через статеву ознаку*; на третьому – адаптивне транскодування (23 термінів або 15%), наприклад *discrimination* – *дискримінація*. На четвертому – калькування (15 термінів або 10%), наприклад *cohabitation* – *снівжиття*. Незначну кількість термінів перекладено транскрибуванням (5 термінів або 3%) та транслітерацією (1 термін або 1%). Відносно невелику кількість термінів, перекладених транскодуванням можна пояснити тим, що ми віддавали перевагу автохтонним словниковим відповідникам.

Дослідження показало, що найуживанішим способом перекладу двохкомпонентних термінів стало калькування, наприклад: *bilateral descent* – *двостороннє наслідування*, *feminist beliefs* – *феміністські вірування*, *sex typing* – *статевий розподіл*. Такий спосіб перекладу є цілком прогнозованим, адже калькування – це спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом перекладу її складових частин – морфем або слів – їх лексичними відповідниками у мові перекладу [5]. Таким способом ми переклали 105 термінів (76%).

Іншим способом перекладу двохкомпонентних термінів став описовий переклад, наприклад: *glass ceiling* – *перешкода для просування по службі у вищих ешелонах управління через стать*; *halo effect* – *сприйняття особистості людини крізь призму попередньої інформації про нього*. За допомогою описового перекладу ми переклали 32 терміни (23%).

При перекладі трьохкомпонентних та багатокомпонентних термінів ми побачили схожу тенденцію. Калькування виявилось найуживанішим способом перекладу трьохкомпонентних (12 одиниць або 71%) та багатокомпонентних (3 одиниці або 60%) термінів. Описовий переклад став другим за частотністю способом перекладу трьохкомпонентних (5 одиниць або 29%) та багатокомпонентних (2 одиниці або 40%) термінів вибірки. Однак, треба зазначити, що трьохкомпонентних та багатокомпонентних термінів у вибірці виявилось замало задля того, щоб робити далекосяжні висновки.

Також ми побачили, що серед термінів у галузі соціології існує певна кількість лексичних одиниць латинського або грецького походження, у нашій вибірці їхня кількість складає 45 одиниць. До складу таких термінів входять морфеми, відповідно до значення яких ми можемо віднести їх до соціологічних термінів. Наприклад, у слові *polygamy* – *багатошлюбність* термінологічним маркером ви-

ступає коренева морфема *-gamu*, яка використовується для позначення форм шлюбу, що дозволяє віднести цей термін до галузі соціології сім'ї. У слові *sociometry* – дослідження міжособистісних відносин у групі, морфема *socio-* (службова морфема, яка відповідно до сучасних підходів класифікується як напівпрефікс) також дозволяє співвіднести цей термін з соціологічною термінологією. Зважаючи на таку структуру, не дивно, що пріоритетним способом перекладу термінів латинського або грецького походження являється саме калькування.

Цікавим виявився переклад термінів-неологізмів, які не мають відповідника в українській мові. Такі терміни відносять до так званої безеквівалентної лексики, під якою в слід за С. Влаховим та С. Флоріним ми розуміємо одиниці, що не мають з тих або інших причин лексичних відповідників у мові перекладу [2].

При перекладі нових термінів виникає проблема пошуку його оптимального відтворення у цільовій мові: «чи просто запозичити його з мови-джерела, переписавши його за правилами рідної орфографії або зберігши оригінальне написання, чи перекласти цей термін на рідну мову. А якщо перекласти, то яким чином – буквально (під кальку) чи описово» [4].

Ця проблема є досить серйозною, адже кожний новий термін, запроваджений у ту чи іншу галузеву терміносистему, має бути вдалим, він повинен гармонійно вписатися у дану терміносистему, бути евфонічним (милозвучним), здатним утворювати деривативи тощо [1; 3].

Ситуація в українській термінології ускладнюється тим, що в Радянському Союзі дослідники працювали з російською мовою, та вклад в українське термінознавство був дуже незначним. Тому зараз перекладачі за традицією продовжують користуватись англо-російським словником, а потім перекладають українською. Також терміни намагаються перекладати транскодуванням, не враховуючи великих можливостей української мови. Наприклад, *adelphogamy* в російському словнику перекладається як «адельфогамія», що дає змогу зрозуміти цей термін тільки спеціалістам у галузі соціології сім'ї, та тим, хто знайомий із грецьким термінознавством. Натомість, ми пропонуємо переклад «шлюб між братом і сестрою», що дає змогу зрозуміти цей термін більше ніж певній категорії людей. Із часом та розвитком соціології як науки, більше термінів увійдуть в українську мову, і, можливо, відпаде необхідність у такому перекладі.

Підбиваючи підсумок, пропонуємо загальні кількісні результати по кожному з способів перекладу: на першому місці – калькування

(125 одиниць або 43%), на другому – описовий переклад (89 одиниць або 29%), на третьому – пошук автохтонного словникового відповідника (59 одиниць або 19%) та на останньому – транскодування (27 одиниць або 9%).

Таким чином можна зробити наступні **висновки**:

1) Основним способом перекладу однокомпонентних термінів є пошук автохтонного словникового відповідника (59 одиниць). Калькування – це найбільш частотний спосіб перекладу двох-, трьох-, та багатоконпонентних термінів у галузі соціології.

2) Серед обраних термінів у галузі соціології зустрічається певна кількість слів грецького та латинського походження. Спосіб їхнього перекладу – калькування – пов'язаний з їх морфологічною структурою.

3) У вітчизняному перекладознавстві панує тенденція перекладу термінів на основі мови-посередника через те, що в Україні створення соціологічних словників знаходиться на стадії розвитку. Значна кількість термінів у вибірці не має відповідника, зафіксованого у словнику. У такому випадку, ми шукали еквівалент в англо-російському словнику, та перекладали його на українську мову.

Перспектива дослідження полягає в тому, що його матеріали та результати можуть використовуватись при проведенні подальших перекладознавчих досліджень у галузі термінології та в розробці словника глосарія соціологічних термінів.

Література

1. Белодед И. К. *Интернациональные элементы в лексике и терминологии* / И. К. Белодед. – Харьков : Вища школа, Издательство при ХГУ, 1980. – 208 с.
2. Влахов С. *Непереводимое в переводе* / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 343 с.
3. Д'яков А. С. *Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти* / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМ Academia, 2000. – 216 с.
4. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури* / В. І. Карабан – Вінниця : Нова книга, 2001. – 303 с.
5. Комиссаров В. Н. *Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. [для ин-тов и фак. иностр. яз]* / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – С. 247.
6. *Online dictionary of the social sciences [Electronic resource]*. – Access : <http://bitbucket.icaap.org>.
7. *Open education sociology dictionary [Electronic resource]*. – Access : <http://sociologydictionary>.

org. 8. *Sociology [Electronic resource]* . – Access : <http://globalsociology.pbworks.com>. 9. *Why Women Still Can't Have It All [Electronic resource]*. – Access : <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2012/07/why-women-still-cant-have-it-all/309020>.

УДК 811.111'255:001.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Островська Н. Ю., Царьова С. О. (доцент)

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

У статті мова йде про основні прийоми перекладу термінів у галузі електротехніки. Розглядається структурна типологія термінів та перекладацькі трансформації, що використовуються для їх перекладу.

Ключові слова: *вихідна мова, еквівалент, переклад, перекладацькі трансформації, термін, цільова мова.*

Н. Ю. Островская, С. О. Царева. Перевод терминов в области электротехники с английского на украинский язык. *В статье речь идет об основных приемах перевода терминов в области электротехники. Рассматривается структурная типология терминов и переводческие трансформации, которые используются для их перевода.*

Ключевые слова: *исходный язык, перевод, переводческие трансформации, термин, эквивалент, язык перевода.*

N. Y. Ostrovska, S. O. Tsariova. The Specifics of translating terms in the field of electrical engineering from English into Ukrainian. *The article deals with the main methods of translating terms in the field of electrical engineering. Structural types of terms as well as translation transformations used for their translation have been considered.*

Key words: *equivalent, source language, target language, term, translation, translation transformations.*

Дана стаття присвячена вивченню особливостей перекладу термінів у галузі електротехніки.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що незважаючи на неспинний розвиток електротехніки та роль, яку вона відіграє у сучасному світі, термінологія даної галузі є недостатньо розвинутою, а також залишаються малодослідженими способи перекладу термінів у цій галузі.

Об'єктом дослідження є проблема перекладу термінів з англійської українською мовою, а **предметом** — особливості їх перекладу у галузі електротехніки.

Метою даної статті є вивчення структурної типології термінів у галузі електротехніки та особливостей їх перекладу.

Поставлена мета досягається шляхом розв'язання наступних завдань: аналіз теоретичних матеріалів з теми дослідження; аналіз структурних характеристик термінів у галузі електротехніки; вивчення основних способів перекладу термінів у галузі електротехніки.

Матеріалом дослідження слугували наукові статі, взяті із американських журналів з електротехніки та електроніки, переважно із таких як IEEE (The Institute of Electrical and Electronics Engineers).

Терміни є невід'ємною складовою будь-якого науково-технічного тексту. Вони точно виражають певні поняття, процеси та назви речей; фіксують знання про спеціальний предмет, явище чи процес наукової сфери або професійної діяльності [3, с. 8].

Специфіка термінів полягає в тому, що вони зазвичай створюються в процесі виробничої та наукової діяльності і функціонують лише серед людей, що володіють відповідними науковими та виробничими реаліями. Отже, щоб правильно визначити те поняття, яке виражає термін, необхідно бути обізнаним у тій галузі науки або техніки, до якої відноситься дана термінологія.

За визначенням В. І. Карабана, термін — це «мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки» [2, с. 315].

За структурою терміни поділяються на прості (складаються з одного слова), складні (складаються з двох або більше слів та пишуться разом або через дефіс), терміни-словосполучення (складаються з двох або більше компонентів) та абревіатури [1, с. 257].

Проаналізувавши обрані для дослідження тексти у галузі електротехніки та відібравши близько 350 термінів, виявили, що найбільш вживаними є прості терміни (43%) та терміни-словосполучення (47), і рідше зустрічаються складні терміни (2%) та терміни-абревіатури (5%).

Приклади цих термінів з їх перекладами наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Терміни, що зустрічаються у текстах в галузі електротехніки
(на прикладі статті з американського журналу електротехніки
та електроніки “IEEE”)**

Типи термінів	Оригінал	Переклад
Прості терміни	transformer	трансформатор
	coil	катушка
	primary	первинна обмотка
	current	струм
	capacitor	конденсатор
Складні терміни	waveform	сигнал
Терміни- словосполучення	zero current	нульове значення струму
	klystron tube	клістрон
	skin effect	поверхневий ефект
	switch mode power supply	імпульсне джерело електроживлення
	corona discharge	коронний розряд
Терміни-абревіатури	DC (direct current)	постійний струм
	IGBT (insulated-gate bipolar transistor)	БТІЗ (біполярний транзистор з ізольованим затвором)

Також у досліджуваних текстах зустрічалися терміни з антропонімами (3%) (до складу яких входить власна назва), наприклад, *Wheeler formula* – *формула Уйлера*; *Faraday screen* – *клітка Фарадея*.

Під час перекладу термінів у галузі електротехніки, перш за все, ми намагалися знайти відповідний еквівалент терміну вихідної мови у цільовій мові (*voltage* – *напруга*; *current* – *струм*).

Коли не вдавалося знайти доречного еквіваленту терміну, використовували різні види перекладацьких трансформацій. Таким чином, ми вдавалися до наступних перекладацьких трансформацій:

Калькування

Oil jacket – масляна сорочка.

Individual oil jackets enclose each secondary.

Окремі **масляні сорочки** огортають кожну вторинну обмотку.

Output load – вихідне навантаження.

Additional benefits of resonant topologies include the strong dependence of power on an output load.

Додаткові переваги резонансних схем електричних з'єднань включають сильну залежність енергії від **вихідного навантаження**.

Транскодуння

Impedance – імпеданс.

*Resonant transformers have traditionally been designed with a tightly wound, low **impedance** primary.*

*За традицією резонансні трансформатори проектуються з туго намотаною первинною обмоткою з низьким **імпедансом**.*

Описовий переклад

Rectifier – перетворювач змінного струму у постійний.

*A set of three transformers with resonant secondaries are used to drive the klystron tube through a **rectifier**.*

*Щоб провести клістрон через **перетворювач змінного струму у постійний**, використовується набір із трьох трансформаторів з резонансною вторинною обмоткою.*

Додавання слова

Primary distribution system – головна мережа розподілу електроенергії.

*When the **primary distribution** system must deliver electrical power over a long distance, a higher voltage generally is favored.*

*Коли **головна мережа розподілу електроенергії** має передати електроенергію на велику відстань, як правило, використовується більша висока напруга.*

Перестановка слова

Power converter – перетворювач енергії.

*Such **power converters** are capable of producing 10s of MWs.*

*Такі **перетворювачі енергії** можуть виробляти десятки мегават.*

Volt second – вторинна напруга.

*Use of nanocrystalline iron cores provides high **volt seconds**.*

*Використання нанокристалічного залізного осердя забезпечує високу **вторинну напругу**.*

У результаті дослідження ми дійшли **висновку**, що тип терміну залежить від способу його перекладу. Так, наприклад, ми встановили, що прості терміни зазвичай перекладаються за допомогою вибору відповідного еквіваленту чи за допомогою калькування або транскодуння та описового перекладу. Терміни-словосполучення, в свою чергу, перекладаються за допомогою додавання або перестановки слова.

Отже, отримані результати можна вважати **перспективними** для подальшого дослідження у цій галузі, бо на даному етапі українська терміносистема у галузі електротехніки не розвинута на достатньому рівні і потребує подальшого розвитку та дослідження. Вирішенням цієї проблеми може стати систематизація та впорядкування термінологічної бази у галузі електротехніки та створення термінологічних словників, що значно полегшить не тільки роботу перекладача, але і спілкування між фахівцями з різних країн, які зайняті у цій сфері.

Література

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навчальний посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – В. : Нова книга, 2010. – 232 с. 2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – В.: Нова книга, 2004. – 576 с. 3. Пронина Р. Ф. Пособие по переводу английской научно-технической литературы / Р. Ф. Пронина. – М. : Изд. «Высшая Школа», 1973. – 199 с.

УДК 811.161'255.4

ПЕРЕКЛАД ІЗ БЛИЗЬКОСПОРІДНЕНИХ МОВ

Петренчук М. І., Кальниченко О. А. (доцент)

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
(кафедра теорії та практики перекладу)

У статті розглядається проблематика перекладу з близькоспоріднених мов на основі робіт провідних українських теоретиків та практиків перекладу. Описується, чим було обумовлено виникнення теорії перекладу з близькоспоріднених мов, а також процес її становлення та подальшого розвитку.

Ключові слова: *буквалізм, переклад із близькоспоріднених мов, перекладознавство, теорія перекладу.*

М. И. Петренчук, А. А. Кальниченко. Перевод с близкородственных языков. *В статье рассматривается проблематика перевода с близкородственных языков на основе работ ведущих украинских теоретиков и практиков перевода. Описывается чем обусловлено возникновение теории перевода с близкородственных языков, а также процесс ее становления и дальнейшего развития.*

Ключевые слова: *буквалізм, переводоведение, перевод с близкородственных языков, теория перевода.*

M. I. Petrenchuk, O. A. Kalnychenko. Translation from closely related languages. *The article deals with difficulties of translation from closely related languages put forward by leading Ukrainian theoreticians and practitioners of*

Translation. The purpose of origin of Translation Theory from closely related languages is described, as well as the process of its formation and further development.

Key words: *literalism, translation from closely related languages, Translation Theory, Translation Studies.*

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що теорія перекладу з близькоспоріднених ще не досить вивчена і підлягає більш детальному дослідженню. **Об'єктом** дослідження стали основні проблеми і складності при перекладі з близькоспоріднених мов. **Предметом** дослідження є причини виникнення теорії перекладу з близькоспоріднених мов, а також внесок українських теоретиків та практиків перекладу безпосередньо до становлення та розвитку теорії перекладу з близькоспоріднених мов. **Метою** даного дослідження є виявлення та опис основних труднощів при перекладі з близькоспоріднених мов, а також підкреслення внеску українців до теорії перекладу з близькоспоріднених мов.

Перш за все слід виділити, що проблемами перекладу з близькоспоріднених мов почали займатися саме в Україні на початку ХХ ст. Але особливого розквіту ця теорія набула у 1930х–1950х роках. Проблематикою перекладу займалися так звані «неокласики» на чолі з Миколою Зеровим. Але саме дидактика перекладу в Україні почалася у 1929 році з виходу монографії Олександра Фінкеля «Теорія та практика перекладу» [1, с. 151]. У своїй праці харківський філолог і перекладач О. М. Фінкель спромігся визначити найголовніші добробки в області перекладу найвизначніших європейських філологів та перекладачів, окреслити тогочасний стан українського перекладознавства, а також виділити основні проблемні питання теорії радянського перекладу взагалі [2, с. 85]. Наступною ключовою ланкою в становленні теорії перекладу з близькоспоріднених мов стало введення у 1930–33 р. Михайлом Калиновичем та Миколою Зеровим нової університетської дисципліни «методологія перекладу», яка при подальшому розвитку отримала назву перекладознавство. Слід зазначити, що цей крок став дуже важливим підґрунтям для подальшого розвитку теорії перекладу в Україні [1, с. 151]. Неможливо також не згадати той обсяг роботи, який охопили Максим Рильський, який першим і висунув теорію перекладу з близькоспоріднених мов [5] та Олекс Кундзіч, який висунув твердження, стосовно впливу буквального перекладу на літературну мову [3]. Їх внесок в перекладознавство дійсно важко переоцінити. Їм належать численні статті, монографії та книги присвячені проблемам перекладу з близькоспоріднених мов. Але про це мова піде пізніше.

Вже тоді науковці почали замислюватися над такими складними поняттями як «лакуна» та «реалія» («лексичний пропуск» та «семантична прогалина»), – тобто поняття, що розуміються як без еквівалентна лексика або коли в цільовій мові не існує відповідника слову чи словосполученню джерельної мови. Але науковці, що вивчать перекладознавство відносно нещодавно почали замислюватися над існуванням поняття, протилежного лакуні (відсутність еквівалента не у цільовій мові, а саме у джерельній) яке назвали «особливою одиницею мови» [1, с. 151]. Соня Тіркконен-Кондіт, фінський науковець, запропонувала «гіпотезу про унікальні мовні одиниці» (unique items hypothesis), згідно з якою у текстах, у яких міститься багато «особливих одиниць мови» при перекладі часто недопередаються і в перекладі вони мають не таке широке значення, як у мові оригіналу [7]. Проте, слід зазначити, що ще у 1956 р. Микола Лукаш звернув увагу на це явище, і у своїй праці «Прогресивна західноєвропейська література в перекладах на українську мову» спромігся таки вивести основні пункти стосовно поняття «унікальних мовних одиниць» [4].

Що ж стосується перекладу з близькоспоріднених мов, то першим хто висунув дану теорію був Максим Рильський. Він наголошував, що на перший погляд здається, що перекладати з близьких мов дуже просто, але у деяких випадках важчі саме переклади з близькоспоріднених мов. Близькість мов іноді допомагає перекладачеві, а іноді й створює додаткові труднощі. При перекладі з мови близькоспорідненої раз у раз виникають спокуси перекладати слово в слово, а це часто призводить до цілковитого викривлення змісту [5, с. 227]. Щодо художнього перекладу Максим Рильський зазначає, що перекладачеві слід перш за все перекладати зміст, а не слова. Не слід забувати і про такі загальновідомі факти, як існування в близькоспоріднених мовах омонімів чи напівомонімів, тобто слів, що однаково звучать і мають різне значення, наприклад, такі слова протилежного значення, як російське «уродливый» і українське «вродливий». Максим Тадейович наголошував, що для перекладу з близькоспоріднених мов мало добре володіти обома мовами, слід також враховувати національні відмінності і особливості. Так, наприклад, росіянин порівнює кохану дівчину з *білокурою березою*, а українець – з *гнучкою тополею*.

Проблеми буквализму при перекладі з близькоспоріднених мов торкнувся також Олекса Кундзіч. Він відмічає, що існувало лише два засоби перекладу: реалістичний, творчий, внаслідок якого правдиво передавався оригінал – тобто *власне переклад*, і другий спосіб – буквализм, послідовне копіювання слів, внаслідок якого з'являвся текст, невідповідний оригіналові, тобто *власне не переклад*. Тут ми

можемо прийняти визначення Чернишевського: «Буквальність не є близькість, а тільки невідповідність». Справді, нема на світі двох цілком однотипних мов, отже, буквальный переклад твору завжди в результаті дасть невідповідність. Таким чином, буквализм просто випадає з художньої сфери, це, кажучи не метафорично, без перебільшення, – канцелярська сфера. Перекладний твір повинен жити в народі, як оригінальний. Це – незаперечне положення, і воно повинно бути критерієм. Буквалізм, згідно з його словами, – не лише калічення слова, знівечення фрази, руйнування мови, це разом з тим і руйнування художніх образів, картин, спотворення зображеної у творі реальної дійсності. Реалізм у перекладі – це правдива передача реальної дійсності, відображеної в оригіналі. Реалістично перекласти означає передати засобами своєї мови все відчуте і усвідомлене автором оригіналу. Тобто – перекладач-художник пише теж реальну дійсність, сприйняту і осмислену через оригінал писав О. Кундзіч [3].

Володимир Россельс також плідно працював, розвиваючи теорію перекладу з близькоспоріднених мов. Теорія художнього перекладу покликана, зокрема, класифікувати і аналізувати перепони (пов'язані з національними реаліями, характером твору, авторською манерою, і з конкретним співвідношенням даних двох мов). При перекладі з близькоспоріднених мов слід врахувати той факт, що збереження перекладачем у своєму перекладі безлічі діалектизмів (село, батько, тато і т.д.) у той час як оригінал написаний чистою літературною мовою, – абсолютно не виправдано писав В. Россельс. Якщо поглянути на лексику близькоспоріднених мов в цілому, то виявиться, що кордони мовних стилів в різних слов'янських мовах, як правило, не збігаються. Так, в російській мові велику кількість понять в нейтральній, незабарвленій формі виражається словами книжними, а в таких, наприклад, мовах, як українська, чеська і білоруська ті ж поняття виражені образної народної промовою. Там, де перекладач йде шляхом копіювання, стильове забарвлення мови в перекладі підчас змішуються, пропорції порушуються.

Таким чином, деякі російські переклади виглядають куди більш просторічними, ніж оригінали. Міру насичення перекладу елементами того чи іншого мовного стилю (просторіччя, архаїки, книжності) перекладач кожен раз повинен співвіднести з мірою поширення цього стилю в живій мові свого народу [6].

Література

- 1. Кальниченко О. А. Український внесок у світове перекладознавство / О. А. Кальниченко, Н. М. Кальниченко // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація :*

тези доповідей XIII наукової конференції з міжнародною участю, 7 лютого 2014 р., м. Харків. — Х. : Харківський національний університет імені В.Н, Каразіна, 2014. — С. 144–145. 2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). / Корунець І. В. — Вінниця : Нова книга, 2001. — 448 с. 3. Кундзіч О. Л. Стан художнього перекладу на Україні / О.Л. Кундзіч // Слово і образ. — К.: Рад. Письменник, 1966. — С. 95–141. 4. Кундзіч О. Л. Перевод и литературный язык / О. Л. Кундзіч // Мастерство перевода : сб. ст. — М. : Сов. Писатель, 1959. — С. 7–45. 5. Лукаш М.В. Прогресивна західноєвропейська література в перекладах на українську мову/ М. Лукаш // Протей / [редкол. О. Кальниченко (голова) та ін.]. — Х. : НУА, 2009. — Вип. 2. — С. 560–605. 6. Рильський М.Т. Ясна зброя / М.Т. Рильський. — К. : Радянська школа, 1971. 7. Рильський М.Ф. Художественный перевод с одного славянского языка на другой / М.Ф. Рильський. — М. : Изд-во Академии наук СССР, 1958. 8. Россельс В. М. Подпорья и преграды (заметки о переводе с близкого языка) / В. М. Россельс // Мастерство перевода. — 1962. — № 2. — С. 151–178. 9. Tikkonen-Condit S. Unique items — over- or uner-represented in translated language? / Sonja Tikkonen-Condit // Translation Universals : do they exist? / A. Mauranen and P. Kujamäki (eds.). — Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins, 2004. — P. 177–184. [Tikkonen-Condit Sonja. Translationese — a myth or a empirical fact? A study into the linguistic identifiability of translation language / Sonja Tikkonen-Condit // Target. — 2002. — 14:2. — P. 207–220].

УДК 811.111'255:001.4:575

ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Полтавець Ю. Д., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Розглянуто особливості перекладу українською мовою англomовних термінів у галузі медицини, проаналізовано вплив структури терміну в тексті оригіналу на його переклад українською мовою; визначено основні прийоми та способи такого перекладу.

Ключові слова: *перекладознавство; медицина, прості, складні та похідні терміни; терміни-словосполучення, способи перекладу.*

Ю. Д. Полтавец, Л. Н. Черноватый. Прагматические аспекты перевода на украинский язык англоязычных терминов в области медицины. *Статья рассматривает особенности англоязычных терминов в области медицины, анализируется влияние структуры термина в тексте оригинала на его перевод на украинский язык; определяются основные приемы и способы такого перевода.*

Ключевые слова: *переводоведение, медицина, простые, сложные и производные термины; термины-словосочетания; способы перевода.*

Yu. D. Poltavets, L. M. Chernovaty. Pragmatic aspects of translating English medical terminology into Ukrainian. *The article deals with the peculiarities of English medical terminology, analyzes the impact of the term structure in the source text upon its translation into Ukrainian, as well as the translation techniques used for the said translation.*

Key words: *translation, medicine, simple, compound, derivative medical terms and terminological word combinations, translation techniques.*

Як відомо (див. [4]), фахова компетентність перекладача (ФКП) включає певну кількість компонентів, діапазон яких варіюється у різних авторів, однак предметний (галузевий) та термінологічний компоненти входять до переважної більшості моделей ФКП. Перший із них містить знання, що стосуються поняттєвої системи відповідної галузі (наприклад, економіка, юриспруденція тощо), а другий – вимагає володіння термінами, що позначають компоненти згаданої системи. Як свідчать дослідження [4], відсутність предметних знань вкрай негативно впливає на якість перекладу, аж до неможливості його здійснення взагалі, а незнання відповідної термінології лише

поглиблює згадані труднощі [1–3]. Таким чином, розвиток предметного (галузевого) та термінологічного компонентів ФКП має бути обов'язковим компонентом змісту навчання майбутніх перекладачів. Однак конкретне наповнення згаданого змісту потребує спеціальних досліджень, зокрема, стосовно концептуального складу відповідної галузі та її термінологічного апарату. Подібних праць на нинішньому етапі розвитку методики викладання перекладу помітно не вистачає, що й спричинює актуальність цієї проблеми.

Враховуючи кількість та обсяги матеріалу, які випускають іноземні видання у галузі медицини, перед перекладачами постає важливе завдання – зробити ці знання доступними для її цільової аудиторії та тим самим прискорити обмін досвідом та матеріалами між фахівцями різних мовних груп. Отже, дане дослідження є важливим як для перекладознавства загалом, так і для подальшої роботи з текстами у вищезгаданій галузі.

Мета дослідження полягає у вивченні даної проблеми на матеріалі оригінальних текстів, що відносяться до галузі медицини, зокрема, тих, що стосуються захворювання «шизофренія».

Поставлена мета дослідження передбачала розв'язання наступних завдань:

- відбір матеріалу дослідження (англомовної медичної термінологічної лексики, що стосується поняття «шизофренія»);
- поділ відібраної англійської термінологічної лексики на групи, залежно від її структурних характеристик;
- аналіз способів, застосованих для перекладу відібраної англійської термінологічної лексики українською мовою;
- аналіз співвідношення способів, застосованих для перекладу відібраної англійської термінологічної лексики українською мовою з метою перевірки гіпотетичної залежності вибору способу перекладу від структури терміна;
- формулювання методичних рекомендацій щодо використання одержаних результатів у процесі формування фахової компетентності майбутніх перекладачів.

Об'єктом дослідження є способи перекладу англійських медичних термінів українською мовою, а предметом аналізу – вплив структури англійського терміна на вибір способу перекладу. Як уже згадувалося раніше, зважаючи на обмеження що накладаються обсягом статті, ми звузили згаданий аналіз до категорії «шизофренія», яка є важливою для розуміння галузі психіатрії загалом.

Для забезпечення необхідного обсягу матеріалу дослідження нами було відібрано термінологічний корпус для аналізу, який складався з 313 лексичних одиниць. З них – 6 простих термінів; 43 – суфік-

сальних; 6 – префіксальних; 40 – префіксально-суфіксальних; 34 – складних та 184 – словосполучень. Загальні результати дослідження гіпотетичної залежності вибору способу перекладу від структури терміна подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Питома вага (у відсотках) різних способів
перекладу медичних термінів**

Терміни \ Спосіб перекладу	Словниковий відповідник	Додавання слова	Контекстуальна за- міна	Транскодування			Калькування	Пермутація	Смисловий розвиток	Вилучення слова	Заміна частини мови
				Транскрибування	Транслітерація	Адаптивне тран- скодування					
Прості	66	34	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Пох (суф)	63	11	5	7	5	9	0	0	0	0	0
Пох (прф)	50	17	0	0	0	0	0	0	33	0	0
Пох (прф-суф)	39	5	12	2	15	27	0	0	0	0	0
Складні	9	3	0	0	0	88	0	0	0	0	0
Слвсплч	0	18	25	0	0	2	37	19	2	3	2
Середнє	38	14	7	1,5	3	23	6	3	6	0,5	0,4
				27,5							

Умовні позначення: Пох – похідні терміни, прф – префіксальні терміни, суф – суфіксальні терміни, прф-суф – префіксально-суфіксальні терміни, слвсплч – словосполучення.

Як впливає з табл.1, якщо абстрагуватися від словникового відповідника, що потребує знання останнього або вміння користуватися довідковими матеріалами (словниками тощо), то можна помітити певні закономірності у виборі способу перекладу, залежно від структури терміна, що передається українською мовою.

У категорії простих термінів третю їх частину перекладено із застосуванням додавання слова. Ця тенденція була б цікавою, якби не занадто мала кількість (6) проаналізованих термінів у цій категорії, яка не дозволяє зробити будь-які обґрунтовані висновки щодо гіпотетичної залежності між структурою терміна та способом його перекладу, оскільки у цьому випадку згадана питома вага додавання слова може бути випадковою. Відповідно це питання потребує додаткового вивчення на матеріалі більш представницького корпусу простих термінів.

В межах категорії похідних термінів питома вага словникового відповідника залишається значною і варіюється від 63% для суфіксальних до 39% стосовно префіксально-суфіксальних термінів. Висновки щодо вибору способів перекладу префіксальних термінів (половина припадає на словниковий відповідник, третина – на смисловий розвиток, а решта – на додавання слова), яких у вибірці знайшлося лише шість, не можуть бути сформульовані з достатнім ступенем надійності, так само як і щодо простих термінів.

Більше половини (63%) суфіксальних термінів зафіксовано в словниках і потребують знання відповідників або навичок використання довідкової літератури. П'ята частина (21%) термінів передавалася за допомогою транскодування, в межах якого, зважаючи на помітні розбіжності норм англійської та української мов, логічно переважає адаптивне транскодування. Кожен десятий термін (11%) потребував додавання слів для конкретизації його значення, а ще в 5% випадків досягнення останньої мети забезпечувалося за допомогою контекстуальної заміни.

Префіксально-суфіксальні терміни дещо менше, порівняно з іншими похідними, представлені у словниках, хоча їх частка (39%) залишається відносно високою. З одного боку, це може пояснюватися тим, що укладачі словників можуть не намагатися давати усі можливі похідні слова із застосуванням усіх потенційно можливих префіксів і суфіксів, виходячи з того, що користувачі словниками самі можуть вивести значення таких термінів, спираючись на значення відповідних афіксів. Звертає на себе увагу висока питома вага транскодування для передачі цієї категорії термінів, частка якої сягає майже половини усіх застосованих способів перекладу (44%). Це можна пояснити великою часткою у цій категорії слів латинського та грецького походження, які зазвичай є сприятливими об'єктами для застосування транскодування. Майже кожен п'ятий термін (17%) у цій категорії для конкретизації його значення потребував застосування контекстуальної заміни (12%) або додавання слів (5%).

Складні терміни у нашій вибірці передавалися майже виключно за допомогою транскодування (88%), лише кожний десятий термін (9%) був зафіксований у словнику, а ще у 3% випадків застосовувалось додавання слова. Таке незвичне співвідношення пояснюється тим, що до даної категорії потрапили майже виключно назви ліків, які словники фіксують із суттєвим запізненням, та й особливої потреби у цьому немає, оскільки назви нових ліків зазвичай транскрибуються й ідентифікуються спеціалістами без перекладу. Таким чином, висновки щодо способів перекладу складних термінів у даному випадку стосуються переважно назв ліків і можуть не поширювати-

ся на інші складні терміни у цій сфері, а тому способи перекладу цієї категорії термінів потребують додаткового дослідження.

Словосполучення представлені у нашій вибірці найбільш повно (59% усіх термінів), а тому й дають ширше підґрунтя для узагальнень. По-перше, ця категорія термінів відрізняється від попередніх тим, що має у своєму складі, як мінімум, два слова. Внаслідок цього перекладач має або калькувати структуру словосполучення у мові оригіналу, якщо це дозволяють норми мови перекладу, або ж застосувати перmutацію, коли згадані норми цього не дозволяють. Більше третини термінів (37%) у нашій вибірці дозволяло таке збереження, а отже й застосування калькування, а стосовно кожного п'ятого словосполучення (19%) довелось вживати перmutацію. Крім того, для забезпечення однозначного розуміння терміна-словосполучення у кожному четвертому випадку (25%) перекладач був змушений вдаватися до контекстуальної заміни, а ще щодо кожного п'ятого словосполучення (18%) – додавання слова.

Таким чином, можна констатувати, що структура терміна певним чином впливає на вибір способу перекладу. Похідні (суфіксальні та суфіксально-префіксальні), а також складні медичні терміни тяжіють до їх передачі із застосуванням транскодування, особливо якщо вони мають латинське або грецьке походження, що є доволі типовим випадком у медичній сфері. Назви ліків транскодуються практично в усіх випадках. Стосовно термінів-словосполучень застосовуються калькування або перmutація, залежно від конкретного співвідношення норм мов оригіналу та перекладу у кожному конкретному випадку. Для конкретизації значення терміна або його компонента в усіх випадках вживаються додавання слів або контекстуальна заміна, причому остання, за результатами нашого дослідження, є більш характерною для перекладу словосполучень. Питання співвідношення способів перекладу стосовно простих та префіксальних термінів потребує додаткового дослідження з причини недостатнього матеріалу для аналізу у нашій вибірці.

Викладений вище зміст дозволяє сформулювати методичні рекомендації по застосуванню одержаних результатів у змісті навчання майбутніх перекладачів. Гіпотетичний курс навчання перекладу англomовної медичної літератури як основний чи факультативний курс має включати такі блоки.

Блок 1. Поняття «Психічні розлади»: шизофренія (кататонічна, дитяча, параноїдальна, дезорганізована, резидуальна та недиференційована; децифтарна/недефіцитарна), біполярний афективний розлад, психоз, прикордонний емоційно нестійкий розлад особистості, короткочасний психічний розлад, тривожний розлад, когні-

тивний розлад, маячний розлад, шизоафективний розлад, шизофреноформний розлад, спонтанні рухові розлади, гіперкінетичний розлад, obsесивно-компульсивний, розлад порушення чутливості органів почуттів.

Блок 2. Поняття «Симптоми та ознаки захворювань»: скриті, гострі, когнітивні, симптоми дезорганізації; позитивні та негативні симптоми та ознаки: делірія (марення), галюцинація (слухова, зорова, нюхова, смакова, тактильна), незв'язність мислення, кататонія, емоційна тупість, когнітивна дисфункція, емоційне сплюснення, мовне збіднення, ангедонія, відлюдність, заціпеніння, депресія, відчай, жорстокість, ізоляція, роздратованість, підозрілість, незвичайні думки, порушення сприйняття, занепокоєння, дезорганізована мова, дезорганізована поведінка; наслідки захворювання: безробіття, відчуження, розрив відносин, погіршення умов життя, самогубство, зловживання алкоголем та наркотиками; стадії захворювання: преморбідна (ініціальна) стадія, продромальна стадія, стадія розвитку, пізня стадія, ремісія, рецидив.

Блок 3: Поняття «Етіології захворювань»: біологічне підґрунтя (збільшення шлуночків головного мозку, зменшення товщини кори головного мозку, зменшення гіпокампу), зміни у нейромедіаторах (дофамін, глутамат), інші неврологічні порушення, стрес-фактори оточуючого середовища, генетична схильність (схожі захворювання у родичів першого ступеня), внутрішньоутробні, родові та післяродові ускладнення; інфекційні захворювання ЦНС, недоїдання та вірусні захворювання матерів у другому триместрі вагітності, вага дитини при народженні менше 2500 грам, резус-конфлікт матері і дитини під час другої вагітності, киснева недостатність.

Блок 4: Поняття «Способи лікування»: обстеження; психологічна консультація; види ліків: нейролептичні засоби (антипсихотики (нейролептики) і антипсихотики другого покоління (АПВП)), реабілітація, курс соціальної адаптації, психотерапія, медикаментозне лікування; вплив ліків: побічний ефект (седація, притуплення когнітивних функцій, дистонія та ригідність м'язів, тремор, підвищення рівня пролактину, збільшення ваги та акатизія (психомоторне збудження), гарячка, розлад вегетативної нервової системи, підвищення рівня КФК), афінність (спорідненість) з різними видами рецепторів (дофаміновими, альфа-адренорецепторами, мускариновими); активність ліків: низькоактивні, середньоактивні, високоактивні; форми ліків: таблетки, рідина, внутрішньом'язові ін'єкції короткої та тривалої дії; механізм дії ліків: блокування дофамінових D2 рецепторів (блокатори дофамінових (D2) рецепторів); назви певних препаратів: аміназин, арипіпразол, азенапін, бутирофенон, клоза-

пін, дибензоксазепін, дегідроіндол, флуфеназин, ілоперидон, локапін, оланзапін, паліперидон, перфеназин, пимозид, піперазин, піперидин, кветиапін, рисперидон, тіоридазин, тіотиксен, трифлуоперазин, зипрасидон.

Перспективу дослідження вбачаємо у розширенні обсягу матеріалу дослідження та залучення інших сфер медичної галузі.

Література

1. Білозерська Л.П. *Термінологія та переклад: Навч. посібник для студентів філол. напряму підготовки / Л.П.Білозерська, Н.В.Возненко, С.В.Раденька.* – Вінниця: Нова книга, 2010. – 232 с.;
2. Карабан В.І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми.* – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
3. Овчаренко Н. *Теоретичні передумови дослідження терміносистем (на матеріалі сучасної української термінології) / Н. Овчаренко // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць.* – Донецьк: ДонНУ. – 2010. – вип. 20. – С.174–180.
4. Черноватий Л. М. *Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник [для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”] / Л. М. Черноватий.* – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.

УДК 811.111'255:502.51(26)

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ КЛЮЧОВИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ З ТЕМАТИКИ “ЗАБРУДНЕННЯ ОКЕАНУ”

Приходченко М. В., Фролова І. Є. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

У статті розглянуто особливості англо-українського перекладу ключових лексичних одиниць у газетних текстах екологічної проблематики з тематики “Забруднення океану”. Виявлено застосування різних способів перекладу ключових лексичних одиниць, встановлено залежність цих способів від змісту та структури лексичних одиниць;

обґрунтовано можливість використання укладеного глосарію в програмах автоматизованого перекладу.

Ключові слова: *текст екологічної проблематики, тема “Забруднення океану”, ключові лексичні одиниці, структура, зміст, способи перекладу, глосарій, автоматизований переклад.*

М. В. Приходченко, И. Е. Фролова. **Особенности англо-украинского перевода ключевых лексических единиц газетных текстов экологической проблематики тематики «Загрязнение океана».** *В статье рассмотрены особенности англо-украинского перевода ключевых лексических единиц в газетных текстах экологической проблематики тематики “Загрязнение океана”. Обнаружено использование разных способов перевода ключевых лексических единиц, установлена зависимость этих способов от содержания и структуры лексических единиц; обоснована возможность использования составленного словаря в программах автоматизированного перевода.*

Ключевые слова: *текст экологической проблематики, тема “Загрязнение океана”, ключевые лексические единицы, структура, содержание, способы перевода, глосарий, автоматизированный перевод.*

M. V. Prykhodchenko, I. Ye. Frolova. **English-Ukrainian translation of the key lexical units in the ecological sphere in the newspaper texts.** *The article focuses on the peculiarities of English – Ukrainian translation of the key lexical units in the newspaper texts concerning ecological sphere “Ocean pollution”. The use of different ways of translation of the key lexical units was found and the dependence of these ways on the content and structure of the key lexical units was established; the possibility of using the composed glossary in the programmes of the automated translation was argued.*

Key words: *texts in the sphere of ecology, “Ocean pollution” topic, key lexical units, structure, content, ways of translation, glossary, automated translation.*

У сучасну добу в перекладознавстві мають місце істотні зміни, його характер дещо змінився, бо на сьогодні художній переклад і пов'язана з ним творча креативність перекладача втрачають свою пріоритетну позицію поступаючись галузевому перекладу, значущість якого набуває в суспільстві все більш питомої ваги [3]. Саме із галузевим перекладом пов'язані перспективи сучасних інформаційних технологій, що спричинили виникнення машинного перекладу [5]. Наша робота присвячена перспективності розробки словників, в тому числі, електронних словників з екологічної проблематики, зокрема з тематики “Забруднення океану”. Тема екології, та зокрема

тема забруднення океану є одною з найбільш актуальних на сьогодні через свій безпосередній зв'язок з людиною та людською діяльністю [1]. Вона постійно висвітлюється у медіа, у тому числі й у газетних текстах та потребує посередництва в обміні та донесенні інформації про стан екології в усьому світі, що підкреслює актуальність ефективного перекладу текстів з цієї тематики а отже розробки спеціалізованих програм автоматизованого перекладу.

Об'єктом нашого дослідження є ключові лексичні одиниці англomовних текстів екологічної тематики.

Предметом аналізу виступають способи англо-українського перекладу цих ключових лексичних одиниць.

Метою роботи є виявлення особливостей англо-українського перекладу ключових лексичних одиниць з тематики “Забруднення океану” та встановлення можливостей впровадження їх в системи автоматизованого перекладу.

Матеріалом дослідження послужили автентичні англomовні публіцистичні тексти з тематики “Забруднення океану”, розміщені у мережі інтернет загальним обсягом 5842 тисяч знаків та їх 190 ключових одиниць [7].

У ході дослідження було розроблено модель аналізу, етапами якої стали: формування корпусу вибірки, систематизація корпусу вибірки, систематизація способів перекладу одиниць корпусу вибірки, встановлення кількісних параметрів, укладення глосарію та з'ясування можливостей його використання у програмах автоматизованого перекладу.

Процес добору ключових лексичних одиниць фактично збігся з їх змістовою класифікацією, оскільки обрані були ті одиниці, що об'єктивують основні складники поняттєвої сфери “Забруднення океану”.

За змістовим критерієм серед ключових лексем переважають слова, що належать до таких тематичних груп, як: «назви океанів»: (*Arctic, Atlantic*); «забруднення океанів»: (*marine pollution, ocean pollution, sea pollution*); «загрози, що призводять до зникнення живої природи»: (*pollution, climate change, over-fishing*); «наслідки забруднення»: (*wildlife starvation, toxicity, flood*); «забруднювальні речовини»: (*plastic bottles, cigarette lighters, toy*); «жива природа»: (*turtle, phytoplankton, tiny plant*); «експерти»: (*coral reef ecologist, fisheries scientist, toxicologist*); «природні об'єкти»: (*island, beach, coast, shores*), «жива природа»: (*turtles, phytoplankton, tiny plants*), «обладнання»: (*microscope, fine-mashed nets, waste disposal trucks*), «процеси»: (*bioremediation, biogeochemical processes, chemical adsorption*), «дослідження»: (*extensive laboratory testing, study, survey*), «джерела забруднення океанів»: (*French*

Frigate Shoals, eastern shores of the US, Papua New Guinea), «екологічні організації, програми та дослідницькі центри»: (*National Oceanography centre, US-based Sea Education Association, Woods Hole Oceanographic Institution*).

Усі обрані одиниці за структурним критерієм демонструють перевагу однокомпонентних (*pollution, toxicity, phytoplankton, toxin, turtle, survey, recycling* – 39%) та двокомпонентних (*ocean acidification, cigarette lighter, sewerage discharge, fisheries scientists, plastic dumping, global warming, wildlife starvation* – 40%), менш питому вагу мають трикомпонентні (*coral reef ecologists, greenhouse gas emissions, extensive laboratory testing, waste disposal truck, disturbances of the carbon cycle* – 13%) та полікомпонентні лексичні одиниці (*US National Oceanic and Atmospheric Administration, abnormally high water temperature, leakage of polluted ground water, International Programme on the State of the Ocean* – 8%).

Практичний аналіз, здійснений на основі розробленої моделі, дозволив отримати дані про наявні способи англо-українського перекладу газетних текстів.

У цьому дослідженні використано класифікацію способів перекладу, запропоновану В. І. Карабаном [2].

Аналіз засвідчив, що в англо-українському перекладі ключових лексичних одиниць з екологічної тематики найбільшу питому вагу мають такі способи як пошук словникового відповідника (28%) та пошук варіантного відповідника (15%), калькування без трансформацій (21%) та калькування із застосуванням трансформацій (36%).

Однокомпонентні одиниці були перекладені за допомогою пошуку словникового відповідника (*drought* – *посуха*, *recycling* – *переробка*, *estuary* – *гирло річки*, усього 24%) та пошуку варіантного відповідника (*fertilisation* – *удобрювання*, *survey* – *обстеження*, *contamination* – *забруднення*, усього – 15%), причому пошук словникового відповідника виявився більш продуктивним. Дво-, три-, та полікомпонентні одиниці були перекладені за допомогою словникового відповідника (*cigarette lighter* – *запальничка*, *sea anemone* – *актинія*, *English Channel* – *Ла-Манш*, усього – 3%), калькування з трансформаціями (*climate crisis* – *криза клімату*, *wildlife starvation* – *голодування живої природи*, *coral reefs decline* – *погіршення стану коралових рифів*, усього – 32 %) та без (*marine species* – *морські види*, *technologies for removing waste* – *технології з усунення відходів*, усього – 21 %), та за допомогою смислового розвитку (*fisheries scientist* – *вчений, що займається проблемами рибальства*, *climate change experts* – *експерти, що займаються питаннями змін клімату*, усього – 4%); причому пере-

клад за допомогою калькування з трансформаціями виявився найбільш продуктивним [6].

За результатами перекладацького аналізу було укладено глосарій.

Дослідження текстів з екологічної проблематики з тематики “Забруднення океану” в аспекті питомої ваги цих одиниць в цілому тексті засвідчив, що вона коливається у діапазоні 8–12%, причому найчастіше складає 9%. Ці підрахунки було здійснено шляхом таких процедур: було пораховано загальну кількість лексичних одиниць у тексті після чого вираховано кількість ключових лексичних одиниць з екологічної проблематики тематики “Забруднення океану”. Загальна кількість одиниць була прийнята за 100%, та від цієї кількості було вираховане процентне співвідношення ключових лексем.

Попри не дуже значну питому вагу ключових лексичних одиниць у досліджених текстах, вони відіграють дуже важливу роль в процесі перекладу, бо саме в них зосереджено основний зміст тексту. Отже, у випадку автоматизованого перекладу ключових лексем у тексті, завдання перекладача суттєво полегшується, бо решта лексичних одиниць, як правило, не є проблемними. На підтвердження цієї тези наводимо фрагмент тексту, де ключові одиниці виділені жирним шрифтом:

The team found a variety of **invertebrates** living in the **debris** including **crabs, sea anemones, barnacles, sponges, algae**, sparking fears that the **plastic** may aid the spread of invasive species.

The **researches** now plan to carry out extensive **laboratory testing and analysis** on the pieces of **plastic** they have collected, looking for **toxins**.

The ultimate aim of the project is to develop sound scientific sampling of **marine debris**, to assess prototype **technologies for removing the waste** and to gain insight into how future **clean-up programmes** might work.

Заміна виділених одиниць їхніми відповідниками з глосарію в автоматизованому режимі дає такий результат:

The team found a variety of **безхребетна тварина** living in the **сміття** including **краб, актинія, морська качечка, губка, морські водорості**, sparking fears that the **пластик** may aid the spread of invasive species.

The **дослідник** now plan to carry out extensive **лабораторне тестування та аналіз** on the pieces of **пластик** they have collected, looking for **токсин**.

The ultimate aim of the project is to develop sound scientific sampling of **морське сміття**, to assess prototype **технологія усунення викиди** and to gain insight into how future **програма з очистки** might work.

Таким чином, бачимо, що переклад лексем у текстах з тематики “Забруднення океану” в автоматизованому режимі є досить корисним для перекладацької практики, бо решта текста, як правило, не є проблемною в аспекті перекладу.

Перспективою роботи є подальший аналіз текстів з тематики “Забруднення океану” з метою доповнення розробленого глосарію, а також аналогічний аналіз текстів іншої тематики в межах екологічної проблематики.

Література

1. *Беляков О.О. Сучасні проблеми розвитку екологічної журналістики в Україні/ О.О. Беляков// Культура народів Причорномор'я. — 2001. — №22. — С. 149–152.*
2. *Карабан В. І. Переклад англійської наукової та науково-технічної літератури / В'ячеслав Іванович Карабан. — Вінниця : Нова Книга, 2001. — Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. — 304 с.*
3. *Комиссаров В. Н. Современное переводоведение/ В.Н. Комиссаров. — М.: ЭТС, 2001. — 424 с.*
4. *Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода/ Р.К. Миньяр-Белоручев. — М. : Московский лицей, 1996 — 208 с.*
5. *Марчук Ю.Н. Проблемы машинного перевода / Ю.Н. Марчук. — М.: Наука, 1983. — 232 с.*
6. *Abby Lingvo 11.0: Словарь. — [Electronic resource]. — Режим доступу: www.Lingvo.ru. — Заголовок з екрану.*
7. *BBC website. — [Electronic resource]. — Режим доступу: www.bbc.co.uk — Заголовок з екрану.*

УДК 811.111'255.4

СТРАТЕГІЇ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛО-РОСІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДІВ РОМАНУ ГАРПЕР ЛІ «УБИТИ ПЕРЕСМІШНИКА»

П'ятенко І. В., Фролова І. Є. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Розглянуто особливості реалізації стратегії креативності в англо-українському та англо-російському перекладах роману Гарпер Лі «Убити пересмішника». Виявлено мовні одиниці, що втілюють стратегію креативності. Способи перекладу – тактики стратегії креативності – досліджено в статичній (перекладацькі тактики та мовні засоби їх реалізації) та динамічній (варіювання тактик та мовних форм у різних перекладачах).

Ключові слова: мовні одиниці, способи перекладу, стратегія креативності, тактики.

И. В. Пятенко, И. Е. Фролова. Стратегии англо-украинского и англо-российского переводов романа Харпер Ли «Убить пересмешника». В статье рассматриваются особенности реализации стратегии креативности в англо-украинском и англо-российском переводах романа Харпер Ли «Убить пересмешника». Обнаружены языковые единицы, которые воплощают стратегию креативности. Способы перевода – тактики стратегии креативности – исследованы в статике (переводческие тактики и языковые формы их реализации) и динамике (вариирование их тактик и языковых форм у разных переводчиков).

Ключевые слова: способы перевода, стратегия креативности, тактики, языковые единицы.

I. V. Piatenko, I. Ye. Frolova. Strategies of English-Ukrainian and English-Russian translations of the novel “To Kill a Mocking Bird” by Harper Lee. The article focuses on the peculiarities of the creativity strategy realization in English-Ukrainian and English-Russian translation of the novel by Harper Lee “To Kill a Mocking Bird”. The language units realizing creativity strategy are singled out. Ways of translation – tactics of creativity strategy – are studied in statics (translation tactics and language means of their implementation) and dynamics (variation of different tactics and language means by different translators).

Key words: creativity strategy, language units, tactics, ways of translation.

В сучасну добу художній переклад вже не посідає пріоритетне місце в перекладацькій діяльності та перекладацьких студіях, оскільки сьгоднішнє глобалізоване інформаційне суспільство має величезну потребу у перекладі текстів офіційних документів, науково-технічної документації тощо. Це, утім, не применшує важливості художнього перекладу як в прикладному плані, так і у теоретичних аспектах. Це визначає **актуальність** нашого дослідження, у якому перекладацьку творчість розглянуто як стратегію перекладацької діяльності на матеріалі англо-українського та англо-російського перекладів відомого роману американської письменниці Гарпер Лі «Убити пересмішника».

Об’єктом дослідження виступають слова та словосполучення джерельного тексту та їх відповідники у цільовому тексті, що є засобами реалізації стратегії креативності.

Предметом аналізу є тактики стратегії креативності та їх якісне й кількісне варіювання в україномовному та російськомовному перекладах.

Метою роботи є аналіз тактик стратегії креативності – способів перекладу, що з ними кореспондують, та мовних засобів їх втілення у перекладах роману Гарпер Лі «Убити пересмішника».

Матеріалом дослідження слугували 120 слів і словосполучень та їх відповідники в україномовному та російськомовному перекладах роману Гарпер Лі «Убити пересмішника».

Під час проведення дослідження ми виходили з того, що художній переклад є основною частиною національно-літературного процесу, оскільки виступає посередником між літературами, без нього неможливо було б говорити про міжлітературний процес у всій його повноті.

Значну роль у вирішенні проблем перекладу відіграє стратегія, обрана перекладачем – носієм цільової мови, культурно-соціального менталітету, а також індивідуальною особистістю.

За своєю природою стратегія є теологічною [2], їй притаманна цілеспрямованість, орієнтація на результат [1; 4]. Метою застосування стратегій є розв'язання певної проблеми, а очікуваний результат являє собою цілісний ідеальний образ. Стратегії реалізуються через тактики (технологію, способи, методи, прийоми) перекладу [3]: стратегія описується як загальна найвіддаленіша мета, тактика – як конкретна найближча.

Стратегії перекладу можна систематизувати на основі моделі комунікації, запропонованої Р. О. Якобсоном, яка репрезентує мовленнєву комунікацію у вигляді шести комунікативних елементів: адресант (відправник), повідомлення, контакт, контекст (референт), код і адресат (отримувач, слухач) [3].

Стратегії перекладацької творчості проаналізовано на матеріалі українського та російського перекладів роману Гарпер Лі «Убити пересмішника». Вибір на користь цього твору зумовлений його значною популярністю, актуальністю його проблематики (захист прав людини); яскравим культурологічним фоном, на тлі якого розгортаються події та багатою мовою. Вибір українського та російського перекладів був визначений тим фактом, що обидва є єдиними варіантами, виконаними приблизно в один часовий період, перекладачами Норою Галь та Раїсою Облонською (на російську) та Михайлом Харенком (на українську).

У ході проведеного дослідження ми піддали аналізу виокремлені одиниці та з'ясували, які саме прийоми стратегії творчості (способи перекладу) використали перекладачі під час перекладу цих одиниць українською та російською мовами, тобто, які з наявних способів перекладу використовувались як тактики креативності.

Серед обраних слів та словосполучень перекладачі на українську та російську мови застосовували **пошук варіантного відповідника** (77 одиниць, 32,1%), у межах якого творча креативність перекладача в аналізованих нами творах полягає у використанні таких **прийомів**:

- **вибір стилістично забарвленого/стилістично зниженого синоніма**
- **застосування афіксальних засобів**

Вибір знижених синонімів спостерігаємо у такому фрагменті:

*Anyway, she was pretty **bruised up** when I got there, and she had a black eye comin'.* — У всякому разі, вона була добре **розмальована**, коли я туди прийшов, і під оком синець.

Ще одним прийомом перекладацької креативності виступають **афіксальні засоби**, а саме використання суфіксів, характерних для української мови, як правило зменшувальних, котрих немає в англійській мові. Вияв такої креативності зареєстрований у наступному фрагменті:

*The Radley Place was inhabited by an unknown **entity**.* — В садибі Редлі мешкало невідоме **страховисько**.

Під час **калькування** (16 одиниць, 6,7%) перекладачі також вдаються до креативності, застосовуючи також такий прийом як **словоскладання**, що ми простежуємо в такому реченні:

*Calpurnia, in her navy voile dress and **tub of a hat**, walked between Jem and me.* — Келпурнія в темно-синьому мусліновому платті, в **капелюсі-діжечці** йшла між нами.

Серед проаналізованих одиниць ми виявили застосування такого способу перекладу як **функціональний аналог** (14 одиниць, 5,8%), що ілюструє наступний фрагмент:

*Why, I run for Tate quick as I could. I knowed who it was, all right, lived down yonder in that **nigger-nest**, passed the house every day.* — Стало буть, я во всю прить за Тейтом. Черномазого-то я враз признал, он по ту сторону в **осином гнезде** живет, мимо нас всякий день ходит.

Семантичний розвиток (13 одиниць, 5,4%), суть якого полягає у звуженні, розширенні або зміщенні значення слів і виразів, для того, щоб донести зміст фрагменту джерельного тексту до адресата. Застосування такого способу зареєстровано в такому фрагменті:

Foot-washers believe anything that's pleasure is a sin. — **Бантисту-ногомийки** вважають, що будь-яка розвага — гріх.

Результати кількісного співвідношення способів перекладу, які застосовувались перекладачами на українську та російську мови, ілюструє Рис. 1.

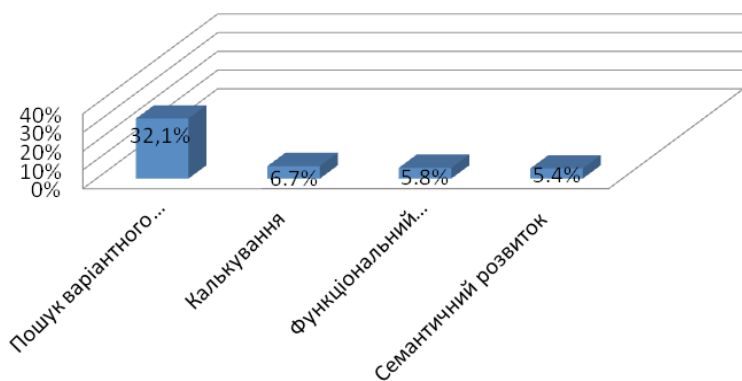

Рис. 1. Кількісні показники способів перекладу із застосуванням прийомів креативності

В ході проведеного дослідження також було встановлено в якому варіанті перекладу (українському чи російському) перекладачі виявили більший ступінь креативності.

В процесі аналізу ми виокремили дві групи відповідників, а саме: відповідники, які є засобами творчої креативності перекладачів україномовного та російськомовного варіантів перекладу, тобто такі, що наявні в обох проаналізованих перекладах;

відповідники, з яких лише один є виявом творчої креативності (тобто або в українському або в російському перекладах).

Першу групу одиниць формують слова та словосполучення, під час перекладу яких перекладачі роману вдавались до застосування прийомів креативності. Аналіз засвідчив, що у 79,2% випадків креативність проявляється під час перекладу джерельних одиниць як на українську так і на російську мови.

Другу групу одиниць формують ті варіанти перекладу, де лише один з перекладачів використав прийоми креативності. У межах українських відповідників ми встановили, що 99,2% одиниць було перекладено із застосуванням прийомів креативності.

Отримані результати ілюструють Рис. 2.та Рис. 3.

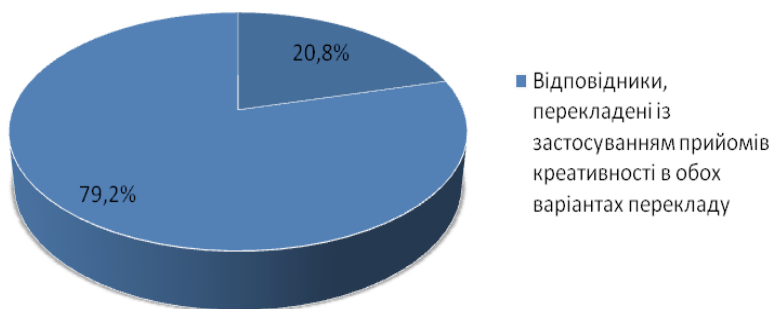

Рис. 2. Кількісні показники застосування стратегії креативності до досліджуваних одиниць джерельного тексту обома перекладачами

Рис. 3. Кількісні показники застосування прийомів стратегії креативності окремо в україномовному та російськомовному перекладах роману Гарпер Лі «Убити пересмішника».

Викладене дає змогу дійти **висновку**, що Михайло Харенко, перекладач роману «Убити пересмішника» на українську мову, вдавався до застосування прийомів креативності частіше, ніж Нора Галь та Раїса Облонська, які є перекладачами цього роману на російську мову.

Перспективою роботи є подібний аналіз стратегій креативності на матеріалі інших художніх творів, створених в інші історичні періоди.

Література

1. Балабін В. В. *Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство»* / В. В. Балабін. – К., 2002. – 19 с.

2. Ребрій О. В. Системний підхід до вироблення стратегії перекладу / О. В. Ребрій // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2009. — № 848. — С. 215—220. 3. Фролова І. Є. Стратегії спілкування та стратегії перекладу / І. Є. Фролова, Т. П. Андрієнко // Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи : [колективна монографія] / [за ред. Л. М. Черноватого, О. А. Кальниченка, О. В. Ребрія]. — Вінниця : Нова Книга, 2013. — С. 208—211. 4. Яковлева М. А. Компенсация при передаче стилистически сниженных высказываний на разных уровнях текста : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Яковлева Мария Александровна. — М., 2008. — 130 с.

УДК 811.133.1'255

**ПОЕЗІЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ПАРНАСЦІВ
У ПЕРЕКЛАДАХ УКРАЇНСЬКИХ НЕОКЛАСИКІВ
(на матеріалі перекладу сонету
Ж. М. Ередія «Aux montagnes divines»)**

Рижкова Д. В., Нестеренко О. І.

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)*

У роботі розглядаються дві поетичні течії: французький парнасізм та український неокласицизм. Обом течіям властиве повернення до Високої класики та традиційного канону поезії. В останній частині наводиться аналіз перекладу сонету Ж.-М. Ередія «Aux montagnes divines», особливу увагу приділено засобам відтворення тексту оригіналу та добору лексико-синтаксичних відповідників.

Ключові слова: літературний парнас, перекладознавство, порівняльний аналіз, українські неокласики.

Д. В. Рижкова, Е. И. Нестеренко. Поэзия французских парнасцев в переводах украинских неоклассиков. В работе рассматриваются два поэтических течения: французский парнас и украинский неоклассицизм. Обоим течениям свойственно возвращение Высокой классики и традиционного канона поэзии. В последней части приводится анализ перевода сонета Ж.-М. Эредиа «Aux montagnes divines», отдельно рассматриваются средства воспроизведения текста оригинала и подбор лексико-синтаксических соответствий.

Ключевые слова: литературный парнас, переводоведение, сравнительный анализ, украинские неоклассики.

D. V. Ryzhkova, O. I. Nesterenko. The Ukrainian translations of the French Parnassian poetry. *The research paper focuses on two poetic movements: the French parnassianism and the Ukrainian neoclassicism. Both movements are characterized by the return of the High classic and by the traditional canonic poetry. The translation of J.-M. Heredia's sonnet «Aux montagnes divines» is analyzed in the last chapter, particular attention is paid to the means of interpretation of the original text and to the selection of lexical and syntactic equivalents.*

Key words: *comparative analysis, literary parnassianism, translation, Ukrainian neoclassicism.*

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю проведення детального порівняльного аналізу літературних зв'язків і впливу французької течії «мистецтва заради мистецтва» на український неокласицизм. **Новизна** роботи полягає у виявленні подібностей та розбіжностей вищезгаданих течій, що поєднується з безпосереднім аналізом перекладів. **Об'єктом** дослідження є літературні зв'язки представників поетичного угруповання “Парнас” та українських поетів-неокласиків. **Предметом** дослідження є твори парнасців в українських перекладах.

Мета: дослідити особливості літературної творчості парнасців у французькій літературі та неокласицизму в українській.

Французький літературний процес XIX століття є яскравим відображенням численних соціальних, політичних та економічних зрушень, що відбуваються в країні у цей час. XIX століття – це століття революцій, що прагнуть втілити у життя (або, навпаки, придушити) нові демократичні устремління народу, століття науково-технічного прогресу, індустріалізації, колонізації та конфліктів європейських держав. Ці події призводять до переоцінки деяких принципів творчості та до появи нових напрямків і течій у літературі. Тенденція до позитивізму, що вже проявилася в реалістичних оповідних жанрах, дає про себе знати і в поезії – в руслі так званої «Парнаської» школи. Цей напрямок у французькій поезії виходить із теорії мистецтва для мистецтва, утверджує безособову поезію, інтелектуальні описи та точність форми.

Безпосереднім джерелом парнасізму є французький «живописний романтизм», течія 20–40-х рр., із якої вийшли поети-парнасці. В основі парнасізму – неприйняття сучасної цивілізації, духовна й мистецька еміграція з наявного світу – чи в екзотичні країни, чи то в минулі епохи, чи то в «чисте мистецтво». Пов'язаний із «живописним романтизмом», парнасізм був послідовним запереченням

інших романтичних течій та інтенцій, і передусім – романтично-го суб'єктивізму, культу почуття й емоційності. У послідовних поетів-парнасців світ постає в об'єктивізованому зображенні, людина присутня в ньому переважно як компонент живописно-пластичної композиції.

В певних своїх аспектах парнасізм близький класицизму, насамперед у відмові від гіпертрофованого романтичного «я», в поверненні до об'єктивного й імперсонального стилю. Але не слід перебільшувати цю близькість, спускаючи з ока, що ці якості й інтенції у парнасців модифікуються відповідно духові й вимогам нової епохи. В їх основі лежать імпульси та імперативи, що йшли від домінуючого у той час позитивізму, «наукового світогляду», що вимагав від митця об'єктивного й безпристрасного підходу до зображуваного, усунення авторської присутності, яка замінялася уособленою свідомістю епохи. І тут поезія парнасців входить в інший типологічний ряд, спільний з такими художніми феноменами того часу, як реалізм Флобера з його «об'єктивним методом» і ранній натуралізм Золя і Гонкурів [7, с. 246].

Парнаська школа має вплив на розвиток європейської літератури та на початку ХХ ст. надихає українських поетів, що назвуть себе неокласиками. Неокласики прагнули перенести на український ґрунт кращі твори європейської класики й сучасної літератури, що, в свою чергу, піднесе «планку художності» і надасть розвитку вітчизняній літературі.

Неокласика – умовна назва естетичної платформи невеликого кола київських поетів, літературознавців та перекладачів періоду «розстріляного відродження» – М. Зерова, М. Драй-Хмари, П. Филиповича, О. Бургардта, М. Рильського [3, с. 27]. Спільними для «неокласиків» стали принципи «аристократизму духу», творчого інтелекту, тяжіння до гармонії між раціональною сферою та почуттями, до високої культури мислення й дисципліни поетичного мовлення. В певних аспектах неокласицизм близький до парнасізму або й інтегрується з ним. Найпоширенішим поглядом на парнасізм є те, що він виступав як антитеза романтизму, як на його заперечення, і для цього є поважні підстави.

Оскільки парнасці виступали проти суб'єктивності в мистецтві й сповідували культ «об'єктивної поезії», в їхній творчості вбачається також повернення до класицизму або ж неокласицизму. Таке розуміння парнасізму було властиве українським неокласикам 20-х рр., і М. Зеров, формулюючи класичний естетичний ідеал в карбованих віршах, писав:

«Класична пластика, і контур строгий,
І логіки залізна течія –
Оце твоя, поезіє, дорога.
Леконт де Ліль, Жозе Ередія,
Парнаських зір незахідне сузір'я
Зведуть тебе на справжні верхогір'я» («Pro Domo») [4, с. 41].

За такою позицією неокласиків проглядали не тільки їхні індивідуальні уподобання та смаки, а й ширші об'єктивні обставини. Це, по-перше, наявність у творчих сферах українського суспільства певної «маси» культурного самоусвідомлення, яке не вважало себе вичерпанним і шукало самоутвердження у зміненій дійсності. По-друге, за умов торжества революційного нігілізму та дедалі глибшою ставала об'єктивна потреба в реабілітації й освоєнні культурної спадщини, усвідомленні й розвитку загальнолюдських та національних мистецьких традицій [5, с. 326]. По-третє, внаслідок колоніального становища України структура культури була збідненою й спотвореною. Через несприятливі історичні обставини, через прямі заборони та постійні уривання лінії розвитку українське письменство не зазнало усіх етапів стильових пошуків та природної еволюції, зміни художніх методів, що європейська й російська літератури. Неокласики пропонували свій варіант поєднання імпульсів світової культури з національною традицією і стихією.

Спільність ідейних поглядів та настанов, а також захоплення творами парнасців дозволять неокласикам створити досконалі переклади віршів де Ліля, Теофіля Готьє та Ередія. Жоз'є-Марі'а де Ереді'а був пізнім парнасцем, поетом другого покоління в рамках цієї течії, і не буде перебільшенням сказати, що в його творчості парнасізм сягнув своєї художньої вершини, здобув найбільш досконале й витончене втілення. Його єдина поетична збірка «Трофеї» творилася протягом тридцяти років і була завершена 1893 р. «Трофеї» можна назвати найдосконалішим поетичним втіленням художнього ідеалу парнасізму: це «об'єктивна поезія», в якій поетична живописно-пластична форма доведена до найвищої довершеності та витонченості. Більшість сонетів написано на сюжетні мотиви грецької міфології, але які вже «оброблені» в античній поезії, драматургії, мистецтві. Сонети Ередія українською перекладали П. Грабовський, О. Пчілка, М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Рильський, Д. Паламарчук.

Переходячи безпосередньо до аналізу перекладів, треба розглянути основну проблему перекладу – еквівалентність. Термін «еквівалентність» означає спільність змісту, тобто змістову близькість оригіналу і перекладу. У сучасному перекладознавстві спостерігається

тенденція до переходу від формальної еквівалентності оригіналу (тотожності) до змістовної еквівалентності.

Класичний конфлікт між планом вираження і планом змісту має особливе значення для поетичного перекладу. На думку Л.С. Бархударова, труднощі перекладу поетичних творів обумовлені «розбіжностями між структурою двох мов і жорсткими формальними вимогами, що накладаються на поетичні тексти» [1, с. 41]. При перекладі поезії виникають специфічні проблеми, оскільки форма вираження (ритм, розмір, рима, асонанси, звуконаслідування, звуковий символізм та ін.) є істотними чинниками при передачі аудиторії духу повідомлення. Тому при перекладі поезії формальним елементам приділяється явно більше уваги, ніж зазвичай у прозі.

Спорідненість настанов неокласиків і парнасців, що включає пієтет до античності, її культури й мистецтва, розуміння форми, прагнення проїнятися її світовідчуттям, дозволила неокласикам створити досконалі переклади віршів парнасців. Зокрема, на прикладі перекладу Миколи Зерова вірша Ередія *Aux montagnes divines* можна впевнитися в майстерності, із якою перекладач узгоджує окремі чинники художнього враження в єдине ціле і мінімізує витрати від вилучення чи трансформації окремих складових у перекладі. Перше, що можна відзначити стосовно зеровської інтерпретації перекладу, – адекватна передача ритмічної структури. Переклад Зерова написано шестистопним ямбом, що традиційно використовується для відтворення олександрійських віршів. Крім того, Зеров відтворює наявні в оригіналі звертання до неживих об'єктів, актуалізує використані в оригіналі міжжанрові зв'язки та сприяє досягненню функціональної еквівалентності на ритміко-інтонаційному рівні. Переклад Миколи Зерова є прикладом вдалої і змістовної праці на рівні підбору лексичних відповідників. Ним вжито чотири однорідних ряди, три з яких є частковими відповідниками тих, що містяться в оригіналі Ередія, а четвертий є перекладацькою допискою.

Іншим аспектом художнього перекладу, яким не нехтував Зеров і який вигідно відрізняє його переклади, є увага до звукової виразності. М. Зеров майстерно використовує засоби поетичної фоніки, зокрема, фонетичні хіазми. Хіазм – вживаний у поезії мовностилістичний прийом, котрий полягає у переставленні елементів задля увиразнення віршованого мовлення. Як приклад з хіазму можна навести хрестоподібне розташування літер «т» і «л» у лоні однорідного ряду: стелла і олтар. Цей прийом забезпечує додаткове виділення цього багатокомпонентного образу і злютовує його окремі компоненти в єдине ціле. Використання різноманітних перекладацьких

прийомів надає ритмові чіткості й розміреності, а поетичному мовленню – урочистості, якою позначений і першотвір Ередіа.

Все вищезазначене дозволяє зробити **висновок**, що переклад М. Зерова вигідно відрізняється від інших інтерпретацій даного сонета Ередіа завдяки меншій трансформації сюжету оригіналу, конкретному і чіткому зображенню художнього простору, прийому деталізації при формуванні однорідних рядів.

Перспективною роботи є аналіз англійських перекладів творів Ж.-М. Ередіа. Зокрема, можливе порівняння підходів та прийомів, що використовувалися українськими інтерпретаторами та англійськими перекладачами, як Джон Ансон та Елі Сігел.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Л.С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 239 с.
2. Бернадська Н.І. Українська література ХХ століття / Н.І. Бернадська. – К. : Знання-Прес, 2002. – 268 с.
3. Громова В. Неокласицизм / В. Громова // Стильові тенденції української літератури ХХ століття. – К., 2004. – 335 с.
4. Зеров М.К. Камена / М.К. Зеров. – К. : Час, 1990. – 80 с.
5. Історія української літератури ХХ століття: У2 кн. / За ред. В.Г. Дончика. – 456 с.
6. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : Учебное пособие / В.Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2004. – 424 с.
7. Наливайко Д. Король сонетів Жозе-Марія де Ередіа // Ередіа, Ж.-М. де. Трофеї. – К. – 260 с.
8. Поступальский И.С. Жозе-Мария де Эредиа – поэт знаменитый и неведомый. О жизни Эредиа // Жозе-Мария де Эредиа. Трофеи. – М., 1973. – 248 с.
9. Hérédia J.-M. Les Trophées / J. M. Hérédia. – Paris : Gallimard, 1981. – 371 p.
10. Mortelett Y. Histoire du Parnasse / Y. Mortelett, – Paris : Fayard, 2005. – 566 p.

УДК 821.134.2 – 2 Гарсія Лорка. 09: 811.134.2'255.2

ФЕМІНІСТИЧНА ТЕМА У ДРАМАТУРГІЇ ГАРСІЇ ЛОРКИ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ

Роєнко К. В., Оржицький І. О. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра романської філології і перекладу)

Через усю творчість Гарсія Лорки проходять такі мотиви, як фатальна доля, любов, смерть. Але також дуже важливе місце в ній посідає феміністична тема, у якій Лорка показує життя жінки в Іспанії 30-х років минулого століття.

Ключові слова: жінка, диктатор, мачизм, матриарх.

К. В. Роєнко, І. О. Оржицький. Феминистическая тема в драматургии Гарсии Лорки и проблемы ее украинских переводов. Сквозь все творчество Гарсии Лорки проходят такие мотивы, как фатальная судьба, любовь, смерть. Но также очень важное место в нем занимает феминистическая тема, в которой Лорка показывает жизнь женщины в Испании 30-х годов прошлого столетия.

Ключевые слова: женщина, диктатор, мачизм, матриарх.

K. V. Roienko, I. O. Orzhytskiy. Feminist theme in the dramaturgy of Garcia Lorca and the problems of its translations. Such themes as fatal destiny, love and death permeate the entire oeuvre of Garcia Lorca. Moreover, feminist themes, in which the author depicts the life of women in 1930s Spain, occupy a very important place in his works as well.

Key words: woman, dictator, machismo, matriarch.

Актуальність даного дослідження визначається наявністю проблеми утискання прав жінок у сучасному світі. **Об'єктом** дослідження є драми Гарсії Лорки та їх українські переклади. **Предметом** дослідження є визначення ролі жінки у творах Гарсії Лорки та особливостей перекладу його творів. **Метою** дослідження є визначення ролі жінки у творах Гарсії Лорки та аналіз їх українських перекладів.

Багато п'єс та віршів Гарсії Лорки названі жіночими іменами або в них піднята тема жіночої природи. Адже сам поет всю свою юність прожив у жіночому оточенні, слухаючи історії з їх життя, які правила за основу його творів. Цікаво, що Лорка, як і всі іспанці, мав два прізвища – Гарсія і Лорка, де перше – це прізвище батька, а друге – матері. І як основне поет бере для себе саме друге прізвище, тобто материнське. Можливо це обумовлено тим, що Гарсія є дуже поши-

реним прізвисьом в іспаномовних країнах, але можна також припустити, що у такий спосіб Лорка виразив свої антимахистські погляди (мачізм — це прояв агресивної маскуліності, прояв домінування чоловіків над жінками), не погоджуючись з тим, що жінки повинні підкорятися чоловікам.

Лорка завжди був на боці тих, кого утискають, тому він вважає, що жінка не повинна бути принижена чоловіками, що сповідують мачізм, в розумінні яких вона є тільки джерелом насолоди та не лише не здатна на якісь корисні ідеї та вчинки, але й навіть зміни, які відбуваються в ній самій, повністю підвладні чоловікові, який перебирає на себе владу над її внутрішнім світом. Але герої Лорки кидають виклик цій долі, хоча завжди відчувають над собою загрозу смерті. Героїня Лорки, революціонерка Маріана Пінеда так само кидає виклик цій долі і відмовляється видати свого коханого:

*Віднині я глуха до ваших слів.
Колись мене жахали ваші очі —
Тепер дивитись можу вам в обличчя
Й не відвертаю зору від очей,
Що прагнуть вивідати таємницю, —
Її не викажу ні за що в світі.
Тепер я стала мужньою, Педросо!*

Гарсія Лорка Ф. [1, с. 103]

Хоча вона розуміє, що може через цю відмову померти, і готова до цього:

*Умерти! Сон найдовший без сновидінь і тіней!
Я хочу вмерти, Педро, за все, чого ти зрікся,
За ідеал, що ясно в очах твоїх світився.
Свобода! Щоб ніколи твоє не гасло сяйво,
життя віддам я нині. Тож сміливіше, серце!
Поглянь, куди провадить мене кохання, Педро!
Мене полюбиш мертву й не зможеш далі жити!*

Гарсія Лорка Ф. [1, с. 112]

У своїх творах Лорка представляє жінку у різних іпостасях: це і революційний діяч Маріана Пінеда, і авторитарний матріарх Бернарда Альба, і покірنا та мовчазна жінка Безплідна. Саме у жіночих образах Лорка дуже добре визначив концепцію свободи та поваги до людського життя. Він вважав, що жінки мають бути почуті, та закликав чоловіків не дозволяти собі домінувати. Лорка показує жінку як сформовану людину, яка має ті самі чесноти, робить ті самі помилки та досягає тих самих перемог, що й чоловік, як людину, яка має такі

самі пристрасті та почуття, що й чоловіки, але її духовна сила майже завжди більша, ніж потужність чоловіка, що допомагає їй вистояти у найскладніших ситуаціях в житті.

Іспанія 30-х років, де жив і працював Лорка, стояла на порозі громадянської війни і консервативний уклад змінювався на ліберальні погляди дуже повільно. Тому Лорка усвідомлював, що у репресивному суспільстві, такому як в Іспанії його часу, жінки були найбільш упослідженими, найбільш прив'язаними до “долі”, вирішеної не Богом, а чоловіками, патріархальним та мачистським суспільством. Вимушені підкорятися іншим (батькові, матері, чоловікові або соціальної моралі), героїні Лорки Безплідна, донья Росіта, наречена з «Кривавого весілля» та дочки Бернарди Альби, вони всі, тією чи іншою мірою, жертви ситуації, яка в першу чергу визначається їхньою долею народитися жінками. Так, у «Домі Бернарди Альби» одна з героїнь каже: «Найбільша кара – жінкою народитись».

У своїх феміністичних драмах Лорка може вдаватися до грубої мови своїх персонажів, яка непритаманна його поезії, коли хоче підкреслити відсутність чутливості та почуттів у цих персонажах. Так, наприклад, у п'єсі «Дім Бернарди Альби» головна героїня Бернарда – це диктатор, який не дає жити своїм власним дочкам. Вона настільки владна та жорстока, що здається чоловіком. Лорка їй не співчуває, бо вона вже втратила жіночу сутність.

Тому й репліки Бернарди відрізняються від мови інших персонажів своєю не поетичністю та маскуліною риторикою:

І весь дім просмерділи своїми спітнілими спідницями, осквернили отруйними язиками. Гарсія Лорка Ф.[4, с. 371]

Так, нехай усі збігаються з палицями та мотиками, хай збігаються всі! Смерть їй! Добийте її, поки не прийшли жандарми! Гарсія Лорка Ф. [1, с. 400].

Також дуже цікаво проаналізувати переклади творів Гарсії Лорки українською. Наприклад, п'єса «Безплідна» в оригіналі називається *Yerma*, що у буквальному перекладі справді значить безплідна, спустошена, але цікаво, що в іспанській мові за фонеморфологічною структурою це слово дуже схоже на ім'я, як і в українській. Взагалі існує 2 українських переклади цієї п'єси, і в одному з них і назва, і ім'я головної героїні перекладені як «Безплідна» (переклад Михайла Москаленка), тоді як в іншому назва перекладена як «Пустошня», а ім'я головної героїні – Єрма (переклад Віри Вовк). У російських перекладах назва п'єси перекладена як *Йерма* у необізнаного з Іспанією читача-глядача викликає думку про звичайне іспанське ім'я, тоді як насправді означає воно явище дуже печальне. Таким чином, навіть саму назву п'єси дуже складно перекласти правильно.

Висновки: через феміністичну тематику своїх п'єс Гарсія Лорка намагався показати положення жінки у суспільстві та звернути увагу на її проблеми.

Перспективою роботи є систематизація та аналіз перекладацьких засобів, застосованих у перекладах творів Гарсії Лорки.

Література

1. Гарсія Лорка Ф. *Криваве весілля: Драм. Твори / Упоряд. та пер. з ісп. М.Н. Москаленка; Авт. вступ. ст. О.Є.-Я. Пахльовська.* – К. : Мистецтво, 1989. – 460 с.
2. Гарсія Лорка Ф. *Чотири драми / Ф. Гарсія Лорка.* – Мюнхен : Сучасність, 1974.
3. Силюнас В.Ю. *Драматургія Ф. Гарсії Лорки / В.Ю. Силюнас // Театр.* – 1978. – №9. – С. 119–128.
4. *García Lorca F. Obras Completas / F. García Lorca.* – Madrid : Ed. Aguilar, 1972.
5. *Linerós Tello M. La mujer en el teatro de García Lorca [Електронний ресурс] / М. Lineros Tello.* – Режим доступу: <http://www.contraclave.org/>.
6. *Manotas Acuña O. La mujer en la obra de García Lorca / Orlando Manotas Acuña // Barranquilla, Colombia: Chismaya.* – № 26. – 1988. – P. 26.

УДК 821.111-34Керр.03

МНОЖИННІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ КАЛАМБУРІВ ЯК ВИЯВ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРЕКЛАДАЧА

Светочева К.С., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Стаття присвячена дослідженню труднощів перекладу каламбуру в казці Л. Керрола “Alice’s Adventures in Wonderland”. На підставі аналізу чотирьох варіантів україномовного перекладу каламбуру обґрунтовується висновок, що для забезпечення адекватності перекладу перекладач має застосовувати творчий підхід й орієнтуватися не на передачу буквального змісту тексту оригінала, а на досягнення сміхового ефекту в результаті гри слів на основі субституції.

Ключові слова: *перекладацькі труднощі, казка, каламбур, сміховий ефект.*

К. С. Светочева, А. П. Мартынюк. Множественность переводов каламбура как проявление творческого потенциала автора. *Статья посвящена исследованию трудностей перевода каламбура в сказке Л. Керрولا "Alice's Adventures in Wonderland". На основании анализа четырех вариантов украинского перевода каламбура делается вывод, что для обеспечения адекватности перевода переводчику следует применить творческий подход, ориентированный не на передачу буквального смысла, а на достижение смехового эффекта путем субституции.*

Ключевые слова: *переводческие трудности, сказка, каламбур, смеховой эффект.*

K. S. Svetocheva, A. P. Martynyuk. Multiversity of pun translations as a manifestation of the translator's creativity. *The article deals with the problem of difficulties in translating pun in L. Carroll's fairytale "Alice's Adventures in Wonderland". The conclusion drawn on the basis of analyzing four Ukrainian variants of the pun translation is that in order to achieve translation adequacy the translator is to apply a creative approach aiming not at rendering word-per-word meaning but at producing a humorous effect through substitution.*

Key words: *translation difficulties, fairy tale, pun, humorous effect.*

Потреба вивчення проблем перекладу англомовних каламбурів українською мовою зумовлена тим, що незважаючи на велику кількість англомовних казок, посібники для навчання перекладу українською мовою у цій галузі практично відсутні, що спричиняє суттєві проблеми, які виникають при перекладі англомовної казки. Відтак, проблема дослідження є актуальною.

Об'єктом дослідження є різноманітні способи забезпечення адекватності при перекладі каламбурів англомовної казки українською мовою.

Предмет дослідження становить залежність способів україномовного перекладу англомовних каламбурів від їх структурно-семантичних характеристик.

Мета роботи полягає в аналізі структурно-семантичних особливостей каламбурів англомовної казки та їх можливого впливу на вибір способу перекладу українською мовою.

Матеріалом дослідження є 37 каламбурів з тексту казки Л. Керрولا "Alice's Adventures in Wonderland".

Феномен мовної гри, незважаючи на свою розповсюдженість, є недостатньо вивченим, і наразі не існує його єдиного розуміння та визначення.

Існує широке та вузьке розуміння мовної гри. Згідно широкого розуміння мовної гри, вона є відхиленням від норми (мовленнєвого

стандарту), яке зазвичай приводить до створення комічного ефекту, але не обмежується ним. При вузькому розумінні мовна гра є грою слів, тобто каламбуром, який визначається як використання багатозначності (полісемії), омонімії або звукової подібності з метою досягнення комічного ефекту. З нашої точки зору, поняття «гра слів» та «мовна гра» не можуть вважатися тотожними, оскільки мовна гра набагато ширша за гру слів.

Мовна гра має подвійну природу, пов'язану із дихотомією «мова – мовлення», тобто демонструє ознаки як мовного, так і мовленнєвого феномена. Ефект мовної гри виникає внаслідок свідомого використання мовного знака всупереч комунікативній нормі.

Виступаючи особливою формою лінгвокреативного мислення, що має асоціативну природу, мовна гра завжди спрямована на використання лінгвістичних прийомів, які підкреслюють парадокс між стандартною формою та/або значенням знака (а також прийнятим алгоритмом його утворення та використання) та новою асоціативною «обробкою» того або іншого виду «мовного знання» [8, с. 82].

У багатьох словниках (термінологічних, енциклопедичних, тлумачних) надається пояснення терміну «гра слів» (мовна гра при цьому не згадується), причому гра слів ототожнюється із каламбуром. Каламбур, у свою чергу, визначається як «гра слів, використання багатозначності (полісемії), омонімії або звукової подібності з метою досягнення комічного ефекту» [2]. З нашої точки зору, поняття «гра слів» та «мовна гра» не можуть вважатися тотожними, оскільки мовна гра набагато ширша за гру слів.

Науковці розглядають існування кількох перекладів одного й того ж твору як не тільки неминуче, але й нерідко позитивне об'єктивне явище, здатне допомогти краще зрозуміти твір, збагнути його глибини, знайти щось нове, близьке літературним традиціям приймаючої культури. Можливість існування багатьох перекладів одного й того самого твору зумовлюється багатоплановістю, багатозначністю оригінала, що приводить до різних його інтерпретацій. На відсутності єдиного правильного перекладу художнього твору і на неможливості передати абсолютно всі особливості вихідного тексту наполягав видатний поет і перекладач М. Рильський. Він зазначав: «Кожен перекладач може при вдалому взагалі відтворенні іншомовного оповідання, п'єси, поеми, вірша і т. ін. проминути ту чи іншу рису оригінала, наголосивши зате на іншій, яка здається йому найістотнішою. Кожен перекладає по-своєму» [7, с. 79].

Перекладач, відтворюючи каламбур, підпорядковується надзадачі, яку гарно визначив Н. М. Любимов: «Якщо каламбур має яскраву соціально-політичну адресу, якщо він має ідейне значення,

перекладачу слід напружити всі зусилля та передати його з художньою чіткістю. Там де присутня суто звукова гра, перекладач має право відступити від букви оригінала, якщо інакше йому не створити того самого комічного ефекту, який намагався передати автор» [6, с. 245].

Каламбури зазвичай складаються з двох компонентів, кожен з яких може бути словом або словосполученням. Перший компонент такого двочленного утворення являється своєрідною основою каламбуру, опорним елементом, стимулятором початку гри слів, яка іноді призводить до індивідуального словотворення. Опорний компонент (стимулятор, основа) можна також розглядати у якості лексичного еталону «ігрової інструкції», який завжди відповідає існуючим орфографічним, орфоепічним та словоживаним нормам мови. Другий член конструкції – слово (або словосполучення) – «перевертиш», результуючий компонент, або результатанта, що являє собою начебто вершину каламбуру. Лише після реалізації у мові двох компонентів та уявного співвіднесення зі словом-еталоном виникає комічний ефект, гра слів. Результатанта може бути узята з лексичних шарів, які складають літературну норму мови, або знаходяться за її межами, або взагалі може належати до фактів індивідуального мовлення.

Доволі часто гра слів ґрунтується на полісемії. Вона виникає завдяки тому, що одна і та ж звукова словесна форма може мати різні значення. У мовленні зазвичай реалізується одне значення слова, завдяки чому досягається комунікабельність, можливість сприймати чужі думки та висловлювати свої. Але кожне слово багатозначне, і у нього часто бувають двійники омоніми. І ось якщо у певній мовній ситуації реалізуються одразу два значення, притаманних одній мовній формі, то у результаті може виникати каламбур. Контекстуальні відмінності порушують єдність форми та змісту лексичної одиниці, виявляючи її семантичну неоднорідність або суперечливість.

Мова лише надає можливість для каламбурних жартів, а втілюється вона в залежності від конкретної ситуації. Теоретично будь-яка багатозначна лексична одиниця, будь-яка омонімічна пара придатна для каламбуру, але «обіграються» вони заради комічного ефекту відповідно до конкретних мовних умов та функціонально-стилістичних цілей [1, с. 219].

Відтворюючи каламбури, засновані на полісемії, перекладач не вдається до індивідуальної словотворчості, а обирає готові мовні одиниці з лексичного фонду загальнонародної мови [1, с. 221].

Розглянути каламбури, засновані на полісемії, нам допоможуть наступні приклади:

*Here one of the guinea-pigs cheered, and was immediately **suppressed** by the officers of the court. (As that is rather a hard word, I will just explain to **you** how it was done. They had a large canvas bag, which tied up at the mouth with strings; into this they slipped the guinea-pigs, head first, and then sat upon it.)*

*«I'm glad I've seen that done,» thought Alice. «I've so often read in the newspapers, at the end of trials, 'There was some attempt at applause, which was immediately **suppressed** by the officers of the court, 'and I never understood what it meant till now. «*

Описуючи судові засідання, присвячене слуханню справи про вкрадені пиріжки автор створює каламбур за допомогою багатозначного слова *suppress*. В оригіналі обіграються два значення цього слова: 1. придушувати; 2. закликати до порядку. Обидва значення цього слова реалізуються за допомогою контексту, який розкриває подвійний зміст єдиної словесної форми.

Г. Бушина:

*Тут якась Морська Свинка заплескала в долоні, але її негайно **вгамували** судові пристави. (Це не проста справа, то я поясню вам, як це робиться. У приставів був великий парусиновий мішок на зашморзі. Вони запхали Морську Свинку вниз головою в той мішок і сіли на неї зверху).*

*«Добре, що я побачила, як це робиться, — подумала Аліса. — Я часто читала в газетах у кінці судових звітів: «З боку присутніх були спроби аплодувати, але судові пристави негайно **вгамувати** порушників». А я досі не розуміла, що це означає!»*

В. Корнієнко:

*Одна з морських свинок вибухнула веселощами, і її негайно **придушили** судові виконавці. (Оскільки слово «**придушили**» може видатися не зовсім зрозумілим, поясню тобі, як це робиться. Виконавці мали великого полотняного мішка із зав'язкою і втелющили в нього свинку сторч головою, а тоді ще й посідали зверху.)*

*«Дяка Богові, побачила все на власні очі, — подумала Аліса. — Скільки трапляється читати в судовій хроніці: «Окремі спроби зірвати оплески було негайно **придушувано**», — але я й досі не розуміла, в чім тут сила».*

В. Наріжна:

*Одна з морських свинок гаряче зааплодувала, і була негайно **придушена** судовими виконавцями. (Оскільки слово це непросте, то я краще поясню, як саме вони це зробили. Вони взяли великого брезентового лантуха з зав'язками на отворі, запхали до нього морську свинку сторч головою та всілися зверху).*

«Як добре, що я побачила, як це робиться, — подумала Аліса. — Я так часто читала в газетах після судових процесів: «Спроби оплесків, що подеколи мали місце, були негайно **придушені** судовими виконавцями», але до сьогодні ніколи не розуміла, що це значить».

В. Панченко:

Тут одна з морських свинок заплодувала, та судові пристави негайно **поставили її на місце**. Уявити це надто важко, тож я поясню вам, як вони це зробили: взяли великого полотняного мішка на зашморзі, запхали туди свинку й поставили вниз головою.

«От добре, що я це побачила, — думала тим часом Аліса. — У газетах частенько пишуть: «Правосуддя **поставило злочинця на місце...**», а я досі не розуміла, що воно таке!»

У мові перекладу Г. Бушина знайшла еквівалентне слово вгамувати, яке також є багатозначним. У контексті почергово реалізуються пряме та переносне значення цього слова, що дозволяє відтворити комічний ефект у тексті перекладу. Таким же прийомом користуються і В. Корнієнко з В. Наріжною, обіграючи багатозначність дієслова придушувати. В. Панченко обіграє метафоризоване та буквальне значення фразеологізму поставити на місце.

Таким чином, беручи до уваги результати дослідження можна зауважити, що труднощі перекладу почасти пов'язані з відмінностями в об'ємі та характері значень співвідносних слів мови оригіналу та мови перекладу, що рідко дозволяє перекладачу зберегти буквальну словникову точність при перекладі каламбурів. Тому, як правило, при відтворенні каламбурів не обходиться без втрат. От чому перекладач повинен в першу чергу задати собі питання: чим жертвувати? Передати зміст, відмовившись від гри слів, або ж зберегти каламбур за рахунок заміни образу, відхилення від точного значення, навіть взагалі зосередитися тільки на грі, повністю абстрагувавшись від змісту? Рішення цього питання залежить від ряду обставин, але в першу чергу від вимог контексту, головним чином, широкого контексту, а нерідко і всього твору в цілому. І вже в другу чергу враховуються «каламбурні можливості» мови перекладу в порівнянні з іноземною мовою і структурно-семантичні характеристики самих одиниць.

Навіть найбільш складні каламбури підлягають перекладу, все залежить від таланту та працелюбності перекладача, який перш за все повинен бути творцем. Треба відійти від буквального змісту, удатись до субституції та передати головне — гру слів, яка змусить читача посміхнутись так само, як посміхнувся читач, насолоджуючись текстом оригіналу.

Література

1. Бевз Н. В. *Переклад як культурний феномен: герменевтико-комунікативний аспект* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропология, філософія культури» / Н. В. Бевз. — Харків, 2010. — 20 с. 2. Каламбур [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru/articles/76/1007622/1007622a1.htm>.
3. Керрол Л. *Аліса у Дивокраї* / Л. Керрол ; [пер з англ. В. Г. Наріжної]. — Харків : Фоліо, 2008. — 139 с. 4. Керрол Л. *Алісини пригоди у Дивокраї. Аліса у Задзеркалі* : [повіді] / Л. Керрол ; [пер. з англ. В. Корнієнка]. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2007. — 432 с.
5. Керрол Л. *Аліса в країні чудес* : [казка] / Льюїс Керрол : [перевод с англ.]. — К. : Веселка, 1976. — 143 с.
6. Любимов Н. М. *Перевод — искусство* / Н. М. Любимов // *Мастерство перевода* : сб. — М. : Сов. писатель, 1964. — С. 245—247. 7. Рильський М. Т. *Проблеми художнього перекладу* // *Мистецтво перекладу: Статті, виступи, нотатки*. — К.: Рад. письменник, 1975. — С. 25—92. 8. Сковородников А. П. *О понятии и термине «языковая игра»* // *Филологические науки*. — 2004. — №2. — С. 79—87. 9. Gardner M. *Introduction and Notes* / M. Gardner // *The Annotated Alice: Alice's Adventures in Wonderland and Through the Looking Glass*. — New York : Wings Books, 1998. — 352 p.

УДК 811.111'255:070

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРУДНОЩІВ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕДАЧІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ АНГЛОМОВНИХ БІОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Скібін І. А., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

Розглянуто особливості перекладу українською мовою англомовних термінів у галузі біології. Констатовано суттєву перевагу однокомпонентних термінів у цій галузі. Виявлено певну залежність вибору способів перекладу українською мовою від структури англомовних термінів.

Ключові слова: біологія, англомовні терміни, переклад українською мовою, способи перекладу, структура терміну.

И. А. Скибин, Л. Н. Черноватый Пути преодоления переводческих трудностей в процессе передачи на украинском языке англоязычных биологических терминов. Рассмотрены особенности перевода на украинский язык англоязычных терминов в области биологии. Констатируется существенный перевес однокомпонентных терминов в этой области. Обнаружена определенная зависимость выбора способа перевода на украинский язык от структуры англоязычных терминов.

Ключевые слова: переводоведение, англоязычные термины, перевод на украинский язык, способы перевода, структура термина.

I. A. Skibin, L. M. Chernovaty. Ways to overcome translation difficulties in rendering English biological terms into Ukrainian. The article focuses on the peculiarities of translating into Ukrainian English terms related to Biology. A considerable advantage of single-component terms over terms with a different structure is suggested. The authors assume a certain dependence of the choice of translation techniques upon the structure of the English language terms.

Key words: Translation Studies, English language terms, translation into Ukrainian, translation techniques, term structure.

Вивчення термінології підсистеми мови — термінознавство — формує окремий напрям лінгвістичних студій, який сьогодні зазнає активного розвитку [3; 39; 40]. Вивчення термінології в перекладацьких студіях є не менш важливим, особливо що стосується англійсько-українського перекладу, оскільки цей процес безпосередньо пов'язаний з формуванням національної мовної термінологічної системи, яка є важливою складовою становлення державності. Другим важливим чинником, пов'язаним з англійсько-українським перекладом термінології є посилення ролі науки у життєдіяльності сучасного суспільства, оскільки провідна роль науки в сучасному інформаційному суспільстві не викликає сумнівів, бо нові технології, що ґрунтуються на найновіших наукових досягненнях, дедалі більше впливають на усі сфери життя суспільства. Стрімкі процеси глобалізації поширюють наукові досягнення та сприяють розширенню наукового спілкування, яке дедалі більше виходить за рамки державно-національних меж [37, с.14]. І, нарешті, процеси глобалізації, що все сильніше впливають на наукову діяльність, не оминають і Україну, де дослідники все активніше прагнуть до участі в роботі світового наукового співтовариства. Це можливо лише за умови достатнього володіння фаховою мовою, ключовими одиницями якої є терміни.

Актуальність дослідження обумовлена загальним спрямуванням гуманітарної думки на осмислення специфіки фахових мов та

їх ключових одиниць – термінів; необхідністю виявлення особливостей англо-українського перекладу цих одиниць, зокрема у такій науково важливій науці як біологія. Актуальність проведеного дослідження посилюється запровадженням у ньому функціональним підходом, що скеровує увагу на добір та аналіз біологічних термінів, реалізованих у науковій літературі.

Об'єктом дослідження є мовні одиниці (слова, сталі словосполучення), що позначають поняття у біології, тобто біологічні терміни, а предметом аналізу виступають особливості англо-українського перекладу біологічних термінів.

Метою роботи є виявлення взаємозв'язків між способом англо-українського перекладу біологічних термінів та їх структурою. Поставлена мета передбачає розв'язання низки завдань, зокрема, уточнення змісту поняття термін з позицій лінгвістики та перекладознавства та визначення особливостей біологічних термінів, формування корпусу вибірки на основі аналізу текстів з біології, систематизація відібраних термінів за їх структурою, встановлення співвідношення способів англо-українського перекладу біологічних термінів, наявних у корпусі вибірки в межах кожної структурної категорії, формулювання висновків щодо гіпотетичної залежності способів перекладу англomовних біологічних термінів від їх структури.

Серед застосованих методів дослідження варто згадати інформаційний пошук, ідеографічну пераметризацію, використану для формування корпусу вибірки та його систематизації за змістовим критерієм; структурний аналіз, застосований для розподілу одиниць корпусу вибірки на одно- і більш компонентні; порівняння тексту оригіналу та тексту перекладу виявилось необхідним для з'ясування способів перекладу, застосованих до одиниць корпусу вибірки; кількісний аналіз, здійснюваний як у ручному, так і в комп'ютерному режимі, дозволив встановити кількісні параметри способів перекладу та обсягу ключових лексичних одиниць у досліджених текстах

Подальша логіка дій була пов'язана з послідовним розв'язанням завдань дослідження. Грунтуючись на результатах аналізу теоретичних праць, був сформульований висновок, що переклад термінів, які належать до термінологічної підсистеми мови, ґрунтується на тих самих принципах, що й переклад нетермінологічних лексичних одиниць, а саме: під час перекладу терміноодиниць має бути застосований певний визначений набір способів перекладу й пов'язаних з ними трансформацій.

Термін у нашому дослідженні тлумачиться як слово або стале словосполучення, що позначає поняття певної галузі наукового знання (галузеві терміни) або наукової діяльності загалом (загаль-

нонаукові терміни). Термін може бути окремою мовною одиницею, призначеною лише для цілей фахової (наукової) комунікації, або ж одиницею, придатною для цілей фахової (наукової) комунікації, чи одиницею, що здатна функціонувати як у фаховій комунікації, так і поза її межами. Фахові тексти є основним і типовим середовищем функціонування термінів та їх груп (галузевих терміносистем), проте вони можуть бути наявні і в нетиповому середовищі — наукових текстах інших галузей науки або й ненаукових текстах.

Для реалізації першого етапу дослідження ми сформували корпус вибірки, опрацювавши обрані англомовні тексти. Обраний текст з біології присвячений функціонуванню серцево-судинної системи. У тексті “Чотири основних способи видоутворення” описуються особливості алопатричного, парapatричного, періпатричного та симпатричного видоутворення. Наступний текст стосується дощових черв’яків, де викладена їх класифікація. Також був обраний текст про гаметофіт та спорофіт. При відборі термінів з біології ми використали текст з інформацією про гамма-протеобактерію, яка є дуже корисною для людини у виліковуванні поранень. Допоміг також текст про ендоплазматичний ретикулум [49]. І нарешті для добору термінів ми переклали та розібрали текст про типи грибів у біології [50].

Користуючись поняттєвою схемою (див. рис. 1 далі) були відібрані лексичні одиниці, які об’єктивують поняттєві складники згаданої схеми, а саме: тварини (наприклад, *brown bear*, *stick insect*); анатомія (*blood*, *vein*, *capillary*), мікроструктури (*gene*, *germ*, *chromosome*), процеси (*lure*, *mate*, *snare*, *spread*), властивості (*peripatric*, *asexual*, *anaerobic*, *allopatric*), будова тварин (*cytoskeleton*, *chitin*, *fur*, *bristle*), речовини (*drug*, *rust*, *salt*, *waste*), системи (*clade*, *group*, *mode*, *niche*), рослини (*sweet vernal grass*, *moss*, *mucor*, *ovule*, *plant*, *hawthorn*); гриби (*cichlids*, *mycelium*, *puffball*, *mushroom*), будова рослин (*leaf*, *stem*, *trunk*, *sporophyte*).

Загальна кількість обраних термінів для аналізу склала 413 одиниць. Результати змістових параметрів ключових лексичних одиниць з біології текстів оригіналу схематично подано на рис. 1.

Досліджені одиниці з точки зору практики перекладу та згідно з класифікацією, запропонованою В. І. Карабаном [14], доцільно розділити на однокомпонентні (наприклад *flowering*, *fragmentation*, *microbial*, *nematode*, *ventricle*), таких виявилось 382, що складає 92%, двокомпонентні (наприклад *cardiovascular system*, *disease-causing*, *ring species*, *tricuspid valve*, *semilunar valve*, *hydrogen ion*), таких виявилось 27, що складає 6%, та полікомпонентні (наприклад *red blood cell*, *sweet vernal grass*, *white blood cell*, *apple maggot fly*), таких виявилось 4, тобто 1%.

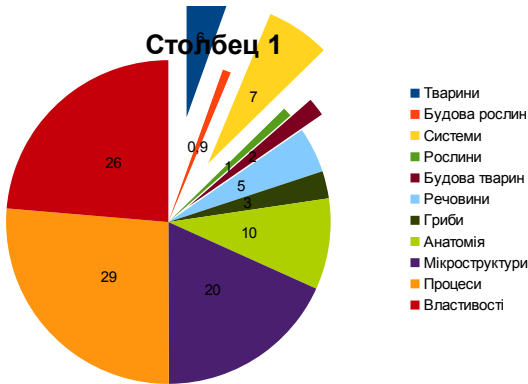

Рис. 1. Кількісні показники змістових параметрів ключових лексичних одиниць з біології текстів оригіналу

Кількісні параметри представлені на рис. 2.

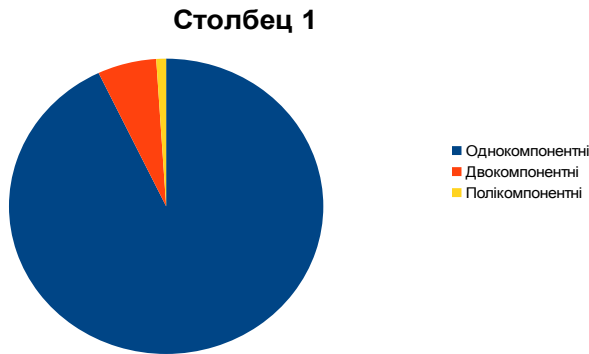

Рис. 2. Розподіл біологічних термінів у вибірці за структурними характеристиками

Структурні характеристики термінів вибірки враховувались під час аналізу способів їх перекладу. Метою аналізу було встановити гіпотетичну залежність способу перекладу біологічних термінів від їх структури.

Після перекладацького аналізу вибірки з 413 лексичних одиниць були зареєстровані такі способи англо-українського перекладу лексичних одиниць з текстів біології: пошук словникового відповідника, пошук варіантного відповідника, калькування без трансформацій та калькування з трансформаціями.

Однокомпонентні ключові одиниці перекладались за допомогою словника Lingvo: якщо біля слів була позначка *biol.*, відразу обирали цей варіант перекладу. Якщо такої позначки не було, ми використовували інший спосіб перекладу, замість способу словниковий відповідник.

Способи перекладу біологічних термінів, виявлені під час аналізу згаданих текстів, подані на рис. 3.

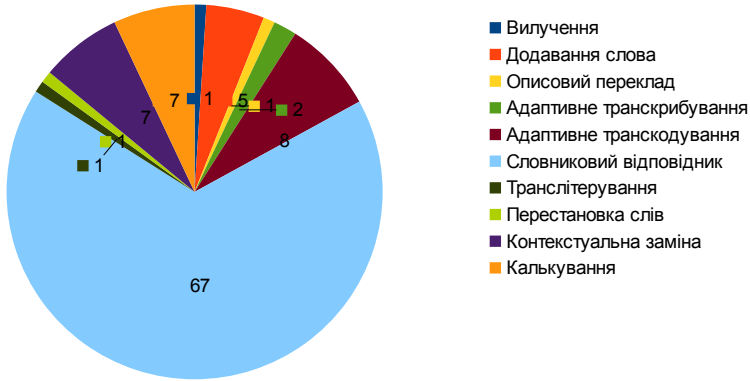

Рис.3. Кількісне співвідношення способів перекладу біологічних термінів

Таким чином, як бачимо, способи перекладу та перекладацькі трансформації виявилися значною мірою збіжними для термінів реалізованих в усіх п'ятих текстах, які не зв'язані між собою однією темою. При цьому, головним чинником, що впливав на вибір способу перекладу виявилася структура терміна – його подання словом чи двох- або більше компонентним словосполученням. Для передачі однослівних термінів зазвичай використовувався пошук словникового відповідника, однак у випадку, коли цей спосіб з будь-яких причин не задовольняв вимогу однозначності терміна, застосовувалися компенсаторні засоби, наприклад, додавання слова, контекстуальна заміна, описовий переклад. У деяких випадках доводилося вдаватися до транскодування в усіх його формах (транслітерування, адаптивне транскодування, транскрибування, включаючи адаптивне). Для перекладу термінів, що мають у своєму складі більше одного слова, застосовувався ширший діапазон способів перекладу. Зокрема, як і випадку з однослівними термінами, широко вживалися словниковий відповідник та калькування, однак їх можливості були дещо обмеженими, оскільки частка словосполучень, які фіксують будь-які словники, все ж таки суттєва менша, порівняно з однослів-

ними термінами. Внаслідок такої відмінності, особливо у випадку розбіжності норм мов оригіналу та перекладу, частіше вживалися описовий переклад, контекстуальна заміна, перестановка або вилучення слів.

Природно, що в таких умовах частотність реалізацій різних способів перекладу стосовно різноструктурних термінів виявилася дещо різною. Варіювання кількісних показників способів перекладу біологічних термінів у текстах показано на рис..3, а для точнішого аналізу дані подано у табл. 1.

Таблиця 1

Процентне співвідношення способів перекладу різноструктурних біологічних термінів, що увійшли до корпусу вибірки

Спосіб перекладу	Однокомпонентні	Двокомпонентні+
Словниковий відповідник	65%	6%
Транскодування	13%	—
Калькування	3%	64%
Контекстуальна заміна	6%	22%
Додавання слова	12%	—
Вилучення слова	—	3%
Перестановка слів	—	5%
Описовий переклад	1%	—
Усього відсотків	100%	100%
Усього термінів	382	31

Як випливає з табл. 1, спостерігається певна залежність вибору способу перекладу від структури терміна. Однокомпонентні терміни, що функціонують на рівні слова, мають набагато більше шансів бути зафіксованими у словнику, а тому більш ніж у половині випадків (65%) під час їх перекладу застосовується словниковий відповідник. В той же час терміни, що складаються більш ніж з одного слова, набагато рідше фіксуються у словниках, що чітко видно і з частки словникового відповідника як способу перекладу стосовно таких термінів. Питома вага цього способу перекладу більш ніж у десять разів менша (6%), порівняно з однокомпонентними термінами. У той же час найпоширенішим способом перекладу полікомпонентних (включаючи двокомпонентні) термінів виявилось калькування (64%), що більш ніж у двадцять разів перевищує частку цього терміна при передачі однокомпонентних термінів. Таке співвідношення виглядає досить логічним, зважаючи на те, що наявність двох і більше слів у терміні створює сприятливі умови для копіювання структури

словосполучення, в той час як однослівні терміни суттєво обмежують такі можливості – цей спосіб перекладу є взагалі неможливим для простих термінів і значно обмежений для похідних термінів.

Другим за частотністю способом перекладу однокомпонентних термінів є транскодування (13%), що загалом відповідає світовим тенденціям термінотворення, відповідно до яких для створення нових термінів досить широко вживаються латинські та грецькі основи. Однокомпонентні терміни є більш сприятливими для застосування цього способу перекладу, ніж полікомпонентні, що підтверджує й відсутність згаданого способу перекладу стосовно останніх. Повна його відсутність може бути випадковою, однак невисока його частка при передачі полікомпонентних термінів видається очевидною.

Другим за частотністю способом перекладу полікомпонентних термінів виявилася контекстуальна заміна (22%), що майже в чотири рази перевищує частку цього способу перекладу при передачі однокомпонентних термінів. Це неважко пояснити різницею в обсязі елементів, що складають відповідний термін: збільшення згаданих елементів підвищує вірогідність неоднозначності послівної їх передачі у перекладі за допомогою словникового відповідника. Відповідно зростає необхідність вживання компенсаторних засобів, у нашому випадку, контекстуальної заміни. Тобто у цьому випадку ми спостерігаємо зростання частотності випадків контекстуальної заміни за рахунок зменшення питомої ваги використання словникового відповідника.

Засобом компенсації при перекладі однокомпонентних термінів найчастіше виступає додавання слова, за допомогою якого компенсується невизначеність, що спостерігається при застосуванні словникового відповідника при передачі українською мовою майже кожного восьмого (12%) однослівного терміна.

При передачі полікомпонентних термінів додавання слова взагалі не використовувалося, що можна пояснити випадковими чинниками, однак застосовувались інші однотипні засоби компенсації, зокрема вилучення (3%) та перестановка слів (5%), що в сукупності забезпечили потреби подолання неоднозначності ситуації перекладу у відповідних випадках. .

Частка описового перекладу при передачі однокомпонентних термінів є мізерною (1%), а при передачі полікомпонентних термінів відсутня взагалі, тому її не варто аналізувати на основі даної вибірки, що не означає неможливості її потенційного зростання в інших умовах.

Перспективу даного дослідження вбачаємо у розширенні корпусу термінологічних одиниць для аналізу, що, зокрема, дасть можли-

вість скласти англо-українські та українсько-англійські словники біологічних термінів.

Література

1. Карбан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 303 с.;
2. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генетика наукової комунікації: [монографія] / Яхонтова Т.В. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 420 с.;
3. Cardiovascular System Function [Electronic resource]—Access: <http://www.buzzle.com/articles/cardiovascular-system-function.html>. – Заголовок з титул. екрану;
4. Four Basic modes of speciation [Electronic resource] – Access : <http://www.buzzle.com/articles/4basic-modes-of-speciation.html>. – Заголовок з титул. екрану;
5. Earthworm Classification (Taxonomy) [Electronic resource] – Access : <http://www.buzzle.com/articles/earthworm-classification-taxonomy.html>. – Заголовок з титул. екрану;
6. Gametophyte and Sporophyte [Electronic resource] – Access : <http://www.buzzle.com/articles/gametophyte-and-sporophyte.html>. – Заголовок з титул. екрану;
7. Photobacterium luminescens: The Angel's Glow [Electronic resource]Access : <http://www.thenakedscientists.com/HTML/articles/article/angel-glow/>. – Заголовок з титул. екрану;
8. Smooth Endoplasmic Reticulum Function [Electronic resource]. – Access : <http://www.buzzle.com/articles/smooth-endoplasmic-reticulum-function.html>. – Заголовок з титул. екрану;
9. Types of Fungi [Electronic resource] – Access : <http://www.buzzle.com/articles/types-of-fungi.html>. – Заголовок з титул. екрану.

УДК 81'347.78.034

**АНАЛІЗ СЕМАНТИКИ КОЛЬОРУ
В АНГЛІЙСЬКІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОСОБИ
ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Смирнова Н. М., Гладушина Р. М. (канд. психол. наук)

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
(кафедра практики іноземних мов)*

Стаття присвячена дослідженню проблеми семантики кольору в англійській культурі та виведення його значення при перекладі українською мовою. Визначено роль концептів у репрезентації культури при перекладі.

Ключові слова: картина світу, колір, концепт, переклад, семантика кольору.

Н. Н. Смирнова, Р. М. Гладушина. *Анализ семантики цвета в английской культуре и способы его перевода на украинский язык. Статья посвящена исследованию проблемы семантики цвета в английской культуре и его переводу на украинский язык. Определена роль концептов в репрезентации культуры при переводе.*

Ключевые слова: картина мира, концепт, культура, перевод, семантика цвета.

N. M. Smyrnova, y R. M. Gladushyna. *The analysis of colour semantics in English culture and the ways of its translation into Ukrainian. The article is devoted to the analysis of the problem of colour semantics in English culture and its translation into Ukrainian. The role of concepts in the representation of culture in translation is defined.*

Key words: colour, colour semantics, concept, culture, translation, worldview.

Мова — це унікальна знакова система, яка є одним з найголовніших засобів спілкування, невід’ємна від всіх інших проявів суспільного життя. Вона зберігає єдність народу в історичній зміні поколінь та суспільних формацій, об’єднуючи людей у часі, географічному та соціальному просторі.

Найважливішим елементом людського знання про світ є знання про кольорове забарвлення предметів, що оточують людину й формують його психіку, його внутрішній світ. У системі мов кольорові прикметники представляють найбільш структурований фрагмент

лексичного складу, який упродовж багатьох десятиріч приваблюють увагу дослідників для вирішення таких центральних проблем мовознавства, як співвідношення універсального та специфічного, загального та індивідуального [2, с. 13].

В останній час у лінгвістиці відмічається великий інтерес до вивчення семантики кольору. При цьому деякі мовознавці відмічають, що символіка одних й тих самих кольорів неоднакова у різних культурах, в чому проявляється різниця етнічного менталітету носіїв мов.

Комплексне дослідження лексики, що позначає колір на матеріалі двох мов, при якому враховується різнобічна характеристика кольору, зокрема, структурні та словотворчі особливості, семантичні, стилістичні та функціональні ознаки, частотність вживання даного набору кольорів недостатньо вивчено, що визначає **актуальність та наукову новизну** роботи.

Знання про значення та змістовності саме кольорів у різних культурах важливі для запобігання комунікативних невдач під час міжкультурних контактів, та особливо у міжкультурному спілкуванні перекладача та носія мови.

Метою роботи є виявлення ступеню впливу культури, історії, традицій, стереотипів свідомості в англійській культурі у перекладі англійських прикметників-кольорів українською мовою.

Предметом роботи є репрезентація концепту «колір» при перекладі з англійської мови українською.

Об'єктом дослідження є конвенціональна система кольорів у англійській та українських мовах.

Впродовж взаємодії двох різних культур виникає інтеркультура, як сукупність пізнавальних засобів та знань про свою та чужу культуру. До неї входять: пізнавальні засоби своєї культури, що призначені для пізнання засобів чужої культури. Окрім цього, інтеркультура включає нове знання про чужу культуру, яка сформувалася у процесі її пізнання, і нове знання про свою культуру, що було створено при дослідженні чужої культури.

Колір виступає однією з основних категорій культури, яка фіксує унікальну інформацію про колорит навколишньої природи, своєрідність історичного шляху народу, взаємодію різних етнічних традицій, особливостями художнього бачення світу [3].

Сьогодні у літературі існує багато інформації стосовно кольорової символіки. Існує загальноприйнята конвенціональна класифікація кольорів, й ми розглянемо основні кольори цієї класифікації та способи їх перекладу.

Звернемося до класифікації способів перекладу кольоропозначень, що основана на методі випадкової вибірки:

Перекладацький збіг:

Leaving me baskets cover'd with white towels swelling the house with their plenty [6, с. 134].

I залишивши мені кошики, покриті білою тканиною, повні під віниця.

He painted a sign on which he put his name in large red letters [4, с. 85].

Він намалював знак, на якому він великим червоними літерами написав своє ім'я.

Матеріал дослідження показав, що у більшості випадків кольоропозначення мають еквівалентні збіги у мові оригіналу та у мові перекладу.

Перекладацькі трансформації:

He listened, his green eyes widening [5, с. 201].

Директор слухав співрозмовника, та його очі все більше округлялися від подиву.

It was stupid of him to have marked it with red pencil [4, с. 159].

Та яка дурниця з його сторони, що він відмітив її пензлем.

Перекладацькі трансформації використовується для того, аби текст перекладу з максимальною можливою повнотою передавав інформацію, що знаходиться у тексті оригіналу [1, с. 95]. У даному випадках перекладу, було застосовано один з видів перекладацьких трансформацій – упушення.

Таким чином можна зробити **висновки**, що беручи до уваги тільки об'єктивну семантику кольору – значення кольору, що зафіксовані у словниках, не можемо отримати повне уявлення про семантику кольору, які існують у певній культурі – тобто у реальній свідомості людей, що належать у даній культурі

Слід зазначити, що при перекладі відбувається зіткнення двох культур. Роль культурного фактора проявляється у той чи іншій мірі у всіх жанрах та різновидах перекладу, але, звісно, найяскравіше у художньому перекладі.

Тому перекладачу потрібно застосовувати усі свої знання, навички та вміння, аби адекватно передати зміст оригіналу. Треба пам'ятати, що кожен перекладач підходить до вирішення цієї проблеми по-різному. З цієї причини, переклад був, є і буде предметом, що представляє особливий інтерес для різних дослідників. Більш того, переклад не тільки виконує функцію засобу міжкультурного та міжмовного спілкування, але грає активну роль у становленні та розвитку національних літератур та мов, а також у розповсюдженні іноземних, культурних цінностей [2, с. 104].

Перспективи подальшого дослідження полягають у глибокому вивченні засобів сприйняття національної сенсорної картини світу представниками англійського та українського етносу.

Література

1. Кобозева И. М. *Немец, англичанин, француз и русский: выявление стереотипов национальных характеров через анализ коннотаций этнонимов* / И. М. Кобозева. — Вестник Московского университета. Серия 9. Филология. — 1995. — № 3. — С. 102–117.
2. Швейцер А. Д. *Перевод как акт межкультурной коммуникации* / А. Д. Швейцер // Актуальные проблемы межкультурной коммуникации : сб. научн. тр. МГЛУ. — М., 1999. — Вып. 444. — С. 180–187.
3. Сафуанова О. В. *Формы репрезентации цвета в субъективном опыте* / О. В. Сафуанова [Электронный ресурс] — Режим доступа: www.lib.ua-ru.net/diss/cont/356569.html
4. Anderson Sh. *Winesburg, Ohio* / Sh. Anderson. — Wilder Publications, 2010. — P. 85.
5. Brown D. *Angel and demons* / Dan Brown. — М., 2000. — P. 201.
6. Whitman W. *Leaves of Grass and Other Writings* / W. Whitman. — Norton & Company, 2002. — P. 134.

УДК 811.111'255:001.4:575

АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЧНА ЛЕКСИКА, ПОВ'ЯЗАНА З ІНФОРМАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ, ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Сумнікова О. А., Черноватий Л. М. (докт. пед. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Стаття містить дослідження предметного та термінологічного компонентів фахової компетентності майбутніх перекладачів у галузі інформаційних технологій на матеріалі англійської термінологічної лексики, пов'язаної з галуззю «інформаційні технології», відібраної з оригінального джерела, що повністю відповідає даній проблемі. Проаналізовано залежність вибору способу перекладу терміна від його структури. Складено методичні вказівки стосовно навчання перекладу у даній галузі.

Ключові слова: фахова компетентність майбутніх перекладачів, терміни ІТ, способи перекладу, навчання перекладу.

О. А. Сумникова, Л. Н. Черноватый. *Англоязычная терминологическая лексика, связанная с информационными технологиями, как объект перевода на украинский язык. Статья содержит исследование предметного и терминологического компонентов профессиональной компетентности будущих переводчиков в области информационных технологий на материале англоязычной терминологической лексики, связанной с отраслью «информационные технологии», отобранной из оригинального источника, полностью соответствующего данной проблеме. Проанализирована зависимость выбора способа перевода термина от его структуры. Составлены методические указания по обучению переводу в данной области.*

Ключевые слова: *профессиональная компетентность будущих переводчиков, термины ИТ, способы перевода, обучение переводу.*

O.A. Sumnikova, L. M. Chernovaty. *English terminology related to information technology as an object of translation into Ukrainian. The article deals with the research into the subject-matter and terminological components of translator's competence in the field of information technology on the material of English language terminology related to information technology, selected from the original fully representative source. The dependence of translation techniques on the term structure has been analyzed. The articles provides the recommendations for the use of research results in translator training.*

Key words: *future translator's professional competence, IT terminology, translation techniques, translator training.*

Актуальність дослідження пояснюється тим, що, з одного боку, відбувається проникнення комп'ютерних технологій (а з ними і відповідної термінології) в усі сфери людської діяльності, а з іншого – терміносистема української мови не встигає своєчасно фіксувати згадані терміни, бракує їй єдиних підходів до термінотворення.

Мета дослідження полягає у вивченні даної проблеми на матеріалі оригінальних текстів що відносяться до згаданого аспекту перекладацької діяльності. Поставлена мета дослідження передбачала розв'язання наступних завдань: визначення обсягу фонових знань, необхідних для перекладу текстів у галузі інформаційних технологій (ІТ) (вивчення історії розвитку комп'ютерних технологій в галузі перекладу; знайомство з наявними доступними засобами перекладу, таких як програмне забезпечення; виявлення переваг та недоліків сучасних перекладацьких систем; відбір термінологічного корпусу для дослідження; переклад англомовних термінів українською мовою, аналіз застосованих способів перекладу термінів і їх співвідношення.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується потужним впливом на нього комп'ютерних технологій, які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків в суспільстві, утворюючи глобальний інформаційний простір. Невід'ємною і важливою частиною цих процесів є комп'ютеризація перекладацьких процесів, яка стала одним із важливих аспектів використання ІТ в науці.

Сфера ІТ є дуже молодою, але вже стала частиною концептуальної сфери перекладознавства, яка викликає бурхливі дискусії. У нашому дослідженні ми розглянули зв'язок сфери ІТ із перекладознавством у двох аспектах: 1) оптимізація процесу перекладу за допомогою інструментів та програмного забезпечення; 2) проблеми перекладу термінології, яка виникла у даній галузі через всесвітню комп'ютеризацію суспільства.

ІТ сфера сприяла полегшенню та пришвидшенню процесу перекладу завдяки створенню машинного та автоматизованого перекладу. Проте на сьогоднішній день комп'ютерні програми не в змозі повністю замінити живого перекладача, тому що жодна з них не «відчуває» мову, тобто не враховує мовні розбіжності й імпліцитну інформацію, яка не міститься безпосередньо в тексті, але суттєво впливає його зміст. На перший погляд, системи автоматизованого перекладу дуже схожі на програми машинного перекладу: комп'ютер автоматично видає готові варіанти перекладу слів і словосполучень. Однак між ними існує величезна різниця. На сьогоднішній день найрозповсюдженішими системами автоматизованого перекладу є *Trados*, *Deja Vu*, *Wordfast*. Дані програмні продукти працюють за принципом так званої «пам'яті перекладів» (англ. *Translation Memory*), що дозволяє запам'ятовувати фрагменти тексту та їх переклад, пропонуючи перекладачеві готові фрагменти перекладу при роботі з наступними текстами такого ж типу. Завдяки цьому зберігається дотримання стилю й послідовність вживання лексики під час перекладу однотипних текстів (наприклад інструкцій до різних моделей пральної машини однієї фірми), а також заощаджує час перекладу. Незважаючи на певну автоматизацію процесу перекладу, останнє слово під час роботи з такою програмою залишається за перекладачем, який приймає остаточне рішення, використовувати запропонований комп'ютером варіант чи ні.

Проте, окрім допомоги при перекладі, сфера ІТ принесла чимало нових термінів, які потребують аналізу та адаптації до норм української мови. Складність виконання якісного перекладу у галузі інформаційних технологій (ІТ), як і в інших технічних галузях, полягає в тому, що перекладачі, маючи гуманітарну освіту, зазвичай

недостатньо добре орієнтуються у предметній сфері перекладу. Навіть більше, зважаючи на бурхливі темпи розвитку ІТ, для підтримання високого рівня професіоналізму їм необхідно постійно слідкувати за сучасними тенденціями розвитку сфери ІТ. Для кращого розуміння специфіки галузі, необхідно визначити зміст поняття ІТ.

Комп'ютерні технології покликані стати не доповненням перекладу, а невід'ємною частиною цілісного процесу, що значно підвищує їх ефективність, перетворює їх на «праву руку» перекладача, прискорює процес перекладу і робить його більш технологічним.

Проблема адекватного перекладу і сприймання англomовної комп'ютерної лексики є в числі ключових особливостей перекладу технічної літератури. Дуже часто підіймається питання про адекватність вибору правильного значення полісемантичного слова в процесі інтерпретації, оскільки мова науково-технічної літератури включає великий відсоток загальнонавчаних слів і словосполучень, а значну частину загальнонавчаних слів складають багатозначні слова. Також, важливою проблемою при перекладі термінів у сфері ІТ вважається їх приналежність до безеквівалентної лексики, яка не має регулярних відповідників в українській мові, а тому становить суттєві труднощі для перекладача. Винятком виступають лише описові статті у словниках, які, тим не менш, не завжди вписуються в текст перекладу (ТП) через свою громіздкість.

На першому етапі дослідження розглянуто етапи розвитку технологій ІТ та їх відношення до процесу перекладу, способи перекладу термінів ІТ, специфіку та особливості перекладу термінів у даній галузі. На другому етапі вивчено структурні характеристики відібраних для аналізу термінів і способи їх перекладу в текстах, пов'язаних зі сферою ІТ.

Фахівці пропонують розробити адекватний і стандартизований алгоритм перекладу комп'ютерних термінів. У перекладознавчій літературі такий алгоритм називається моделлю перекладу. Вперше цей термін ввів Ю. Найда і тлумачив його як репрезентацію процесу перекладу у вигляді ряду перетворень одиниць тексту оригіналу (ТО) на одиниці ТП. В.Н.Комісаров розвинув розуміння згаданого терміна. Для нього це умовний опис низки розумових операцій, виконуючи які, перекладач може здійснити переклад всього ТО або певної його частини. Так от, мова йде про те, що передумовою до створення ефективної моделі перекладу комп'ютерних текстів може стати класифікація способів перекладу комп'ютерних термінів [2].

Виділяють чотири класи нормативного перекладу, які складаються з неперекладних термінів, запозичень через транскрипцію, пе-

рекладу семантичним еквівалентом або функціональним аналогом (наближений переклад) і калькування (морфемне або лексичне).

Першим способом, тобто збереженням англомовного написання можуть передаватися назви корпорацій (*Nvidia, IBM, AMD, Microsoft, Intel*), хоча може використовуватися й транскодування із збереженням в дужках англомовного варіанту або без нього, наприклад: *Microsoft* – компанія «Майкрософт». Також не перекладаються назви технологічних стандартів і назви програмних продуктів. Наприклад, стандарт бездротового зв'язку *Bluetooth* передається українською мовою не як «синій зуб», а як «технологія *Bluetooth*» або «технологія Блутоуз».

Слід зауважити, що існує дві групи назв програмних продуктів. Перша – це програмне забезпечення, що розробляється великими корпораціями, і зазвичай його назва утворюється за моделлю «тип продукту плюс його назва або назва фірми», наприклад, *Adobe Photoshop* – редактор растрових зображень від компанії «Адобе» (*Adobe*) або «редактор растрових зображень «Адобе фотошоп». Друга група – це додатки, написані групами ентузіастів, зазвичай в рамках моделі *Open Source* («Відкрите джерело»), тобто не мають перед собою назвою ніяких інших слів, наприклад *Gnome, Gimp, KDE*.

Другий спосіб перекладу – транскрибування, тобто відтворення звукової форми вихідного терміна за допомогою літер української абетки, який на сьогодні є найпоширенішим, а прикладом його можуть бути такі слова, як «принтер», «сканер», «файл» тощо.

Третій спосіб перекладу термінів – використання семантичних відповідників (функціональних аналогів), коли перекладач знаходить український корінь, відповідний за значенням англійському терміну. Наприклад, *network* – мережа, *data* – дані тощо; з академічної точки зору ці способи передачі є найкращими, але далеко не завжди можна підібрати повні еквіваленти.

Складені терміни фахівці пропонують перекладати шляхом заміни складових частин лексичної одиниці оригіналу на лексичні відповідності в українській мові. Це й лежить в основі четвертого способу перекладу – морфемного або лексичного калькування. Наприклад, *application server* – сервер додатків, *hyperlink* – гіперпосилання. Тут калькують саму структуру терміну, при цьому окремі компоненти можуть передаватися транскрипцією або лексико-семантичною заміною. Цей спосіб є комбінацією перерахованих вище моделей [3].

Під час дослідження виявлено, що у сучасній перекладацькій практиці все більшу увагу привертають тексти у галузі ІТ, що виносить на порядок денний перекладознавства осмислення їх особли-

востей. Стрімкий розвиток сфери ІТ та поширення її досягнень у суспільстві обумовлюють, з одного боку, зростання наукової комунікації, а з другого – її інтерналізацію. Ключова роль термінів у галузі ІТ, як одиниць наукової комунікації, разом із переліченими чинниками, визначає важливість перекладу у даній галузі.

Для відбору термінів ІТ було використано оригінальні тексти [4] та словники [1] з тематики випробувань програмного забезпечення. Для аналізу ми вибрали 300 термінів: 26 простих (наприклад, *bit*, *bug*), 16 префіксальних (наприклад, *access*, *account*), 35 суфіксальних (наприклад, *activity*, *architecture*), 35 префіксально-суфіксальних (наприклад, *accuracy*, *application*), 41 складних (наприклад, *copyright*, *gateway*), 125 термінів-словосполучень (наприклад, *acceptance testing*, *access aanagement*) і 22 абрєвіатури (наприклад, *CMMI*, *DDP*). Співвідношення термінів вибірки за структурою показано на Рис. 1.

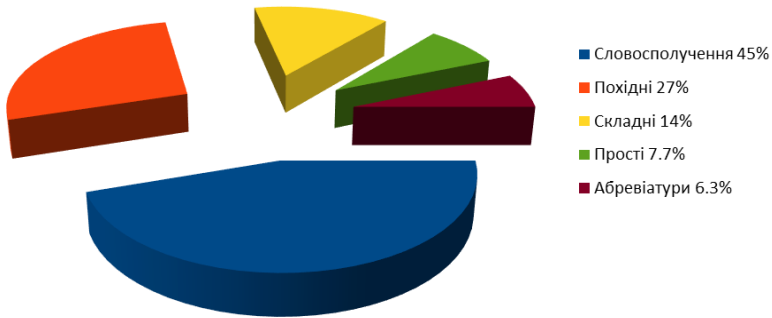

Рис. 1. Співвідношення термінів вибірки за структурою

На наступному етапі ми проаналізували способи перекладу, застосовані стосовно кожної категорії, встановили їх співвідношення в межах кожної категорії, що забезпечило сприятливе підґрунтя для порівняння категорій між собою з метою виявлення гіпотетичної залежності вибору способу перекладу терміна від його структури. Результати аналізу подано у табл. 1.

Як випливає з табл. 1, спостерігається певна залежність вибору способу перекладу від структури терміна. Для перекладу однослівних термінів найчастіше застосовується словниковий відповідник, що свідчить про те, що більшість таких термінів уже зафіксовані у словниках. Питома вага словникового відповідника як прийому для передачі однослівних термінів коливається в межах від 74,2% (похідні префіксально-суфіксальні) до 42,3% (прості). Суттєву перевагу (майже подвійну) застосування словникового відповідника при

передачі префіксально-суфіксальних термінів порівняно із суфіксальними (45,7%) можна пояснити впливом побічних факторів – у вибірку могло випадково потрапити найбільше префіксально-суфіксальних термінів, які вже зафіксовані у словниках. Питома вага цього прийому при передачі інших похідних термінів (префіксальних) також є досить високою, наближаючись до 57%, так само як і у випадку із складними термінами. В останньому випадку можна було б очікувати більшої частки калькування, однак її питома вага виявилася незначною (2,5%).

Таблиця 1

Узагальнені результати дослідження співвідношення способів перекладу термінів ІТ

Терміни \ Спосіб перекладу	Словниковий відповідник	Долавання слова	Контекстуальна заміна	Транскодування			Калькування	Переставляння слова	Описовий переклад	Переклад + абрєвіатура
				Транскрибація	Транслітерація	Адаптивне транскодування				
Прості	42,3		30,8		26,9					
Пох (прф)	56,3		18,7	6,3	18,7					
Пох (суф)	45,7			3,0	37,2	14,1				
Пох (прф-суф)	74,2		3,0		11,4	11,4				
Складні	56,0	7,4	21,9		12,2		2,5			
Слвсплч	3,2	19,2	10,4		2,4		18,4	46,4		
Абрвтр									81,3	18,7
Середне	46,2	13,3	16,9	4,6	18,1	12,7	10,4	46,4	81,3	18,7

Умовні позначення: Пох – похідні терміни, прф – префіксальні терміни, суф – суфіксальні терміни, прф-суф – префіксально-суфіксальні терміни, слвсплч – словосполучення, абрвтр – абрєвіатури

Незважаючи на суттєву перевагу словникового відповідника, при перекладі простих термінів майже третина випадків потребує контекстуальної заміни, оскільки словникові значення не підходять у певному контексті. Ця тенденція спостерігається і при перекладі префіксальних термінів, де контекстуальної заміни потребує кожен п'ятий термін (18,7%).

Якщо абстрагуватися від словникового відповідника, то другим за частотністю вживання способом перекладу однослівних (простих і похідних) термінів є транскодування, питома вага якого коливається від 22,8% при передачі префіксально-суфіксальних термінів до 54,3% у випадку суфіксальних термінів. Це можна пояснити загальною тенденцією до інтернаціоналізації науково-технічної термінології, внаслідок чого транскодування часто вживається для передачі термінології у переважній більшості галузей, враховуючи загальну.

З іншого боку, така тенденція є чинною лише щодо однослівних (простих і похідних) термінів і помітно послаблюється, коли термін включає, як мінімум, два слова, незважаючи на те, що вони можуть писатися як одне. Питома вага транскодування складних термінів суттєво зменшується (12,2%), порівняно з однослівними, що впливає з природи перших – вони менш сприятливі для транскодування, порівняно з простими чи похідними. Збільшення компонентів у терміні веде до ще більшого зменшення частки транс кодування, яка у випадку з перекладом словосполучень становить всього 2,4%.

З останнього впливає й необхідність при передачі складних термінів у ряді випадків (7,4%) вдаватися до додавання слова або контекстуальної заміни (21,9%) для забезпечення розуміння терміна, а стосовно 2,5% застосовувалося калькування. Більший діапазон способів перекладу, що застосовувалися для перекладу складних слів, порівняно з однослівними термінами, вірогідно, пов'язаний з наявністю у їх складі більшої кількості елементів (слів).

Співвідношення способів перекладу кардинально змінюється при перекладі термінів-словосполучень, де майже у половині випадків застосовується перестановка слів. Її суттєва перевага пояснюється наявністю у словосполученні мови оригіналу більше одного слова, внаслідок чого суттєво обмежується застосування транскодування (зафіксовано лише у 2,4% випадків). Крім того, виникає необхідність розташування елементів словосполучення відповідно до норм мови перекладу, які, у даному випадку, майже у половині випадків (46,4%) не дозволили зберегти порядок елементів словосполучення у мові оригіналу.

Збереження згаданого порядку виявилось можливим лише у майже кожному п'ятому словосполученні вибірки (18,4%), де й застосовувалося калькування. Незалежно від збереження чи зміни порядку слів, переклад майже кожного третього словосполучення потребує або додавання слів (19,2%), або контекстуальної заміни (10,4%) для забезпечення передачі змісту словосполучення у мові перекладу.

Окремо стоїть проблема вибору способу перекладу термінів-аббревіатур, де найпоширенішим способом виявився описовий переклад

англійського скорочення (81,25%) (наприклад, *GUI (Graphical User Interface)* – графічний інтерфейс користувача). Решта 18,75% випадків потребувала перекладу відповідними повними формами слів з одночасним перенесенням скорочення у його оригінальній формі у текст перекладу, наприклад, СММІ (Capability Maturity Model Integration) – набір моделей вдосконалення процесів СММІ. Застосування згаданих способів перекладу є унікальним саме для аббревіатур, що логічно пояснити їх особливостями, які роблять їх абсолютно несхожими на інші категорії термінів вибірки.

Перспективу дослідження вбачаємо у розширенні обсягу термінологічного корпусу та залученні інших категорій сфери інформаційних технологій для аналізу.

Література

1. Борковский А. Б. *Словарь по программированию / А. Б. Борковский, Б. И. Зайчик, Л. И. Боровикова.* – М. : Рус. яз., 1991. – 356 с.
2. Комиссаров В.Н. *Теория перевода. (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров – учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.* – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Табанакова В.Д. *Пролегомены к денотативной модели перевода компьютерных терминов / Табанакова В.Д.* – М.: Высшая школа, – 2003. – Вып. 1. – 218 с.
4. *Graham D. Foundation of software testing ISTQB Certification / Graham D.* – L. : Tomson – 2005 – 235 p.

УДК 821.111-3Моем.03

ПЕРЕКЛАД ЗАСОБІВ МОВНОГО ВТІЛЕННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ МНОЖИННОСТІ ПЕРЕКЛАДІВ (на матеріалі перекладів роману Сомерсета Моема «На жалі бритви»)

Таранова Л. О., Мартинюк А. П. (докт. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Стаття присвячена дослідженню множинності перекладу мовних виразів на позначення невербальної комунікації на матеріалі перекладів роману Сомерсета Моема «На жалі бритви». На підставі аналізу російськомовного і українськомовного варіантів перекладу роману

робиться висновок, що перекладач, окрім досконалого знання граматичної структури мови оригінала, повинен знати вихідну лінгвокультуру та вміти виявити в тексті її специфіку.

Ключові слова: *невербальна комунікація, множинність перекладів.*

Л. О. Таранова, А. П. Мартынюк. **Перевод средств языкового воплощения невербальной коммуникации сквозь призму концепции множественности переводов (на материале романа Сомерсета Моэма «Острые бритвы»).** *Статья посвящена исследованию множественности переводов романа Сомерсета Моэма «На лезвии бритвы». На основании анализа русскоязычного и украинскоязычного вариантов перевода делается вывод, что переводчик, кроме хорошего знания грамматической структуры языка оригинала, должен знать исходную лингвокультуру и уметь отобразить ее специфику в тексте перевода.*

Ключевые слова: *невербальная коммуникация, множественность переводов.*

L. O. Taranova, A. P. Martyniuk. **Translation of means of verbalizing nonverbal communication within the conception of multiversity of translations (based on the novel «The Razor's Edge» by Somerset Maugham).** *The article deals with multiversity of translations of means of verbalizing nonverbal communication of S. Maugham's novel «The Razor's Edge». The conclusion drawn on the basis of analyzing Russian and Ukrainian variants of translation is that a translator, in addition to advanced knowledge of grammatical structure of the source language has to know the source culture and be able to implement its specificity in translation.*

Key words: *nonverbal communication, multiversity of translations.*

Як сфера наукового знання теорія комунікації має довгу історію. Це можна підтвердити численністю дефініцій даного терміну. Приміром, американським психологом Ю. Рюшем виділено більш сорока різних підходів до комунікації в різних сферах людської діяльності, до яких належать в тому числі й журналістика, лінгвістика, перекладознавство та багато інших дисциплін (цит. за [2, с. 32]). Вчений Д. Гавра зазначає, що відомим англійським дослідником Дансом проаналізовано 95 визначень цього феномена [1, с. 64]. Як бачимо, різні галузі пізнання прагнуть до вивчення комунікаційних процесів.

Оскільки комунікація – це процес соціальний, вагомий інтерес представляє такий її різновид, як міжкультурна комунікація, тобто комунікація між носіями різних культур. Переклад теж слід вважати особливим видом міжкультурної комунікації, де від адресата очіку-

ється не лише розуміння повідомлення, а й якнайточніша передача повідомлення з мови оригінала на мову перекладу для того, щоб як можна точніше відобразити культуру відповідної країни. Це означає, що перекладач, крім досконалого знання граматичної структури мови оригіналу повинен володіти ще й «культурною компетенцією», тобто з вміти виявити в тексті специфіку культури мови оригіналу. Нерідко трапляються випадки, коли перекладач, вельми приблизно ознайомлений із специфікою національної культури, перекладає ті чи інші елементи або цілі категорії вихідного тексту в порівняльно-культурному плані, що приводить до виникнення помилок та непорозуміння в процесі комунікації.

Різниця в сприйманні тексту в різних культурах приводить в перекладацькій науці до такого феномену, що має назву «множинність перекладів», тобто виникнення кількох варіантів перекладних текстів одного й того ж твору. На сучасному етапі розвитку перекладацької науки дана проблема займає важливе місце. Науковцями розробляються різні погляди на причини виникнення множинності перекладів, нові підходи до проблем художнього перекладу, вводяться нові терміни (Н. Галь, В. І. Карабан, О. Л. Кундзіч, І. О. Кашкіна, А. Д. Швейцер, А. О. Пермінова та багатьох інших). І хоча концепції множинності перекладів присвячено чимало робіт, на даний момент питання перекладу мовних виразів на позначення засобів невербальної комунікації крізь призму концепції множинності перекладів залишається мало дослідженим, що зумовлює **актуальність** нашої розвідки.

Об'єктом нашого дослідження є переклад мовних виразів на позначення засобів невербальної комунікації.

Предметом розвідки є множинність способів україномовного та російськомовного перекладу англійської лексики на позначення засобів невербальної комунікації у романі Сомерсета Моєма «На жалі бритви»).

Метою дослідження є встановлення найбільш релевантних способів перекладу лексики на позначення засобів невербальної комунікації у романі Сомерсета Моєма «The Razor's Edge».

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичний матеріал, що стосується питання «невербальної комунікації»;
- з'ясувати та описати засоби невербальної комунікації та їх функції в художньому тексті;
- вивчити теоретичний матеріал, що стосується розгляду концепції множинності перекладів;

– виявити та проаналізувати різні переклади лексики на позначення засобів невербальної комунікації в художньому творі.

Матеріалом для дослідження послужили 300 фрагментів, що містять лексеми на позначення засобів невербальної комунікації, вибраних із тексту роману С. Моема «The Razor's Edge»,

Методи дослідження зумовлені метою та специфікою поставлених завдань. У даній роботі використовувалися порівняльний, описовий, компонентний і структурно-семантичний методи. Метод суцільної вибірки використовувався для збору мовних фактів. Використання порівняльного методу допомогло визначити подібні і відмінні особливості структури зазначеної лексики. Метод компонентного аналізу застосовувався при необхідності розгортання словникових дефініцій. При аналізі фактичного матеріалу і його інтерпретації був використаний описовий метод. Структурно-семантичний метод використовувався для визначення виду семантичної трансформації міжмовних відповідностей омонімічного характеру.

Теоретичне значення дослідження полягає у розвитку концепції множинності перекладів лексем на позначення засобів невербальної комунікації, що дозволяє розкрити сутність процесу трансформації первинного тексту у вторинний.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані для подальшого дослідження проблематики міжмовної еквівалентності; в перекладацькій діяльності; в навчальному процесі: в практиці викладання англійської мови, у навчанні теорії та практики перекладу, у тому числі, при підготовці професійних перекладачів в різних сферах діяльності, в лекційних курсах з порівняльного мовознавства та лексикології, при складанні навчальних посібників; в практичній лексикографії; для вирішення деяких задач лінгвоекології, пов'язаних з поширенням білінгвізму.

Вибір твору «На жалі бритви» С. Моема не випадковий. Написаний у 1944 році роман по праву віднесений до числа найкращих зразків класичної англійської літератури. В даному романі автор описує події між двома світовими війнами, надаючи яскраву характеристику різним шарам європейського та американського суспільства. Проведене дослідження показало, що С. Моем вдається до опису кінетичних, просодичних, проксемічних та такесичних засобів невербальної поведінки своїх персонажів.

Як свідчить фактичний матеріал, просодичні засоби в основному представлені нейтральними дієсловами, до яких додаються емоційно окрашені маркери у вигляді прислівників, прикметників. Голосові модуляції передають різні емоційні стани мовця залежно від того, як він почувається в певній ситуації.

Кінетичні невербальні компоненти, представлені у тексті роману лексемами на позначення міміки, жестів, постави тіла, руху очей персонажів твору. Всі ці засоби виражають різні емоційні відтінки та внутрішні емоційні переживання героїв. В основному вони представлені іменниками та дієсловами із емоційно маркованими прикметниками або прислівниками.

Репертуар проксемічних комунікативних компонентів у тексті роману є лімітованим на відміну від інших невербальних компонентів. Використання проксемічної складової переважає у позитивно спрямованому ході подій. У негативно спрямованому ході подій функціонування проксемічної складової різниться залежно від ступеня вираження конфронтації. Засоби вербальної репрезентації проксемічної складової представлено дієслівними конструкціями проксемного руху: дієсловами руху в сполученні з постпозитивами та дієсловами в комплексі з іменниками, що модифікуються прикметниками або прислівниками. Проксемічна складова здатна виражати різні смисли в тексті роману, комбінуватися з вербальними та кінесичними й просодичними компонентами комунікації.

До такесичних засобів невербальної поведінки, представлених у тексті роману, належать позначення динамічних дотиків у формі потиску руки, поплескування по плечах, щипку, поцілунку. В основному вони представлені дієсловами із позитивними та негативними лексичними значеннями.

Система невербальних маркерів, ужитих у творі С. Моєма, дозволяє створювати підтекст, який сприяє розшифруванню інформації, що в той чи інший спосіб передається від одного персонажа іншому. За їхньою допомогою авторові вдається чітко, точно, колоритно, вагомо передати рухи його героїв. Менше уваги автор приділяє відображенню жестів і ходи своїх персонажів.

При перекладі мовних виразів на позначення вищеназваних засобів невербальної поведінки російський та український перекладачі використовують різноманітні трансформації.

Серед лексичних трансформацій задіяні лексико-семантичні модифікації, як то:

1) генералізація: *Suddenly he leant over and gave her a resounding smack on the cheek.* — Вдруг он **подался вперед** и залепил ей звонкую пощечину. / Раптом він **перехилився через стіл** і дав їй гучного ляпаса.

У цьому прикладі *leant over* перекладається російською мовою за допомогою генералізації лексичного значення англійського дієслова проксемічного руху. При цьому замінюється і просторовий прийменник: *подался вперед*. В українському перекладі англійська

лексема передається дослівно із додаванням назви предмета, через який був здійснений рух персонажа: *перехилився через столик*.

2) конкретизація: *Gray moved uneasily in his chair. I guessed that the conversation was taking a turn that he found uncomfortable. – Грей заерзал на стуле. Видимо, ему стало не по себе от этих разговоров. / Грей неспокойно засовався на стільці. Мабуть, від такого повороту розмови йому стало незатишно.*

У цьому прикладі було б неможливо перекладати дослівно мовні вирази, що передають поведінку героя «рухався тривожно в своєму стільці». Перекладачі вдаються до конкретизації та застосовують дієслова *заерзал / засовався* для позначення рухів тіла персонажа твору.

3) функціональна заміна: *There were three of them and one after the other they came forward and, dropping to their knees, kissed the bishop's ring. He blessed them with two fingers. Joseph's wife nudged him and he advanced, fell to his knees too, and kissed the ring. – Их было три, и они по очереди опускались на колени и целовали перстень епископа, а он благословлял их двумя пальцами. Жена Жозефа подтолкнула его, он тоже упал на колени и поцеловал перстень. / Их было трое; вони по черзі виступали наперед і, опустившись навколішки, цілували єпископів перстень, а він благословляв їх двома перстами. Жозефова дружина підштовхнула ліктем чоловіка, він теж упав навколішки й поцілував перстень.*

У наведеному вище прикладі описується поведінка віруючих людей та священника. Російською мовою опис поведінки віруючих передається за допомогою зміни частин мови. Якщо в тексті оригінала автор використовує дієприкметник та дієслово – *dropping, kissed*, то в російському перекладі перекладач використовує лише дієслова – *опускались, целовали*. В українському перекладі перекладач зберігає частиномовний склад оригінала – *опустившись, цілували*.

4) описовий переклад: *He was sitting in an alcove made by jutting out shelves and there was a chair next to him. He put his hand on the arm. 'Won't you sit down for a minute?' – Он сидел в нише между полками, поставленными под углом к стене, рядом стояло второе кресло. Он коснулся его ручки. – Может быть, присядете? / Він сидів у ніші між полицями, поставленими під кутом до стіни, і поряд стояло ще одно крісло. Ларрі поклав руку на його бильце. – Може, сядете? На хвилинку.*

Слід звернути увагу на те, що в одиничних випадках спостерігалася різниця у використанні засобів перекладу між російським та українським перекладачами: *Isabel clasped her hands passionately and leant forwards in her chair. – Изабелла отчаянно стиснула руки и подалась вперед. / Изабелла благально заломила руки і вся похилилася до Ларрі.*

У цій ситуації дівчина скорочує відстань до мінімальної. Така такесична поведінка описана за допомогою дієприкметникових зворотів. Перша частина представлена словосполученням *throwing herself into his arms*, яке не може бути перекладене дослівно, оскільки вислів «кидати себе в чийсь руки» не є прийнятним ні для російського, ні для українського читача. Тому обидва перекладача використовують адекватну заміну цьому вислову. Друга частина речення *kissed him on both cheeks* передається на мови перекладу дослівно.

Загалом, обидва переклади у більшості випадків мали ідентичний характер.

У ході аналізу ми дійшли висновку, що при перекладі мовних виразів на позначення невербальних засобів комунікації в художніх творах відбувається ряд трансформацій, які необхідні для адекватного сприймання читачами тексту перекладу. Вияви невербальної комунікації, відтворені у творі С. Моєма, дозволяють створювати підтекст, який сприяє розшифруванню інформації що її втілює кінесична, просодична, такесична, проксемична поведінка персонажів. При перекладі засобів відображення невербальної поведінки використовуються такі перекладацькі трансформації, як конкретизація, генералізація, функціональна заміна та описовий переклад.

Література

1. Гавра Д. Основы теории коммуникации: [учебное пособие] / Д. Гавра. — СПб. : Питер, 2011. — 288 с.
2. Кашкин В. Б. Введение в теорию коммуникации : учеб. пособие / В. Б. Кашкин. Воронеж : ВГТУ, 2000. — 175 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Моэм С. Місяць і медяки. На жалі бритви / С. Моэм. — К. : Дніпро, 1989. — 574 с.
2. Моэм С. Острие бритвы [Электронный ресурс] / С. Моэм. — Режим доступа : http://royallib.ru/book/moem_somerset/ostrie_britvi.html.
3. Maugham W. S. The Razor's Edge [Electronic resource] / W. S. Maugham. — Access : <http://e-reading.ws/book.php?book=128935>.

УДК 811.111'255'373.2

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ
(на матеріалі множинних перекладів казок Р. Кіплінга)**

Ташченко Г. В., Ребрій О. В. (канд. філол. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

У дослідженні розкрито сутність явища множинності перекладів, його причин та впливу на цільову культуру; вивчено шляхи оптимізації відтворення онімів в англо-українському перекладі дитячої літератури.

Ключові слова: множинність перекладів, онім, перекладацька проблема, дитяча література, стратегія перекладу.

А. В. Ташченко, А. В. Ребрій. Особенности передачи онимов (на материале множественных переводов сказок Р. Киплингa). *В исследовании раскрыта сущность явления множественности перевода, его причины и влияние на целевую культуру; изучены пути оптимизации передачи онимов в англо-украинском переводе детской литературы.*

Ключевые слова: множественность переводов, оним, переводческая проблема, детская литература, стратегия перевода.

G. V. Tashchenko, O. V. Rebrii. Specifics of Rendering Proper Names (based on multiple translations of R. Kipling's tales). *The research deals with the essence of retranslation phenomenon, its causes and influence on target culture; it reveals the ways of the optimization of proper names rendering in the multiple English-Ukrainian translations of children's literature.*

Key words: retranslations (multiple translations), proper name, translation problem, children's literature, translation strategy.

Проблема перекладу власних назв або онімів протягом довгого періоду виступала об'єктом численних дискусій як практиків, так і теоретиків перекладу, однак все ще не знайшла однозначного вирішення. Особливого значення вона набуває при перекладі художньої літератури, і зокрема творів для дітей. Для відтворення звичайних («невмотивованих») онімів достатньо на високому рівні володіти знаннями та навичками професійного перекладу. Однак дитячій літературі притаманне вживання т. зв. промовистих або «навантажених» (*“loaded”*) власних назв, які розкривають широкий простір для перекладацької творчості [8]. Відповідно, на сучасному етапі розви-

тку перекладознавства **актуальності** набуває розгляд різних варіантів подолання перекладацьких труднощів, пов'язаних з ономастиком у творах для дітей. Вибір онімів у якості **об'єкту** для дослідження обумовлюється високим рівнем їх експресивності, важливою роллю, яку вони відіграють у характеристизації персонажів. **Предметом** аналізу виступають особливості відтворення онімів в англо-українському перекладі.

Метою дослідження є виявлення шляхів оптимізації відтворення онімів в англо-українському перекладі.

Матеріалом виступили приклади онімів, виділені методом суцільної виборки з казок Р. Кіплінга “*The Elephant's Child*” та “*The Beginning of Armadillos*”. При вивченні обраного мовного матеріалу застосовувалися **методи** структурно-семантичного, стилістичного, прагматичного аналізу та порівняльного аналізу тексту оригіналу та текстів перекладів.

Визначення стратегій відтворення онімів є одним з найбільш складних аспектів, що становить труднощі при перекладі. Незважаючи на, здавалося б, уже вкорінену думку, про те, що власні назви іноземними мовами не перекладають, а найчастіше транскрибують або транслітерують, оскільки їх вважають засобами референції, що не несуть певного значення, однак при вживанні у дитячих творах семантично навантажених онімів постає перекладацька проблема, пов'язана з аналізом їх природи, структури та функцій в оригінальному тексті та пошуком способів відтворення у перекладі [9, с. 31]. З цією метою перекладач повинен враховувати те, що оніми функціонують як на текстовому, так і на позатекстовому рівні. На рівні тексту вони вступають у взаємозв'язки один з одним, а на позатекстовому, що навіть більш важливо для перекладача, «можуть функціонувати для передачі семантичних, соціально-семіотичних та звуко-символічних значень безпосередньо від письменника до читача відносно, наприклад, персонажа, місця або предмета, про які йдеться у наративі» [7, с. 46].

Вибір способу перекладу оніму залежить від загальної стратегії, яку втілює перекладач. Використання «ономастичного відповідника», тобто збереження фонологічної форми оригінальної одиниці, здійснюється, якщо переклад у цілому орієнтований на очучення. Стратегія одомашнення передбачає заміну вихідного оніму іншомовним аналогом або власне його переклад [2, с. 188–190]. У випадку з творами для дітей завдання перекладача ускладнюється необхідністю адаптувати текст до специфіки дитячого сприйняття, зробити його не тільки зрозумілим, а й легким для читання.

Переклади творів для дітей виконують важливу функцію у формуванні світогляду маленьких читачів, отриманні ними знань про світ, вихованні поваги до інших народів і культур. А оніми виступають невід'ємною частиною того багажу культурно специфічної інформації, що уможливорює реалізацію твором пізнавальної функції. Саме тому перекладач повинен прагнути якнайповніше передати цю «іншість», зберігаючи при цьому доступність викладу.

Особливу категорію перекладацьких труднощів становлять оніми, які посідають проміжне становище між іменами реальних та вигаданих предметів, оскільки їх денотати сконструйовані уявою автора, але не обов'язково існують в реальності [3, с. 30]. Отже зазначений тип онімів у художніх текстах починає виконувати роль стилістичного засобу, ознаки особистого ідіолекту автора. Перекладачеві необхідно проаналізувати онім з різних точок зору: функції в тексті, комунікативного навантаження, значення для загальної характеристики образу персонажа, і сприймати його комплексно, «як текстоутворюючий, жанроутворюючий, стилістично маркований засіб» [1, с. 55].

Кожен переклад несе відбиток епохи й культурного середовища, за яких його було створено. Важливим фактором є також вплив особистості перекладача, його мовного і культурного досвіду, психології, особистих уподобань. Перекладач передає ті смисли, що він вичленував на основі цілісної інтерпретації, проте зміст художнього твору представлений сумою не тільки значень інтерпретованих конкретним перекладачем, а й усіх потенційно можливих. А відмінності інтерпретації у порівнянні з попередниками спонукають до створення повторних перекладів – явище, що отримало назву множинності перекладу. Одним із факторів створення повторних перекладів вважається історичний [4]. Невичерпні змістові можливості художнього твору не можливо охопити епохою створення перекладу. При перекладі відбувається актуалізація оригіналу, однак певного звуження системи закладених у ньому смислів не уникнути. З часом змінюються смаки читацької аудиторії, літературні норми, що також обумовлює необхідність створення нових перекладів певних творів. Ще одним зовнішнім фактором є комерційний. Якщо видавництво прагне включити у свій каталог твір, права на публікацію якого воно не отримало, або якість перекладу якого сумнівна, воно замовляє новий [10].

Одним із напрямків розвитку думки про множинність є гіпотеза за повторного перекладу (*“Retranslation Hypothesis”*), яка твердить, що перші переклади менш відповідають оригіналу, оскільки від них залежить, чи буде текст прийнятий цільовою культурою, саме тому

перекладачі намагаються адаптувати їх до норм, характерних для цільової аудиторії. Для наступних перекладів така потреба зникає, тому вони акцентують розбіжності культурно-історичного фону, а відтак наближують переклад до оригіналу [5; 6].

Множинні переклади також мають величезне значення для цільової культури, збагачують досвід читачів, сприяють обміну досвідом і знаннями, а з точки зору практичного аналізу розкривають широкі можливості для дослідження різних шляхів подолання перекладацьких труднощів, визначення переваг та недоліків кожної зі стратегій, обраних перекладачами для досягнення поставленої мети, та встановлення найбільш оптимальних способів і прийомів, що дозволяють максимально передати не тільки значення одиниць вихідного тексту, але і їхнє культурне та стилістичне забарвлення.

Ми розглянули приклади оказіональних онімів, провівши порівняльний аналіз з відповідниками, створеними для них перекладачами в українській мові: *“In the very middle of those times was a **Sticky-Prickly Hedgehog**, and he lived on the banks of the turbid Amazon, eating shelly snails and things”*.

Якщо лексема *“prickly”* є узуальною одиницею, то компонент *“sticky”* вочевидь став модифікацією *“sticky”* («клейкий», «лепкий»). Однак за достатньо успішного відтворення рими, оказіональність компоненту оніму не знаходить вираження у перекладах. Окрім того, у першому і другому варіантах ім'я персонажа зводиться в єдину конструкцію, що не здається виправданим не тільки з точки зору оригіналу, але й з огляду на синтетичну структуру української мови, і лише Л. Солоньку вдається зберегти співзвучність елементів оніму.

Переклад 1: *«Жив собі, був собі на світі **Колючий-Причепя-Їжак**, і жив він на берегах Амазонської ріки; їв він мушлі та інші ласі річі»* (Кіплінг, От так казки!, пер. Ю. Сірого, с. 26).

Переклад 2: *«Був собі та жив собі у ті часи на світі **Колючка-Дряпучка-Їжак**, і мешкав він на берегах каламутної ріки Амазонки, і їв слимаків у черепашках та інші смачні наїдки»* (Кіплінг, Як і чому, пер. Л. Солонька, с. 70).

Переклади 3 і 4 виглядають більш природно, оскільки наближені до норм української мови, хоча версія О. Негребецького звучить не досить милозвучно. Вдалим здається прийом перестановки, виконаний автором третього перекладу, проте один з компонентів оніму підлягає заміні задля збереження римування.

Переклад 3: *«Так ось – у ті часи був собі **їжачок Злючка-Колючка**, і жив він на берегах бурхливої Амазонки, харчуючись слимачками та всілякою всячиною»* (Кіплінг, Такі собі казки, пер. Н. Дьомової, І. Сав'юк, В. Чернишенка с. 50).

Переклад 4: «*Посеред тих часів був собі Стирчучий-Колочий Їжак, а жив він на берегах каламутної Амазонки, їв равликів, слимаків і все таке*» (Кіплінг, Такі самі оповідки, пер. О. Негребецького с. 99).

Перекладацький аналіз засвідчив успішне подолання труднощів, пов'язаних з перекладом онімів, за рахунок потужних ресурсів української мови, використання функціональних аналогів на основі широкого контексту та творчої майстерності перекладача. Результати дослідження показали, що рівень виконання перекладацького завдання не залежить від наявності або відсутності попередніх версій, а переклад стає яскравим проявом змагання талантів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі способів подолання інших типів перекладацьких труднощів, які виникають при перекладі художніх текстів для дітей.

Література

1. Бардакова В. В. «Говорящие» имена в детской литературе / В. В. Бардакова // *Вопросы ономастики. – Екатеринбург : Уральский ун-т, 2009. – № 7. – С. 48–56.*
2. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: [монографія] / О. В. Ребрій. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
3. Суперанская А. В. *Общая теория имени собственного* / А. В. Суперанская. – М.: Наука, 1973. – 366 с.
4. Bensimon P. *Retraduire* / P. Bensimon, D. Coupaye. – Paris: Publications de la Sorbonne nouvelle, 1990. – 216 p.
5. Berman A. *La retraduction comme espace de traduction* / A. Berman // *Palimpsestes*. – 1990. – № 4. – P. 1–7.
6. Desmidt I. (Re)translation Revisited / I. Desmidt // *Meta: Translators' Journal*. – Vol. 54, № 4. – P. 669–683.
7. Fernandes L. *Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play* / L. Fernandes // *New Voices in Translation Studies*. – 2006. – No 2. – P 44–57.
8. Hermans T. *On Translating Proper Names, with Reference to De Witte and Max Havelaar* / T. Hermans // *Modern Dutch Studies. A volume of essays in honour of Professor Peter King* / [ed. Michael Wintle]. – L.: Athlone, 1988. – P. 11–24.
9. Jaleniauskienė E. *The Strategies for Translating Proper Names in Children's Literature* / E. Jaleniauskienė, V. Čičelytė // *Studies about languages*. – 2009. – № 15. – P. 31–42.
10. Skibińska E. *La retraduction, manifestation de la subjectivité* / E. Skibińska [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://webs2002.uab.es/doletiana/1Documents/1Skibinska.pdf>.

УДК 811.111'255.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ЛЕКСИЧНОГО НОНСЕНСУ (на матеріалі казки Р. Дала «BFG»)

Тодчук К. В., Вороніна К. В. (канд. філол. наук)

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)

У статті представлено результати магістерського дослідження, в якому розкрито особливості перекладу українською мовою лексичного нонсенсу в англійській казці. Проаналізовано найпоширеніші способи перекладу лексичного нонсенсу, звертаючи увагу на особливості його формування. Зроблено висновок, що не існує загально визнаних способів перекладу лексичного нонсенсу, а основним для перекладача є збереження емоційного забарвлення та стилістичної своєрідності оригіналу.

Ключові слова: калькування, компенсація, лексичний нонсенс, напів-калькування, перекладацький відповідник, транскодування.

К. В. Тодчук, К. В. Вороніна. Особенности перевода нонсенса на украинский язык (на материале сказки Р. Даля «BFG»). В статье представлены результаты магистерского исследования, в котором раскрыты особенности перевода на украинский язык лексического нонсенса в англоязычной сказке. Проанализированы наиболее распространенные способы перевода лексического нонсенса, обращая внимание на особенности его формирования. Сделан вывод, что не существует общепризнанных способов перевода лексического нонсенса, а основным для переводчика является сохранение эмоциональной окраски и стилистического своеобразия оригинала.

Ключевые слова: калькирование, компенсация, лексический нонсенс, переводческое соответствие, полукалькирование, транскодирование.

K. V. Todchuk, C. V. Voronina. The particularities of translating nonsense into Ukrainian (based on the fairy tale “BFG” by Roald Dahl). The article presents the results of the Master’s study, which exposes the particularities of translating lexical nonsense in the English tale into Ukrainian. We analyzed the most common methods of translation of lexical nonsense, paying attention to the characteristics of its formation. It is concluded that there are no generally recognized methods of lexical nonsense translation, and the main task for translator is to reproduce emotional colouring and stylistic originality of the source text in the target language.

Key words: compensation, half-calque, lexical nonsense, calque, trans-coding, translation equivalent.

Нонсенсні лексичні одиниці викликають неабиякий інтерес у перекладознавців. Переклад нонсенсів стає однією з найскладніших задач для перекладача, адже він повинен знайти правильне рішення для того, щоб зберегти стилістичну своєрідність оригіналу. Для перекладача це – випробування «на міцність», спосіб показати свою майстерність та креативність. **Актуальність** цього дослідження обумовлюється необхідністю комплексного аналізу нонсенсних лексичних одиниць задля подолання труднощів його перекладу. **Метою** нашого дослідження є визначення особливостей перекладу лексичного нонсенсу українською мовою. **Об’єктом** є лексичний нонсенс в англomовних художніх творах та пошук та/або утворення його перекладацьких відповідників українською. **Предмет** дослідження – способи подолання труднощів, які виникають під час перекладу лексичного нонсенсу. Здійснюємо дослідження **на матеріалі** англійської казки Р. Дала “BFG” та її перекладу українською, виконаного В. Морозовим.

У рамках нашого дослідження ми зосереджуємо увагу на вивченні особливостей формування та перекладу лексичних нонсенсних одиниць. Лексичний нонсенс можна визначати як «інноваційну креативну лексичну одиницю, яка будується за рахунок неконвенційного поєднання морфем та/або фонем та характеризується референційно-сигніфікативною невизначеністю та семантичною неоднозначністю» [2, с. 45].

Матеріалом дослідження обрана казка Роальда Дала “ВДВ”; твір автора продовжує традиції британського нонсенсу та славиться майстерністю створених у ньому надзвичайних нонсенсних одиниць. Майже у кожному реченні письменник вражає та захоплює все новими прикладами слів-нонсенсів: “cunnybull”, “gobblefunk”, “strawbunkle” або “snozzcumber”.

Лексеми-нонсенси – вигадані лексичні одиниці, які існують лише в рамках художнього дискурсу, отже не існує та не може існувати готових перекладацьких рішень, перекладач має самостійно відтворювати власні відповідники. Акумулюючи весь творчий потенціал, перекладач знаходиться у постійному «відборі, аранжуванні та навіть створенні своїх власних мовних засобів задля вирішення завдань та подолання труднощів перекладу» [6, с. 260].

Проаналізуємо найбільш поширені способи перекладу лексичних нонсенсів, звертаючи увагу на особливості його формування. Одним з способів перекладу, зафіксованих у нашій вибірці, є транскодування:

'What about for instance (...) the **hump-lecrimp**?(...)'They is common animals,' *крімку?*(...) Це звичайні тварини, *– зневажливо зронив ВДВ* (2).

З технічної точки зору лексема **hump-lecrimp** утворена за рахунок використання такого словотвірного способу, як словоскладання. До складу лексеми-нонсенсу **hump-lecrimp** належать узуальна лексема **hump** – *горбок, пагорок, гірський хребет* та **crimp** – *крихкий, ламкий або хвилястий*. У той же час не можна виключати, що частиною новоутвореної лексеми є трохи змінений прикметник **humble** – *скромний, простий, непомітний* [7]. З контексту стає відомо, що лексична одиниця вигадана автором на позначення невідомої тварини, що жодним чином не співвідноситься зі значеннями узуальних лексем-компонентів нонсенсу. У цьому випадку перекладач застосовує адаптивне транскодування – спосіб, коли «форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу» [3, с. 282]. Таким чином, перекладачеві вдається передати авторську інтенцію – зберегти незвичність лексичної одиниці на позначення неіснуючої в звичному позамовному оточенні тварини. Варто підкреслити, що перекладач надзвичайно рідко використовує транскодування для створення відповідника, зазвичай він обирає більш «творчий» метод.

Звернемо увагу на випадки використання перекладачем калькування та напівкалькування. Калькування полягає в передачі безеквівалентної лексики мови оригіналу за допомогою заміни її складових частин – морфем та слів прямими лексичними відповідниками у мові перекладу [4, с. 53].

Вісім поганих велетнів у казці мають композитні імена – новотвори, кожне з яких так чи інакше підкреслює їх жорстокість і людожерство. Зокрема **the Bonecruncher**, переданий у перекладі як **Костохруст**, є рідким прикладом перекладу з використанням «повного» калькування. В англійській мові слово складається з двох окремих слів: **bone** – *кістка* і **crunch** – *хрумати, гризти з хрустом* [7], а додавання суфікса **-er** уможливило набуття форми іменника, чим акцентується його процесуальний сенс. Отже, творення цього лексичного нонсенсу у мові оригіналу здійснюється за допомогою словоскладання та афіксації, переклад свідчить про використання лише словоскладання, а афіксація є непотрібною, бо морфема *хруст* вже й так має форму іменника.

До напівкалькування належать часткові запозичення, нові слова або стійкі словосполучення, які складаються частково зі свого власного матеріалу, а частково з матеріалу іншомовного слова [1, с. 88]. Але ми надаємо цьому методу трохи інший характер: відносимо до

напівкалькування випадки, коли перекладач передає лише частину слова його відповідником у мові перекладу, для перекладу ж другої половини лексики використовує інший спосіб.

Велетень *the Fleshlump eater* – *Тілогриз* має навіть триосновне ім'я, семантично не менш красномовне: *flesh* – *міло*, *м'ясо*, *lump* – *кусень*, *великий шмат*, *eater* – *їдок* [7]. Лексичний нонсенс однаково утворений за допомогою словоскладання, як у мові оригіналу, так і в перекладі, але в англійській мові слово складається з трьох морфем, а в перекладі – з двох, у цьому випадку перекладач, мабуть, вирішив, що такий відповідник повністю передасть емоційне забарвлення нонсенсу. *Тіло* є прямим лексичним відповідником слова *flesh*, а *eater* передана за допомогою *гриз*, що хоч і є синонімічним поняттям, але все ж такі не тотожним.

Ще одним велетнем є *the Maidmasher*, що у перекладі звучить як *Дівчаткочавчав*. Тут автор також користується словоскладанням та афіксацією, майстерно поєднуючи *maid* – *дівчина*, *дівця*, *прислуга* і *mash* – *розминати*, *плющити*, *перемішувати*, *дробити* [7], та додаючи словотвірний суфікс *-er*, який перетворює нонсенс на іменник. *Дівчаткочавчав* – чудовий приклад творчості перекладача. До складу перекладацького відповідника належать два компоненти – основа узуальної лексичної одиниці *дівчатко* та оноματοпоетичне поєднання *чавчав*, що походить від слова *чавкати* та зазвичай вживається на позначення звуків, які видають під час їжі. Зважаючи на той факт, що лише перший компонент відтворено за допомогою кальки, відносимо цей нонсенс до напівкалькування.

Р. Дал обожнює використовувати телескопічні поєднання, так звані «слова-портмоне» (*portmanteau words*), для утворення своїх авторських новоутворень. Такі поєднання є «новими лексемами, побудованими з частин (морфем або довільних сегментів) двох або більше лексем таким чином, що в результаті формується утворення з непрозорим морфемним членуванням» [8, с. 234]. Прикладом телескопічних поєднання у виконанні автора є нонсенс-лексема *squibble* – *перекулькувати*:

“So you must (...) stop *squibbling* (1)”. – *Тому прошу: не перекулькуй мене (2).*

Задля формування цієї нонсенсної лексики використовується дві одиниці: *quibble* – *чп'ятуся* та *squib* – *зло висміювати* [7], обидві вихідні базові морфемні вживаються у складі новоутворення шляхом міжслівного накладання, і навіть у повному обсязі завдяки ідентичності правопису. Перекладацький відповідник *перекулькувати* також утворено за допомогою телескопії, він складається з дієслова

перекручувати, а всередині – корінь слова *кулька*. Завдяки такому поєднанню створюється комічний ефект. Вважаємо можливим розглядати *перекручувати* як кальку *quibble*, тому також відносимо цей приклад до напівкалькування.

Особливої уваги заслуговує відповідник, що є настільки «творчим», що складно піддається аналізу:

'Greeks is all full of uckyslush. No – (...) інші тюфтюфні. Греки всі giant is eating Greeks, ever (1)'. такі. Жоден велетень не жерти греків, ніколи в житті (2).

Авторський нонсенс *uckyslush* має відповідник *тюфтюфний*. У лексемі-нонсенсі впізнається комбінація двох слів: *icky* – *неприємний, непривабливий, поганий* і *slush* – *талій сніг, рідка грязь, сльота* [7]. В українській мові не завжди можна визначити, що мають на увазі під *тюф* або *тюфтюф*. Можна лише за контекстом розпізнати емоційне забарвлення. Дуже важко віднести цей приклад до якогось окремого способу перекладу, але ми робимо припущення, що його можна розглядати як прийом *компенсації*, який ми розуміємо як «спосіб перекладу, за якого елементи смислу, прагматичні значення, а також стилістичні нюанси, тотожна передача яких є неможливою, а отже, такі, що втрачаються при перекладі, передаються у тексті перекладу елементами іншого порядку» [5, с. 112]. Здійснюючи компенсацію, перекладач виходить за рамки перекладу і виконує щось на зразок творчого відтворення.

У результаті дослідження зроблено **висновок**, що не існує загальноновизнаних способів перекладу лексичного нонсенсу, бо нонсенси автора є занадто складними та неоднозначними, щоб підпорядковувати їх переклад до якоїсь визначеної схеми перекладу. Ми бачимо, що перекладач казки “ВДВ” використовує такі способи перекладу: транскодування, калькування, напівкалькування та компенсацію. У деяких випадках спостерігається тенденція до подібності утворення лексеми-нонсенсу в оригіналі та його перекладі, в інших автор і перекладач використовують різні способи. Виконаний аналіз також показує, що іноді ми одразу можемо зрозуміти інтенції перекладача під час творення того чи іншого відповідника, а часом перекладач вигадує настільки надзвичайні новоутворення, що їх значення можна зрозуміти лише за контекстом. Незмінним є лише те, що перекладач намагається будь-яким чином зберегти емоційне забарвлення та стилістичну своєрідність оригіналу.

Перспективно подальших досліджень є вивчення особливостей перекладу лексичного нонсенсу на матеріалі віршованих творів.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода* / Л.С. Бархударов. — М. : УРСС, 2010. — 240 с. 2. Вороніна К.В. *Лексичний нон-сенс як етап розвитку дитячого мовлення* / К.В. Вороніна, Г.Г. Гусєва // *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: V Міжнародн. наук.-метод. конф.* — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. — 2012. — С. 45–46. 3. Карaban В.І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури* / В.І. Карaban. — Вінниця : «Нова книга», 2004. — 576 с. 4. Коломейцева Е.М. *Лексические проблемы перевода с английского языка на русский: Учеб. пособие.* / Е.М. Коломейцева, М.Н. Макеева. — Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. — 92 с. 5. Комиссаров В.Н. *Общая теория перевода : [учебник]* / В.Н. Комиссаров. — М. : ЧеРо, 1999. — 136 с. 6. Ребрій О.В. *Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія* / О.В. Ребрій. — Х. : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. — 376 с. 7. *Abbyu Lingvo Online* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.lingvo.ua/> 8. Bauer L. *English Word-Formation.* / L. Bauer. — Cambridge : Cambridge University Press, 1983. — 296 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Dahl R. *The BFG* / Roald Dahl. — London : Jonathan Cape, 1982. — 240 p. 2. Дал Роальд ВДВ (Великий Дружній Велетень) / Роальд Дал. перекл. з англ. В. Морозова за ред. І. Малковича. — К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. — 272 с.

УДК 811.111'255'373.43

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕПОНІМІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Фролов Д. О., Устименко С. Є.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

У статті розглядається феномен новоутворених слів-епонімів та пропонуються можливі шляхи подолання труднощів при їхньому перекладі.

Ключові слова: *власна назва, епонім, запозичення, неологізм, описовий переклад, транскрипція, транслітерація.*

Д. А. Фролов, С. Е. Устименко. Особенности перевода эпонимических неологизмов с английского языка на украинский. *В статье рассматривается феномен образования новых слов-эпонимов и предлагаются возможные пути преодоления трудностей их перевода.*

Ключевые слова: *имя собственное, заимствование, неологизм, описательный перевод, транскрипция, транслитерация, эпоним.*

D. O. Frolov, S. Ye. Ustymenko. The Peculiarities of eponymous neologisms translation from English into Ukrainian. *The article deals with the phenomenon of the eponymous neologisms formation and it offers the possible ways of overcoming difficulties in the process of their translation.*

Key words: *descriptive translation, eponym, loan-translation, neologism, proper name, transcription, transliteration.*

В наш час прискороеного науково-технічного прогресу перед мовою постає питання опису нових явищ, що виникають в житті. Ці явища можуть бути як елементами матеріального світу, так і нематеріального. Перед людиною питання опису нових речей виникло впродовж усього часу існування мови і воно не втратило своєї значимості й сьогодні. В мові відбуваються певні лексичні здвиги, частиною яких є утворення нових слів. Неологія – наука, що займається вивченням нових слів, з'явилася лише у середині ХХ століття, проте в цій сфері вже вдалося досягнути певних успіхів та вивчити головні шляхи утворення та перекладу різноманітних новотворів. Особливу увагу привертає саме вивчення неологізмів англійської мови, бо вони проникають в усі інші мови.

В епоху, коли інформація стає одним з головних ресурсів і чинників прогресу зростає й роль її обміну. Цей обмін повинен відбуватися не тільки в середині якоїсь певної мови, але й між представниками різних народів. І хоча в наш час зростає інтерес до вивчення іноземних мов, подібна комунікація стає можливою лише завдяки перекладу.

Історичний досвід свідчить про те, що пряме спілкування за допомогою природних класичних мов (латини) і штучних мов (есперанто) також не є виходом з положення. Так, роль засобу спілкування освічених європейців, що виконувала свого часу, латинь з часом втратила свої позиції у зв'язку з формуванням і функціональним розвитком національних літературних мов. Не привели до відчутних результатів й спроби масового поширення есперанто. Таким чином, всезростаюча роль опосередкованої комунікації представляє собою історично зумовлену закономірність [5, с. 42–43].

Актуальність даного дослідження зумовлюється активним розвитком неології як нового та перспективного напрямку сучасних лінгвістичних досліджень. **Новизна** роботи полягає у розгляді випадків словотворення, що відбулося останніми роками з метою відстежування тенденцій розвитку мови та розширенням різноаспектних лінгвістичних досліджень на новітньому мовному та мовленнєвому матеріалі. **Об'єктом** дослідження є нові епоніми, що з'являються в англійській мові, а **предметом** — способи перекладу цих епонімів. **Метою** роботи є дослідження шляхів утворення епонімічних неологізмів та пошук шляхів їхнього перекладу.

Постійні зміни у словарному складі сучасної англійської мови, а також інтенсивне її поповнення новими одиницями слугують об'єктивними передумовами для ретельного лінгвістичного осмислення нової лексики.

Неологізми — слово або зворот, яке було створено або виникло для позначення нового (раніше невідомого) предмету або для вираження нового поняття [1, с. 261–262]. При передачі неологізмів перекладачеві завжди доводиться спиратися на поняття, які вже доступні сприйняттю його читачів. Головна мета полягає в тому, щоб передати сутність нового поняття. Переклад неологізмів нерідко пов'язан зі створенням нових відповідників, нових термінів у мові перекладу [2, с. 119].

Неологізми зазвичай утворюються за законами відповідної мови, за її продуктивними моделями утворення слів. Однак літературно-журнальні неологізми іноді утворюються і за непродуктивними способами утворення слів [3, с. 81].

Нові епоніми утворені від географічних назв зустрічаються доволі рідко, зазвичай вони походять від назв продуктів харчування, які поширені на певній території. Під час перекладу подібного роду епонімів додають родове поняття предмету поки продукт не стає добре відомим [7].

Власні назви є «невичерпним резервом для термінів та номенклатурних слів, оскільки з їх допомогою досягається конкретизація та уточнення більш загальних понять та положень» [14, с. 114].

У ході дослідження було з'ясовано, що зазвичай при перекладі епонімів неологізмів використовуються два шляхи перекладу: 1) записання слова мовою перекладу із застосуванням засобів транскрибування та транслітерації або 2) описовий переклад.

Перший спосіб можна спостерігати при перекладі таких слів: *Xerox* – ксерокс, *frisbee* – фрізби, [8] назви обох слів походять від власних назв компаній, що виготовляли унікальні предмети, таким чином ці слова становилися спершу загальними назвами, а потім отримали велике поширення у мові оригіналу.

Другий спосіб зараз використовується значно частіше. Особливу увагу можна звернути на те, як епоніми утворюються від назв компаній. Епонім утворений від власної назви (наприклад, назви компанії) може вживатися у мові перекладу лише якщо ця назва поширена та відома у мові перекладу. В наш час через глобалізацію велика кількість назв компаній стали відомими навколо усього світу, інколи назва компанії отримує інше значення і починає використовуватися самостійно, наприклад як дієслово, це можна сказати про такі слова як:

1) *Google* – *to google*.

Популяризації цього слова сприяв перш за все монополізм даної пошукової системи. Спершу утворилось дієслово у власно англійській мові шляхом конверсії, в той же час воно проникає в українську і зараз ми можемо зустріти його як дієслово, інколи воно може перекладатися описово: «шукати в Інтернеті», а може і транскрибуватися «гуглити», хоч це й більш розмовний варіант. Епонім утворений від назви компанії шляхом конверсії.

2) *Facebook* – *to facebook*

Цей епонім перекладають лише шляхом описового перекладу: «додавати в друзі», також може використовуватися сленгове запозичення «зафрендити».

3) *Skype* – *to skype*

Особливість цього новотвору полягає в тому, що спершу, це була просто назва програми, зараз же в англійській мові це слово може перекладатись дієсловом: «спілкуватися в Скайпі», «дзвонити комусь по Скайпу», «спілкуватися з кимось через відеозв'язок у Скайпі».

Існують епоніми утворені шляхом злиття основ, наприклад *Grex-it* – утворене від слів «Greece»+«exit» і перекладається описово як «вихід Греції з ЄС»; або *FidoCam* утворений від сполучення «Fido» + «cam» і також перекладається описово як «камера, прикріплена на голові поліцейської собаки».

Життя неологізмів залежить від того, наскільки вони апробовані суспільною практикою, наскільки сильна потреба у даному слові для позначення відповідних явищ, і яка кількість «суперників» – синонімічних засобів має дане слово у словарному складі мови [2, с. 81].

Під час дослідження ми дійшли висновку, що епоніми доволі часто стають неологізмами і досить швидко поширюються як у мові оригіналу, так і у мові перекладу. Виходячи з результатів дослідження, було виявлено, що найбільш прийнятним для перекладу неологізмів є описовий переклад або транскрибування (транслітерація). **Перспективами** дослідження є аналіз неологізмів та епонімів суспільно-політичної сфери, які поповнюють лексичний склад мови, розширюючи картину світу та сприйняття світу людиною, а також виявлення основних напрямів та перспектив розвитку сучасної неології.

Література

1. Ахманова О.С. *Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова* – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Гальперин И.Р. *Очерки по стилистике английского языка / И.Р. Гальперин*. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1958. – 460 с.
3. Нелюбин Л.Л. *Толковый переводческий словарь / Л.Л. Нелюбин* – М. : Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
4. Суперанская А.В. *Общая теория имени собственного / А.В. Суперанская*. – М. : Наука, 1973. – 367 с.
5. Швейцер А.Д. *Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер*. – М. : Наука, 1988. – 216 с.
6. *Журнал Car and Drive [Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://www.caranddriver.com/reviews/car-and-driver-magazine-august-2013-issue-table-of-contents>.
7. *Журнал Translation Journal [Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://www.translationjournal.net/journal/56neologisms.htm>
8. *Oxford Dictionary of English, Revised Edition*. – Oxford University Press – 2005.

УДК 811.111'255.4

ВЛИЯНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ В ОБЩЕСТВЕ НА ПЕРЕВОД (на примере русских переводов 1920–30-х годов)

Чернышова Я. К., Кальниченко А. А. (доцент)

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
(кафедра теории и практики перевода английского языка)*

В работе исследуется влияние взглядов на историю, существующих в обществе в данный период на отбор произведений для перевода и на метод перевода. Исследование проведено на материалах русских переводов 1920–30х гг., в частности романа Э.Л. Войнич «Овод» (Н. Волжаниной 1935 г.; З. А. Венгеровой 1927 г.; сокращенный вариант 1928 г.) и пьесы Б. Шоу «Ученик дьявола» (М. Мораф и А. Дейча 1936 г.; Н. Е. Эфроса 1922 г.). В 1920е гг. история в СССР рассматривалась с точки зрения пролетарского интернационализма, а в 1930е он сменяется национал-большевизмом. Такое изменение взглядов на историю повлияло на перевод.

Ключевые слова: идеология, исторические взгляды, перевод, социологические подходы, стратегии перевода.

Я. К.Чернышова, О. А. Кальниченко. Вплив поглядів на історію на переклад (на прикладі російських перекладів 1920–30-х років). У цій роботі досліджується вплив поглядів на історію, що існували у суспільстві в даний період на відбір творів для перекладу та на метод перекладу. Дослідження було проведено на матеріалах російських перекладів 1920–30х рр., зокрема роману Е. Л. Войнич «Гедзь» (Н. Волжаніної 1935 р.; З. А. Венгерової 1927 р.; скорочений варіант 1928 р.) та п'єси Б. Шоу «Учень диявола» (М. Мораф та А. Дейча 1936 р.; Н. Е. Ефроса 1922 р.). У 1920ті рр. історія СРСР розглядалася з точки зору пролетарського інтернаціоналізму, а в 1930ті він змінюється на націонал-більшовизм. Така зміна поглядів на історію вплинула на переклад.

Ключові слова: ідеологія, історичні погляди, переклад, соціологічні підходи, стратегії перекладу

I. K. Chernyshova, A. A. Kalnichenko. Influence of historical views in the society on translation. (using translations to the Russian in the 1920–30s as an example). The study deals with the influence of historical views in the society on the translator's methods and the selection of literature to be translated. The research work provides Russian translations of the 1920s and of the 1930s, in particular, E.L. Voynich's "Gadfly" (by N. Volzanina in 1935, by

Z. Vengerova in 1927, the abridged edition of 1928) and B. Show's "Devil's Disciple" (by M. Moraf and A. Deich in 1936, by N. Efros in 1922). Socio-cultural influence on the translator's methods affects literature selection and source language-text reproduction.

Key words: *ideology, historical views, translation, sociological approaches, translation strategies.*

В течение последних десятилетий ученые исследуют процесс перевода художественного текста не только как результат индивидуальной творческой деятельности переводчика, но и как деятельность, которая обусловлена объективными факторами, например, — социально-культурной средой. Данные социологические подходы расширили границы анализа за пределы текста, включив не только лингвистические факторы.

Данная работа посвящена влиянию исторических взглядов, доминировавших в советском обществе в 1920-е и 1930-е гг., на перевод на примере русских переводов того времени. То есть **объектом** исследования является влияние исторических взглядов в обществе на процесс перевода, а **предметом** — их влияние на русские переводы 20-х и 30-х гг. XX века.

Актуальность данного исследования состоит в том, что современное переводоведение, переживающее своеобразную революцию, интересуется влиянием различных идеологических и поэтологических факторов на процесс перевода.

Материалами нашего исследования стали публикации по истории русского перевода XX века; библиография зарубежных произведений, переведенных и изданных на русском языке в указанный период; русские переводы романа Э.Л. Войнич «Овод» (Н. Волжаниной 1935 года; З.А. Венгеровой 1927 года; сокращенный вариант 1928 года) и пьесы Б. Шоу «Ученик дьявола» (М. Мораф и А. Дейча 1936 года; Н.Е. Эфроса 1922 года).

Перевод — это передача текста на одном языке средствами другого языка. Перевод — это перенос явлений одной культуры в другую. Перевод — это еще и важный социальный фактор, несущий на себе печать места, времени, условий своего создания и влияющий на эти место, время и условия; иными словами, перевод — это социальный акт [6].

Большинство работ и мнений разработаны, отталкиваясь от идеи «культурного поворота», которая предвидела многие темы, рассмотренные более подробно в рамках социологического подхода, такие как власть, политика, идеология, этика и человеческий фактор. Под термином «культурный поворот» подразумевается смещение акцентов в теории перевода на его культурные аспекты, иными словами процесс перевода заключается в переносе текста

из одной культурной среды в другую (культурный контекст) [3]. Художественный перевод предполагает взаимодействие трех систем: литературной, социальной и культурной. Социально-культурное влияние на стратегию переводчика нередко отражается на отборе литературы и на воспроизведении в переводе содержания оригинала, вынуждая переводчика следовать идеологическим, моральным или эстетическим нормам принимающей культуры [5]. Событие в социальной или политической сфере на международном уровне может сказаться на переоценке зарубежной литературы, привлекая либо возобновляя интерес со стороны издателей и переводчиков. Например, международная награда, такая как Нобелевская премия в области литературы заставляет издательства соревноваться в самом быстром выпуске нашумевшего произведения с целью извлечения выгоды.

Согласно израильскому ученому Г. Тури нормы, действующие в переводе, делятся на три группы: *предварительные (preliminary)*, *исходные (initial)* и *операционные (operational)*. К первой относится конкретная переводческая политика (отбор литературы), осуществляемая в данной стране или в определенном издательстве, а также выбор языка источника. Исходные нормы связаны с ориентацией переводчика либо на нормы исходного текста, либо на нормы целевой аудитории, культуры, языка. Операционные нормы – нормы, которые управляют решениями, принимаемыми, непосредственно в процессе перевода, и касаются лингвистического материала [5].

В силу того, что история, является частью общественной системы, исторические взгляды в некоторой степени подвергаются идеологической обработке. Политика советской власти, когда идеологическое давление было беспрецедентным, и исторические взгляды менялись стремительно, оказала значительное влияние на перевод. Ярким примером может служить разница идеологической обработки в 20-е и 30-е годы XX века, культуру тоталитарного общества Сталина резко противопоставляют культуре предыдущего десятилетия. Культура Один соотносится с динамикой и ломкой, воспекает утопические идеи, обрывая все связи с прошлым и традициями. Ей на смену приходит культура прагматической и национальной стабильности, ориентированная на традиции, патриотизм [1].

В 1920-х годах в исторических художественных произведениях тема революции была центральной. Литература прославляла идею преемственности многовековой героической борьбы в лице представителей революционной интеллигенции в отечественном прошлом и настоящем [1]. С 1930-х годов пропаганда исторических ценностей, заимствованных из российского прошлого, является важной частью духовной жизни страны. Смыслом деятельности писателей того времени становится художественная разработка темы

прогрессивного развития нации под руководством главы государства, вождя, монарха. Отсюда популярность романов, в которых в качестве центральных героев выступают высокопоставленные деятели (А.Н. Толстой «Петр Первый», С. Бородин «Дмитрий Донской» и так далее). Новый политико-идеологический курс был направлен на возрождение российских имперских ценностей: патриотизма, великодержавия, идеи сильной России (как государства) и призыв к служению стране [1].

До исчезновения частных издательств в начале 1930-х годов выбор литературы для перевода был более свободным. С возрастанием шансов на всемирную революцию у Большевиков появилась надежда, что колониальные страны помогут бороться против империализма, что послужило толчком для перевода книг из колониальных стран [1].

Со временем, с приходом к власти И.В. Сталина идеологический пресс возрастал и в 30-х годах XX столетия социологический реализм был объявлен основополагающим и официальным методом. Интенсивно переводятся на русский язык произведения народов, входивших в состав Советского Союза. Безусловно, пропаганда играла не последнюю роль, демонстрируя дружбу народов и расцвет национальных культур в условиях социализма, а подбор авторов не всегда определялся литературно-эстетическими критериями [1]. С другой стороны, книги из «враждебных» стран запрещалось переводить. Например, прекратили издавать переводы с польского, так как Польша придерживалась фашистских взглядов. Никогда в СССР выбор языка оригинала так напрямую не был связан с идеологическими установками как во время сталинского периода [4].

Первая половина XX века с точки зрения цензуры довольно противоречивое время, ведь официально ее не существовало. Правящая партия применяла редкую в мировой истории практику двойного контроля над публикациями: предварительную цензуру в процессе подготовки издания и последующую цензуру практически на всем протяжении нахождения в общественном обращении.

Характерно (и в целом закономерно), что жесткое ограничение свободы и идеологическое давление на переводчиков парадоксальным образом оборачивается вольностью в обращении с текстом. В некоторых случаях можно говорить о своеобразной идеологической адаптации текста, которая осуществляется с помощью целого ряда приемов: купирование, нейтрализация, экспликация, комментарии (вступительная статья, послесловие). Таким образом, различные адаптационные приемы применяются совокупно и в употреблении их можно проследить определенные тенденции, позволяющие говорить о целостной адаптации переводного текста и об особых стратегиях этой адаптации [2].

Рассмотрим наиболее показательные случаи сравнения переводов 1920х и 1930х гг. В русских вариантах пьесы Б. Шоу с самого первого абзаца, в тексты введены изменения и применено купирование. Причем в переводе Н. Е. Эфроса данная историческая отсылка и вовсе отсутствует. Н. Е. Эфрос полностью упускает такие важные моменты как описание места и времени действия событий, так как в то время большевики провозглашали ориентацию на будущее, отбросив прошлое с историей как балласт. Во втором варианте отрывок сокращен и вставлен не в начало, а в середину абзаца. В итоге Мораф и Дейч приводят очень сжатый и даже «скомканный» перевод. Переводчики опускают высказывание о главной цели обеих сторон уничтожить как можно больше противников «they have convinced both Americans and English that the most high minded course for them to pursue is to kill as many of one another as possible», которое могло бы скомпрометировать идею освободительной войны.

Оригинал	Перевод М. Мораф и А. Дейча
<p>The year 1777 is the one in which the passions roused of the breaking off of the American colonies from England, more by their own weight than their own will, boiled up to shooting point, the shooting being idealized to the English mind as suppression of rebellion and maintenance of British dominion, and to the American as defence of liberty, resistance to tyranny, and selfsacrifice on the altar of the Rights of Man. Into the merits of these idealizations it is not here necessary to inquire: suffice it to say, without prejudice, that <u>they have convinced both Americans and English that the most high minded course for them to pursue is to kill as many of one another as possible</u>, and that military operations to that end are in full swing, morally supported by confident requests from the clergy of both sides for the blessing of God on their arms.</p>	<p>В 1777 г с отпадением американских колоний от Англии разгораются страсти и достигают высшего напряжения. Англичане смотрят на войну как на подавление восстания и поддержание британского господства в Америке. Американцам представляется война как защита своей свободы и борьба против тирании. Военные операции в полном ходу. Духовенство с обеих сторон призывает благословение божье на оружие.</p>

В романе Э. Л. Войнич «Овод» в отличие от варианта З.А. Венгеровой (1927г) переводчик Н. Волжанина (1935г) применила стратегию одомашнивания, то есть приобщила текст к реалиям русской культуры, чтобы происходящее было более понятным для русскоязычного читателя и чтобы подчеркнуть схожесть событий в книге с историей СССР.

Оригинал	Перевод З.А. Венгеровой	Перевод Н. Волжаниной
I had a trick of fainting suddenly at that time, like a <u>boarding-school girl</u> (1) with tight stays. So they took me in and gave me <u>brandy</u> (2), and food, and so on; and then-the next morning-they offered me-	У меня в это время была странная способность падать в обморок при всяком случае, как у затянутой в корсет <u>школьницы</u> (1). Меня подобрали, дали <u>коньяку</u> (2), а затем на следующее утро предложили мне...	В то время со мной часто случалось, что я вдруг падал в обморок, точно туго зашнурованная в корсет <u>институтка</u> (1). Меня внесли в палатку, дали мне <u>водки</u> (2), а на другое утро предложили мне...

И в 1920е и в 1930е годы XX столетия идеология реализуется постоянно на всех уровнях текста, даже в мельчайших деталях. Она признается не как нечто влияющее извне, как концепт, но как сам способ мышления, в отношении перевода, как призма, через которую переводчиком воспринимается текст оригинала [2].

Перспективы: Полученные в ходе исследования данные могут нести методико-профилактический характер в процессе перевода, а также его результаты могут быть использованы в различных учебных курсах по теории, истории и критике перевода для подготовки студентов вузов и аспирантов. Работа может оказаться полезной для переводоведов и переводчиков художественной литературы.

Литература

1. Дубровский А.М. *Историк и власть: историческая наука в СССР и концепция истории феодальной России* / А.М. Дубровский. — Бр.: Изд-во БГУ им. акад. И.Г. Петровского, 2005. — 800 с. 2. Кузнецова А. *Способы идеологической адаптации текста* / А. Кузнецова // *Логос*. — 2012. — №3. — С. 153–171. 3. Bassnett S. *Constructing cultures: Essays on literary translation* / S. Bassnett, A. Lefevere. — Clevedon, UK: Multilingual

Matters Ltd, 1998. — 143 p. 4. Kalnyuchenko O. Ukrainian Translation Thought of the 1920's/ O. Kalnyuchenko// Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. — 2013. — №116. — С. 133—141. 5. Toury G. The Nature and Role of Norms in Translation / G. Toury // Descriptive Translation Studies and Beyond: John Benjamins. — 1995. — P. 53—69. 6. Tyulenev S. Why (not) Luhman? On the applicability of the social systems theory to translation studies / S. Tyulenev // Translation Studies. — 2009. — №2. — P. 147—162.

УДК 811.111'373.46:641.5

ЛЕКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ТЕКСТОВ В ОБЛАСТИ КУЛИНАРИИ И ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА РУССКИЙ

Чжан Ицы, Осинская М. С. (канд. филол. наук)

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
(кафедра теории и практики перевода английского языка)*

Статья посвящена переводческому анализу текстов в области кулинарии и общественного питания с учётом их лексико-стилистических особенностей. Выявлено корреляции между классификациями лексических единиц в анализируемой сфере по различным основаниям, а также проанализировано способы перевода имён собственных и терминов.

Ключевые слова: *переводческие трансформации, переводческие приёмы, кулинарные термины, классификация кулинарных терминов, научно-популярный подстиль речи.*

Чжан Ици, М. С. Осінська. *Лексичні особливості перекладу текстів у галузі кулінарії та громадського харчування з англійською мови російською. Стаття присвячена перекладознавчому аналізу текстів у галузі кулінарії та громадського харчування із урахуванням їхніх лексико-стилістичних особливостей. Виявлено стійкі кореляції між класифікаціями лексичних одиниць в аналізованій сфері за різними основами та проаналізовано способи перекладу власних назв і термінів у зазначеній сфері.*

Ключові слова: *перекладацькі трансформації, перекладацькі прийоми, кулінарні терміни, класифікація кулінарних термінів, науково-популярний підстиль мовлення.*

Zhang Yiki, M. S. Osinska. Lexical features of translating texts in the area of culinary art and catering from English into Russian. *The article deals with the translation analysis of the texts in the area of culinary art and catering with regard to their lexical and stylistic features. Persistent correlation between various classifications of lexical items in the analyzed area has been revealed, the methods of translating proper names and terms in the area of culinary and catering analyzed.*

Key words: *translation transformations, translation techniques, culinary terms, classification of culinary terms, popular scientific sub-genre of speech.*

Целью данной статьи является комплексный лексико-переводческий (англо-русский) анализ текстов в области кулинарии и общественного питания.

Курс на евроинтеграцию, продвижение малого и среднего, в том числе туристического бизнеса, политика привлечения иностранных инвестиций как на общегосударственном, так и на местных уровнях способствуют развитию на постсоветском пространстве ресторанного бизнеса с иностранным капиталом, а также усилению обмена опытом между русскоязычными рестораторами с постсоветского пространства и их коллегами из дальнего зарубежья.

Таким образом, **актуальность** работы определяется всё возрастающей потребностью в качественном переводе с английского языка на русский текстов в области кулинарии: как непосредственно кулинарных рецептов, так и других текстов из области общественного питания.

Объектом исследования в данной работе выступают лексические и лексико-стилистические особенности текстов в области кулинарии и общественного питания, релевантные переводу данного типа текстов с английского языка на русский.

Предметом исследования являются переводческие приёмы и лексические трансформации, используемые при переводе англоязычных текстов в области кулинарии и общественного питания на русский язык.

Новизна исследования состоит в расширении анализируемой сферы от узко кулинарной тематики до сферы общественного питания в целом, а также в предложенной автором собственной классификации лексических единиц в области кулинарии и общественного питания, выявлении корреляций между существующими классификациями лексических единиц в области кулинарии по различным основаниям.

Тексты кулинарных рецептов принадлежат к научно-популярному стилю. Под научно-популярным стилем в данной работе мы понимаем

одну из стилистико-речевых разновидностей научного функционального стиля, выделяемую на основании реализации дополнительных задач коммуникации – необходимости перевода специальной научной информации на язык неспециального знания [1].

Текстам в области кулинарии присущи такие характеристики научно-популярного стиля: насыщенность неэмоциональной, безоценочной лексикой нейтрального лексического фонда; наличие особого слоя лексики – терминов и полутерминов; наличие заимствований (названия блюд, названия пунктов питания, основные ингредиенты, названия напитков); наличие аббревиатур (единицы веса, единицы объёма).

На сегодняшний момент в лингвистической и кулинарной литературе представлено довольно большое количество классификаций кулинарных терминов [2, 4, 5 и др.], однако они учитывают исключительно узкие кулинарные термины, оставляя все своего внимания другие термины из области общественного питания.

С целью проведения дальнейшего переводческого анализа весь массив анализируемых нами лексических единиц в области общественного питания общей численностью 306 единиц был классифицирован по двум основаниям:

I. Лексическое значение

II. Грамматическая структура

Анализируя выборку по лексическому значению, мы выделили 8 групп лексических единиц: названия блюд (*Salad Olivier* – салат “Оливье”, *Cheesy Crustless Quiche* – хрустящий сырный киш), названия пунктов общественного питания (*café Imbir* – кафе “Имбирь”, *coffee houses of Kakao-Blues* – кофейни “Какао-блюз”), основные ингредиенты (*egg yolk* – яичный желток, *cottage cheese* – творог), приправы (*vegetable oil* – растительное масло, *sweetener* – сахарозаменитель), названия напитков (*whiskey* – виски, *vitamin teas* – витаминные чаи), виды кухни (*Odesa cuisine* – одесская кухня, *Jewish cuisine* – еврейская кухня), способы приготовления (*simmer* – тушить, *whisk* – смешать), названия посуды (*frying pan* – сковорода, *ice-cream churn* – контейнер для мороженого).

Классификация по II основанию представлена двумя группами: словами и словосочетаниями, которые в свою очередь подразделяются на существительные (*appetizer* – закуска, *sauce pan* – кастрюля) и глаголы (*coat* – обмазать, *dip* – обмочить), а также словосочетания с главным словом глаголом (*toss to combine* – перемешать, *sprinkle over* – посыпать) и словосочетания с главным словом существительным (*vegetable oil* – растительное масло, *plain white sugar* – обычный белый сахар).

При этом существительные и словосочетания с существительными представлены в следующих лексических группах: названия блюд, названия пунктов общественного питания, основные ингредиенты, приправы, названия напитков, виды кухни, названия посуды; а глаголы и словосочетания с глаголами представлены в группе способы приготовления.

В анализируемых текстах имена собственные составили 14 лексических единиц или 8,92% всей выборки.

Общее количество имён собственных, переведенных с помощью транскрибирования (когда буквами языка перевода передаётся звуковая форма языка оригинала [3]), составило 4 единиц. Доля слов, переведенных транскрибированием, составляет 28,57 %. Например: *Himalaya* – “Гималаи”, *Jamaica* – “Ямайка”, *Olivier* – “Оливье”, *Ayurveda* – “Аюрведа”.

Общее количество имён собственных, переведенных с помощью транслитерации (когда слово языка оригинала передаётся по буквам [3]), составило 5 единиц. Доля слов, переведенных транслитерацией, составляет 35,71%. Например: *Marocano* – “Марокано”, *Malina* – “Малина”, *Parmesan* – “Пармезан”, *Turgeneff* – “Тургенефф”.

Общее количество имён собственных, переведенных с помощью смешанного транскодирования (есть элементы транскрибирования и транслитерации [3]), составило 2 единиц. Доля слов, переведенных смешанным транскодированием, составляет 14,29 %. Например: *Eurasia* – “Евразия”, *Kakao-Blues* – “Какао-блюз”.

Общее количество имён собственных, переведенных с помощью адаптивного транскрибирования (когда форма слова в языке оригинала фдаптируется к фонетической и/или грамматической структуре [3]), составило 3 единиц. Доля слов, переведенных адаптивным транскрибированием, составляет 21,43 %. Например: *Dijon* – Дижонская, *Imbir* – “Имбирь”, *Babel* – “Вавилон”.

Таким образом, наиболее частотными способами перевода имён собственных в кулинарных текстах являются транслитерация (35,71%), транскрибирование (28,57%), также используются адаптивное транскодирование (21,43%), смешанное транскодирование (14,29%).

При переводе терминов-слов в текстах в области кулинарии и общественного питания нами были использованы такие переводческие приёмы и трансформации:

- словарное соответствие (89,93%): *aftertaste* – *послевкусие*, *biscuits* – *печенье*, *cardamom* – *кардамон*
- добавление (4,07%): *boned* – *очищенный от костей*, *quarter* – *разрезать на 4 части*

- контекстуальная замена (конкретизация, смысловое развитие) (4,02%):

Put the chicken in an oven dish, coat it with 15 g of butter and put in the oven.

Положите цыпленка на противень, обмажьте его в 15 г сливочного масла и поставьте в духовку.

- транскодирование (1,34%): *Sakhlav* – *сахрав*, *endorphin* – *эндорфин*

При переводе терминов-словосочетаний в текстах в области кулинарии и общественного питания нами были использованы такие переводческие приёмы и трансформации:

- калькирование (69,43%): *Stuffed Chicken* – *Фаршированный цыпленок*, *posh lounge restaurant Turgeneff* – *шикарный лаунж-ресторан “Тургенефф”*, *Potato pies* – *картофельные пироги*
- перестановка (12,10%): *Eurasia chain* – *сеть “Евразия”*, *Jamaica pepper* – *перец “Ямайка”*, *Masala tea* – *чай масала*
- контекстуальная замена (конкретизация, смысловое развитие) (3,82%):

The most popular seasonal beverage offered on menus in Kyiv bars and restaurants is mulled wine.

Самый популярный сезонный напиток, который предлагается в меню в барах Киева и ресторанах – глинтвейн.

- приём лексического опущения (1,91%): *leave to cool* – *остудить*, *toss to combine* – *перемешать*.

Процентное соотношение переводческих приёмов и лексических трансформаций, использованных при переводе терминов из текстов в области кулинарии и общественного питания представлено на рис. 1.

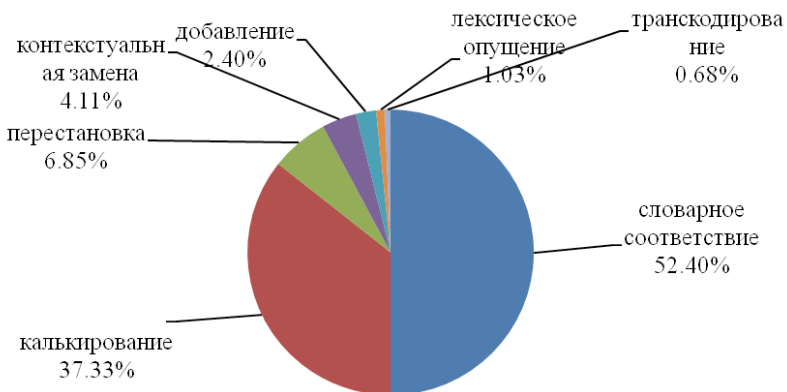

Рис. 1. Способы перевода терминов в области общественного питания

Таким образом, наиболее частотными способами перевода терминов (слов и словосочетаний) в области кулинарии и общественного питания являются: словарное соответствие (52,40%), калькирование (37,33%), перестановка (6,85%) контекстуальная замена (4,11%), добавление (2,40%), лексическое опущение (1,03%), транскодирование (0,68%).

Перспектива исследования состоит в изучении корреляций между принадлежностью лексических единиц в области кулинарии и общественного питания к лексическим группам и наиболее продуктивными переводческими приёмами, используемыми для их перевода с английского языка на русский.

Литература

1. Арнольд И. В. *Стилистика современного английского языка (стилистика декодирования)* / И. В. Арнольд. – Л. : Просвещение, 1981. – 295 с.
2. Ельцина Б. Н. *Термины профессионального кулинарного мастерства [Электронный ресурс]* / Б. Н. Ельцина – 2013. – Режим доступа: <http://rpp.nashaucheba.ru/docs/index-114449.html>.
3. Карабан В. І. *Переклад англomовної наукової літератури* / В. І. Карабан – Вінниця : Нова книга, 2001. – 282 с.
4. Похлебкин В. В. *О кулинарии от А до Я: Словарь-справочник.* / В. В. Похлебкин – Мн. : Польша, 1988. – с. 224.
5. Шелов С. Д. *Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы // Вопросы языкознания.* / С. Д. Шелов – М. : Высшая школа, 1984. – Вып. 5. – С.67–76.

УДК 811.111'373.7

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ПОЛІТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Шкумат А. В., Царьова С. О.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
(кафедра ділової іноземної мови та перекладу)*

У статті розглянуто поняття політичного дискурсу та політичної лексики, способи перекладу політичних фразеологізмів, термінологізація та детермінологізація як джерело формування фразеологізмів.

Ключові слова: *політичний дискурс, політична лексика, політичні фразеологізми, політичний текст, термінологізація, детермінологізація.*

А. В. Шкумат, С. О. Царева. Особенности англо-украинского перевода текстов политической сферы. В статье рассмотрено понятия политического дискурса и политической лексики, способы перевода политических фразеологизмов, терминологизация и детерминологизация как источник формирования фразеологизмов.

Ключевые слова: политический дискурс, политическая лексика, политические фразеологизмы, политический текст, терминологизация, детерминологизация.

A. V. Shkumat, S. O. Tsariova. Specifics of the English-Ukrainian translation of texts in the sphere of politics. In this article the concepts of a political discourse and political lexicon, methods of the translation of political phraseological units, terminologization and determinologization as a source of formation of phraseological units are considered.

Key words: political discourse, political lexicon, political phraseological units, political text, terminologization, determinologization.

Відіграючи важливу роль в житті суспільства, політична сфера здавна привертає до себе увагу представників різних суспільних наук: економічної теорії, права, соціології, психології, а також лінгвістики. Політичний переклад є одним з найбільш затребуваних перекладів завдяки зростаючій інтенсивності міжнародних контактів, інтеграції країн в європейський і світовий політичний, економічний і соціальний простір. В сучасних умовах переклад політичних текстів набуває особливого значення, виступаючи як засіб пропаганди і зняття ідеологічної боротьби.

Мета дослідження: обґрунтувати теоретичну базу для перекладознавчого аналізу політичного дискурсу, політичної лексики й фразеології, розглянути особливості перекладання політичних текстів.

Актуальність даного дослідження зумовлено тим, що в результаті інформаційного вибуху в кінці ХХ початку ХХІ ст. відбулося багаторазове розширення міжнародних контактів і збільшення міжнародної перепишки, що привело до потреби в професійному перекладанні – «перекладацького вибуху». Ці події позначилися як на самому характері перекладання, так і на вимогах, запропонованих до перекладання і перекладача. Особливої актуальності набуло перекладання в політичній галузі. Перекладачеві політичних матеріалів необхідно знати державний устрій, політичну обстановку та інші фактори, що характеризують країну, де написано текст.

Предметом дослідження є вживання політичної лексики і фразеологізмів та політичне перекладання в сучасному світі, **об'єктом** до-

слідження є особливості перекладання політичних текстів, політичної лексики та фразеології, розгляд поняття політичного дискурсу в політичному перекладанні.

Існує кілька підходів до поняття «політичний дискурс». У лінгвістичній літературі існує широке й вузьке розуміння політичного дискурсу. У широкому значенні він включає «будь-які мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких належить до сфери політики» [2]. У вузькому розумінні політичний дискурс – це різновид дискурсу, метою якого є завоювання, збереження й здійснення політичної влади [1].

Звертаючись до проблем перекладу політичного дискурсу, треба брати до уваги наступні пункти:

- 1) попередній текст,
- 2) переконання й очікування комунікантів,
- 3) їх стосунки і взаємні обов'язки;
- 4) поєднання теоретичних знань для успішного виконання комунікативного вторинного процесу – перекладу, з науковим підходом.

Під час усвідомлювання дискурсу перекладач komponує пропозиції в загальне значення, встановлює зв'язки в межах тексту, включає нову інформацію до теми дискурсу. Як результат – ліквідується неоднозначність, визначається комунікативна мета, виконується успішна комунікація [3].

Політичний дискурс насичений поняттями політичної лексики та політичної фразеології. Інтерес до політичної лексики та фразеології як особливого напрямку перекладознавчих досліджень значно підвищився у зв'язку з радикальними змінами, що відбуваються в нашому суспільстві з кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ століття й до сьогодні. Проблеми перекладу політичної лексики та фразеології знаходяться у руслі гуманітарних досліджень політичного дискурсу та галузі масової комунікації.

При перекладанні політичної лексики зазвичай застосовуються такі типи лексичних трансформацій, як калькування, транскрибування, транслітерація, конкретизація та генералізація.

У політичній мові фігурує багато прикладів лексики, запропонованої політиками. Наприклад, *soft power* – м'який вплив (тобто вплив через культуру, ідеологію і пропаганду); *hard power* – жорсткий вплив (тобто тиск, який чиниться за допомогою військових і економічних важелів); *coalition of the willing* – коаліція добровільних партнерів; *unipolarity* – однополярність; *managed democracy* – керована демократія; *velvet revolution* – оксамитова революція;

orange revolution – помаранчева революція; velvet divorce – «оксамитове розлучення» (мирний розпад Чехословаччини на дві держави); colour/coloured revolution – кольорова революція; rogue state – держави – ізгої; peace enforcement – примус до миру; warlordism – військово-феодалний режим; shock and awe – тактика «шок і тремтіння»; New Europe – держави Східної Європи; Greater Middle East – розширений Близький Схід; othering – відміна, відчуженість; faultline – лінія розлому; Europhobia – боязнь європейської інтеграції, негативне ставлення до Євросоюзу; Eurosceptic – противник європейської інтеграції; Europhilia – ентузіазм у ставленні до європейської інтеграції, позитивне ставлення до Євросоюзу; a political football – політичні ігри (проведена так звана паралель між спортом і політикою); carrot and stick – жорстка політика, «політика батoga і пряника»; a dark horse – темна конячка (характеристика політичного діяча, погляди і наміри якого не цілком зрозумілі і прозорі); snow under – амер. провалитися на виборах; vote of confidence – вотум довіри (характеристика виборчої системи).

У політичному дискурсі української мови також позначилися нові терміни:

вертикаль влади – vertical power structure, the vertical of executive power, top-down command structure; дуга стабільності – the arch of stability; ближнє зарубіжжя – near abroad, former Soviet republics, post-Soviet space, CIS countries; далеке зарубіжжя – non-CIS states; зустріч без краваток – an informal meeting, a short-sleeve meeting; політтехнолог – a political consultant, an image-maker, a spin doctor; бюджетники – state-paid workers; силовики – security officials, security agencies, the military ministers, the military police-apparatus; суверенна демократія – sovereign democracy; заморожені конфлікти – frozen conflicts; політолог – political scientist [4].

Фразеологія як джерело збагачення сучасного політичного дискурсу, що характеризується образністю висловлювання, безумовно, викликає чимало труднощів у перекладі. Найбільш важливими лексичними елементами політичного тексту є такі, які завдяки своїй системній, мовній сутності здатні давати оцінку людям та їхній діяльності. Такими засобами в англomовній політичній сфері є фразеологічні одиниці [5].

При перекладі фразеологізмів застосовуються наступні способи: підбір повного або часткового еквіваленту, калькування та описовий переклад. Приклади перекладу фразеологізмів та їх вживання в текстах політичної галузі наведено у таблиці.

Особливості та способи перекладання політичної фразеології

Спосіб перекладу	Фразеологізм	Значення та переклад	Приклад вживання	Переклад
Повний еквівалент	the Iron Lady	«залізна леді», прем'єр-міністр Великобританії М. Тетчер	Margaret Thatcher was known as the Iron Lady because of her uncompromising politics and leadership style.	Маргарет Тетчер була відома як Залізна леді через безкомпромісну політику і стиль керівництва.
Частковий еквівалент	political umbrella	політичне прикриття	Just as the Gulf of Aden has received international support, we need a political umbrella resolution of the United Nations to support our efforts.	Так, як і Аденська затока отримала міжнародну підтримку, нам потрібне політичне прикриття у формі резолюції Організації Об'єднаних Націй на підтримку наших зусиль.
Калькування	megaphone diplomacy	«мегафонна дипломатія», коли перемовини між двома країнами ведуться у ЗМІ	Megaphone diplomacy from the sidelines will get Britain nowhere.	«Мегафонна дипломатія» зі сторони приведе Британію в нікуди.
	teflon politician	«тефлоновий політик», політик, який не реагує на обвинувачення чи критику	For more than a decade, Keith Vaz has been the ultimate "Teflon" politician, seemingly able to brush aside scandals that would have quickly ended careers for others.	Протягом більш ніж десяти років, Кіт Ваз був досконалим «тефлоновим» політиком, який, здавалося, був в змозі обійти стороною скандали, які могли б обернутися кінцем кар'єри для інших.

Спосіб перекладу	Фразеологізм	Значення та переклад	Приклад вживання	Переклад
Описовий переклад	red state	штат, який підтримує республіканців	According to the received wisdom, the Republican red states were generally located in the South, West, and lower Midwest.	Згідно з отриманими даними, штати, які підтримують республіканців, як правило, розташовувалися на півдні, заході і нижньому Середньому Заході.
	coalition of the willing	коаліція добровільних партнерів; країни, які підтримали війну США проти Іраку у 2003 році	A coalition of the willing might be formed but further questions would arise as to whether it could draw on NATO capabilities.	Можна було б сформувати коаліцію добровільних країн-партнерів але з'являться інші питання щодо того, чи може вона скористатися структурами НАТО.

При формуванні політичних фразеологізмів мають місце такі процеси, як термінологізація та детермінологізація. В загальному розумінні термінологізація – набуття загальноновживаним словом ознак терміну. Термін «Christmas tree», що отримав в політології таке значення: «порядок денний з'їзду конгресу, в якому різні сторонні пункти додаються, як правило, ближче до кінця сесії, для того, щоб полегшити їх прохід». Перехід даного словосполучення в систему політології ґрунтувався на метафоричному перенесенні – за подібністю законопроекту, «прикрашеного» різними додатковими статтями, який асоціювався з різдвяною ялинкою: «For example, the Christmas tree bill includes grants of \$ 20,000 each for libraries in Baker, Heppner, John Day and Sherman, all in the Senate District of Senator Ted Ferrioli, a member of Ways and Means». «Наприклад, рахунок з додатковими пунктами включає гранти, кожен розміром в 20000 \$ для бібліотек в Бакері, Хеппнері, Джоні Деї і Шермані, у всьому виборчому окрузі з виборів до сенату сенатора Теда Феррайолі, члена Бюджетного комітету» [6].

Детермінологізація – перехід терміна до стану загальноновживаної лексики. Термін «lame duck» – політик, який вже не має певних повноважень, має таке значення в системі політології: «державний

службовець, влада якого зменшена, тому що він повинен скоро покинути посаду, в результаті поразки або встановленого законом строку давності». Наприклад: «The President, who is nothing if not an excellent politician, refuses to confirm his intentions, unwilling to suffer the same «lame duck» syndrome which paralyzed Blair's final years in office». «Президент, який є прекрасним політиком, відмовляється підтверджувати свої наміри, не бажаючи страждати від синдрому «підбитою качки», який затьмарив останній рік Блера на його посаді». Спочатку даний фразеологізм використовувався в діловій сфері і відносився до збанкрутілих підприємців. Перше його вживання в політичному значенні відноситься до XIX століття, коли цим словосполученням стали позначати політичних діячів, нездатних домогтися успіху [6].

За результатами проведеного дослідження ми можемо зробити висновки, що перекладач політичних текстів повинен мати високий рівень базової компетентності в політиці та політичних науках, розуміти суть наукових дискусій у галузі політики. Сила впливу слова в перекладі політичних текстів залежить від майстерності перекладача, його вміння володіти словом на високому лінгвістичному рівні та вміння врахування особливостей менталітету реципієнтів.

Перспективи дослідження полягають в тому, що політична ситуація в світі є динамічною, збільшується кількість міжнародних контактів, щодня проходять переговори та підписуються угоди у всьому світі. Завдяки таким подіям з'являються нові політичні терміни, актуальні фразеологізми та лексика, які відображають характер політичних подій і які є цікавими для подальшого вивчення.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод* / Л.С. Бархударов. – М. : Самиздат, 2007. – 141 с.
2. Комиссаров В. Н. *Современное переводоведение, учебное пособие* / В.Н. Комиссаров – М. : ЭТС, 2002. – 412 с.
3. Медвідь О. М. *Прагматичні інтерпретації текстів політичного дискурсу* / О. М. Медвідь, І. Г. Измайлова // *Вісник СумДУ. Серія 66 "Філологія"*. – 2008. – № 1. – С. 66–71.
4. Паламарюк А. Д. *Сталі вирази в заголовках англомовних статей* / А.Д. Паламарюк // *Теоретичні і методологічні проблеми дослідження мови*. – Ч. : ЧНУ-Університет, 2010. – С. 36–41.
5. Родман Н.В. *Английский для магистрантов. Курс политперевода. Лексика : учеб. пособие* / Н.В. Родман; Моск. гос. ин-т межд. отношений (ун-т) МИД России, каф. ан-

гійського языка №1. — М.: МГИМО-Университет, 2009. — 313 с. 6. Фомина И.Н. Семантическая деривация в формировании английской политической терминологии / И.Н. Фомина. — М.: МГУ, 165 с.

УДК 811.161.2'25

ІСТОРІЯ ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ У 1930–50-ТІ РОКИ

Шпотя А. Ю., Кальниченко О. А. (доцент)

*Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Мета дослідження полягає в осмисленні історії розвитку перекладу в Україні в 30–50 роках ХХ ст. як цілісного процесу і невід'ємною складовою історії національної науки і культури. Безпосереднім об'єктом дослідження є розвиток українського перекладознавства у 1930–50-ті роки. У результаті проведеного дослідження ми визначили особливості перекладу в конкретний період історії перекладознавства в Україні.

Ключові слова: перекладознавство, періодизація, історія перекладу, український переклад.

А. Ю. Шпотя, А. А. Кальниченко. История перевода в Украине в 1930–50-е годы. *Цель исследования состоит в осмыслении истории развития перевода в Украине в 30–50 годах ХХ ст. как целостного процесса и неотъемлемой составляющей истории национальной науки и культуры. Непосредственным объектом исследования является развитие украинского переводоведения у 1930–50-ые годы. В результате проведенного исследования мы определили особенности перевода в конкретный период истории переводоведения в Украине.*

Ключевые слова: переводоведение, периодизация, история перевода, украинский перевод.

A. Yu. Shpotya, O. A. Kalnychenko. History of translation in Ukraine in the 1930s–50s. *The article deals with understanding of the history of translation in Ukraine in the 30s–50s of the XXth century as a holistic process and an integral part of the history of national science and culture. The object of the research is the development of Ukrainian translation in the 1930s–50s. As a result of this study, we determined the specific features in the certain period of the history of translation in Ukraine.*

Key words: translation studies, translation studies turns, history of translation, Ukrainian translation.

Мета дослідження полягає в осмисленні історії українського перекладознавства у 1930–50-ті роки ХХ ст. як цілісного процесу та невід’ємного складника історії національної науки й культури. **Об’єкт** дослідження – розвиток українського перекладознавства у 1930–50-ті роки ХХ ст. **Предмет** дослідження – методика історичних досліджень українського перекладознавства, його періодизація, перекладознавча тематика, становлення та розвиток перекладознавчої терміносистеми й методів перекладознавчого аналізу. **Актуальність** дослідження зумовлено доконечною потребою комплексно вивчити історію українського перекладознавства у період з 1930 до 1950-тих років ХХ ст. для її цілісного осмислення, провести її періодизацію, виявити особливості перекладознавчої тематики в різні історичні періоди.

Створення істинної сучасної теорії перекладу неможливо без попереднього створення його історії, а найкращим шляхом для цього є дослідження національних традицій розвитку перекладу та перекладацької думки. Однією з основних проблем створення історії перекладу, як і будь-якої іншої спеціальної історії, є проблема структурування подій минулого.

Г. Кочур пропонує періодизацію розвитку перекладацького мистецтва в Україні. Стосовно дожовтневого перекладу періодизація Кочура спирається на періодизацію дожовтневої літератури М. К. Зеровим і складається з трьох періодів: 1) початкового періоду, коли «незначний розвиток тодішньої літературної мови та міцний вплив стилістики Котляревського штовхали тодішніх перекладачів на шлях травестування» (напр., П. Гулак, Є. Гребінка); 2) періоду, коли поступово запанував переклад, заснований на фольклорних пісенних засадах, з українізований переклад (С. Руданський); 3) та третій етап, що поставив український переклад на загальноєвропейський рівень (П. Куліш, П. Ніщинський, М. Старицький, І. Франко, Б. Грінченко, П. Грабовський, Л. Українка та група перекладачів навколо неї). У пожовтневому періоді (а цю статтю «Всесвіт» приурочив до 50-річчя жовтневих подій 1917 р.) Григорій Кочур виокремлює, означивши часові межі досить умовно, три стадії: 1) перші 15 пореволюційних років (тобто, по 1933 р.) – «період великого піднесення й активізації перекладацької діяльності» (при цьому виділяв перекладацьку діяльність М. Зерова, М. Рильського, В. Підмогильного, В. Самійленка, П. Филиповича, М. Драй-Хмари, Д. Загула, І. Кулика, М. Калиновича, П. Тичини, М. Бажана, сходознавця П. Ріттера), видання вперше багатомних зібрань творів перекладних авторів (Мопассана, Франса, Лондона, Золя тощо) та розвитку теорії перекладу (М. Зеров, С. Родзевич, П. Филипович);

2) 7–8 років перед війною та перші повоєнні роки (тобто, період по 1953–1954 рр.) – період спаду перекладацької активності та нерідко перекладу з мови-посередника, хоча при цьому ним і називаються здобутки (Ю. Корецький та хрестоматія О. Білецького); 3) період активізації перекладацької діяльності та поява перекладів, на яких можуть повчитися й автори оригінальних творів («Декамерон» М. Лукаша та «Одіссея» Бориса Тена), а також «пожвавлення критичної думки довкола питань перекладу» (О. Кудзич) [4, с. 100–102].

У цій статті я, саме, хочу детальніше проаналізувати розвиток перекладу у 1930–50-ті роки. Цей період характеризується різкими переходами від сплеску до занепаду перекладацької діяльності. 1932–1933 та 1953–1956 роки це період спаду перекладацької діяльності, оскільки видавництва стали державними, з'явилась жорстка цензура, видаються повторні переклади з мови посередника (найчастіше з російської мови). Здійснювались переклади тільки літератури братніх країн, соціалістичних країн, прогресивних письменників та класичної літератури.

Занепад перекладу характеризується також трагічними подіями 1930-х років, які вирвали з лав творців української культури таких визначних перекладачів як Микола Зеров, Валеріан Підмогильний, Михайло Драй-Хмара, Микола Вороний, Павло Филипович, Дмитро Загул та інших представників “Розстріляного Відродження”. Сталінські репресії злочинно перервали велику культурницьку працю по виконанню заповітів І.Франка та Л. Українки – створення золотого фонду перекладів: від античних авторів до письменників наших днів.

Що стосується успіхів, можна зазначити переклади античної літератури О.І. Білецького, переклади Юрія Корецького, який переклав багато скорочених творів до Хрестоматії з зарубіжної літератури та інших повних романів та оповідань. Послаблення ідеологічного тиску Москви у роки “відлиги” наприкінці 1950-х – у 1960-х роках дало можливість створити у видавництвах відділи перекладної літератури, які починають видавати переклади не тільки з визнаних світових мов, але й з мов італійської, шведської, датської, грецької, хінді та ін. Починає виходити журнал «Всесвіт», спеціально присвячений перекладам іншомовних художніх творів. У видавництвах відкриваються відділи перекладної літератури. Видавництво «Дніпро» починає друкувати серії перекладних книжок «Бібліотека світової класики», «Вершини світового письменства», «Перлини світової лірики», «Зарубіжна новела» [5, с. 22–24].

У повоєнні часи сформувалися й розквітли таланти таких видатних майстрів перекладу як Дмитро Білоус, автор “Антології болгарської

поезії”, Михайло Москаленко, автор перекладів з французької, іспанської, слов’янських мов, Володимир Житник, автор перекладів багатьох ліричних поезій з чеської, словацької, польської мов, Ольга Сенюк, перекладачка творів скандинавських літератур – Сельми Лагерлеф, Стріндберга, Ліндгрена, Якобсена, Мар Пінчевський, перекладач багатьох американських авторів: Скотта Фіцджеральда, Фолкнера, Гемінгвея, Євген Попович, перекладач німецької прози XIX–XX ст., зокрема Томаса Манна, Гессе, Кафки, Юнгера і багато інших визначних творців перекладацтва в Україні. [6, с. 156]

Наприкінці, я б хотіла навести аналізування перекладів твору М.В. Гоголя «Тарас Бульба» у виконанні А.С. Ніковського та А.В. Хуторяна. Взагалі у 1920–30 роки історична повість “Тарас Бульба” видавалась у перекладі Володимира Супранівського (1891–1946), (Коломия, 1924, 1929) Миколи Садовського (1856–1933) (Київ, 1928), А. Василька (справж. – Андрій Ніковський (1885–1942)) (Харків, 1930), а також 1937 р. – без імені перекладача (Київ-Одеса: “Молодий більшовик”, 1937). Переклад Антона Хуторяна (1892–1955), в тритомнику Гоголя 1952 року, строго йде за редакцією 1842 року, і є абсолютно буквалістичним. “А відхилення трапляються тільки по “партійній лінії”, зокрема, натомість буквального “Прощавайте, панове-брати, товариши” (саме так говорить реальний, “російськомовний” Тарас) у Хуторянина Бульба каже коротко: “Прощавайте, товариші”, – відзначає Максим Стріха. І саме цей переклад регулярно перевидається з тих пір у самих різних видавництвах (“стільки разів пішов на загальну духовну споживу”, як висловився В. Радчук), включаючи академічний семитомник за редакції П. Михеда та двотомник видавництва Малковича “А-ба-ба-га-ла-ма-га” під назвою “Микола Гоголь. Найкращі українські переклади у 2-х томах”.

Тому серед численних українських перекладів “Тараса Бульби” найцікавішим для перекладознавця є переклад А. Василька (псевдонім відомого журналіста і міністра іноземних справ в уряді Прокіповича Андрія Ніковського, якого на момент виходу тому вже було заарештовано), опублікований у 1930 році, у якому перекладач здійснив спробу “зворотного перекладу”, зберігаючи особливості Гоголівської мови, цілком у відповідності із “стилізаційним перекладом”, який у ті роки захищав теоретично Володимир Державин. Порівняємо уривки з перекладу А. Василька (Андрія Ніковського) та Антона Хуторяна, адже навіть такого невеликого фрагменту достатньо, аби побачити зміну методу. У перекладі А. Ніковського дихотомією російсько-української мовної стихії вдається передати дихотомією сучасної української мови та елементів архаїчної чи діалектної української, тобто у перекладі зберігається унікальність

“розмаїтої мішанини”, внаслідок чого враження роздвоєності залишається, адже саме елементи екзотичного чи архаїчного і створюють аналогічний до ідеалекту Гоголя вражаючий ефект. І навпаки переклад А. Хуторяна характеризується стандартизацією неповторимо гоголівської мови, втратою нею української складової, попри майстерність перекладача та його гарну українську мову. Вільно чи невільно, але у своєму перекладі А. Хуторян прагне якомога зблизити українську мову з російською і уникає питома українських слів. Але чи є від того його переклад ближче до російського тексту Гоголя? [4, с. 138–145].

Отже можна зробити висновок, що сьогодні Україна займає не останнє місце в світовій перекладацькій теорії і практиці.

Література

1. Белый Андрей. *Мастерство Гоголя / Андрей Белый*. – М. : МАЛП, 1996. – С. 230.
2. Державин В.М. [Рецензія] / В.М. Державин // *Червоний шлях*. – 1931. – № 3. – С. 218–221. – Рец. на кн.: Гоголь М. *Твори*. Т. 2. *Миргород / М. Гоголь ; заг. ред. І. Лакизи ; стиліст. ред. М. Зерова та А. Харченка*. – [К.] : Книгоспілка, [1930]. – LXVI, 256 с.
3. Кальниченко О. Григорій Кочур та історія української перекладацької традиції: питання періодизації / О. Кальниченко, В. Подмінюгін. – С. 98–105.
4. Кальниченко О.А. “Тарас Бульба” в українських шатах: переклад та формування національної свідомості / О. Кальниченко. – *Х.: Вісник*, 2012 – Вип. 69 – С. 137–146.
5. Новикова М.А. *Про історію перекладу // Теорія і практика перекладу*. – К.: Вища школа, 1991. – Вип. 10. – С. 21–27.

УДК 81'25-051:[378.015.31:17.022.1

**ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОГО
КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ**

Щур А. Ю., Ольховська А. С. (канд. пед. наук)

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
(кафедра теорії та практики перекладу англійської мови)*

Статтю присвячено аналізу морально-етичного компоненту особистісної складової перекладацької компетентності та його змістовому наповненню. Окреслено підходи до визначення даного поняття та розкрито його структуру. Наведено результати власного дослідження стосовно рівня володіння студентами знаннями морально-етичних принципів перекладу. Зроблено висновок про необхідність формування цього компоненту у майбутніх перекладачів.

Ключові слова: *майбутні перекладачі, морально-етичний компонент, особистісна складова, перекладацька компетентність, формування навичок та вмінь.*

А. Ю. Щур, А. С. Ольховская. Формирование морально-этического компонента профессиональной подготовки будущих переводчиков. *Статья посвящена анализу морально-этического компонента личностной составляющей переводческой компетентности и её содержательному наполнению. Описаны подходы к определению данного понятия и раскрыта его структура. Приведены результаты собственного исследования относительно уровня владения студентами знаниями о морально-этических принципах перевода. Сделан вывод о необходимости формирования этого компонента у будущих переводчиков.*

Ключевые слова: *будущие переводчики, личностная составляющая, морально-этический компонент, переводческая компетентность, формирование навыков и умений.*

A. Y. Shchur, A. S. Olkhovska. Formation of moral and ethical component during the professional training of future translators. *The article is devoted to the analysis of the moral and ethical constituent of the personal component of translation competence. It describes the approaches to defining the notion and determining its structure. It enlightens the newest tendencies in determining the range of problems covered by this component. The article gives the results of the author's own research concerning the rate of knowledge of moral and ethical principles of translation/interpreting.*

Key words: *future translators/interpreters, moral and ethical constituent,*
242

personal component, skills and abilities formation, translation competence.

Кожна професія має своє коло моральних проблем. Але особливого значення ці проблеми набувають для професій, об'єктом яких є людина, де представники певної професії в силу її специфіки перебувають в постійному або навіть безперервному спілкуванні з іншими людьми. Саме до таких професій належить і професія перекладача, а тому морально-етичні питання тут посідають одне з провідних місць, про що свідчить все зростаюча кількість праць, що ним присвячені. Усе перелічене вище свідчить про **актуальність** теми дослідження.

Об'єктом дослідження є процес формування у майбутніх перекладачів основ морально-етичного компоненту фахової компетентності.

Предмет дослідження становить методика формування у майбутніх перекладачів основ морально-етичного компоненту фахової компетентності.

Інтерес багатьох дослідників [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7] до проблеми професійної підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах зумовлений об'єктивною необхідністю збільшити кількість конкурентоспроможних перекладачів і підвищити рівень професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів. Тим не менш, питання наближення рівня професійних умінь та навичок молодих спеціалістів у галузі перекладу до реальних вимог ринку перекладацьких послуг досі залишається невирішеним через відсутність єдиної концепції підготовки фахівців цього напрямку, яка б урахувала всі аспекти перекладацької діяльності. Саме тому нвще дослідження має певну **новизну**. Все це зумовило необхідність розробки методики формування у майбутніх перекладачів основ морально-етичного компоненту професійної підготовки. **Метою** статті є опис експериментального навчання за розробленою методикою, аналіз та інтерпретація його результатів.

Організація та проведення експериментального навчання в межах нашого дослідження передбачали вирішення таких **завдань**:

- дібрати питання задля укладення анкет з метою встановлення рівня сформованості основ морально-етичного компоненту у студентів;
- провести передекспериментальний зріз з метою встановлення вихідного рівня сформованості основ морально-етичного компоненту у студентів;
- реалізувати експериментальне навчання на основі розробленої методики;
- провести післяекспериментальний зріз з метою констатування

досягнутого рівня сформованості у студентів основ морально-етичного компоненту;

- порівняти, проаналізувати та інтерпретувати дані, отримані під час проведення перед- і післяекспериментальних зрізів;
- сформулювати висновки щодо ефективності запропонованої методики навчання студентів основ морально-етичного компоненту перекладацької компетентності.

Дослідження було проведено серед студентів 4-го курсу перекладацького відділення факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Студенти навчаються за напрямом підготовки 0203 «Філологія», спеціальностями 6.020303 «Англійська мова та література» (кваліфікація «викладач англійської мови та літератури») та 6.020303 «Переклад» (кваліфікація «перекладач англійської мови»). У дослідження брали участь 10 осіб, 1 чоловік та 9 жінок, віком від 19 до 22 років. На початку проведення експериментального заняття та після його проведення студенти мали заповнити анкети, що містили по 18 запитань стосовно різних аспектів морально-етичного компонента перекладацької компетентності. Анкета номер два (яку студенти заповнювали після проведення експериментального навчання) також містила два відкритих запитання.

Процедура оцінки була наступною: за кожен вірну відповідь у анкеті виставлявся один бал. Потім вираховувався процент правильності заповнення анкети кожним студентом, а потім усіма студентами в цілому. У таблиці 1 наведено відсоток правильності виконання анкети номер 1.

Таблиця 1

Відсоток правильності відповідей на запитання анкети номер 1

Номер питання	Відсоток правильності									
	Студент									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Питання 1	-	+	-	+	-	-	+	-	-	-
Питання 2	+	-	+	-	+	-	+	+	+	+
Питання 3	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-
Питання 4	-	-	-	+	-	-	+	-	-	+
Питання 5	+	+	-	-	+	-	-	+	-	-
Питання 6	-	+	+		+	-	-	+	+	-
Питання 7	+	-	+	-	-	-	+		-	+
Питання 8	-	-	+	-	-	+	-	+	-	+

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Питання 9	-	+	-	+	-	+	-		-	-
Питання 10	-	-	+	-	-	-	-	+	-	+
Питання 11	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-
Питання 12	-	+	+		+	-	-	+	-	+
Питання 13	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-
Питання 14	-	+	+	-		-	-	-	+	-
Питання 15	-	-	-	+	-	-	+	-	-	-
Питання 16	-	+	-	-	-	+	-	+	-	+
Питання 17	+	-	-	-	+	-	+	+	+	-
Питання 18	+	-	+	-	-	-	-	-	-	+
Загальний відсоток правильності по студенту	46,4	44,4	49,3	27,7	24	33,3	38,8	42,4	29,3	43,4
Загальний відсоток правильності	37,9%									

Як видно із наведеної таблиці більшість студентів не змогли правильно відповісти на запитання анкети. Загальний рівень володіння основами морально-етичного компоненту перекладацької компетентності склав 37,9%, що є доволі низьким показником. Такий результат може свідчити про відсутність у студентів базових теоретичних знань із згаданої проблематики.

Після написання анкети номер 1, зі студентами було проведене експериментальне навчання у вигляді заняття, що складалося з теоретичної (повідомлення студентам необхідних знань з морально-етичного компоненту перекладацької компетентності) та практичної (обговорення студентами кола морально-етичних проблем з якими дуже часто стикаються перекладачі та подальшим виробленням стратегій їх подолання) частини. По завершенні заняття студентам пропонувалося заповнити анкету номер 2. У таблиці 2 наведено відсоток правильності виконання анкети номер 2.

Як видно з табл. 2., після проведення експериментального навчання відсоток правильності відповідей значно збільшився та загалом склав 83,1%, що, у свою чергу, може свідчити на користь ефективності проведеного навчання.

Відсоток правильності відповідей на запитання анкети номер 2

Номер питання	Відсоток правильності									
	Студент									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Питання 1	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+
Питання 2	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Питання 3	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Питання 4	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+
Питання 5	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Питання 6	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Питання 7	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+
Питання 8	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Питання 9	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Питання 10	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+
Питання 11	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Питання 12	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
Питання 13	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
Питання 14	-	+	+	+	-	-	-	+	+	-
Питання 15	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Питання 16	+	+	+	-	-	+	+	+	-	+
Питання 17	+	+	+	-	+	-	+	+	+	-
Питання 18	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Загальний відсоток правильності по студенту	75,4	82,9	94,4	73,6	81,7	77,7	86,3	87,2	88,8	83,3
Загальний відсоток правильності	83,1%									

Для більшої наочності ми побудували діаграму з результатами першої та другої анкети, на якій чітко простежується прогрес результатів студентів.

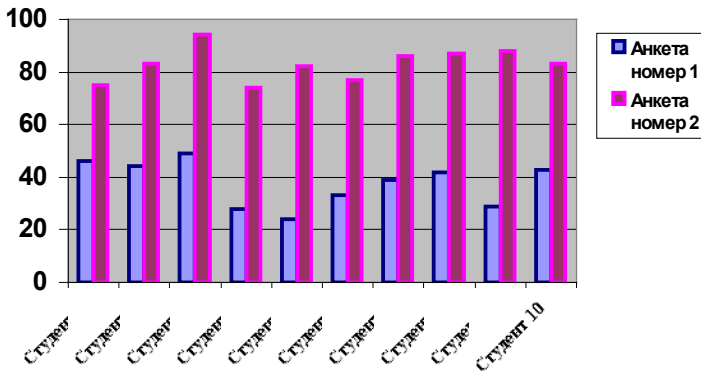

Рис. 1. Порівняльна діаграма результатів дослідження

Як випливає з рис. 1, стовпчики діаграми у анкеті номер 2 (після-експериментальний зріз) суттєво вищі за стовпчики, що демонструють результати анкети номер 1 (передекспериментальний зріз).

Можно зробити висновок, що порівняння середніх показників студентів до та після експериментального навчання показують значний приріст, що дає нам змогу говорити про ефективність розробленої нами методики формування основ морально-етичного компоненту перекладацької компетентності у студентів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці методики формування основ морально-етичного компоненту у майбутніх перекладачів, що була б розрахована на більшу кількість навчальних годин.

Література

1. Брагина А. Д. *Формирование поликультурных ценностных ориентаций будущих переводчиков в условиях профессиональной подготовки* : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Брагина А. Д. — Ульяновск, 2011. — 27 с.
2. Гавриленко Н. Н. *Обучение переводу в сфере профессиональной коммуникации* : [монография] / Н. Н. Гавриленко — М. : РУДН, 2008. — 175 с.
3. Дудолодова А. В. *Формування емоційної культури майбутніх перекладачів у фаховій підготовці* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. В. Дудолодова — Харків, 2011. —

- 20 с. 4. Иеронова И. Ю. *Формирование профессионально-посреднической культуры будущего переводчика в культуросообразной среде университета : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / Иеронова Ирина Юрьевна. — Калининград, 2008. — 351 с.* 5. Латышев Л. К. *Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе : учебно-методическое пособие / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. — М. : НВИ-ГЕЗАУРУС, 2001. — 136 с.* 6. Орехов М. Е. *Формирование этнической толерантности лингвиста-переводчика в процессе профессиональной подготовки в вузе : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Орехов М. Е. — Калининград, 2004. — 27 с.* 7. 47. Arrojo R. *The ethics of translation in contemporary approaches to translator training / R. Arrojo // Training for the New Millenium: pedagogies for translation and interpreting. — Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2005. — P. 225–245.*

Наукове видання

IN STATU NASCENDI

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

Збірник студентських статей

Випуск 15

Українською, російською, англійською, німецькою, іспанською
та французькою мовами

Відповідальний за випуск: Ребрій О. В.

Технічний редактор: Теплинська В. В.

Художнє оформлення: Макєєва Н. В.

Підписано до друку 22.11.2014 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Newton7C
Ум. др. арк. 15,625. Зам. № 105/14
Наклад 75 пр.

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Надруковано: видавництво «НТМТ»
61022, м. Харків, пр. Леніна, 58, к. 106
Тел./факс: 763-03-72, 763-03-80
E-mail: ntmt@mail.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1748 від 15.04.2005 р.